

de
CESARE BECCARIA

Bonifacio

O ZLOČINECH A TRESTECH

PŘELOŽIL A POZNÁMKAMI OPATŘIL

JUD^R. JOSEF SLÁDEČEK,

obhájce ve věcech trestních

V PRAZE.

TISKEM J. OTTY. — V KOMMISSI KNIHKUPECTVÍ: BURSÍK A KOHOUT.

1893.

Beccaria.

PŘEDMLUVA.

MOTTO:

L'Esporre tutti i membri della società ai mali, per cui tante combinazioni vi sono per farli nascere, sarebbe un subordinare i fini ai mezzi, paralogismo di tutte le scienze, e massimamente della politica, nel quale son caduto nelle precedenti edizioni, ove dicea, che il fallito innocente dovesse esser custodito come un pegno dei suoi debiti, o adoperato come schiavo al lavoro pei creditori. *Ho vergogna di avere scritto così. Sono stato accusato d'irreligione, e non lo meritava. Sono stato accusato di sedizione, e non lo meritava. Ho offeso i diritti dell'umanità, e nessuno me ne ha fatto rimprovero.*

Beccaria, Dei delitti e delle pene § XXXII. *

Mohlo by se mně namítati, že překládati teprve dnes Beccariovo dílo Dei delitti e delle pene do našeho jazyka — jest anachronismen. Něco na tom pravdy jest. Od prvního vydání proslavené práce Beccariovy (1764) uplynulo téměř 129 roků; ideje Beccariovy, jím hlásané, došly téměř již svého uskutečnění. Domnívám se ale, že ještě za dnešních dnů překlad Beccariovy práce má svůj význam historický, k tomu nehledě, že až dosud českého vydání práce Beccariovy nemáme. Při překladu snažil jsem se dle možnosti vystihnouti originál; práce velmi obtížná, poněvadž Beccaria úmyslně na mnohých místech své pravé myšlenky zatajuje ve slovech nejasných. Beccaria sám odůvodňuje tuto nejasnost ve svém listu k abbé Morelletovi následovně: *« Quanto alle oscurità che vi trovaste, udii fragore delle catene che la superstizione va squassando, e le grida del fanatismo che soffocano i gemiti della verità; e la vista di questo spettacolo spaventevole m' ha indotto a velare talvolta di nubi la luce. Ho voluto difendere la verità, senza farmi martire di essa. Questo pensiero di dover essere oscuro, m' ha reso qualche*

volta tale senza necessità. Aggiungete a ciò l'inesperienza e la nessuna abitudine a scrivere, perdonabile a un autore di ventott'ani, e che da cinque soltanto ha posto piede nella carriera delle lettere.*

Tuto obtížnou stránku Beccariovy práce velmi dobře pochopil Cantù, — který jako Ital nejlépe dovedl posuzovati svůj jazyk mateřský — a slovy následujícími dolíčil: *»E davvero non è difficile esser eloquente nel trattare la causa dell' umanità: ma il Beccaria scrisse in modo che, di tante traduzioni, niuna riprodusse quello stilo riciso, elittico, astratto, pieno d'oscurità metafisiche; donde trapella continuamente la passione ebbra di sè stessa, che si sforza di reprimersi, a foggia d'un rivo che frenato gorgolia e sprazzeggia (Cantù, Saggio, 270.)«.*

Překladu jsou připojeny poznámky: proti výboru těchto poznámek možno namítati jednostrannost. Avšak proti této odůvodněné výtce a k objasnění svého stanoviska uvádím následující: Beccaria svou povahou byl více humanista než právník. Jméno jeho zůstane zapsáno zlatými literami v dějinách lidstva, protože neohroženě ujal se utlačované a neuznávané svobody lidské. Náprava vadného systému právního byla jemu prostředkem; účelem jeho bylo k tomu přispěti, aby uznána byla svoboda jednotlivce.

Že cítil se Beccaria v první řadě humanistou, nejlépe označuje jeho poznámka přičiněná k § XXXII., která jako motto nahoře již uvedena jest.

Toto hledisko bylo mým vodítkem při překladu Beccaria a při výběru poznámek.

K překladu připojil jsem tři přílohy. V příloze prvé uvedeny jsou výtky sepsané Fachineim. Výtky tvoří znamenitý komentář, jakým způsobem hledělo se na práci Beccariovu; příloha druhá a třetí jsou — nehledě k jich historické ceně — aktuální vzhledem k nynější osnově trestního zákona, která jest předmětem porad stálého trestního výboru.

Podobizna Beccariova v čele se nalézající jest reprodukce díla originálu nacházejícího se v »Bibliotheca scelta del foro criminale Italiano diretta dall' avvocato Guiseppe Toccagni; Della raccolta vol. II., Milano 1858«.

Autograf Beccariův podobizně připojený pochází z francouzského vydání Beccariova díla dei Delitti e delle Pene pořázeného v Paříži Abbém Chaillou roku 1773.

V PRAZE, dne 15. května 1893.

JUDr. Josef Sládeček.

Úvod.

I.

Charakteristika 18. století.

Století osmnácté vším právem nazývá se osvíceným. Osvěta století předešlých, ale valně se liší od pokroku a osvěty, které učinilo naše století ve svobodě myšlenky, řeči, tisku, umění a vůbec v ostatním životě národohospodářském a politickém. Jestliže šťastným úkolem naší doby jest pokračovati v tom, co zanechala nám doba předcházející, bylo úkolem století předcházejícího, aby přivádělo k platnosti ony zásady, které uznávány v století osmnáctém nebyly.

Výsledky filosofů a pracovníků v tomto oboru došly konkrétního výrazu v proslavených »déclarations des Droits de l'homme« (prohlášení práv lidských), kterouž deklaraci neočekávaným během poměrů vynutila si francouzská revoluce. Možno říci, že v těchto lidských právech lze spatřovati charakteristiku osmnáctého století: veškera jeho činnost — byla to zejména činnost francouzských spisovatelů, kteří dle svého díla nazývali se kolektivním jménem Encyklopaedisté — nesla se pouze za tím, aby uznání obdržely ony pravdy, které později v běhu překvapujících událostí francouzský národ si vynutil a sám sobě stylisoval. Ovšem leží v prohlášení lidských práv pouze negativní stránka charakteristiky osmnáctého století: vládnoucí kruhy tvrdošijně opíraly se uznati ony pravdy, které po léta hlásali francouzští spisovatelé, opírajíce se dle možnosti uvolnění lidského ducha dle známé zásady »Beati possidentes!«

Snaha Encyklopaedistů k tomu pak čelila, aby zásady, jimi až dosud pouze v theorii hlásané a hájené, došly konečně svého uskutečnění v praktickém životě. Tento stálý boj mezi snahou pokroku, svobody v předešlém století ponenáhlu vyvíjel se v celé Evropě,

nabýváje v každém státě oně živosti a důrazu, jak tomu dovolovaly konkrétní poměry panující v tom kterém státu. Nelze-li upříti zásluhy, že myslitelé všech evropských národů, jsouce povýšeni nad běžné stanovisko své doby, cítili duševní bídu, v níž se nalézala celá společnost neb celá téměř Evropa, nelze přece jen upříti francouzským Encyklopaedistům v první řadě zásluhu o to, že společnost chtěla se vymknouti z onoho poručenského a despotického poddanství, ve kterém až do té doby neustále byla držána. Příčiny toho leží na snadě; jednak k tomu přispěla bohatá literatura francouzská jak století osmnáctého, tak i století předešlých, jednak i okolnost ta, že jazyk francouzský, byv řečí diplomatickou, byl též řečí salonní ve všech evropských státech. Tím se stalo, že práce francouzských Encyklopaedistů, které v první řadě byly určeny k nápravě poměrů francouzských, staly se přístupnými celé vzdělané Evropě minulého století, přenášejíce tím současně směr Encyklopaedistů i do ostatních států. Směr a nauky hlásané francouzskými Encyklopaedisty nacházely tím snadnější půdy i mimo Francii, poněvadž zlořády, pod kterými trpěla Francie, buď v téže formě neb v jiné formě, avšak vždy se stejným účinkem, panovaly v celé tehdejší Evropě.

Jaké byly vlastně poměry společenské ve Francii? Na francouzském trůně král dobrák, muž šlechtyný, ale slaboch, který neměl dosti vůle a odvahy následovati rad a pokynů svých ministrů v opravě společenských poměrů proti zhýralému a znemravnělému dvoru, obyvatelstvo vyssáváno a utiskováno, příjmy státní bezužitečně mrhány, dluh státní tak vysoký, že umořování úroků vyžadovalo ohromných obětí, libovůle v úřadech a konání spravedlnosti, jednotlivec považován za věc, nikoliv za mravní osobu, která má určitá nezadatelná práva, kterých nutno naprosto šetřiti. To byly vady, které panovaly v minulém století ve Francii zejména a v ostatní Evropě, Anglii vyjímaje, snad toliko s tím rozdílem, že v ostatní Evropě nenabyla duševní bída a zchátralost, kterou byla zasažena vynikající společnost francouzská století minulého tak úžasných rozměrů jako ve Francii, aneb že nebyla prováděna s onou okázalostí, jak to činila vznešená společnost francouzská.

Odstraniti tyto vady ve Francii a tudíž v Evropě vůbec bylo úkolem Encyklopaedistů: zkrátka možno říci, že snaha Encyklopaedistů nesla se k tomu, aby individuální osobní svobodě, která byla až do oně doby neuznávána, dostalo se naprostého uznání, a tato

byla prováděna ve skutečném životě až do nejzazších důsledností. Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Diderot, D'Alembert, mimo to ještě jiní »dii minorum gentium«¹⁾ založili svými pracemi osvícenou periodu minulého století, která nejskvělejšího výrazu došla ve velkolepém díle jejich zvaném »Encyklopaedie«. Nepřisluší sem rozhodovati o tom, byly-li veškeré prostředky, kterými dosáhnouti chtěli Encyklopaedisté a kterými později také dosáhli svých cílů, správnými a přiměřenými; rovněž ani ne o tom, zdali činnost Encyklopaedistů nebyla toho druhu, která chtěla pouze zbořiti starý, přežilý společenský řád, která ale nedovedla na místě zrušeného starého společenského řádu utvořiti poměry takové, které by vyhovovaly theoretickým náhledům svých původců. Jak dovedli dědicové Encyklopaedistů řešiti své povolání jako upravovatelé nových společenských poměrů, o tom poskytla revoluce francouzská dostatečných dokladů. Jisto však jest, že přední snahou Encyklopaedistů bylo vymoci naprosté uznání svobody každého individua a upravení společenského řádu v ten způsob, aby jednotlivec ve skutečnosti také tuto svoji svobodu k plné platnosti přivést mohl.

Po té stránce snažili se Encyklopaedisté zejména o nápravu trestního práva vůbec. O trestním právu možno právem říci, že jest zrcadlem pokroku aneb zpátečnictví své doby; doba pokročilá, uznávajíc v každém člověku bytost mravní, vydává pouze takové trestní zákony, které omezují osobní svobodu jednotlivce, jak toho nezbytně žádá zájem společnosti; doba zpátečnická, vidíc v člověku toliko věc, s níž možno nakládati libovolně, stanoví trestní zákony kruté, které neuznávají cenu člověka, nekladou žádnou váhu na to, zdali společnosti zachová se člověk, který se provinil, a ukládá na trestní činy tresty barbarské. Jak malou cenu měl člověk v očích zákonodárce po celý středověk až do doby revoluce v celé Evropě, netřeba mnoho dokazovati a stačí k tomu i povrchní třeba nahlédnutí do trestních zákonů z oněch časů, počínaje od »Hrdelního řádu císaře Karla V.« až do oněch trestních zákonů, které byly vydány pod vlivem nového proudu, který zahájila revoluce francouzská. Nikdy nebylo právo lidskosti tak hluboce sníženo, jak to právě učinili zákonodárcové téměř všech evropských států, vydávajíc zákony trestní proslulé tresty takovými, které nedovede sobě téměř ani představití naše obraznost.

Encyklopaedisté francouzští dobře cítili, že tato nesrovnalost trestního práva jest pouze přímým důsledkem nezdravých společ-

čenských poměrů plynoucích z toho, že osobní cena člověka nebyla uznávána, poněvadž stát v jednotlivci viděl věc, s níž může dle libovůle se nakládati. Jaký význam přikládali Encyklopaedisté trestnímu právu, uspořádanému ve shodě s mravní bytostí člověka a volností lidskou, nejlépe vysvětá z horečné činnosti Voltaireovy, kterou tento vyvíjel v případech Jana Calasse, kalvinisty Sirvena, generála Lally: tyto křiklavé případy t. zv. justiční vraždy dokázaly nejlépe zubožený stav justice, v jakém nalézala se spravedlnost ve Francii a možno říci též i v ostatní části Evropy osmnáctého století.

V tu dobu, kdy dlouholetým účinkováním Encyklopaedistů francouzských byla již zkypřena ve francouzském národě půda pro bouřlivé revoluce, které přivodily obrodu společnosti nejen ve Francii, nýbrž vůbec v celé Evropě, vystoupil Beccaria se svým spisem: *Dei delitti e delle pene*.

Práce Beccariova působila jako málokteré jiné dílo revoluci v myslích lidských, Beccaria mohl se zadostiučiněním počítati se mezi ony šťastné smrtelníky, kteří již za svého života počítají se k těm, jichž památka v budoucích pokoleních zůstane věčně trvalou. Práce Beccariova vzbudivši neobyčejný úžas po svém vyjití, dočkala se četných vydání následujících rychle za sebou, nejen v Itálii, nýbrž i ve Francii a v celé vzdělané tehdejší Evropě, s dychtivostí četli dílo na svou dobu neobyčejné, nemohouce dosti chvály naléztí pro talent tak řídký. Ale to jest pouze malým dílem slávy Beccariovy; nesmrtelnými zůstanou zásluhy Beccariovy potud, pokud on byl první, který slovy plamennými vystoupil jako neohrožený a nadšený obhájce svobody lidské, který uznáv a pochopiv cenu lidského života pro společnost lidskou smělou rukou vytkl zlořády zakořeněné od století dávných v trestním právu. Avšak na tom nepřestal Beccaria; šel o krok dále. Nedostačilo jemu, jako Encyklopaedistům, aby naznačil vady dosavadního společenského řádu, on přímo určoval, jaký nový právní řád má přijíti na místo onoho starého právního řádu, který měl býti odstraněn.

V tom spočívá duševní převaha Beccariova, který sám veřejně vyznává, že vědění své děkuje spisům Encyklopaedistů, nad jeho učiteli. V počtu Encyklopaedistů francouzských byli mužové nadáním a vědomostmi daleko vynikající nad Beccariu, avšak učenní překonali své mistry. Encyklopaedisté neměli nic více na práci, než ve

snaze ovšem nejlepší odstraniti společenský řád své doby, který odporoval vši lidskosti a spravedlnosti, kritisovati a buditi ve společnosti touhu po novotách, které dovedli přiodíti onou svůdností, kterou na nás působí budoucnost, od níž očekáváme vše nejlepší. Bohatě nadání Encyklopaedistů bořiti ale nedovedlo poskytnouti náhrady za společenský řád, který chtěli odstraniti a také ve skutečnosti později odstranili. Pravým a skvělým opakem svých učitelů byl Beccaria: neobmezil se na to, aby byl kritisoval, ačkoliv i pouhá negativní kritika, provedená v zájmu lidskosti, získala by Beccariovi nárok na vděčnost u budoucích pokolení: nýbrž Beccaria věda, že pro společnost píše, vždy konkrétní návrh činil, jak by bylo nejlépe nahraditi ten který společenský útvar, který neodpovídal požadavkům své doby. V tom vedlejší zásluha Beccariova nespočívá, že vlivem jeho rychle přišly k poznání vady trestního práva, nýbrž že myšlenky jím hlásané a hájené brzy došly svého uskutečnění v zákonnících všech národů: nejkrásnější úděl smrtelníka, může-li říci, že přispěl ku zlepšení osudu těch, kteří slabými jsou, byli utiskováni od těch, v jejich rukou soustředila se moc, a kteří proto také měli právo.

II.

Data o rodině, původu a mládí Beccariových.

Jak rodiště Beccariovo, tak i doba jeho narození nejsou přesně známými. S pravděpodobností lze však říci, že se narodil v Miláně dne 15. března r. 1738. z rodiny šlechtické a zámožné, která měla statky v Pavii a Tredici Coli za Ticinem. Jeho otec nazýval se Jan Xaverius Kmotrem při křtu byl mu hrabě Caesare Bonesana, který založením primogenitury pro otce Beccariova a Beccariu samého přispěl ku zvýšení lesku rodiny Beccariovy. Otec Beccariov dal svého syna Caesara na vychování do jezuitské kolleje v Parmě, v níž onoho času zvykle vychovávání bývali synové šlechtických rodin. Beccaria v této kolleji jezuitské nevyznamenával se zvláštním nadáním, které jej bylo učinilo pozoruhodným mezi jeho spolužáky. Byl více samotářský, avšak velice rychle chápál. Po osmiletém pobytu v kolleji jezuitské šel na studia právnická na vysoké školy v Pavii, kde též dosáhl hodnosti doktorské.

III.

Styk Beccariův s hrabětem Verrim; časopis »Il Café«.

Rozhodným pro celý život a zejména další vědecké vzdělání Beccariovo byl úzký styk jeho s hrabětem Alexandrem Verrim. Hrabě Verri byl praesidentem nejvyšší finanční a obchodní rady v Miláně, muž náramně vzdělaný, který přijímal ve svém domě tehdejší intelligenci italskou, která po způsobu Encyklopaedistů velmi živě diskutovala o vážných otázkách oné doby. Tvrdí se často, ač neprávem, že v domě hraběte Verriho nalézala se vlastně zednářská lóže. Mladého a nadaného Beccariu zvláště oblíbil sobě hrabě Verri, tak že povstalo mezi oběma z tohoto původně vědeckého styku nejbližší a velmi důvěrné přátelství, které později velmi užitečným bylo pro Beccariu. Hrabě Verri mimo to měl ale nejvyšší dohled nad vězeními a tím z vlastního názoru nejlépe mohl se přesvědčiti o vadách vězenství a nešťastném osudu těch nešťastníků, kteří buď nehodou buď náhodou dostali se do rukou tehdejší spravedlnosti. Jest přirozeno, že častý předmět přátelských a vědeckých rozhovorů tvořil osud těchto nešťastníků, avšak zejména též otázka, jak bylo by nejlépe možno zlepšiti stav vězenství vůbec, a zejména jaké změny měly by se předsevzít v oboru trestního práva zvláště, aby v budoucnosti konečně spravedlnost obdržela pevný základ. Tyto rozpravy o opravách trestního práva nabývaly zájmu, an právě toho času ve Francii přihodily se následující tak zv. justiční vraždy.

Jan Calas byl reformovaný evangelik, svým řemeslem velmi zámožný kupec. Narodil se 19. března 1698 v Lacapardède v Languedoc, oženil se pak dne 19. října 1731 s Annou Růženou Cabiélovou, jejíž rodiče byli Hugeny. Bydlel v Toulouse, měl pak tři dcery a tři syny. Když byl Jan Calas již 63 let star, tu jeho syn Marc Antoin, který byl člověk velmi záměrný, najednou zmizel z domu otcovského dne 13. září 1761. Obecná pověst prohlašovala Jana Calase za vraha svého syna. Za důvod zavraždění Marca Antoina Calase všeobecně pokládala se okolnost ta, že Jan Calas naprosto nechtěl dopustiti, aby syn jeho Marc Antoin přestoupil na katolickou víru. Avšak o vině Jana Calase nestávalo tu naprosto žádných důkazů; byl to toliko hlas lidu, který obviňoval Jana Calase z vraždy svého syna. Vzdor tomu byl Jan Calas uvržen do vězení a s ním celá jeho ostatní rodina, k čemuž ze-

jinéna přispěla fanatická zášť náboženská a velmi rozšířené mínění v lidu, že učení Kalvinovo dovoluje zavraždití odpadlíka od Kalvinského učení. Jan Calas neustále ujišťoval soudce o své nevině, byl mučen a parlament v Toulouse odsoudil jej 7. října 1761 třinácti hlasy k trestu smrti kolem. Tento trest byl skutečně na něm vykonán dne 9. března 1762. Rodina Calase na to odebrala se do Genfu a za svého pobytu ve Švýcarsku dověděl se náhodou Voltaire o osudu té nešťastné rodiny, ujal se jí a ještě ve spolku s proslaveným advokátem El. de Baumont a Hieronymem de Maubans pracoval k tomu, že trestní záležitost Jana Calase podrobena novému vyšetřování, a tu konečně rozsudek parlamentu Toulonského roku 1765 státní radou na přímé zakročení krále byl zrušen, čest Calasova rehabilitována, a jeho rodině vráceny konfiskované statky a minto to obdržela rodina Calasova ještě dar 36.000 franků.

Tomáš Arthur Lally Tolendal, který narodil se v roce 1702 v Romance, byl synem Gérarda Lally, který doprovázel Jakuba II. v jeho vyhnanství do Francie a náležel k vážené šlechtické rodině irské. Mladý Lally Tolendal již od svého nejútlejšího mládí požíval vojenského vychování, které v pozdějších letech povzneslo jej k vysokým hodnostem vojenským. Jsa osm let star účastnil se dobývání města Gersony ve Španělsku. Ve svém dvanáctém roce byl již jmenován setníkem. Roku 1734 byl jmenován majorem za neobyklou statečnost v bitvě u Filipsburku. Jsa vřelým přívržencem vypuzené rodiny Stuartovské, snažil se o to, aby byla tato rodina opět dosazena na anglický trůn, a měl v této příčině politické poslání do Ruska. Avšak jeho poslání do Ruska nemělo žádoucího úspěchu a on vrátiv se do Francie, přišel do Anglie, aby osobně bojoval k dobytí trůnu Jakubu III. Přežil mnoho dobrodružství, přišel ale opětně do Francie, přijal státní službu francouzskou, účastnil se bojů ve Flandersku, utvořil si v r. 1744 svůj vlastní irský pluk, který brzy vyznamenával se vzornou kázní vojenskou a dobyl neobyčejného vítězství v bitvě u Fontenay. Lally Tolendal za hrdinství prokázané v této bitvě byl na místě samém jmenován brigadierem. Když Anglie r. 1755 úplně bezdůvodně se zmocnila dvou francouzských lodí, tu byl Lally Tolendal první, který se snažil, aby byla vyhlášena Anglii válka, a zejména aby jí bylo odňato panství v Indii. Po dlouhém konečně uvažování bylo uposlechnuto rady Tolendalovy a uzavřena výprava proti Angličanům v Indii, jejímž vůdcem byl jmenován Tolendal sám. Tolendal ode-

bral se do Indie jednak za tou příčinou, aby odstranil nepořádky francouzských úředníků, které se tam nakupily, poněvadž nebylo nad nimi dostatečného dozoru, jednak měl za účel vytlačit Angličany z jejich posic. Avšak v této své úloze nedodělal se Tolendal žádného příznivého výsledku. První příčina ležela v tom, že Lally Tolendal byl sice velmi čestným mužem, ale nebyl způsobilým k vedení tak obsáhlé civilní správy. Jeho příkré a otevřené vystupování zjednálo mu nesčetných nepřátel mezi Francouzi samými, jakož i mezi jeho generály, zejména velitelem loďstva d'Achem a Vilémem Boussym. Ačkoliv tudíž Lally Tolendal konal pravé divy udatenství s hrstkou svých vojáků, minula se jeho výprava s cílem, Konečně byl donucen, aby dne 22. ledna 1761 vzdal se Angličanům v Pondichery na milost a nemilost, odkud jako zajatec odvezen byl do Londýna.

Mezi tím ale na jeho vrub rozšířovaly se v Paříži různé pověsti, ve kterých byl obviňován Lally Tolendal ze zločinů, kterých prý se dopustil po čas své správy, a vůbec byl považován za hlavní příčinu nezdaru oné výpravy. Dovědév se Lally Tolendal o těchto pověstech, vyžádal si u anglické vlády dovolení, aby směl jít do Paříže za tou příčinou, aby se mohl očistiti z podezření naň kladeného jeho nepřátely. Po svém příchodu do Paříže byl však vsazen do vězení a vyšetřování proti němu vedeno jednostranně pouze za tou příčinou, aby byla prokázána jeho vina. Lallymu Tolendalovi nebyl dán obhájce, ačkoliv třikráte o to prosil. Svědkové byli slyšáni pouze ti, kteří svědčili v neprospěch jeho. Celý pak process vůbec vedl se toliko při zavřených dveřích. Když vyšetřování bylo provedeno, žádal Lally Tolendal, aby byla mu dána lhůta aspoň osmidenní, aby se mohl připraviti ke své obraně, avšak i to mu bylo odepřeno. Lally Tolendal zaslal v této tísní generálnímu prokurátorovi písemnou obranu, kterou však tento ani neotevřel a nepřečetl. Ačkoliv bylo vyšetřováním zjištěno, že civilně nelze činiti Lallyho Tolendala zodpovědným za škodu, kterou jednotlivci po čas jeho výpravy utrpěli, přece byl jen odsouzen k trestu smrti. Když byl Lallymu Tolendalovi předčítán rozsudek, tu vrazil sobě kruzítko do prsou; poněvadž bylo se obávati, že umře ještě dříve, než uplyne zákonitá lhůta, byla poprava na něm o šest hodin dříve vykonána. Lally Tolendal byl pak vyvezen dne 9. května 1766 z Conciergerie na popravu; aby nemohl mluvit, když byl vezen na popraviště, byl mu dán roušek do úst.

Syn jeho Trophime Gérard s velkou snahou působil k rehabilitaci svého otce. Když pak mimo to ujal se rehabilitace Lallyho Voltaire a dokázal listinami bezpodstatnost námitek učiněných proti Tolendalovi, byl konečně po 12 letech rozsudek odsuzující zrušen a Tolendal slavnostně rehabilitován r. 1777.

Roku 1762 uprchla dcera kalvinisty Pavla Sirvena, která měla býti mocí donucena k přestoupení na katolickou víru, z domu, ve kterém byla držána, a skočila do studně. Veřejné mínění ale obviňovalo rodiče této nešťastnice, že ji zavraždili proto, aby nemohla přestoupiti na katolickou víru. Tito uprchli však do Švýcarska a tím jedině unikli smrti, která byla by je jistě stihla, kdyby byli zůstali ve Francii, kde za jejich nepřítomnosti vyneseno nad nimi rozsudek smrti.

Krátce před tím byl nějaký Antonín Pin obviněn z vraždy Sevasa. Poněvadž se nechtěl přiznati, byl mučen a v mukách doznal, že jej zavraždil, jakož i udal místo, kde mrtvola se měla nalézati. Ovšem mrtvola ona nalezena nebyla, poněvadž Pin vůbec nikdy ani Sevasa nezavraždil. Antonín Pin byl odsouzen k smrti a trest smrti na něm také vykonán, avšak krátce na to vrátil se Sevas úplně zdrav z nějaké cesty.

Předcházející causes célèbres, jakož i tortura, která v dobách oněch byla obyčejným prostředkem na kontinentu k dosažení doznání vinníkov, tvořily, když ne pravidelný, aspoň velmi častý předmět rozhovorů v salonech hraběte Verriho; že zejména trestní právo, vlastně nešváry zahnízděné v trestním právu osmnáctého století tvořily obvyklé téma rozhovoru, plyne dále z toho, že jednak hrabě Verri již svým postavením velmi dobře mohl vykládati o vadách tehdejší spravedlnosti. Ne zcela nepravděpodobným je tvrzení, že první podnět k sepsání proslaveného díla Beccariona »*Dei delitti e delle pene*« daly právě tyto rozhovory u hraběte Verriho o nepořádkách panujících v jurisprudenci.

Společnost, která scházela se u hraběte Verriho založila svůj vlastní časopis, ve kterémž byly uveřejňovány důležité otázky, které tvořily předmět rozhovorů; tento žurnál nazýval se »il Café«; příspivatelé jeho byli denními hosty u hraběte Verriho. Mladý Beccaria vystoupil v tomto časopise poprvé jako spisovatel malým pojednáním, nazvaným »dello stile«. Toto pojednání poprvé obrátilo pozornost jak hraběte Verriho, tak i jeho přátel na Beccariu; svědčíloť o velkém nadání Beccariově. Ve svém článku pojednává

Beccaria o slohu po stránce umělecké a filosofické, stanově určité všeobecné požadavky krásného slohu pro spisovatele vůbec. Časopis »il Café« byl založen v roce 1764., neměl však dlouhého trvání; v druhém roce zanikl

IV.

Data o díle Beccariově a překladech jeho do cizích jazyků.

Dílo Beccariovo vyšlo poprvé r. 1764. a sice dle všeho v Monaku; obávalť se, a to ne bez důvodu Beccaria, že by jej mohl stihnouti osud, který stihl dříve ty, kdož veřejně a neohroženě domáhali se odstranění zakořeněných zlořádů. Kniha Beccariova vynutila po svém vydání naprostý údiv jak u přátel tak u nepřátel; přátelé svobody a pokroku viděli v práci Beccariově nového neočekávaného pomocníka, nepřátelé naopak neváhali očerňovati Beccariu z velezrády, buřičství a atheismu; ale nehledě k tomu, že dosti nepřátel proti Beccariovi povstalo, následovala vydání Beccariova díla rychle za sebou.

Manuskript práce Beccariovy byl vyhotoven ani ne za rok, začal totiž o něm Beccaria pracovati v březnu r. 1763. a dokončil jej v lednu r. 1764. K sepsání práce své byl Beccaria pohnut nálehavými prosbami svých přátel, kteří se účastnili rozhovorů u hraběte Verriho; kdyby nebylo těchto přátel, snad nebyl by vůbec ani Beccaria svůj manuskript do tisku dal, poněvadž se obával, že myšlenky jím hlásané nedojdou ocenění a uznání veřejnosti. Hrabě Verri vykonával korekturu manuskriptu.

K druhému vydání práce Beccariovy došlo již r. 1764., a toto druhé vydání bylo obšírnější potud, že Beccaria opatřil je předmluvou ku čtenáři. Účelem této předmluvy bylo podati odpověď těm, kteří obviňovali Beccariu ze směru nebezpečného státu, církvi a náboženství.

Jasná stránka práce Beccariovy záleží v tom, že, k čemu ninozí před ním a po něm potřebovali mnoho a obsáhlých svazků, on vyložil jasnou a srozumitelnou řeč v několika hlavách; ovšem Beccaria omezuje se pouze na to, aby podal všeobecné zásady, opomíjeje toho, aby prováděl tyto zásady do jednotlivých podrobností. Století sedmnácté nejsou příznivo individuální svobodě, těžkými překážkami ohradilo ji. Století osmnácté učinilo si východištěm svých zásad jednotlivce, snažíc se jemu dobýti všech oněch práv,

kteřá jemu příslušejší dle povahy lidské; proto podrobuje Beccaria ve svém díle snahy lidské a povahu člověka podrobné kritice a na základě této kritiky dochází k určitým závěrkům. Při tom byl Beccaria stoupencem zákonité moci státní, žádá toliko, aby tato veřejná moc byla uspořádána způsobem takovým, aby šetřeno bylo práv člověka. Tu jest na snadě, ve kterých kruzích došel Beccaria vřelého přijetí. Nebyli to právníci a v první řadě tehdejší kriminalisté na vysokých školách, kteří viděli v díle Beccariově nový netušený obrat vědy trestního práva. Nikoliv, avšak byli to francouzští Encyklopaedisté a tehdejší intelligence, která se zabývala studiem filosofie vůbec a nápravou společenských poměrů zvlášť. Tito neměli dosti slov chvály pro dílo Beccariovo a přičiňovali se o to, aby jednak rychle rozšiřovala se práce, jednak aby byla překládána do cizích jazyků. Jedním z prvních překladů byl francouzský překlad, který pořídil abbé Morellet a sice na vyzvání Malesherba. Když totiž jednou Morellet byl ve společnosti Malesherba, obdržel tento náhodou šesté vydání práce Beccariovy. Poněvadž některá místa byla Malesherbovi nejasnými, vyzval tento Morellet-a, aby jemu nejasná místa vysvětlil. Vysvětlení, které podal Morellet, bylo s pochvalou přijato, a tento vyzván, aby obstaral francouzský překlad díla Beccariova. Francouzské vydání vyšlo v roce 1766. Jakmile byl překlad hotov, byl zaslán jeden exemplář Beccariovi do Italie, načež Beccaria odpověděl na ten překlad následujícím listem, který uvádíme tuto v doslovném překladu.

V Miláně, v květnu 1766.

Dovolte mi, abych užil k Vám spíše té formy, která je zvyklou ve Vašem jazyku, která je pohodlnější, jednodušší, pravdivější a tudíž důstojnější filosofa, jako jste Vy. Dovolte mně rovněž, abych použil přepisovatele, poněvadž list, který jsem Vám napsal, jest velmi nečitelný. Nejhlubší vážnost, vděčnost největší, přátelství nejvřelejší ve mně vzbudil Váš laskavý dopis, který jste mi ráčil napsati. Nemohu Vám vysloviti, jak cítím se poctěna, vidím-li svou práci přeloženu na jazyk národa, který osvěcuje a vzdělává Evropu. Já vše děkuji knihám francouzským. Byly to knihy francouzské, které vzbudily v mé duši cit lidskosti, který byl utlumován po 8 roků vychováním tanatickým. Já již tenkrát ctil jsem Vaše jméno pro výtečné články, které jste napsal do nesmrtelného díla Encyklopaedie; proto bylo to pro mne nyní přímo překvapením, když

jsem se dověděl, že muž Vaší vážnosti prokázal mně čest, přeloživ mé dílo!

Já Vám děkuji z celého srdce za dar, který jste mi učinil Vaším překladem a Vaší pozorností. Já jsem jej četl s velikou rozkoší, kterou Vám nemohu vylíčiti, a shledal jsem, že jste okrášlil můj originál. Ujišťuji Vás s největší upřímností, že pořádek, kterého Vy jste se držel, zdá se mně samému přirozenějším a výhodnějším toho, kterého jsem se přidržel já, a mrzím se, že nové vydání páté jest již téměř dokončeno, poněvadž bych se byl jinak úplně podrobil Vašemu plánu.

Mé dílo neztratilo pranic na své síle Vaším překladem, vyjma ona místa, kde zvláštní povaha každého jazyka přivádí různost mezi výrazem Vaším a výrazem mým. Jazyk italský má více ohebnosti a učelivosti; a snad proto, že jest méně propracovaným v oboru filosofickém, snáze může se podrobiti vazbám, které se přiči Vašemu jazyku. Já nikterak neshledávám odůvodněnou námitku, kterou Vám činili, že změna pořádku mohla by přispěti k zeslabení důrazu. Důraz spočívá ve volbě výrazů a ve sdružení pojmů.

Ani Vás nemohla odstrašiti bázeň, že byste tím byl urazil samolibost autorovu. Na prvním místě, poněvadž kniha, ve které jedná se o věci týkající se lidskosti, stavši se jednou veřejnou, náleží světu a veškerým národům; a pokud zejména mne se týče, já bych byl učinil velmi málo pokroku ve filosofii srdce, kterou výše kladu nežli filosofii duše, jestliže bych neměl té odvahy, abych viděl a miloval pravdu. Doufám, že páté vydání, které krátce vyjde, bude brzy rozebráno, a ujišťuji Vás, že v šestém vydání budu docela držeti se pořádku ve Vašem překladu, který staví do lepšího světla pravdy, které já jsem se pokusil sebrati. Já pravím »téměř«, poněvadž po jediném a zběžném přečtení Vašeho překladu nemohu se rozhodnouti, nemaje úplné znalosti věci do podrobná, nýbrž toliko znalost celku.

Netrpělivost, se kterou moji přátelé čtou Váš překlad, přinutila mne, pane, abych jej odevzdal jim, jakmile jsem jej přečetl, a jsem nucen odložit až do jiného listu vysvětlení několika míst, která jste shledal nejasnými. Avšak musím Vám říci, že jsem měl, když jsem psal, před očima příklad Macchiavelliho, Gallileiho a Gianone; já slyšel jsem řinčení řetězů, kterými hýbe pověřivost a křik fanatismu, který udušuje stenání pravdy. Pohled na toto divadlo hrůzné

přiměl mne k tomu, abych zahalil někdy světlo temností. Já chtěl jsem hájiti lidstvo, aniž bych musil býti mučenníkem. Tato myšlénka, že musil jsem býti nejasným, přivedla mne často k tomu, kdy to nebylo nutným. Připojte k tomu nezkušenost a nedostatek zručnosti ve spisování, které jsou lehko odpustitelný u autora, kterému není přes 27 let a který nastoupil dráhu spisovatelskou teprve před pěti lety. Bylo by mně nemožno, pane, abych Vám vylíčil zadostučinění, se kterým patřím na zájem, který mně prokazujete, a jak jsem dojat onou vážností, kterou mne zahrnujete, a kterou nemohu přijati, aniž bych stal se ješitným, ani zamítnouti, abych Vás neurazil. Přijal jsem s toužou vděčností a týmiž rozpaky Vaše laskavosti, které mně vyřizujete od mužů slavných, kteří jsou ozdobou lidstva, Evropy a jejích národů. D'Alembert, Diderot, Helvetius, Bouffon a Hume — zvučná jména, která nemůžeme slyšeti, aniž bychom byli pohnuti. Vaše nesmrtelná díla jsou mi stálou lekturou, předmětem mého zaměstnání ve dne a mého uvažování v tichu nočním. Jsa pln pravd, které Vy učíte, jak mohl bych podkuřovati bludu všeobecně uctívanému, a snížiti se tak dalece před budoucností, abych lhal?

Mým jediným zaměstnáním jest pěstovati v míru filosofii a tím upokojiti tři city velmi živé ve mně, lásku po slávě spisovatelské, lásku k svobodě, a útrpnost k neštěstí lidí, kteří jsou otroky tolika bludů. Já počítám od pěti let svůj přechod k filosofii, a jsem za to povinen četbě »Listů Perských«. Druhé dílo, které dokončilo revoluci v mé duši, jest dílo Helvetia. Helvetius mne nutil pokračovati na cestě pravdy a první ve mně vzbudil pozornost nad zaslepeností a neštěstím lidstva. Četbě »D'ésprit« jsem povinen velikou část svých myšlének.

Vedu klidný život a samotářský, může-li se nazvati samotou výběr přátel, ve kterém srdce i mysl jsou v neustálém pohybu. To jest mou útěchou a překáží mi, abych se necítil ve své vlasti jako ve vyhnanství. Hrabě Firmiani navrátil se již z Milána před několika dny, avšak je velmi zaneprázdněn, a já jsem jej nemohl ještě viděti. On chránil mou knihu a já jsem mu povděčen za svůj klid.

Pošlu Vám hned některá vysvětlení míst, která jste shledal nejasnými a která Vám odůvodním, poněvadž jsem nepsal, aby se mi nerozumělo. Prosím Vás vroucně, abyste mi zaslal své poznámky a poznámky svých přátel, abych jich mohl užiti při šestém

vydání. Sdělte mi zejména výsledek Vaší rozmluvy s p. Diderotem. Velmi živě si přeji vědět, jaký dojem učinila má práce na tuto vznešenou duši.

Znamenám se s úctou atd.

Beccaria.

Mimo vydání abbé Morelleta pořídil roku 1773 abbé Chaillou v Paříži opravené vydání Beccariovy práce. Abbé Chaillou vydal svůj překlad dle 6. italského vydání. V předmluvě k tomuto vydání uvádí abbé Chaillou, že přidržel se téhož pořádku, jakého se drží autor v 6. italském vydání. Vydání toto má 47 §§, které jsou ale zcela jinak uspořádány, nežli jest uspořádána látka ve vydáních, která jsou pořizena dle vydání milánského.

Počet §§ 47 vysvětliti lze tím, že v pozdějších vydáních mnohé §§ sloučeny byly pouze v § jeden. To platí zejména o § 41., který dříve byl rozdělen v následující samostatné §§: § 41. Jak lze zameziti zločiny. § 42. O vědách. § 43. O úřednících. § 44. O odměnách. § 45. O vychování. Toto vydání vyznamenává se tím, že obsahuje v části první úplný komentář Voltaira, a pak jako přílohu Obranu Beccariovu proti odpůrci Fachineimu. Tento překlad nalézá se v universitní bibliotece vídeňské a byl darován této Beccariou, o čemž svědčí Beccariův věnovací autograf na tomto překladu. Úplný titul tohoto překladu jest: *Traité des délits et des peines traduit de l'Italien d'après la sixième édition, revue et corrigée et augmentée de plusieurs chapitres par l'auteur; Auquel on a joint plusieurs pièces tres intéressantes pour l'intelligences du texte. Par M. C. D. L. B. A Paris. Chez J. Fr. Bastien, libraire rue du Petit Lion, Faubourg S. Germain. MDCCLXXIII. Avec approbation et privilège du Roi.*

Nejproslulejší vydání francouzské pochází od Röderera, člena Direktoría, které též vydal r. 1798. Pověšť svou děkuje toto vydání zejména té okolnosti, že Röderer připojil k textu komentář Voltaira a poznámky Diderota. Röderer poslal jeden exemplář svého překladu s velmi lichotivým listem dceři Beccariově, Julii, tenkrát již provdané za Petra Manzoniho, následujícího obsahu:

»Spěchám, madame, abych Vám nabídl nové vydání práce »O zločinech a trestech« Vašeho proslulého otce, která byla přeložena panem Morelletem, vysvětlena Diderotem, a kteréž byla

předeslána korespondence, kterou mezi sebou vyměnili překladatel a autor.

Vy užijte z listu adresovaného Beccariou na překladatele, z jakých spisů tento čerpal rozsáhlost, vřelost a směr svého ducha. Rovněž se tam dočtete, co všechno podnikl, aby zavedl před třiceti roky v Milánu lásku k svobodě a filosofii. Jest pravdě podobno, madame, že tyto podrobnosti Vám byly neznámy, a je mně velkým potěšením, mohu-li Vám je sdělit. Kdybyste neměla obraz svého otce, vděčnou byste byla bezpochyby tomu neznámému, který by ji Vám nabídl; já Vám nabízím více, nežli podobiznu Beccariovu: předvádím Vám nejzajímavější část jeho života. Z listu jeho překladatele seznáte dojem, který vyvolala ve Francii práce »O zločinech« po svém vyjítí, seznáte poctu, kterou vzdávali nejslavnější mužové Francie, D' Alembert, Buffon, Voltaire atd. Beccariovi a tento obraz více dojde Vaše srdce než bude působiti na Váš rozum.

Konečně k spravedlivým těmto chválám připojuji ještě jednu skutečnost, která je dotvrzuje, ba nahrazuje pochvaly, kdyby se nebylo dostalo Vašemu otci těchto pochval. Práce »O zločinech a trestech« tak změnila ducha starých trestních soudů ve Francii, že nelze tyto ani zdaleka porovnat k soudům 10 let před revolucí. Veškerí mladí úředníci sborových soudů, a já to nejlépe mohu dosvědčiti, byv rovněž mezi těmito mladými úředníky, spíše soudili dle dobrých zásad tohoto díla než dle zákonů. V práci »O zločinech a trestech« čerpali Servan, Dupaty své vědění; a snad toliko jejich výmluvnosti děkujeme své nové zákony trestní, kterými se Francie pyšní. Vidíte, Madame, že ještě před spojením republiky lombardské s republikou naší nabyla jste domovského práva ve Francii. Odvažují se Vám říci, ve jménu všech přátel nadání, filosofie, humanity, Vy náležíte svým otcem do velké rodiny, kterou utvořili v Paříži přátelé filosofie a svobody před padesáti roky, jejíž pásy jsou vřelejší těch, které ji založily.

Současně byl tomuto listu připojen dopis, který svého času zaslal Beccaria abbé Morelletovi.

Mimo uvedená vydání vyšel ve Francii samostatný komentář od Voltairea v roce 1766 pod názvem: »Commentaire sur le livre des délits et des peines par un avocat de province«; několik poznámek přičinil o téže věci Diderot. V nynějším století vydal opět vydání Beccariovy práce Faustin Hélie v roce 1856, druhé vydání r. 1870.

V německé literatuře vyšlo dílo Beccariovo v roce 1765 v Praze, na to r. 1767 v Hamburce, téhož roku v Ulmu s poznámkami od Fladena, r. 1798 od Hommela, pak s obšírným komentářem od Bergka ve dvou svazcích v Lipsku r. 1798. Nejlepší vydání německé pochází od prof. dra Julia Glasera z roku 1851, druhé nezměněné vydání r. 1856.

Dílo Beccariovo bylo přeloženo do ruštiny Demetriem Jazykovem, do řečtiny Coraiem, do angličtiny, do španělštiny, do holandsštiny, maďarské vydání vyšlo v Záhřebu 1834.

Práce Beccariova vyvolala celou řadu spisů nepřátelských, které snažily se dokázati buď zhoubnost směru Beccariova, buď jeho neodůvodněnost. V Benátské republice vyvolala tato kniha veliké rozhořčení: domnívali se, že neznámý autor psáti chtěl na poměry benátské satiru. Za původce této práce byl držán Quirini, který se veřejně hlásil býti stoupencem směru Encyklopaedistů, a byl také uvězněn. Jaký dojem vyvolala tato práce v Benátsku, nejlépe z toho vidno, že se zcela vážně o to jednalo, aby byla zrušena Rada Desíti. Pater Angelo Fachinei byl vyzván, aby proti Beccariovi uveřejnil spis, který by oslabil účinek jeho práce, a který měl dokázati bezdůvodnost oprav žádaných Beccariem. Tento spis nese název: »Note ed osservazioni sul libro intitolato Dei delitti e delle pene« a vyšel v roce 1764. Práce ale, kterou pro její nízký obsah možno nazvati vším právem hanopisem, neměla valného účinku a velké vnitřní ceny pro nevědomost svého původce. Ve Francii vydal Jousse: »Commentaire des Délits et des peines par un avocat de province« 1767, v němž podkládá Beccariovi snahy takové, které, kdyby totiž došly platnosti a uznání všeobecného, měly by za následek zvrácení veškerého společenského řádu. V podobném tonu jest psán malý spisek Muyarta de Vouglans: »Réfutation des principes hasardés dans le Traité des Délits et des Peines 1766 (tento spisek nachází se v olomoucké bibliotéce).

V Itálii samé velmi četní odpůrcové proti Beccariovi vystoupili. Hrabě Antonio Montanari vydal ve Veroně r. 1770 rozpravu: »Sopra la necessità della pena di morte nella criminal legislazione, dichiarata nei casi da usarsi con alcune osservazioni intorno a quella dei premj«; od neznámého autora vyšel pamflet: »Della vera misura dei delitti e della retta norma di applicare le pene«. Vicenza 1770.

Ráz vědecký mají spisy následující, které popírajíce pravost názorů a zamýšlených reform Beccariových snažily se vyvracet Beccariu se stanoviska čistě vědeckého. Sem náleží: Paolo Vergani, »Della pena di morte«, Milano 1777; Vincenzo Malerba, Lami, vystoupili proti Beccariovi v článcích ve vědeckém časopise »Nouvelle letterarie«. Neznámý autor vydal v Neapoli r. 1772 pod názvem: »Il diritto di punire, ossia risposta al malchese Beccaria«, dosti obsáhlý spis, rozdělený ve tři knihy.

Antonio Pescatore: »Intorno diverse opinioni d'alcuni moderni politici sopra i delitti e delle pene«. Velmi obratného odpůrce a zejména obhájce trestu smrti a tortury našel Beccaria ve Franchino Rusca, který vydal: »Osservazioni pratiche sopra la tortura«. Lugano 1776.

Z uvedených stručných dat vidno, že práce Beccariova našla nadšených čtenářů a příznivců, ale že i také neminul osud všech lidských věcí: hojně se našlo nepřátel. Ale pro posouzení jednak obou táborů, jednak původu, ze kterého prýštilo se nepřátelství, zášť, utrhaní, kterým zasypávali protivníci Beccariu, jest zajímavým zkoumati, kdo vlastně byli přáteli a příznivci oprav, které navrhoval Beccaria, a kdo stavěli se zamýšleným těmto opravám v cestu. Naprostého souhlasu, uznání a chvály došla práce Beccariova u laiků, to jest u obecnstva toho, které svým životním povoláním nestálo v žádném přímém styku s praktickým konáním spravedlnosti, které ale ovládajíc vyšší míru vzdělanosti a vědomostí přišlo k poznání, že způsobem takovým, jako se konala spravedlnost v osmnáctém století, nemá se tato vykonávati. V první řadě byli to ovšem francouzští Encyklopaedisté a jejich stoupenci, kteří vůbec chtěli reformovati celý společenský řád, který dle jich názoru se přežil. V druhé řadě, a tato je daleko četnější Encyklopaedistů, hlásili se k myšlénkám hlásaným Beccariou s neobyčejnou vřelostí a přesvědčivostí vůbec oni vzdělanci, kteří milující pravdu a svou dobu, která právě v století osmnáctém nejsou uznávána, byla utlačována, radostně vítali muže toho, který měl odvahu otevřeně říci to, co oni nejasně a neurčitě sami cítili. Zkrátka možno říci: Naprosté stoupence našel Beccaria v Encyklopaedistech a pak té části intelligence evropské osmnáctého století, která uznávala, že společenský řád oné doby neodpovídá potřebám svého času, a je nutno, přikročiti k opravám jeho.

Kdo byli v táboře protivníků? Velmi snadna odpověď na to: stačí pouze rozhlédnouti se po nationale a charakteru — ovšem ve smyslu toliko policejním — protivníků Beccariových. Jousse, Muyart de Vouglans, Paolo Vergani, Malerba, Pescatore, Rusca, Lami, Montanari.

Jousse byl vynikající kriminalista francouzský, theoretik, Muyart de Vouglans byl generálním prokurátorem, Paolo Vergani, Malerba, Pescatore, Lami, byli advokáty, tudíž praktičtí právníci, Montanari, soudce, který pěstoval theorii trestního práva.

Abstrahujeme-li od Fachineiho, který pouze na rozkaz jemu daný sepsal toliko hanopis proti Beccariovi, lze krátce říci, že největší odpůrce našel Beccaria u té třídy společenské, o níž by se dalo mysliti, že nadšeně a radostně pozdraví toho, kdo tak dalekosáhlé opravy v konání spravedlnosti navrhoval. Ve skutečnosti ovšem dostavil se opak. Jest to zjev lehkou vysvětlitelný. Jak soudcové tak i praktičtí právníci srostli téměř s trestním právem, vlastně s praktickým jeho konáním, že necítili potřeby tak náhlých a dalekosáhlých oprav, jak to žádal a navrhoval Beccaria, a že tudíž pokládali Beccariu za nebezpečného novotáře. Souditi a býti souzenou, jsou dvě různé věci; jest pak věcí známou, že trvalé a stejnoměrné povolání životní otupuje onu vnímavost, kterou shledáváme u ostatních kruhů společenských. S lehkým srdcem mohli oni odpůrcové Beccariovi vytýkati snahy převratné, nepromyšlenost a ukvapenost návrhů, kteří nikdy nevzali si pšli, aby zkoumali duševní i tělesná muka toho, kdo padl jim do rukou. Možno tudíž právem říci, že co by bylo na praxi a rutině právnícké 18. století, tato s lehkou myslí byla by přešla přes práci Beccariovu k dennímu pořádku. Byrokracie minulého a dnešního a bohužel snad také ještě století budoucích zůstane si vždy a všude stejnou: bude stále domýšleti se, že společnost má se podříditi názorům a přáním jejím a nikoli naopak.

Došla-li pravého ocenění práce Beccariova, tu jednak ovšem toho první zásluha leží v knize samé, která byla nejlepším doporučením myšlének hlásaných Beccariou, v druhé řadě děkuje Beccaria své úspěchy svým francouzským přátelům, kteří první poznavše dalekosáhlý význam díla Beccariova pro věc svobody lidské vůbec, značnou měrou přispěli k uznání velezáslužné práce Beccariovy.

Nejapným sluší nazvati tvrzení, jako by Encyklopaedisté vůbec byli činně zasáhli do práce Beccariovy: pravda toliko jest, že Beccaria byl vřelým stoupencem myšlének hláсанých Encyklopaedisty. Ovšem duch takový, jako byl Beccaria, neupadl do bludu toho, aby uznával naprosto a všechny nauky, které hlásali francouzští Encyklopaedisté. On dobře dovedl rozeznávati mezi tím, co je pro pravou svobodu lidstva žádoucím a mezi tím, co bylo pozlátkem nalíčeným na široké a nevědomé massy lidu. Jak správně dovedl rozlišovati Beccaria zrní od plevle, toho nejlepší důkaz podává práce Beccariova sama, ze které nejlépe lze vyčísti samostatné stanovisko a samostatný úsudek Beccariov, pokud toto liší se od zásad hláсанých francouzskými Encyklopaedisty.

Beccaria nepodrobil svou práci žádnému značnějšímu přepracování. Zdálo by se to na první pohled nesprávným: dostala se práce Beccariova jak v Itálii, tak i mimo Itálii tak hojných a četných vydání ještě za živobytí Beccariova, že přirozeným by se mohlo zdáti, ba přímo by k tomu svádělo, aby Beccaria byl zdokonalil a snad úplně přepracoval svou původní práci. Že by práce mohla býti zdokonalena a ještě lepším způsobem upravena, to dobře věděl Beccaria sám, a často a mnohokráte byl k tomu vyzván svými přátely. Leč Beccaria toho neučinil. Vyjma nepatrné změny, které předsevzal při druhém a šestém vydání italském a které záležejí pouze a toliko v tom, že jednak připojil Beccaria celkem čtyři nové paragrafy a šest poznámek, a že mimo to stávající paragrafy rozšířil úhrnkem 42 vloženými místy, nebyla předsevzata na práci samé žádná důležitější změna. Zdá se, že Beccaria nechtěl vůbec k zdokonalení své původní práce přikročiti. Obával se a snad nikoliv neprávem, že by zdokonalená a úplně přepracovaná práce ztratila na oné působivosti a v tom významu, kterého sobě získala v prvotní své formě.

Vytýkají dále práci Beccariově, že postrádá systematickosti. Výtka ta jest jen do jisté míry odůvodněna a lze proti ní uvést následující: Beccariova práce děkuje svůj původ přátelským rozpravám, které se konaly v salonech hraběte Verriho, kde vážně rokovalo se o aktuálních otázkách osvíceného století osmnáctého. V této své práci vystoupil Beccaria jako bystrý pozorovatel své doby, který poznáv zlořády společenského řádu, snažil se o jejich odstranění. Po té stránce vystoupil Beccaria jako neohrožený obhájce utlačované svobody a utiskovaných slabochů: jemu nejednalo

se o to, aby podal bezvadný systém trestního práva, nýbrž hlavním jeho účelem bylo, aby byly odstraněny ony hlavní nešvary, které vlivem dlouhé doby, ba století zahnízdyly se tak hluboce do práva trestního, že byly tak respektovány, jako skutečné a svaté právo. Beccaria nepsal svou práci pro kriminalisty ex professo, jak praktické tak theoretické, nikoliv, právě u právníků vyvolala práce jeho největší odpor a co na právnících osmnáctého století by bylo bývalo, to brzy byli by nad ním vyřkli své anathema. Beccariova práce vznikla z hlubokého přesvědčení o právu a svobodě utlačovaného lidstva a našla nejvýšejšího ohlasu mezi všemi těmi, kdož měli mysl pro pravdu, právo a trpící lidstvo. Beccariovým účelem nebyla bezvadná vědecká forma, jeho snaha nesla se výše, pomoci utlačovanému právu zneuznávané svobodě k vítězství a vyprostiti slabochy z onoho jha, pod nímž strádali: jemu nešlo o formu, nýbrž o věc a proto výtka nedostatku toho padá.

V.

Cesta Beccariova do Francie.

Práce Beccariova krátce po svém vyjití učinila slavným mužem svého průvodce nejen v Itálii, nýbrž i všude za hranicemi. Ti, kdož ctíli snahy a myšlenky, jichž hlasatelem byl Beccaria, s úctou a láskou velikou vyslovovali jméno jeho. Beccaria byl jedním z oněch šťastných smrtelníků, kterým bylo popřáno ještě za živobytí dosáhnouti onoho vrcholu lidského štěstí, kterého vůbec lidé mohou dosáti. Filosofové, panovníci, vynikající státníci osmnáctého století za čest pokládali si býti v písemném spojení s Beccariou, který právem byl řaděn k duševním velikánům své doby. Našel-li kde Beccaria pravého a nestranného ocenění, bylo to zajisté ve Francii, zejména u Encyklopaedistů, kteří přejali a vykonávali duševní vedení veřejného mínění nejen ve Francii, nýbrž v celé Evropě. Jest tudíž přirozeno, že přáli sobě Encyklopaedisté viděti ve svém středu muže toho, s nímž je pojila tak blízce duševní příbuznost. Beccaria byl často vyzýván, aby šel do Francie, zejména do Paříže, avšak on neměl nikterak chuti odvážit se na tak dalekou cestu. Jednak nedovolovaly jemu dalekou cestu rozhárané finanční poměry, jednak nemohl se Beccaria odloučiti od své rodiny a od své ženy.

Na neustálé domlouvání svých přátel v Itálii a zejména důvěrného přítele Alexandra hraběte Verriho dal se konečně Beccaria

přece pohnouti, že podnikl cestu do Francie na podzim r. 1766 a bylo určeno, že Beccaria zdrží se na oné cestě asi 6 měsíců, aneb jak on v jednom svém listě praví, 182 dnů. Cestu do Francie konal společně s Alexandrem Verrim a Pavlem Frisim. Avšak Beccaria necítil se šťastným ani vůbec po cestě, ani po čas svého pobytu v Paříži. Láska ke krásné ženě, či spíše žárlivost, nepopřály Beccariovi klidu, a on nalézaje se uprostřed proslavené společnosti pařížské, největších druhů své doby, neustále vzpomíná na milovanou svou Terezku a své dcerušky. Tato touha po domovině zavinila, že Beccaria na místě projektovaných 182 cestovních dnů vykonal cestu do Paříže a zpět za poměrně krátkou dobu 72 dní. Do Paříže přijel Beccaria dne 18. října 1766, byl srdečně přijat v pařížských salonech, jsa všude hledaným hostem. V saloně Holbachově setkal se s prvním překladatelem francouzským abbém Morellem, D'Alembertem, Diderotem a jinými vynikajícími spisovateli francouzskými; jak dobře praví Beccaria v jednom svém listě, byl hledaným hostem, sám nikterak nevyhledáváje pařížských salonů. Jest velmi pravděpodobno, že byl též hostem u Mme Geofrin, du Deffand a pak slečny de l'Espinasse, jejíž salon byl středem učené a ducha lné společnosti tehdejší doby. U poslední této dámy zejména scházeli se spisovatelé, kteří byli přispivateli do Encyklopaedie. Dá se lehce mysliti, že jak tyto tři literární salony, tak i vůbec ostatní společnost francouzská tehdejší nedovedla upoutati příliš vážného a příliš ideálního Beccariu a zapuditi upomínku na milovanou manželku. Bylť Beccaria příliš vzorným manželem a citem rodinného života, než aby si mohl uvyknouti na elegantní, ale při tom frivolní život pařížských salonů.

Beccaria byl by se tudíž hned vrátil nazpět, avšak bázeň, aby se neučinil směšným, přiměla jej k tomu, že pro lidské řeči poněkud prodloužil svůj pobyt v Paříži. Náhlý jeho odchod z Paříže velmi nemile nesli četní jeho ctitelé a přátelé francouzští a zejména abbé Morellet, jakož i hr. Verri velmi sarkasticky vyjadřovali se o příčinách náhlého odjezdu Beccariova. Avšak jeden pozoruhodný účinek zanechala cesta do Paříže u Beccaria přece. Beccaria odjížděje z Paříže, na dobro se rozešel s hrabětem Verrim, který byl až do té doby nejvřelejším přítelem a ochráncem jeho. Zdá se, že příčinou zrušeného přátelského svazku mezi Verrim a Beccariem byla příliš svůdná krása ženy Beccariovy.

Často se uvádí, že Beccaria na své zpáteční cestě navštívil též

Voltairea v jeho ville ve Ferney, leč to jest pouhou domněnkou; nehledě jednak k tomu, že Beccaria ve svých listech nečiní žádné zmínky, že by se byl setkal s Voltairem, lze naopak dokázat, že vůbec Voltaire ve Ferney návštěvu Beccariovu neobdržel. Voltaire, který byl tak uchvácen dílem Beccariovým, že sepsal o něm komentář, byl by zajisté o této návštěvě, kdyby se byla skutečně ve Ferney přihodila, také zmínil, avšak v korespondenci Voltaireově nenalézáme žádný list o této návštěvě, a tudíž je dovolena z toho závěrka, že Voltaire Beccariu ve Ferney vůbec neviděl.

VI.

Beccaria jako akademický učitel a administrativní úředník.

Již dříve nežli vydal Beccaria své proslavené dílo, vystoupil na veřejnost s prací národohospodářskou, která vzbudila velmi značnou pozornost. Tato práce vyšla r. 1762 a měla titul: *Dei disordini e dei rimedj delle monete nello Stato di Milano*.

V Miláně panoval v oboru mincovnictví náramný nepořádek, který na vývoj hospodářských poměrů velmi záhubně působil; bylot během několika desetiletí v onom státu vydáno více než 88 různých nařízení ohledně ražení mincí, z nichž jedno odporovalo druhému a celkem žádné se nezachovávalo. Spis Beccariov zabývá se řešením otázky, jak bylo by lze odstraniti tyto vady, a řeší tuto otázku ve dvou dílech. V díle prvním stanoví Beccaria všeobecné zásady o úkolu peněz, cirkulaci jejich a v jakém poměru mají býti mince raženy. V části druhé svého spisu užil všeobecných zásad na skutečné poměry panující v Miláně a činil příslušné návrhy na odstranění oněch vad. Zejména navrhoval zařízení zvláštního úřadu mincovního, jenž by bděl nad správným ražením mincí. Spis sám byl sepsán s velikou znalostí odbornou a přispěl také později skutečně k nápravě mincovnictví, která se stala r. 1777 za osobního účinkování Beccariova.

Když později Beccaria po vydání svého díla »O zločinech a trestech«¹ věhlasným se stal po celé Evropě, bylo mu nabídnuto velmi skvělé místo na dvoře ruském. Avšak Beccaria nabídku tuto nepřijal, a zejména D'Alembert r. 1767 důrazně varoval jej, aby Itálii neopouštěl. Jakmile vešlo ve známost, že byl Beccaria vyzván, aby šel na ruský dvůr, tu učinil hrabě Firmiani návrh hraběti Kaunicovi,

aby byl dán úřad Beccariovi, který by byl přiměřený zásluhám Beccariovým, a takto aby se zamezil jeho odchod z Itálie. Hrabě Kaunic dne 27. dubna 1767 žádal bližší zprávy o Beccariovi od hraběte Firmianiho, podotknuv v onom listě následující: »Předpokládaje, že dobré vlastnosti mají v něm vrch, nelze postrádati muže toho, který ve své knize ukazuje se zvyklým přemýšletí, zejména v oné době nedostatku myslitelů a mudrců, v níž žijeme. Úcta k takovým talentům národním povzbuzuje mysl z ospalosti a nedbalosti, vytrhuje ostatní z malomyslnosti.« Firmiani ve svém listu podal nejlepší zprávu o Beccariovi, zejména ochrániv jej proti možné výtce illoyalnosti, kterou jemu činili nepřátelé pro směr hájený a hlásaný v jeho díle. Pak poukázal na důstojnou odpověď Beccariovu (čtenáři), kterou se hájil proti útokům naň dopadajícím. Poněvadž v čas ten jednalo se o to, aby byla obsazena stolice veřejného práva na školách Milánských, doporučil Firmiani, aby byla udělena tato stolice Beccariovi, podotýkaje současně, že pochází z velmi vážené rodiny šlechtické. V listu ze dne 21. května 1767 děkuje Kaunic Firmianimu za zprávy podané o Beccariovi opětně, a zmiňuje se o tom, jak nutným jest »udržeti v kraji nadání způsobilé ducha osvítiti, a lásku k studiím filosofickým buditi v mládeži, která se příliš odcizuje vážné práci«.

17. října 1767 konečně obdržel Beccaria dekret pro stolicí veřejného práva, s čímž byl spojen roční plat 3000 lir. Mimo to v soukromém listu zaslaném Firmianimu vyhrazuje si Kaunic pro budoucnost uděliti výnosné a čestné místo Beccariovi v některém ministerstvu: další toto vyznamenání mělo býti, jak výslovně ve svém listě ze dne 17. října 1767 Kaunic píše, odměnou Beccariovi za to, že neposlechl vyzvání císařovny Kateřiny II., aby šel na její dvůr.

Beccaria původně přednášel na Palatinské škole, později měl dovoleno konati přednášky v soukromém svém domě. Beccaria měl veliký počet posluchačů, přednášky své nedal však nikdy do tisku, ačkoliv k tomu často byl vyzván Kaunicem. Ve svých hospodářských teoriích hájil Beccaria stanovisko opačné toho, které zastával ve své práci »O zločinech a trestech«. V oboru národohospodářském dával Beccaria příliš velkou moc státu zasahovati do vývoje poměrů národohospodářských na úkor podnikavosti jednotlivce. Právě národní bohatství spatřoval v množství vykonané práce a nikoliv v množství drahého kovu. Podporoval všemožně industrii, ale netajil se nikterak, že industrie znehodnocuje produkty půdy, odnímajíc

producentům pracovní síly; navrhuje odměnu tomu, kdo nejvíce vypěstil obilí. Obchod národohospodářský uznává za prospěšný pouze ten, který se koná přes hranice, poněvadž je aktivním. Při provádění zásady úvěru byl velmi úzkostlivý, poněvadž se nechal zastráhati důsledky systému Lawa. Proto chtěl obmezit vydání bankovek pouze do té míry, pokud měla banka zásobu hotového drahého kovu.

Později byl Beccaria dne 29. dubna r. 1771 jmenován radou kamerálním, s čímž opětne byl spojen roční důchod 3000 lir a sice z důvodu toho, že »slavným učinil svými pracemi jméno své nejen v Itálii, nýbrž také u jiných národů«. Téhož roku byl povolán vládou do rady, která měla vykonávati dozor nad veřejným vyučováním. V obou těchto svých nových úřadech měl Beccaria možnost, aby své názory národohospodářské mohl také prováděti v životě skutečném. Beccaria v tomto novém povolání osvědčil velkou činnost různými návrhy, které byly určeny k tomu, aby podporovaly zájmy národohospodářské, avšak tož zaměstnání tak zaujalo Beccariu, že nenechávalo žádného času k literární jeho činnosti. Mezi různými opravami a návrhy Beccariovými z této jeho veřejné činnosti sluší uvést: v roce 1784 prohlásil Beccaria svobodu řemesla; v úřadě kamerálním učinil návrh na zavedení soustavy desetinné; dále učinil návrh na zavedení jednotky míry pro závaží a nápoje. Jeho vlivem povolena dvěma průmyslníkům půjčka per 50.000 a 40.000 lir z prostředků státních, aby tito mohli povznést své závody. Zejména dbal o povznesení textilní industrie. Rovněž pečoval o hornictví a staral se o to, aby v státních lesích bylo zavedeno řádné lesní hospodářství. Méně šťastnou ruku měl Beccaria v opravě školského vyučování: nebyl velkým přítelem volného vyučování a podroboval toto pod naprostý dozor moci státní. Přece však v oboru školství zejména velmi šťastně rozřešil otázku ohledně placení školného.

VII.

Beccariův poměr v prvním a druhém manželství; jeho rodinné žití.

Beccaria v mladistvém ještě věku vášnivě se zamiloval do Terezy de Blasco, dcery Dominika de Blasco, který byl podplukovníkem ve sboru ingénieurů. Otec pozdější jeho první manželky

byl rovněž šlechtického původu, ale nebyl dosti zámožným, aby mohl dáti své dceři Tereze přiměřenou šlechtickou appanáži, aby mohli mladí manželé zaříditi si samostatnou šlechtickou domácnost. Z toho důvodu odporoval otec Beccariův tomuto sňatku. Poněvadž mladý Beccaria nedal si říci a od své lásky neupustil, tu jedno-duše otec jeho užil práva své otcovské moci a dal vsaditi syna svého do vězení tříměsíčního, »aby tuto v plné svobodě vážně přemítal o svém osudu«. Za vězení byl mu určen vlastní dům otcovský. Markýs Loncino měl pak dle možnosti mladého Beccariu přivésti k rozumu, — Beccaria nedal si však říci, a na přímé zakročení otce nevěsty u císařovny Marie Teresie, ve kterém se tento dovolával čestného slova, které dal mladý Beccaria jeho dceři, byl konečně Beccaria po tříměsíčním vězení puštěn na svobodu, a sňatek manželský s Terezou de Blasco slaven dne 20. února 1761. Otec Beccariův hněval se na svého syna a nepřijal novomanžely do své domácnosti, tak že Beccaria byl nucen založiti svou vlastní domácnost, starati se o výživu své manželky; zakročením ministra Cerattioho obdržel Beccaria nepatrnou podporu od senátu a žil v dosti stísněných poměrech až do té doby, kdy úplně se usmířil se svým otcem.

Beccaria byl vroucně milujícím synem, vzorným manželem; on cítil se šťastným pouze v úzkém kroužku své rodiny a oněch přátel, s nimiž byl důvěrně spojen. Na tuto okolnost poukazuje v jednom ze svých listů, kde praví, že žije jako samotář.

K bližšímu poznání rodinného života a vzájemného poměru, jak k jeho manželce tak i dítkám, Julii a Márince, jakož i vzájemného poměru k rodičům a bratřím Beccariovým, stačí poukázati na korespondenci, kterou vyměnil se svou manželkou Beccaria, když se nalézal na cestách po Francii. Přečteme-li tyto listy, lehce uvěříme, jak vroucím citem pro život rodinný nadanému Beccariovi nemohlo se líbiti volné, elegantní, ale při tom velmi lehké společnosti Encyklopaedistů, s nimiž jej pojila tak blízká příbuznost myšlének.

Z manželství Beccariova s Terezou de Blasco narodily se Beccariovi dvě dítky, dceruška Marie, která zemřela v lednu 1788, a pak Julie, která v září r. 1782 provdala se za Petra Manzoniho. Dcera Julie byla velmi vzdělaná charmantní dáma a za svého pobytu v Paříži mnohem více přispěla k oslavě jména otcova, nežli mohl tak učiniti autor za svého krátkého pobytu v Paříži.

První manželka Beccariova Terezie zemřela v roce 1774; Beccaria krátce pak na to oženil se podruhé s Annou Barbou, dcerou hraběte Barnaba Barbo. Zdá se, že k rychlému druhému sňatku nutkala Beccariu nejen péče o výchování obou mladých dcerušek, nýbrž také i poměry finanční. Druhá jeho manželka Anna byla z velmi zámožné rodiny, která svým věnem vytrhla Beccariu z tísnících poměrů finančních.

Beccaria, jsa zvyklým pouze na úzký kruh rodinný a svých přátel, stranil se vždy společnosti a veškerých okazalostí. Ku konci svého života jako by měl temné tušení, že náhle a neočekávaně zemře, neustále prosil své domácí, aby ho nikdy nenechávali samotného. — Beccaria zemřel náhle, raněn byv mrtvicí dne 28. listopadu 1794. — Současníci nevěnovali úmrtí svého slavného spoluobčana žádnou zvláštní pozornost, aniž vzdali tomuto velikánu onu čest poslední, kterou tento právem zasluhoval. Rov Beccariův jest zdoben následujícím prostým nápisem.

CAESARI BECCARIAE MARCHIONI
QVI ET BONESANA
R. VALDRASCI ET VILLA REGII FEVDATARIO
CONSILIARIO IN PVBLICIS NEGOTIIS
JVRIS PRVDENTIAE CRIMINVM SCIENTISSIMO
EDITISQVE INGENII MONVMENTIS
CLARISSIMO
QVI VIXIT A. LVI OB. IV KAL. DECEMB.
A. MDCCXCIV.
JULIVS FILIVS
F. C.
PIETATIS CAUSA.

K poznání Beccariovy povahy jako soukromého muže, vřelého ctitele rodinného života doporučuje se sledovati korespondenci zaslanou svého času jeho manželce, a kterou v následujícím podáváme v doslovném překladu:

Ma chère et respectable épouse et amie!

Jak Vás miluji, to ví mé srdce, a to ví Alexander; nemohu vypisovati do podrobností svůj trud, abych nezpůsobil zármutek Vám. — Budu Vás vždy milovati a přísahám, že po krátké době šesti měsíců, to jest ve 182 dnech budu nazpět v Miláně, budu ve Vašem náručí, ať se přihodí cokoliv, naleznete vždy ve

mně pravého přítele a dobrého manžela. — Avšak přejděme k věcem vedlejším. Přijeli jsme ku snídání šťastně do Buffalora s naším Coelestinem, mužem velmi dokonalým. Byli jsme v Buffalora velmi dobře pohostěni nejlepším vínem, které jest často lepším potěšením nežli každá filosofie. Vypil jsem ho několik doušků, abych utlumil své smutné myšlenky. — Tento Coelestin jest nejlepším ze všech vozků minulých, přítomných a budoucích v Miláně. Někdy sice pochybí, avšak jinak je velmi příjemný a přívětivý bez oné sprostoty, beze všech oněch manýr milánských, které se nám tak protiví. Slunce, které nám prokazuje česť, že kráčí s námi na západ, velmi nás obtěžovalo, avšak nyní jsme již zotaveni; jsme v Novaře, která jest proti Milánu to, čím je Milán proti Paříži. Toto město určil jsem v poslední neděli, abych se kál ze svých hříchů. — Naše dosavadní cesta byla pravou procházkou, a v ničem mně nepřekážela, protože námaha cesty více padala na naše koně nežli na nás. Alexander jest velmi vesel, namáhá se, aby překonal zármutek, který mu působí nepřítomnost bratrova; snažím se, abych ukrotil netrpělivost jeho svou vřelostí. Potěšíte mne, budu-li věděti, že jste veselou a usmívavou. Myslete na dobro, které z této cesty pojde pro nás oba dva, a na krátkost času, který jsem si neodvolatelně vytkl, abych se od Vás odloučil, drahá, milovaná družko.

Neopomenu Vám podati zprávy o sobě v každém městečku Evropy podle svého zvyku velmi věrně. Ukažte tento list svému otci a přečtete jemu rovněž místa, která jej mohou zajímati. Ve všem důvěřuji Vaší i lásce, Vašemu duchu, povaze, Vaší myslí. Z Turina Vám napíšu opětně zprávy o sobě; avšak očekávám Vaše v Lyonu. Pošlete-li Verrimu Váš list, bude tento věděti, jak jej přechísti. Buďte vesela, bavte se a milujte mne. Na brzkou shledanou!

Váš nejoddanější manžel a přítel.

P. S. Tisíckrát objímám Calderrara, nejdražšího a úctyhodného Calderrara. Rovněž tak drahého a dokonalého Oddazzi.

Vercelli, 3. října 1766.

Nejdražší ženuško!

Šťastně jsme dorazili do Vercelli, kde tohoto jitra snídáme u kulaté tabule s jinými cizinci, což jest pro mne novinkou. Vercelli jest velmi krásné město obchodní a při tom velmi čisté a jest po-

kročilé tak, jak dosud žádné město jsem neshledal. Jsou tu dva velkolepé kostely gotického slohu s věžemi a ozdobami neobyčejnými; jiný kostel je slohu romanského s velkolepým vestibulem. Něco podobného ještě jsem neviděl. Hodiny jdou tu po francouzsku, město jest rozděleno na fary, a jméno jejich jest napsáno na rozích, což jest velmi pohodlným pro cestovatele. Náměstí jest krásné a jest tu větrná korouhvička, udávající směr větru. Obyvatelé jsou vládni, není tu ani hlouposti ani drzosti novarské. Toť jsou hlavní novinky; jsme spokojeni se svým vozkou. — Včera měl dosti melancholický den, neboť drahé potěšení mé, býti vzdálenu od Tebe působilo mi bolesti, a téměř byl bych se hned vrátil, kdybych se nebyl bál, že provedu nějakou směšnost. Hleď, abys byla šťastna v krátkém čase mé nepřítomnosti, jinak se vrátím, nechtěje býti příčinou Tvého zarmutku. Vždy budu mysliti na Tebe na své cestě, zejména v Paříži, a budu Ti psáti z Turina.

Jesliže jsi mi ještě nepsala, piš mi rychle; vytáhni Helvetia a jeho knihu o *divech*, kterou jsem zapomněl na stole ve svém pokoji, a pošli je Jakubu Lecchimu. Ty víš, jakou mají důležitost. Odpověz mi na toto pro můj klid, to Ti doporučuji. Z Novarry jsem Ti psal a psal jsem také otci. Obdržela jsi to? Pozdravte jak Calderrara tak i Oddazziho a odevzdejte mu francouzský překlad mé práce, který najdete na mém stolečku. Odjíždím z Vercelli v tomto okamžiku. Na shledanou! Zatím Tě objímám, duše má, se vši láskou.

Tvůj nejoddanější

Cesare.

Turin 4. října 1766.

Ma très chère amie et épouse!

Šťastně jsem přišel do Turina, kde jsme byli velmi dobře pohostěni; velmi jsme spokojeni s dobrými způsoby a čistotou Coelestina, našeho vozky. Turin je nové město takové, které překvapuje cestovatele; ulice jeho jsou pravidelně rozloženy. Všechny domy jsou v jednom směru a stejném niveau, majíce vnitřní úpravu stejnou a na způsob paláců, veřejná náměstí velkolepá atd., což by bylo velmi dlouhé popisovati a což vyhrazuji si pro svůj žurnál, který sepíšu, jakmile přijde až k určitému stupni a který bude velmi zábavný. — Francouzský knihkupec nás všude prováděl. Královský palác je hodným největšího panovníka. Byl jsem návštěvou u p. Schewitzera, který mi poslal z Turina zlatou medaili; jest to muž

velkých zásluh, plný antické jednoduchosti a moderního vzdělání; muž nadšený pro ctnost a pravou moudrost. Mne objímal, líbal a přijal takovým způsobem, který mně velmi lichotil. Tento večer byl jsem v komické opeře, dosti špatné, v malém sice divadle, které je však velice úpravné. Velmi dobře stravujeme v hostinci. Zítřka z rána pojedeme do Lyonu, odkud pošlu vám rychle zprávy o sobě; bude-li možno, také dříve, to jest z Chambéry.

Polibte ruku mému otci a mé matce ve jménu mém na důkaz mé lásky. Obejměte rovněž mé bratry a omluvte mne, že jim nepíši, poněvadž se mi času nedostává.

Moje drahé potěšení, každý den myslím na Vás, každý den jdou na mne trudné myšlenky, uvažují-li, že jsem daleko od Vás. Nepochybujte o tom, rychle vrátím se k Vám. Vzdálenost dává mně poznati, že opravdu jste mi nejdražší. Věřte mi pro tu lásku, že to, co Vám pravím, je svatosvatá pravda.

Milujte mne, buďte vesela a ujišťuji Vás, že uprostřed nejlepších pohledů, které před sebou vidím, mám uvnitř tajný bol, že nacházím se odloučen od Vás.

Dušinko, s Bohem! S úzkostí očekávám od Tebe zprávy a Tebe objímám.

Aiguebelle, středa 7. října.

Ma chère amie et épouse!

Píši Vám z Aiguebelle, které je vzdáleno den cesty od Chambéry, hlavního města Savojska. Šťastně jsem překročil Mont Cenis za nejlepšího dne; nestrádal jsem žádným nepohodlím, poněvadž chlad nás velmi dobře osvěžil. Zítřka budeme v Chambéry a v sobotu v Lyonu, odkud budu Vám psáti.

Duše moje, tyto dva dny byl jsem hrozně trudnomyslný, pomyslív na Vaši nepřítomnost. Kdybych nebyl měl před očima, že stanu se směšným na celý život, byl bych se nazpět obrátil hned po poště. Netušil jsem, že Vás tak miluji. Cítím, že tedy musíte tvořiti mé štěstí. Nepochybujte, vrátím se rychleji, než se nadějete, poněvadž, kdyby má trudnomyslnost potrvála, já raději bych se vrátil, než bych se tu umořil. Po čase, jakmile zahájí se saisona, vrátím se hned, poněvadž zpáteční cestu nebudeme konati Savojskem, a těmito prokletými horami, které nejsou sice nebezpečny, ale hrozny a smutny, a mají nejšpatnější hostince; navrátím se přes Marseille, odkud je velmi snadná cesta na Livorno po

moři, a zároveň bezpečná a velmi krátká. Tamtéž budu rokovati s Aubertem o svých knihách; potom podíváme se do Florencie a odtud rychle na Milán. Vidíte tudíž, že Mont Cenis nám nebude více dělati těžkosti svým sněhem.

Šetřte svého zdraví v tomto krátkém čase; zachovejte mi svou lásku a pro tu lásku, kterou chovám k Vám, pište mi, jako obyčejně, což já nikdy neopomím. Láska z člověka pohodlného udělala pracovněka. Vy, má duše, způsobila jste tento div. Mně je to útechou, mohu-li Vám psáti. Ubezpečuji Vás opětně svým brzkým návratem, dle možnosti již v březnu a také ještě dříve, potrvá-li moje špatná nálada. Máme nejlepšího vozku, a máme se velmi dobře, avšak srdce mé není v pořádku, poněvadž je od Tebe vzdáleno.

Savojsko je kraj z polovice hrozný a z polovice kvetoucí, avšak velmi hornatý; venkované velmi chudí, ale poctiví, a žebrovní o krejcar s onou výmluvností a zdvořilostí, která obměkčuje. Z Lyonu budu psáti svému otci, jemuž vyslov mou vděčnost, lásku a úctu. Rovněž tak mé matce. Pozdravuj mé bratry, obejmi Calderrara, jemuž jedinému zmiň se o mém stavu. Pozdravuj Oddazziho a ostatní přátely Viskontiho, Bistiho a ostatní. Drahé potěšení srdce mého, pečuj o sebe; v krátkém čase bezpečně se obejmeme. Budu Ti psáti o všech svých myšlénkách, o všech záměrech v můj a Tvůj prospěch. Na shledanou!

Chambéry, 8. října 1766.

Dušinko moje, píšu Ti dvě slova ze Chambéry, o kterém nemohu Ti ještě říci ničeho, poněvadž sotva přišel na místo, píšu, potom jdu na poštu odevzdat list a podívat se po městě. Psal jsem ti z Novarry, z Vercell, z Turina, z Aiguebelle; řekni mi pro mou útechu ve svém prvním listě, zda jsi obdržela ony listy, poněvadž nechav ony listy hostům, nerad bych byl, aby ony listy přišly do rukou cizích.

Má trudnomyslnost ještě stále trvá; bude-li to neustále totéž, rychle navrátím se do Milána poštou se vším pohodlím, a provázen jsa služebníkem. Jestliže jsi nemocna aneb nešťastna, piš mi, drahé potěšení mé, piš mi pro naši lásku, poněvadž hned bez nejmenšího sebezapření se navrátím. Navrátím se jistě nejpозději v březnu. Hleď se opatrovati. Miluj mne, pozdrav všechny. S bohem, poněvadž se odvolávám na včerejší list, v němž mluvím ze srdce. Věř mi a miluj mne!

Lyon, 12. října 1766.

Ma chère et adorable épouse!

Necht nikdo nechte mimo mou manželku. Včera večer dorazili jsme do Lyonu, krásného a velkolepého města, a jsem velmi dobře ubytován *au l'arc*. Byl jsem na francouzské veselohře. Dávali Tankréda; herec, který měl úlohu Tankréda je daleko lepší než Prévost, který, jak se budeš ještě pamatovati, recitoval v Miláně. Na to byla dávána malá komická opera s hudbou; a tu jsme tak litovali národ, jako jsme se obdivovali jemu v deklamaci. Má drahá dušinko, ještě jsem neobdržel od Tebe žádných zpráv. Nalézám se v nejhlubší trudnomyslnosti; věz, že kdyby nebylo příčiny a strachu, abych se nestal na vždy směšným, chtěl bych se hned nejbližší poštou navrátiti, aniž bych přišel do Paříže, a letěl bych do Tvého náručí. Snáším taková muka, že jsem od Tebe vzdálen, tak lituji svého odjezdu, že vidím téměř nemožným, abych se mohl smířiti s myšlénkou, býti od Tebe vzdálen jeden aneb dva měsíce. Jestliže nikoliv, najdu záminku ve svém zdraví, abych mohl čestně odejíti, tudíž Tě napřed upozorňuji, abys začala v domě (aby to nebylo podivné) vypravovati, že mi neslouží pověťří. Ono divadlo francouzské, po kterém jsem tolik toužil, mne nikterak nebaví; dovedu se na okamžik bavit, avšak upadám zas do trudnomyslnosti. Drahá ženuško má, aby Tě to nermoutilo: mám možnost, mám peníze ještě, abych se mohl navrátiti s veškerým pohodlím v kočaru s poštou a se služebníkem, a kdybych chtěl, navrátím se třeba i samotén. Cesta povozem je velmi unavující, avšak po poště cestuje se velmi dobře, není tu žádného nebezpečí, a proto buď klidna. Za takového stavu věci vidíš, budu-li se moci dlouho zdržeti od Tebe daleko, od Tebe, pro kterou najednou v mém srdci probudily se ony první city, pro které jsem šťastným Tvým manželem. Nade všecko bylo mi, abych tuto delikátní záležitost provedl ve vši opatrnosti. Neopomenu žádnou poštu, abych Ti nepsal a abych Tě o všem věrně nezprávil, a ty vnukni mi nějaký prostředek, máš-li ho; nedělejte si žádných starostí, protože opět odpovídám Ti: mám ještě peníze. Nevěřil jsem, že Tě tak miluji, avšak vidím, bez Tebe žiti nemohu. Dbej svého drahocenného zdraví, abychom se brzy uviděli, poněvadž obávám se, není žádného jiného prostředku pro mou trudnomyslnost. Calderrarovi, avšak v nejhlubší tajnosti, můžeš všechno svěčiti. S Bohem, na brzkou shledanou, mé drahé potěšení; já Tě objímám.

Drahá a velemilovaná Družko!

Obdržel jsem list od Verriho prostřednictvím p. Sacca. Vyhledal jsem jej na poště, abych se potěšil nějakým Tvým dopisem, avšak ničeho jsem neobdržel. To mně činívá trdnomyslným; duše má, nejsi snad nemocna? Jestliže by bylo tomu tak, navrátím se do Milánu. Hněváte se na mne? Udělal jsem Ti něco? Odpusťte mně, jestliže se něco podobného stalo; doufám, že tak učiníte, poněvadž mne milujete. Na konec odpovídám, že budu-li moci se přizpůsobiti poměrům, nezdržím se déle na cestě nežli tři neb čtyři měsíce; jestliže bych tak nemohl učiniti, jak se velmi obávám, zařídím vše, abych se mohl navrátiti dosti brzy a snad ještě s Frisim. Svěřuji se Ti se vším a všeho budeš účastna, poněvadž nic nemá býti tajno mezi námi; avšak neříkejte to nikomu leč Calderrarovi a pomáhejte mi, říkajíc bez přetvářky, že vzduch mi tu nesvědčí.

Pozdrav ode mne přátely a vyříd' mou nejvřelejší poklonu mému otci, matce, sestrám Orelli, především dvě hubičky mým nejdražším dceruškám a zejména Julince, kteráž je již ve věku, kde se již rozumí hubičkám.

Paříž 19. října 1766.

Nejdražší a nejmilovanější ženuško!

Konečně jsem včera přišel velmi unaven jsa cestou, na které trádal jsem různým nepohodlím. Město jest opravdu ohromné; přiboj lidu, krása ulic, toto vše činilo na nás velkolepý dojem.

Viděl jsem Frisiho, D'Alemberta, Morelleta, Diderota, barona Holbacha, u kterého jsem proti všemu svému nadání snídal dnes z rána. Nemohla bys uvěřiti, jak nás přijali, s jakou zdvořilostí, chválami, důkazy přátelství a vážností nás a mého druha zasypávali Diderot, baron Holbach, D'Alembert zejména.

Diderot ukazuje své nadšení a své dobráctví ve všech svých pohybech. Zkrátka neschází mně nic, leč Tvá drahá osoba. Všichni se snaží, aby se mi zalíbili, a ti, kteří se takto namáhají, jsou největší mužové Evropy; všichni s velkou úctou naslouchají mému rozhovoru, nikdo nedává ani v nejmenším cftiti svou převahu. Budu Ti psáti později všechny podrobnosti. Alexandrino píše Verrimu dlouhý list; snaž se, abys jej viděla, poněvadž tento večer nemám času, abych se mohl šíře rozepsati, avšak proto buď klidna, poněvadž budeš mítí celý denník mého života. Jsem ubytován

v nejkrásnějším hôtelu a ve středu města a uprostřed všech známostí, které ještě musím učiniti a které jsem učinil. Helvetius a Bouffon jsou ještě na venkově. Morellet nás zasypává nesčetnými zdvořilostmi a jedná s námi jako náš přítel, snaže se, aby uhodl všechna naše přání. Vzpomeň si, že Tě vroucně miluji, více než vše, než celou Paříž, než vše to, co by mohlo býti příjemným, vážím si své drahé manželky, svých dětí, své rodiny, svých přátel milovaných a Tebe nade všechno. Já nikdy nelhu a proto, moje dušinko drahá, ber všechno to za svatosvatou pravdu a nikoliv za galantnost. Píši svému otci. S Bohem! Tě objímám; na shledanou!

P. S. Pošli mi nějaké zprávy o sobě, poněvadž je to pro mne velice trapné, že jsem až dosud neobdržel žádných zpráv od Tebe.

Nejdražší a nejmilovanější manželko!

Tento prvý list jest toliko pro Tebe; druhý je psán, aby mohl býti ukázán všem.

Paříž 25. října 1766.

Konečně jsem obdržel Tvůj list ze dne 11. října. Nikdy jsem neopomenul, moje potěšení, abych Ti psal, poněvadž bylo mi to jedinou útěchou. Zdraví mé, to pravím Ti v největší důvěrnosti, jest dobré, avšak Ty musíš tvrditi právě opak toho, abych já mohl se ctí rychle odjetí a rychle přijíti do Milánu, poněvadž rozhodně nemohu déle vydržeti bez Tebe, duše moje! Nic mne nemůže bavit, nic nemůže mi nahraditi Tvou nepřítomnost. Kdybych měl možnost, abys sem přišla, učinil bych to, avšak nemohu to učiniti, poněvadž je vydání příliš veliké, já přijdu zpět do Milána. Pozdržím se ještě v Paříži 15 aneb 20 dnů a potom vezmu si poštu najmu si sluhu, který by mne doprovázel, a poletím do Tvého náručí. Prosím Tě, abys schválila a podporovala mne v tomto mém rozhodnutí, které jest rozumné z přecetných důvodů, které Ti sdělím a vysvětlím mezi čtyřma očima. Zatím Ti odporučím nejhlubší tajemství zachovati.

Drahá manželko, prosím Tě, bys uvážila, jak velká jest láska má k Tobě. Jsem uprostřed zbožňování, chvály nejlichotivější, jsem považován za druha a přítele největších mužů Evropy, ke kterému pohlíží s údivem a zdvořilostí, kterého zvou na hostiny všeho druhu v hlavním městě zábav, uprostřed tří divadel, z nichž jedno (to jest veselohra francouzská) jest divadlem nejzajímavějším celého světa;

a přece jsem nešťastným a nespokojeným, protože jsem daleko od Tebe. Nacházím, jest to pravda, některé okamžiky, ve kterých mohu zapomenouti, avšak ztratil jsem svůj klid, kterého nenabudu, leč tenkrát, vrátím-li se co nejrychleji do Milánu. Opětuji Ti tudíž, že se zdržím v Paříži dvě neb nejvýš tři neděle, kterých je třeba, abych viděl všechno to, co jsem ještě neviděl, abych mohl říci, že jsem nepodnikl neužitečnou cestu a konečně záminka mého zdraví, kterou tu všeobecně uvádím, žádá, abych se tu ještě nějaký čas pozdržel, mají-li jí věriti ti, kterým nechci a nemohu říci pravé příčiny svého rozhodnutí. To všechno je upraveno po úradě s přítelem Alexandrem a Frisim, kterýmž sdělil jsem své srdce, shledav nepřekonatelnou svou trudnomyslnost a kteří mně radí k návratu. Pozdravuji Tě. Vkládám jiný list, který můžeš ukázati všem a mým rodičům, poněvadž tento list musíš co nejvíce tajiti, jak sama uhodneš. V onom mluvím o mém zdraví, jak se to shoduje s mým účelem, a nikoliv jak toto jest. Jest mi tvrdou nutností, musím-li lháti, avšak okolností toho vyžadují a já čtím dobře, nikomu tím neškodě.

Drahá Rezinko, vzpomínám si na zástěrku, vzpomínám si na komise, které jsi mi dala. Já je vyplním věrně a s velikou radostí budu mítí potěšení je osobně přinést. Po všem tom, co jsem Tobě psal, uvidíš, jak veliká je láska má k Tobě. Po mém návratu shledáš ve mně lepšího manžela a vroucnějšího přítele, než jsem byl dosud. Na shledanou a objímaje, líbaje Tě

zůstávám Tvůj

Cesare.

Nejdražší manželko!

Můžeš ukázati další list, avšak tento chovej v tajnosti. Nejsem spokojen přes to, že jsem zahrnován chválami, a přes to, že má samolibost ani vůbec více nemůže si přát. Nemohu žíti bez Tebe, cítím nějakou rozkoš, ale postrádám klidu; bude-li to ještě déle trvati, brzy se uvidíme. Bude-li se moci přizpůsobiti, přísahám Ti při své věrnosti, že v měsíci březnu budu v Miláně. Nic není, co by mi mohlo nahraditi mou manželku a mé děti; ale zapotřebí bylo této nepřítomnosti, abych poznal svou lásku k Tobě. Vzpomínám si také na oblek a budeš obsloužena. S Bohem! Obávám se a doufám, že se brzy uvidíme. S Bohem, dušinko moje! Ještě jednou Tě líbám. Polib za mne mé dcerušky.

Nejdražší manželko!

Byli jsme ubytováni v hotelu de Malthe, Rue Traversière, blízko sv. Rocha.

Paříž je ohromné město, které se bude rovnati jistě třem Milánům. Půl milionu lidí tam vře a kvasí, hluk vozů, voziček, výzdoba a krása výkladních skříní, všechno na ulicích vzbuzuje pojem o práci a podnikavosti. Vy domníváte se, že všickni obyvatelé jsou zaměstnáni. Avšak vyjdeme-li si do Tuilerií, do Luxembourg, do Palais Royal, na boulevardy, kde jsou hračky, šarlatáni, hry, kumštěři, komedianti všeho druhu, francouzští i italští, koncerty; jestliže jdeme do tří divadel, která jsou otevřena po celý rok vyjma 15 dní po čas postu, a najdeme-li všude množství lidu, tenkrátě zdá se, že Paříž nemyslí leč na zábavy a pohodlí. Město je lépe vystavené a méně nepravidelné než Milán, ačkoliv jak chrámy, tak veřejné budovy jsou co do architektury daleko za našimi; vkus Francouzů není velký a vybraný; vkus Italů jest mužný a imponující. Francouzské divadlo jest nekrásnějším divadlem pro muže vnímavého. Lequin je obdivuhodný herec; on zmocní se srdce a mučí je dle své libosti. Slečna Clairon, největší herečka, která kdy vůbec byla, odešla z divadla pro zákulisní historku, nerecituje, leč soukromě, avšak my ji budeme slyšet. Všichni tito mužové věd mne přijali s otevřenou náručí. Jest tu tolik věcí, které se mluví a působí v můj prospěch, že by to stačilo, aby to někomu hlavu pomátlo. Doufám, že se tento zjev u mne nepřihodí. Jednoduchost v obcování, nejvyšší slušnost a uhlazenost, svoboda, vzájemné ohledy a veškerá volnost současně nacházejí se v jejich konversaci. Neshledávám u nich onu řevnivost národní, ono ostentativní vychloubání se primátem, kterým je zasáhnuto tolik lidí v Italii, kteří vyznamenávají se ne větším nadáním. Nebyl jsem ještě u vyslance, ani u hraběnky della Marche, poněvadž smutek končí teprve dnes, a my nechtěli jsme si dáti dělati černý oděv pro několik dnů. Zítra a pozejtří půjdeme všude. Dnes jsem na snídani u vyslance portugalského; na místě abych vyhledával, jsem vyhledáván, a všechno děje se v náš prospěch. Jest tu tolik věcí, které jsem až dosud viděl, že jich množství mne mate, avšak to Vám vše povím podrobně buď ústně nebo písemně. Tu se rozšiřuje, obnovuje a pevné půdy nabývá novinka o Patagoncích, gigantech amerických, 9—10 stop vysokých. Jest tu kapitán lodi, který přinesl oděvy a zbraně těchto

Patagonců nového druhu. Pan D'Alembert o tom nikterak nepochybuje. Rovněž se tvrdí, že v Arabii je filosof nějaký arabský, který veřejně hlásá toliko přirozené náboženství a který má již četné posluchačstvo. To jsou hlavní novinky. Mé zdraví jest velmi obtěžováno vodou ze Sekvany, která je pro mne příliš mocným prostředkem purgativním. Psal jsem jako obyčejně svému otci. Učiňte mu mou nejvřelejší poklonu. Rovněž mé matce, sestře a bratrům; po hubičce naší Julii a Márince.

Calderrarovi a Oddazzimu můj přátelský pozdrav. Potěšení moje, Ty se můžeš přesvědčiti, jak Tě miluji, Ty to budeš nyní lépe znáti než kdykoliv dříve. Všechna sláva a zábavy pařížské jsou ničím u porovnání se zadošť učiněním, které cítím, pomyslí-li si, že mohu objímaje Tě, podepsati se Tvůj Tebe nejvřeleji milující manžel

Cesare.

Paříž 16. listopadu 1767.

Nejdražší a nejmilovanější manželko.

Obdržel jsem veškeré Tvé listy. Děkuji Ti za lásku, kterou ke mně chováš. Dobře jsi učinila, že bavíš se a děláš návštěvy, které jsi podnikla. I já jsem se pokusil, abych se bavil, avšak marně. Má trudnomyslnost je nenapravitelná, všechny důvody mne volají nazpět do Milána. Psal jsem Ti, že vyjedu z Paříže k 20. tohoto měsíce. Nyní, aby mne mohl doprovázeti přítel z Loynu, který se mnou ponese výlohy poštovní, a v jehož příbytku budu bydleti v Lyonu po dva dni, abych měl společníka až do Turina neb Milána, přeložil jsem svůj odjezd na 30. Avšak neodvolatelně a beze všeho odkladu prosím Tě, abys mne čekala v Miláně mezi 12. a 15. prosincem. Drahé potěšení, jestli mne ráda máš, přijď do Milána, abys mne uvítala. Bylo by mi nepříjemným, kdybys v tomto šťastném okamžiku byla někde jinde. Nediv se mému rozhodnutí. Mezi čtyřma očima vysvětlím Ti všechno. Věř mi, že ta okolnost, že jsem byl od Tebe vzdálen, mně strpčovala nejlichotivější přijetí ve společnosti, která by byla stačila k oblažení deseti lidí, ovšem jiné povahy než mé.

Mám houf věcí Tobě vyprávěti a uschovám si je, abych Ti je řekl ústně. Porozuměl jsem Tvým citům, děkuji Ti za důvěru, kterou máš ve mne. Mezi čtyřma očima vyhovím Tvé prosbě.

Mluv o mém příchodu dle možnosti co nejméně, abys se vyhnula zbytečným řečem, ze kterých si ostatně nic nedělám, poněvadž se tu jedná o mé štěstí, o můj klid, o mé blaho, a konečně o mne samého. Konečně neschází tu záminka povšechná o mém zdraví rodinné záležitosti, ostatně vyhýbej se rozmlouvám indiskretních zvědavců. Píšu svému otci. Prosím Tě, abys mne podporovala v těchto mých okolnostech a abys šla ruku v ruce se mnou, aby dobře se vydařil můj návrat.

Přináším Ti oblek, který nebude mítí rovného, nikoliv pro svou bohatost, v Miláně. Můžeš si představit, že nebyl jsem to já, který řídil tuto koupi. Buď klidnou, budeš v tomto ohledu úplně spokojena, rovněž jako s masí na obličej a s masí na ruce; tyto poslední obstarám v posledních dnech svého pobytu. Na shledanou ve dvou dnech, duše má; věřím, že zasluhuji Tvou lásku; Tvá vnímavost, Tvé dobré srdce opatří mi ostatní. Tebe objímám.

Nacházej se v Miláně v prvních dnech prosince, poněvadž přijedu před 30tým, snad pětadvacátého. Prosím Tě, abys dostavila se, a kdybys byla v Pizziguettone aneb v Turanu aneb někde jinde, přijď rychle, jakmile tento list obdržíš

Paříž 20. listopadu 1766.

Nejdražší manželko!

Věc jest rozhodnuta, mé rozhodnutí je nezměnitelné, nutné, rozumné. Vyjedu asi okolo 25. aneb 26. tohoto měsíce listopadu. Přijď, drahé potěšení, do Milána v prvních dnech měsíce prosince, je veledůležité, abych Tě mohl obejmouti, jakmile přijdu. Mluv, co nejméně můžeš o mém příchodu, a kdybys byla nucena, zmiň se jenom, že jsou to rodinné poměry, které vyžadují můj příchod. Rovněž postarej se, aby v tomtéž smyslu mluvil můj otec. Až budeš mluvit se mnou, bohatě budeš za to odškodněna. Dychtím po okamžiku Tebe uviděti. Jsem s největší láskou, nejoddanější Tvůj
Cesare.

Lyon 7. prosince.

Nejdražší manželko!

Jsem v Lyonu. Budu v Miláně buď v sobotu neb v neděli aneb v pondělí neb v úterý, podle sjízdnosti cest. Buď klidna, poněvadž o vše jsem se postaral a nemohu o peníze přijíti. Oznamuji

Ti to, abych Ti ušetřil mnohou hodinu nejistoty. Na shledanou krátce po obdržení tohoto listu, poněvadž přicházím poštou. Tebe, drahoušku, objímám. Tvůj nejoddanější manžel

Cesare.

VIII.

Beccariův styk s vynikajícími muži osmnáctého století.

Beccaria krátce po vyjití své práce »O zločinech a trestech« stal se jedním rázem slavným a hledaným mužem. Na všech stranách obdivovali se jeho nadání, které v pravý okamžik dovedlo říci to, co jiní pouze nejasně cítili a pro co nedovedli naléztí pravou formu. Prvním, kdo pochopil pravý význam epochální práce Beccariovy, byli, abstrahujeme-li od nejbližších osobních přátel Beccariových, francouzští Encyklopedisté, kteří s nelíčenou radostí uvítali nového pracovníka ve svém kruhu. Nejlepšího výrazu došla tato vážnost, které se těšil Beccaria u Francouzů tím, že přední z francouzských Encyklopaedistů neváhali vydati vysvětlivky k dílu Beccariovu, jako to učinili Voltaire a Diderot. Jak vysoko cenil Beccariu d'Alembert, jenž největší měl zásluhu o dílo Encyklopaedistů, svědčí list zasláný Beccariovi d'Alembertem, v němž tento proti svému zvyku nenalézal dosti slov, aby vyslovil své uznání a chválu práci Beccariově: »Byť i byl nepatrný objemem, dovede zabezpečiti svému původci jméno nesmrtelné. Jaká filosofie! Jaká pravda, jaká logika! Jaká přesnost a přece současně jaký cit a lidskost! Jest rovným po stránce mravní oněm málo zázračným lékům a dostačí, aby odstranil zbytky barbarství v jurisprudenci.«

Jaké přátelství choval d'Alembert k Beccariovi, vysvítá nejlépe z listu, který zaslal r. 1767 Beccariovi, když se vážně o to jednalo, aby Beccaria šel na císařský dvůr Kateřiny II.

»On dit que vous pensez sérieusement au voyage en Russie. J'ignore quelles peuvent être vos raisons: mais je vous prie, mon cher ami, d'y réfléchir encore, avant que de prendre votre dernière résolution. Rappelez vous tout ce que je vous ai dit à ce sujet; vous quitterez un fort beau climat pour un fort vilain pays, la liberté pour l'esclavage, et vos amis pour une princesse, à la vérité d'un grand mérite, mais qu'il vaut pourtant mieux avoir pour maîtresse que pour femme.«

O neobyčejné vážnosti a účtě, jaké požíval Beccaria u veškerých francouzských spisovatelů současných, svědčí lichotivý list, který mu v r. 1766 v dubnu zaslal francouzský překladatel jeho díla Morellet. Doslovný překlad listu toho zní takto:

Paříž, v dubnu 1766.

Pane, ač nemám té cti býti Vám osobně znám, přece domnívám se býti v právu, když zasílám Vám jeden exemplář překladu, kterému jsem podrobil Vaši práci: *«Dei delitti e delle pene»*. Mužové vědy jsou kosmopolity a náleží všem národům; oni jsou spojeni navzájem svazky užšími, nežli jsou ony, které pojí občany téhož kraje, obyvateli téhož města a údy téže rodiny. Já tudíž mám za to, že mohu vstoupiti s Vámi ve vzájemnou výměnu myšlének a citů, která mně bude tak příjemnou, jestliže nezamítnete snahu muže, který Vás miluje, neznaje Vás osobně, avšak který nabyt těchto citů k Vám z četby výtečné Vaší práce.

Malesherbes, s nímž mám tu čest býti v úzkém přátelství, vyzval mne, abych přeložil Vaši práci do našeho jazyka. Bylo to příjemným zaměstnáním pro mne, abych se stal vykladatelem svému národu a kraji, kde jazyk náš je rozšířen a nástrojem mohutných a velkých myšlének, citů dobrotivosti, které naplňují Vaše dílo. Zdá se mi, že tím přidružuji se k tomu dobru, které učinil jste vy lidem, a že bych mohl činiti nárok na nějakou vděčnost u srdcí přístupných, kterým jsou drahými zájmy lidstva. Před osmi dny vyšel můj překlad. Nechtěl jsem Vám psáti dříve, poněvadž jsem měl za to, že musím vyčkati, abych Vás mohl zpravit o účinku, kterého docílí Vaše práce. Odvážuji se Vás ubezpečiti, pane, že jeho úspěch je všeobecný, a že mimo vážnost, s kterou pohlíží se ku knize, pojalo obecenstvo k jejímu autoru city, které Vám mohou tím více lichotiti, totiž vážnost, vděčnost, zájem, přátelství. Já zejména mám povinnost Vám poděkovati a složiti poklonu za pány Diderota, Helvetia a pana z Buffonů. My jsme mnoho hovořili s panem Diderotem o Vašem díle, které jest s to, aby přivedlo do ohně hlavu tak vnímavou, jako jest Diderot. Musím Vám sdělit některé poznámky, které jsou výsledkem našich rozmluv. Pan Buffon použil výrazů nejsilnějších, dal na jevo potěšení, které jemu způsobila Vaše kniha; prosí Vás, abyste přijal výraz jeho úcty. Donesl jsem rovněž knihu panu Rousseauovi, který projel Paříží, vraceje se z Anglie, kde se nyní usadí, a který odjíždí tyto dni. Nemohu

Vám ještě říci jeho úsudek, neviděv jej až posud. Dovím se toho snad od pana Humea, s nímž budu obědovati; avšak já jsem si jist dojmu, který u něho vyvolá. Pan Hume, který s ním žije od některého času, ukládá mi, abych Vám vyřídil od něho pozdrav nejsrdečnější.

K těmto osobám, které znáte dle jména, připojuji muže nekonečné úcty hodného, který ve svém salonu shromažďuje naše spisovatelstvo, pana barona Holbacha, spisovatele mnohých výtečných prací netištěných v oboru chemie, přirozeného dějepisu, a ještě mnohých jiných prací, které nevešly ve veřejnou známost — hlubokého myslitele, posuzovatele velmi osvíceného věd všeho druhu, duši citlivou a přístupnou přátelství. Nemohu Vám vysloviti, jaký dojem způsobila Vaše práce u něho, a jak miluje a váží si díla i autora. Poněvadž trávíme svůj život u něho, musíte již předem jej poznati, poněvadž můžeme si lichotiti, že Vás přivábíme do Paříže na nějaký čas, a jeho dům bude domem Vaším, tudíž za něho Vám děkuji a přátelsky Vás zdravím. Já neraduvím o panu d'Alembert, který Vám již psal, a který mně řekl, že chtěl ještě připojiti malou doušku k mému listu. Vy tedy musíte znáti jeho úsudek o Vaší práci. Jest jeho věcí, aby Vám řekl, je-li spokojen s překladem.

Nezatajím nejmocnější důvod, který mne pohnul, abych Vám podal obraz o sobě v naději, že Vy tím snáze odpustíte mi smělost, se kterou jsem si dovolil předsevzítí některé změny ve složení Vaší práce. Důvody toho uvedl jsem ve své předmluvě, které mne ospravedlňují: avšak s Vámi musím se šíře o tomto bodu rozhovořiti. Nic není snazšího duchu filosofickému nad to, který ovládá celou látku, aby pochopil celek Vaší práce, jejíž jednotlivé části úzce mezi sebou souvisí, a závisí všechny na témž principu. Avšak pro obyčejné čtenáře, kteří jsou méně vzdělaní, a zejména pro čtenáře francouzské domnívám se, že jsem sledoval pořádek pravidelný, a který konečně více odpovídá povaze našeho národa a slohu našich knih.

Jediná námitka, které bych se mohl obávati, jest výčitka, že jsem oslabil účinnost a zmenšil vřelost originálu, podrobiv změně jeho pořádek. K tomu toto odpovídám. Já vím, že pravda má zapotřebí veliké výmluvnosti a citu. Bylo by nesmyslným domnívati se opaku, a nejméně Vám dovolil bych si tvrditi tak podivné paradoxon. Avšak nelze vřelost obětovati pořádku, jako se domnívám, že právě tak málo nelze také obětovati pořádek vřelosti, a všechno

projde nejlépe, je-li možno spojití tyto dvě věci v jediný celek. Jedná se pouze o to, zdali se povedla tato moje snaha.

Jestliže můj překlad má méně vřelosti než originál, tuto vadu lze přičítati mnohým jiným příčinám, a nikoliv různosti uspořádání. To byla buď vada slohu překladatelova, aneb plyne to z povahy každého překladu, že vždy zůstává za originálem, zejména ve věcech citu.

Nemohu vám tajiti jednu výčitku, která mně byla činěna. Řekli mně, že autor může býti tím uražen, když se předsevezme taková změna, která je užitečná věci. Avšak, Pane, toto hledisko nemůže býti Vaším. Aspoň já jsem se tak domníval. Muž nadaný, který napsal dílo tak obdivuhodné, hemžící se novými a mohutnými myšlenkami, a znamenité svým základem musí chladně vyslechnouti, že jeho kniha není tak uspořádána, jakby mohla býti. Ba, on musí nechati si líbiti změny, které snad se předsevezmou, jsou-li užitečny a podporovány dobrými důvody. Hle, to jest odvaha, kterou od Vás očekávám. Zavrhněte mezi změnami mnou učiněnými ty, o kterých se budete domnívati, že jsem jim špatně porozuměl; avšak podržte ony, které jsou dobrými, a vězte, že tím toliko přispějete k rozmnožení Vaší slávy. Vy zasluhujete tuto důvěru, a já si lichotím, že mi vděčen za to budete. Dokončím své ospravedlnění tím, že uvádím velké authority, které schválily smělost, k níž jsem se odhodlal. Pan D' Alembert rovněž mně řekl, že je téhož názoru. Pan Hume, který s velkou pozorností četl jak originál, tak překlad, je téhož náhledu. Mohl bych Vám uvéstí mnoho osob vzdělaných, které rovněž tak soudí.

Dychtivost, s jakou obecnstvo přijalo toto Vaše dílo, ručí mi za to, že naše prvé vydání bude hned rozebráno a ještě během měsíce budeme musiti pomýšleti připravit druhé. Jestliže se Vám zdá, že jsem v onom pořádku, jaký jsem zavedl do své knihy, oddělil pojmy, které měly by býti sloučeny, aneb sloučil jsem věci, které škodí smyslu, prosím Vás, byste mi sdělil své poznámky o tomto předmětu, a v novém vydání neopomenou podřídit se Vašemu názoru. Končím, pane, tento dlouhý list, prose Vás, byste mne považoval za největšího Vašeho obdivovatele, za muže, který velmi živě si přeje, býti účasten Vaší vážnosti a Vašeho přátelství. Velice by mne rmoutilo, kdybych musil mysliti, že bych Vám to nemohl říci jednoho dne osobně. Netrpělivě očekávám Vašich zpráv, abych se dověděl Vašeho úsudku o mém překladu, abych

se dověděl, zdali pokračujete na své krásné dráze, kterou jste zahájil a zdali stále se obíráte dobrem lidstva. S tímto výrazem úcty, vážnosti a přátelství znamená se Váš

Morellet.

Když později blíže poznali Encyklopaedisté Beccariu a když zejména poznali z osobního styku jeho více passivní než aktivní povahu, tu v přátelské formě vybízeli jej, aby nepřestal ve své literární činnosti, nýbrž aby dále činným byl. Tak píše též abbé Morellet Beccariovi:

»Rád bych věděl, v jakém stavu se nalézají Vaše práce; zdali jste našel klidu své duše a s tím klidem zdali jste nenabyl též vnitřní činnosti, která přivádí myšlenky do pohybu. Mám strach, přiznávám se Vám, abyste neupadl do apatie, anebo abyste neupadl z jednoho extrému do druhého, vlastnosti, s kterou nedojdeme daleko. Vy víte, kolik šlechtných lidí by se horšilo, kdyby vidělo, že maříte takto čas, kterého můžete použiti k osvětlení lidí, k práci pro jejich blaho, a osměluji se říci, rovněž k Vašemu štěstí. Věřte lidem, kteří mají více zkušenosti nežli Vy; spisovatelství je nejmocnějším prostředkem, který může učiniti někoho šťastným.«

To, co dovolil si pouze naznačiti přibližně abbé Morellet ve svém listě, kdy totiž Beccaria neoddával se příliš pověstnému »dolce far niente« svých krajanů, přímo vytyká ve svém listě baron Holbach Beccariovi:

»Váš milý list ze dne 20. ledna mne konečně vyvedl z omylu, že jste již úplně zapomněl na ubíhé Pařížany, které jste tak krutě opustil, kdy oni doufali, že budou těšiti se po čas zimy z Vaší milé společnosti. Odvážuji se ale přece tvrditi, že zasluhují Vašeho přátelství, a kdyby Vaše mysl nebyla tak zaměstnána tím, co pouze na krátký čas jste postrádal, byl byste mohl najíti některé příjemnosti u lidí, kteří mají aspoň tu zásluhu, že Vás milují, že si Vás váží a že Vás podle spravedlnosti uznávají. Já Vás prosím, abyste byl přesvědčen, že tak mluvě, vyjadřuji nejen své vlastní city, leč že jsem tlumočníkem celé mé společnosti, která mi ukládá, abych Vám vyřídil pozdrav ve jménu Konfucia aneb Epikura, lidí, kteří dobře se vyrovnají jiným.

Jsmo velmi potěšeni zprávou, že pracujete. My si velmi vážíme všeho toho, co učiníte, avšak já nemohu Vám zatajiti, že se po-

někud obáváme, nepravím lenivosti, avšak indolence aneb lásky k »sacrosancto far niente«, která velmi ráda se zmocňuje Italů.«

Ludvík Eugen, vévoda Würtberský, psal v roce 1766 následovně: »Četba tato vzbudila ve mně ono sladké rozechvění, kterým duše vnímavé odpovídají hlasu obhájců lidstva: a mnoho znamená — jak se dovídáme — že kniha ona naplnila mne láskou i úctou vůči jejímu ctnostnému spisovateli. Nevím, zdali mne Prozřetelnost neurčila, abych byl vůdcem svých bližních; já po tom netoužím. Avšak mohu Vás ujistiti, že všemožně se o to přičiním, abych zrušil ony barbarské tresty, které otrásají přirozeností, a proti kterým útočíte tak vítězně.«

Poměr Beccariův ke Kaunicovi byl velmi srdečný, a Beccaria nikterak nemohl sobě na to stěžovati, že by nebyl došel u rozhodujících kruhů své doby uznání a mimo toto uznání i skvělých a bohatě placených úřadů. Hrabě Kaunic pochopil význam Beccariův, neskřblil nikterak chválou nadání Beccariova, když se o to jednalo, aby pro něho zřízena byla stolice veřejného práva na školách palatinských v Pavii.

Z italských vynikajících spisovatelů doby Beccariovy sluší zejména dva uvést, kteří velmi rozhodně a šťastně zasáhli činně do života Beccariova. Předně sluší uvést Alexandra Verriho, který v první řadě má zásluhu o to, že nejen přijal Beccariu do svého salonu, ale že zejména účinnivě Beccariu k tomu pobízel, aby Beccaria, který svou povahou byl velikým ctitelem pohodlí, neutonul v tomto dolce far niente, nýbrž naopak, že byl neustále činným spisovatelem. Velmi prospěšným příznivcem Beccariovi byl hrabě Firmiani, který vzal Beccariu v ochranu, když po vyjití jeho práce četní nepřátelé vystoupivše proti němu, obviňovali ze snah nebezpečných státu.

Jaké vážnosti požíval Beccaria ve Švýcarsku, nejlépe dokazuje ta okolnost, že Ekonomická Společnost v Bernu proti svým stanovám věnovala jemu zlatou medaili s vyzváním, aby anonymní spisovatel udal své plné jméno. Byl to pak důstojník švýcarské gardy, Schewitzer, který odevzdal osobně — jak se o tom v jednom svém listu Beccaria zmiňuje — Beccariovi onu medaili.

Beccaria byl ctěným a váženým u svých současníků, kteří viděli v něm nej přednějšího bojovníka za neuznávaná práva lidskosti. Možno zkrátka říci, že Beccaria byl jedním z nejslechetnějších humanistů, jehož jméno proto zůstalo nesmrtelným, protože pokolení

následující po Beccariovi bohatě užila myšlének těch, které hájil a zastával tak přesvědčivě Beccaria. Ovšem Beccaria přišel se svou prací v onu dobu, která cítíc nedostatky společenského řádu snažila se o jejich nápravu. Avšak ta okolnost na zásluze Beccariově ničeho neumenšuje: to, co jiní pouze nejasně tušili, on veřejně a přesvědčivě hlásal, boje predsudky, které pro své stáří požívaly úcty a vážnosti jako by právem byly. Miloval svobodu a lidstvo, a za tuto lásku odměnilo se toto jemu, chovajíc ve věčné paměti jeho jméno. Miloval svou rodnou půdu, avšak pravého uznání v ní nedošel: za netečnost jeho rodáků bohatě jej odměnila celá Evropa ostatní, která způsobem nevídaným zasypávala Beccariu důkazy úcty, přízně a obdivu. Byl ctitelem literatury, která učinila jméno jeho nesmrtelným; ač zahrnován vším tím, co dovede těšiti ješitnost lidskou, zůstal vždy skromným mužem, který vzdaluje se hlučné společnosti, žije v ústraní ve společnosti malého počtu přátel, kteří jej pochopili, a knih, které jej k tomu přivedly, že poznává práva lidskosti, naučil se jich vážiti, a o to hlavně pracoval, aby těchto nezadatelných práv si vážili a šetřili, kteří mají veškeru moc ve svých rukách. Beccaria byl jednou poctěn osobní návštěvou královskou: úmyslně odešel z domova, aby nemusil přijati neobvyklé holdování panovníka vůči spisovateli. Nebážil po zevnější lesku a nádheře: více o to dbal, aby zásady jím hlásané došly svého uskutečnění v životě a přivodily onen »nejvyšší možný stupeň štěstí, kterého lze vůbec lidem dosáti«.

O ZLOČINECH A TRESTECH.

In rebus quibuscumque difficilioribus
non expectandum ut quis et erat et
metat, sed praeparatione opus est, ut
per gradus maturescant. BACON.

Čtenáři.

Některé zbytky zákonů starobylého národa dobyvatelského, které byly sebrány vladařem, jenž panoval před 12ti stoletími v Konstantinopoli, byvše smíšeny později s obyčejí langobardskými a uloženy ve spisech soukromých a neslavných interpretův, tvoří onen právní názor, který ve veliké části Evropy má až podnes jméno zákona; a jest to, ač smutným, přece až po dnešní den obyčejným zjevem, že mínění Carpzo, starobylé zvyklosti, naznačené Clarem, mučení vnuknutá Farinaciem se zálibou ukrutnickou, jsou zákony, kterých poslouchají v spokojenosti ti, kteří třesouce se, měli by rozhodovati nad životem a osudem lidí. O těchto zákonech, které jsou výplodem století nejsurovějších, uvažuje se v této knize po stránce, která se vztahuje k soustavě trestní; a nesrovnalosti v nich odvažujeme se vyložiti ředitelům veřejného blaha takovým slohem, který oddaluje lid neosvícený a netrpělivý. Toto pátrání po pravdě, tato nezávislost na mínění obecném, se kterou psána tato kniha, jest výsledkem mírné a osvícené vlády, pod níž žije spisovatel. Velicí panovníci, dobrodinci lidstva, kteří panují nad námi, milují pravdu, přesvědčivě vyloženou nepatrným mudrcem nikoliv s přemrštěnou silou, která se vzbuzuje pouze u toho, kdo si zahrává s mocí aneb se štěstěnou, nýbrž drženou na uzdě rozumem; nynější nepořádky jsou pro toho, kdo uvažuje veškeré okolnosti, satirou a výtkou věkům minulým, nikoliv však tomuto století a jeho zákonodárcům.

Kdokoliv chtěl by poctiti mne svými posudky, počniž tedy tím, že dobře porozumí účelu, za kterým se nese tato práce: účel, který jsa dalek toho, aby zmenšoval zákonitou moc, má sloužiti k tomu, aby ji rozmnožil, jestliže více nežli síla zmůže

u lidské mysli přesvědčení, a jestliže mírnost a lidskost ji ospravedlňují v očích všech. Špatně pochopené posudky, uveřejněné proti této knize, zakládají se na zmatených pojmech a nutí mne, abych přerušil na okamžik své úvahy k osvěceným čtenářům, abych zamezil jednou pro vždy veškerý přístup bludům ze snahy bázlivé, anebo pomlouvám ze zášti zlomyslné.

Tři jsou prameny, ze kterých plynou zásady mravní a politické, ředitelé lidí: Zjevení, přirozený zákon, učiněné smlouvy společenské. Nelze srovnávat první a obě ostatní co do hlavního jejich účelu; avšak v tom jsou sobě podobny, že vedou všechny tři k blaženosti tohoto vezdejšího života. Úvaha o vztazích posledních neznamená, že by bylo zapotřebí vyloučiti vztah ku dvěma prvním: právě jako tyto, jakkoli jsou božské a nezměnitelné, byly vinou lidí, nepravým náboženstvím a libovolným pojmem o ctnosti, a zlu v tisícový způsob v pokažených myslích jejich zatemněny tak zdá se nutným uvažovati bez ohledu na ostatní úvahy o tom, co pochází z pouhých smluv lidských buď vyslovených, buď mlčky předpokládaných z nutnosti, a ze společné užitečnosti: idea, ve které každá sekta, každý systém mravnosti nutně se musí shodovati; a bude vždy chvalitebná práce, která nutí i nejtvrdohlavější nevěrce, aby podřídili se zásadám, které pohánějí lidi, aby žili ve společnosti. Jsou tudíž tři různé třídy ctnosti a neřesti: náboženská, přirozená a politická. Tyto tři druhy nesmějí nikdy býti v odporu mezi sebou; avšak nikoli veškeré důsledky a povinnosti, které plynou z jedné, plynou i z ostatních. Ne všeho, čeho žádá zjevení, žádá také zákon přirozený; aniž všeho, čeho žádá tento, právě totéž vyžaduje pouhý zákon společenský; ale jest veledůležité, aby se rozdělilo to, co plyne z tohoto zákona, to jest ze smluv vyslovených anebo mlčky učiněných mezi lidmi, poněvadž takovým jest mezník oné moci, která zákonitě může se vykonávati mezi člověkem a člověkem bez zvláštního poslání Bytosti Nejvyšší. Tudíž idea ctnosti politické může bez hany nazývati se měnitelnou; idea ctnosti přirozené byla by vždy zřejmou a jasnou, kdyby hlupáctví anebo vášně lidí ji nezatemňovaly; idea ctnosti náboženské jest vždy jedna a stálá, poněvadž jest zjevena bezprostředně Bohem a jím zachovávána.

Bylo by tudíž omylem přičítati tomu, kdo mluví o smlouvách společenských a o jejich důsledcích, zásady odporující buď zákonu přirozenému anebo zjevení, poněvadž nemluví o těchto. Bylo by

omylem, jestliže někdo mluví o stavu válečném, který předcházel sloučení ve společnost, tvrdil by, pojímaje tento ve smyslu Hobbesově, že jest tento prostým veškeré povinnosti a veškerých závazků předcházejících, na místě aby jej pojímal jako skutečnost, povstalou z nákazy společnosti lidské a nedostatku výslovného schválení. Bylo by omylem přičítati za vinu spisovateli, který uvažuje o důsledcích smlouvy společenské, nepřipouští-li tyto přede smlouvou samou.

Spravedlnost božská i spravedlnost přirozená jsou v podstatě nezměnitelný a stály, protože vztah mezi dvěma těmiž předměty jest vždy tentýž; ale spravedlnost lidská anebo státní, nejsouc než poměrem mezi činem a měnlivým stavem společnosti, může se měniti potud, pokud onen čin stává se nutným, anebo užitečným pro společnost; lze ji poznati pouze správným rozborem spletitých a velmi vratkých poměrů vzájemného občanského žití.¹⁾ Jakmile tyto zásady, které jsou podstatně různé, se zmatou, jest marna veškerá naděje dobře uvažovati o věcech veřejných. Náleží theologům, aby vytkli hranice spravedlnosti a nespravedlnosti, pokud toto se týče vnitřní špatnosti aneb dobroty činu. Učiti poměr mezi spravedlností a nespravedlností politickou jest věcí státníka; aniž může vždy rozhodovati jeden předmět o druhém, poněvadž každý vidí, že ctnost čistě politická musí ustoupiti před nezměnitelnou ctností vyplynuvší z Boha.

Kdokoliv, to opakuji, chtěl by mne poctiti svými posudky, nepočni tedy tím, abys mně podkládal zásady, podrývající buď ctnost, buď náboženství, když jsem ukázal, že nejsou takové mé zásady; na místě, abys mne líčil nevěrcem anebo buřičem, usvědč mne špatným logikem anebo nezkušeným politikem; nezalekniž se každého návrhu, který by podporoval zájem lidskosti; přesvědč

---

¹⁾ Nazýváme zákony přirozenými ty, které nám naznačuje příroda ve všech časech pro všechny lidi k zachování této spravedlnosti, kterou příroda, nechat se o tom mluví cokoli, vryla do našich srdcí. Krádež, násilí, vražda, nevděčnost proti rodičům, krivá přísaha, které se někdo dopustil, ať škodila někomu, aneb také nepřispěla nevinnému, spiknutí proti vlasti jsou zločiny zřejmé, které všude mírněji neb přísněji se potlačují, avšak vždy spravedlivě.

Zákony politickými nazýváme ony, které jsou učiněny pro potřebu přítomnou, buď aby se upevnila moc, buď aby se zamezilo neštěstí.

Je-li obava, že by mohl nepřítel obdržeti zprávy z města, pak zavrou se brány, zakáže se vycházeti přes hradby pod trestem smrti.

Voltaire, Commentaire XIV.

mne buď o neužitečnosti, buď o škodě politické, která by mohla povstati z mých zásad; ukaž mně prospěch ze způsobu panujícího. Veřejně dal jsem svědectví o svém náboženství a o své oddanosti vůči svému panovníkovi odpovědí na »Note ed osservazioni«; ¹⁾ odpovídati pozdějším spiskům podobným těmto bylo by zbytečno; ale kdokoliv bude mně psáti s onou slušností, která sluší lidem počestným a s onou znalostí, která by mne sprostila dokazovati první zásady, buďtež si tyto jakékoli povahy, najde ve mně nejen muže, který snaží se odpověditi, ale i mírumilovného přítele pravdy.

§ I.

Úvod.

Lidé ponechávají nejdůležitější uspořádání nejvíce denní moudrosti aneb libovůli těch, v jichž zájmu jest, aby se opírali nejprozíravějším zákonům, které svou povahou zevšeobecňují prospěchy, a odporují oné snaze, která hledí ono dobro soustřediti v několika málo vyvolených, udílejce jedné straně vrchol moci a štěstí, druhé pak veškeru slabost a bídu. Proto pouze tehdy, když prošli tisícem omylů ve věcech nejpodstatnějších pro život a svobodu, jsouce unaveni snáseti zlo, jež dosáhlo vrcholu, mají se k tomu, aby odstranili nepořádky, které je utlačují, a poznávají pravdy nejmakavější, které prchají právě pro svou jednoduchost před myslími prostými, které nejsou zvykly zkoumati předměty, leč přijímatí jejich dojmy více z podání, nežli z vlastní zkušenosti.

Otevíráme dějiny a uvidíme, že zákony, které přece jsou aneb měly by býti smlouvami lidí svobodných, nebyly po většině nežli nástrojem vášní několika osob, anebo že povstaly z nahodilé a přechodné nutnosti, nebyvše stanoveny chladným pozorovatelem povahy lidské, který by v jediném bodu soustředil činy množství lidí a na ně pohlížel s tohoto hlediska: »**NEJVĚTŠÍ ŠTĚSTÍ ROZDĚLENO POČTU CO MOŽNÁ NEJVĚTŠÍMU**«. Šťastnými jsou oni velmi řídkí národové, kteří neočekávali, až by zvolný postup proměn a převratů lidských přivodil po vrcholu zla přechod k dobru, nýbrž urychlili jeho prostředkující přechody dobrými zákony; a zasluhuje vděčnosti lidstva onen mudrc, který měl odvahu hoditi mezi lid ze své nepatrné a nepovšimnuté pracovny první semeno užitečných pravd, dlouho neúrodné.

¹⁾ Viz přílohu první.

Jsou známy konečně pravé poměry mezi panovníkem a poddanými a mezi různými národy; obchod obživl zásluhou pravd filosofických, které staly se všeobecnými tiskem; roznítil se v národech tichý boj podnikavosti, boj nejlidštější a nejhodnější lidí rozumných. Toto jsou plody, které děkujeme osvětě tohoto století; avšak málokteří zkoumali a potírali krutost trestů, a nepravdivost řízení trestního, část zákonodárství tak důležitou a tak zanedbanou v celé téměř Evropě; málokteří jdouce až k základům povšechným uvedli v niveč omyly nakupené více stoletími, krotíce aspoň onou jedinou silou, kterou mají pravdy poznané, příliš nevázaný běh špatně řízené moci, která dává až po dnes dlouhé a odůvodněné příklady chladné krutosti. A přece vzdechy slabých, obětovaných kruté nevědomosti a bohaté nevšímavosti, ukrutná muka, bujnou a neúčinnou přísností rozmnožená pro zločin buď neprokázaný buď vymyšlený; ošklivost a hrůza vězení rozmnožované nejkrutějšími mukami nešťastníků, nejistotou, měly otřásti oním druhem úředníků, kteří řídí veřejné mínění lidských myslí.

Nesmrtelný president Montesquieu rychle přešel přes tuto věc. Nerozdělitelná pravda donutila mne, abych následoval jasných stop tohoto velikého muže; avšak mužové myslitelé, pro které píši, dovedou rozeznati kroky mé od kroků jeho. Šťasten budu, jestliže dosáhnu, jako on, tajných díků neznámých, mírumilovných následovníků rozumu a jestliže budu moci vzbuditi ono sladké rozechvění, se kterým odpovídají duše vnímavé tomu, kdo zápolí pro zájmy lidskosti!

Pořádek tudíž vedl by nás k tomu, abychom zkoumali a rozlišovali veškerý ony různé druhy zločinů i způsob, jak se mají trestati, kdyby měniva povaha jejich pro různé okolnosti, století a místa nenutily nás k podrobnostem rozsáhlým a nudným. Dostačí mně, jestliže naznačím základy nejpovšechnější a bludy nejzáhubnější a nejvšeobecnější, abych vyvedl z omylu jak ty, kteří lásce ke svobodě špatně porozuměvše, chtěli by zavést bezvládl, tak ony, kteří by rádi chtěli přivést lidstvo do klášterní pravidelnosti.

Ale jaké budou tresty příslušné těmto zločinům?

Jest smrt trestem vskutku *užitečným* a *nutným* k bezpečnosti a dobrému řádu společnosti?

Jsou-li mučidla a mučení *spravedlivá* a dosáhnou-li *účelu*, který si předkládají zákony?

Který způsob je nejlepší zabrániti zločinům?

Jsou-li tytéž tresty stejně užitečnými ve všech časech?

Jaký vliv mají na mravy?

Toť záhady zasluhující, aby byly rozřešeny s přesností geometrickou, které mlhavost sofismat, svůdná výmluvnost a bázlivá pochybnost nemohly by odolati ¹⁾ Kdybych neměl jiné zásluhy nežli tu, že právě uvedl jsem v Italii s větší poněkud jasností to, o čem jiní národové odvážili se psáti a co začínají v život uváděti, pokládal bych se šťastným: avšak, kdybych bojuje za právo lidstva a nepřemožitelné pravdy přispěl k tomu, abych vyrval ze spárů a úzkosti smrti některou nešťastnou oběť tyranství anebo nevědomosti, stejně osudné, dobrořečení a slzy jediného nevinného ve výbuchu radosti byly by mně útěchou za opovržení lidí.

§ II.

Původ trestů. Právo k trestání.

Nedá se očekávati nějaký trvalý prospěch od mravnosti politické, jestliže není založena na nezničitelných citech člověka. Každý zákon, který by odbočil od těchto, potká se vždy s protitlakem, který konečně nad ním zvítězí; právě tak jako síla, třeba i sebe nepatrnější, je-li neustále vykonávána, překoná kterýkoli násilný pohyb, sdělený tělesu.

Tažme se lidského srdce a nalezneme v něm základní pravdy pravého práva svrchovanosti trestati zločiny.

Žádný člověk neobětoval zadarmo část své vlastní svobody ve prospěch dobra veřejného; tato chimera neexistuje, leda v románech: kdyby to bylo možno, každý z nás chtěl by, aby smlouvy, které váží ostatní, nás nevázaly: každý člověk činí sebe střediskem proměn ve světě.

Rozmnožování lidského pokolení, malé samo sebou, avšak příliš mohutné nad prostředky, které neúrodná a opuštěná příroda

---

¹⁾ Sláva muže spisovatele spočívá v tom, že sbíral užitečnou látku těm, kteří panují. Knížata nemají času, aby se učili, poněvadž jsou přinuceni k obsáhlé činnosti, zmítá jimi velký ruch a mysl jejich nemá dosti času, aby sama se vzdělávala. Oni musí svěřiti jiným péči o to, aby vyhledali prostředky způsobitelné k uskutečnění užitečných podniků. Služebníkům pravdy, mírumilovným filosofům náležel tudíž tento svatý úřad.

skýtala k ukojení potřeb, které vždy více se křížovaly na vzájem, spojilo první divochy. První spolky utvořily nutně druhé, aby odporovaly prvním, a tak stav válečný přenesl se s jednotlivce na národy.

Zákony jsou podmínkami, pod kterými lidé nezávislí a ojedinelí spojili se ve společnost, jsouce unaveni žítí v neustálém stavu válečném, a aby užívali svobody ztrpčené nejistotou, zda bude zachována. Obětovali její část, aby mohli užívatí jejího zbytku v bezpečnosti a klidu. Počet veškerých těchto částek svobody, obětovaných blahu každého jednotlivce, tvoří svrchovanost národa, a panovník jest zákonitým opatrovníkem a správcem její ¹⁾ Avšak nedostačovalo utvořiti tento obecný statek, bylo potřebí hájiti jej před soukromými přechmaty každého člověka zvlášť, který snaží se vždy vzíti ze skladu nejen vlastní svou část, nýbrž uloupiti sobě i částky jiných. Bylo zapotřebí smyslných důvodů, které by dostačily zapuditi despotického ducha každého člověka zvlášť, aby neponořoval nazpět do starodávného chaosu zákony společnosti. Těmito smyslnými důvody jsou tresty, ustanovené proti rušitelům zákonů. Pravím smyslné důvody, poněvadž zkušenost nám ukázala, že lid neosvojuje sobě trvalých zásad chování, aniž se vzdaluje od oné všeobecné zásady rozkladu, která ve všem světě fysickém i mravním se pozoruje, leč z důvodů, které bezprostředně zasahují jeho smysly, a které ustavičně jímají mysl protikladem proti mocnému tlaku vášní osobních, které se opírají všeobecnému dobru; ani výmluvnost, ani řečnění, ani nejvznešenější pravdy nedovedly skrotiti na dlouhý čas vášně, vzbuzené živými dojmy z předinětů přítomných.

Byla to tudíž nutnost, která donutila lidi, aby postoupili část své vlastní svobody: jest tudíž jisto, že nikdo nechce vložit do obecného majetku, leč toliko pokud možno nejmenší část z ní, která by právě dostačila, aby přiměla jiné, by ho chránili. — Souhrn

---

¹⁾ Konečně každý dává se všem, nedává se nikomu; a poněvadž nemá žádného společníka, u kteréhož by nenabýval téhož práva, které on jemu propouští, nabývá náhrady za to, čeho ztrácí, a více moci, aby zachoval to, co má.

Jestliže vyjmete ze smlouvy společenské to, co není její trestí, shledáme, že se nechá redukovati na následující výrazy: Každý z nás dává do společného majetku svou osobu a veškerou svou moc pod nejvyšší řízení povšechné vůle, a my přijímáme hromadně každý úd jako část nerozdělitelnou celku.

Rousseau, Contrat soc. I. 6.

~~veškerých těchto nepatrných částek tvoří trestní právo; všechno~~ to, co jest nad to, jest zneužitím, a nikoliv spravedlností; jest skutečností*) a nikoliv právem. Tresty, které překročí nutnost, aby zachován byl soubor veřejného blaha, jsou nespravedlivé svou povahou; a tím spravedlivější jsou tresty, čím světlejší a neporušitelnější jest bezpečnost a čím větší svoboda, kterou panovník zachovává poddaným.

§ III. Důsledky.

Prvním důsledkem těchto snah jest, že toliko zákony mohou ukládati tresty na zločiny; tato moc nemůže se nalézati leč u zákonodárce, který představuje veškeru společnost, která jest spojena smlouvou společenskou. Žádný úředník (který jest částí společnosti) nemůže po spravedlnosti uložit tresty jinému údu téže společnosti. Avšak trest, překročí-li onu hranici, kterou vytkly zákony, jest trestem spravedlivým, a obsahuje ještě jiný trest; proto nemůže úředník, předstíraje jakoukoli horlivost aneb veřejné dobro, zvýšiti stanovený trest pachatelů občanů.

Druhým důsledkem jest, že panovník, který představuje společnost samu, nemůže tvořiti než zákony všeobecné, které by zavazovaly veškeré členy, avšak nikoli souditi, zda někdo porušil smlouvu společenskou; ¹⁾ neboť potom rozdělil by se národ na dvě

---

*) Poznámám, že výraz *Právo* není opakem výrazu *Moc*; avšak první jest spíše modifikací druhého, a to modifikací, která jest nejužitečnější většímu počtu. *Spravedlnosti* já nevyrozumívám nic jiného, nežli nutné požitko, které by drželo pohromadě soukromé zájmy, které by bez něho se rozpadly se do bývalého stavu nespolečenství.

Jest třeba před tím se varovati, aby se nespojoval s výrazem *Spravedlnost* pojem něčeho skutečného, jako na příklad fysické síly, aneb bytosti živoucí; ona jest pouhým způsobem lidského pojmání; způsob ten nevyslovitelně působí na štěstí každého: rovněž nerozumím spravedlností její jiný druh, který pochází od Boha, a která bezprostředně má styk s tresty a odměnami života budoucího.

(Poznámka Beccariova)

¹⁾ Ve státech despotických kníže může souditi sám, avšak nemůže souditi v monarchii: ústava byla by porušena; úřady zprostředkující, od ní závislé, byly by zničeny; užili bychom, jak přestávají veškeré formality rozsudků, strach zmocnil by se všech myslí, užili bychom bledost na všech tvářích, nikde by nepanovala důvěra, nikde čest, ni láska, ni bezpečnost, ni

strany, z nichž jedna zastupována by byla panovníkem, který tvrdí, že smlouva porušena byla, druhá obžalovaným, který to popírá.²⁾ Proto jest nutno, aby třetí rozhodoval o pravdivosti skutečnosti. I jeví se nutnost úřadu, z jehož rozsudku nelze se odvolati a jež obsahovaly by pouhé potvrzení anebo popření jednotlivých skutečností.

Třetím důsledkem jest, že prokáže-li se, že krutost trestu, třeba by byla bezprostředně v odporu s veřejným dobrem, a konečně s účelem samým zameziti zločin, byla by aspoň neužitečnou, také v tom případě by odporovala nejen oněm blahodárným ctnostem, které jsou výsledkem rozumu osvíceného, který raději vládne lidem blaženým nežli stádu otroků, v němž působí věčné kroužení bázlivé krutosti, nýbrž byla by v odporu se spravedlností a povahou smlouvy společenské samé.

§ IV.

Výklad zákona.

Čtvrtý důsledek: vykládati zákon trestní, právě tak nemůže příslušet soudcům trestním z téhož důvodu, poněvadž nejsou zákonodárci. Soudcové nepřijali zákonův od starobylých našich otců jako domácí podání a odkaz, který by ponechával potomkům pouze péči, aby jich poslouchali, nýbrž přijímají je od živoucí společnosti,

---

monarchie. Hle, ještě jiné úvahy o tom. Ve státech monarchických kníže je strana, která stihá obžalované a je trestá aneb odsuzuje; kdyby soudil sám, byl by soudcem i stranou. V týchž státech kníže vykonává často konfiskace; kdyby kníže soudil o zločinech, byl by rovněž soudcem i stranou. Mimo to ztratil by nejkrásnější přívlastek své svrchovanosti: udíleti milost.

Montesquieu, *Esprit des lois* 6, 7.

²⁾ Panovník tvrdí povšechně, že určitým činem, aneb v některém případě byl porušen zákon; avšak nikterak neobviňuje právě z toho činu, o kterém má teprve souzeno býti; veřejný úřad uvádí zločin ve všeobecnou známost a žádá za jeho vyšetření. Žalobcem jest ten, kdo tvrdí, že někdo dopustil se určitého činu. Autor sám doznal, že pojem spravedlnosti aneb nespravedlnosti jest pouhou otázkou skutkovou. Jinde tvrdil, že dekrety vždy opírají se svobodě politické, k tomu-li neslouží, aby ve skutečnosti prováděly se ony předpisy. Trojí věc tu třeba lišiti: zásadu všeobecnou, stanovenou panovníkem, určitý skutek, který tvrdí žalobce, a upotřebení oné zásady na jednotlivý případ, když soudce zjistil totožnost činu. Panovník není tudíž žalobcem a rovněž nesmí býti soudcem.

Diderot, *Oeuvres complètes*.

aneb od panovníka, jejího zástupce jakožto zákonitého strážce nynějšího výsledku vůle všech; přijímají je ne jako závazky ze starodávnejší přísahy;*) neplatno, poněvadž vázaly by vůli ještě neexistující, nespravedlivě, poněvadž snižovaly by lidi ze stavu společenského na stav stáda; avšak jako účinky mlčky učiněné anebo vyslovené přísahy, kterou učinily spojené vůle poddaných panovníkovi, jako nutná pouta ke skrocení a řízení vnitřního kvasu soukromých zájmů. To jest ta přirozená a skutečná moc zákonů.

Kdo bude tedy zákonným vykladatelem zákona? Panovník, to jest opatrovník skutečné vůle všech, aneb soudce, jehož úkolem jest toliko to zkoumati, zdali určitý člověk dopustil se, či nedopustil činu, odporujícího zákonům? ¹⁾

Při každém zločinu musí sobě soudce učiniti důkladný syllogismus: První větou musí býti povšechný zákon; druhou čin shodující se, či neshodující se se zákonem; důsledek: svoboda anebo trest. Je-li soudce donucen, aneb chtěl-li by učiniti také jen dvě syllogismův, jest otevřena brána nejistotě.

---

*) Jestliže každý člen jednotlivý jest vázán se společností, jest naopak tato rovněž s každým jednotlivým vázána smlouvou, která svou povahou víže obě dvě strany.

Tento závazek, který kráčí od trůnu až k chaloupce; který právě tak váže velmože, jak nejmenšího človíčka z lidu, neznamená nic jiného, leč že jest zájemem všech, aby bylo šetřeno úmluv, které jsou užitečný většímu počtu.

Výraz povinnost jest jedním z těch, které v morálce daleko častěji přicházejí nežli v kterékoli jiné vědě, a který jest zkratkou zásady logické, nikoli ale nějaké ideje; hledejte nějakou zkratku pro výraz povinnost, a nenačnete ji; učiňte logickou zásadu, a budete ji rozumět vy sami a bude rozumínó vám.

(Poznámka Beccariova)

¹⁾ Čím více vláda přibližuje se k republice, tím více způsob souzení nabývá pevnosti; a to bylo vadou republiky lacedaemonské, že eforové soudili libovolně, nemajíce zákona, který by je řídil. V Římě první konsulové soudili jako eforové; cítili však tuto nepřislusnost a utvořili přesné zákony. Ve státech despotických není vůbec žádného zákona; soudce sám si tvoří pravidlo. — Ve státech monarchických je sice zákon; a tam kde je tento přesný, soudce se ho drží; tam, kde není přesný, pátrá soudce po jeho duchu. Ve vládě republikánské plyne z povahy ústavy, že soudce drží se písmena zákona. Není tu vůbec občana, proti kterému by se mohl vykládati zákon, jedná-li se o jeho statek, o jeho čest, o jeho život.

Montesquieu, *Esprit des Lois*, 6, 3.

Nic není věci více nebezpečnou, než ona všeobecná zásada, že nutno tázati se ducha zákona. Toť jest hráze prolomená proudům různých mínění. Tato pravda, která se zdá paradoxní duchům malým, kteří více jsou proniknuti malým přítomným nepořádkem nežli osudnými, ale vzdálenými důsledky, které se rodí z nepravé zásady zakořeněné v národě, zdá se mně prokázanou. Naše poznání a veškeré naše pojmy mají vzájemný vztah; čím jsou spleťtější, tím četnějšími jsou dráhy, které k nim vedou a od nich vycházejí. Každý člověk má svůj vlastní názor; každý člověk v různých časech má různé náhledy. Duch zákona byl by tudíž výsledkem dobré nebo špatné logiky soudcovy, lehkého aneb nezdravého porozumění;²⁾ závisel by na mohutnosti jeho vášně, slabosti toho, kdo trpí, na stycích soudce s uraženým a na všech těch nevysvětlitelných mocích, které zaměňují zevnějšek každého předmětu v těkavé myslí člověka. Proto vidíme, že osud občana mění se častokráte přehodem od jednoho soudu ke druhému, že život nešťastníkův jest obětí nepravého rozumování anebo nahodilého rozkvašení, nálady soudcovy, který považuje za zákonitý výklad nejasný důsledek této veškeré spleťtité řady poznání, které jemu víří ve hlavě. Proto vidíme, že tytéž zločiny u téhož soudu jsou různě trestány v různých časech, poněvadž byly brány na radu nikoli stálý a neproměnitelný hlas zákona, ale svádějící nestálost výkladu.³⁾

²⁾ Známa je úzkostlivost, s jakou soudcové angličtí sledují písmenu zákona, jedná-li se o užití předpisu trestního; každému je známa anekdota o ubožáku, který byl osvobozen od krádeže dvou beranů z důvodu toho, poněvadž v zákoně stálo psáno: kdokoliv ukradne berana, bude trestán.

³⁾ Úřad soudcovský jest tak úctyhodný, že jediný kraj, v němž úřad tento jest prodejným, si přeje, aby byl sprostěn toho zvyku. Jest všeobecným přáním, aby právník mohl dosáhnouti úřadu, konati spravedlnost pouze svou zásluhou, kterou si získal nočním badáním, fečnickým nadáním a svými spisy. Hned pak uzřeli bychom vlivem šťastných prací, že povstane juris prudence pravidelná a stejnoměrná. Budou vždy rozsuzovati tutéž věc jinak na venkově a jinak v hlavním městě? Jest nutno, aby týž člověk byl v právu v Bretagni a v nepravu v Languedoque? Což pravím, jest tolik judikatur, kolik měst; a v témž parlamentu zásada hájena v komoře jedné, není zásadou komory sousedící.

Jaká to podivuhodná směs mezi zákony téhož království? V Paříži muž, který bydlí v městě rok a den, je považován za měšťana; ve Franche-Comté člověk svobodný, který bydlil rok a den v domě, náležejícím mrtvé ruce, stává se otrokem; jeho poboční příbuzní nedědili by po něm, kdyby něco měl, a jeho vlastní děti stanou se žebráky, jestliže strávily rok mimo dům, kde

Nepořádek, který povstává z přísného zachovávání písmeny trestního zákona, nedá se srovnati s nepořádky, které povstávají z výkladu. Taková nepřislušnost okamžitá donucuje, aby se provedla snadná a nutná náprava ve slovech zákona, která jsou příčinou nejistoty; avšak zamezuje onu osudnou zvlášť rozumovati, ze které rodí se libovolně prováděné a prodejně spory. Jakmile pevná sbírka zákonů, které se mají uvažovati dle písmeny, nenechává soudci jiné povinnosti, nežli aby uvažoval o skutcích občanů a shledával je shodujícími se anebo neshodujícími se psaným zákonem; jakmile předpis spravedlnosti aneb nespravedlnosti, která má řídit skutky jak občana nevědomce, tak občana mudrce, není věcí spornou, nýbrž danou skutečností; tenkrát poddaní nejsou podrobeni malým tyranstvím mnohých, která jsou tím krutější, čím menší jest vzdálenost mezi trpítelem a utlačovatelem; tím osudnější nežli tyranství jediného, poněvadž despotismus mnohých jest napravitelným pouze despotismem jediného; a krutost despotova jest přiměřená nikoliv síle, nýbrž překážkám. Tak nabývají občasně bezpečnosti své osoby, která jest spravedlivou, poněvadž jest účelem, za kterým lidé spojují se ve společnost, která jest užitečnou, poněvadž je činí spůsobilými, aby dokonale uvažovali o následcích zločinu. Jest ovšem pravda, že osvojí sobě ducha nezávislosti, avšak nikoli toho, který otrásá zákonem a vzpírá se nejvyšším úřadům; nýbrž proti těm, kteří odvážili se nazývati svatým jménem ctnosti slabost, povolovati jich ziskrným a rozmarným názorům. Tyto zásady nebudou se líbiti těm, kteří si učinili právem přenášeti na podřízené rány tyranství, které obdrželi od vyšších. Měl bych se všeho obávati, kdyby duch tyranství byl srovnatelným s duchem čety.

otec zemřel. Provincie jmenuje se svobodná, ale jaká je to svoboda? Chceme-li položit hranice mezi autoritou civilní a zvyky hierarchickými, jaké nekonečné hádky vzniknou z toho! Kde jsou tyto hranice? Kdo dovede spojit věčné odpory fisku a judikatury? Konečně proč v určitých krajích k rozsudkům nikdy se nepřipojují důvody? Či jest v tom nějaká hanba udati důvod svého rozsudku? Proč ti, kteří soudí ve jménu panovníka, nepředkládají rozsudky, v nichž vysloven trest smrti, panovníkovi před jich vykonáním?

Na kteroukoliv stranu se podíváme, všude shledáme odpory, krutost, libovůli. Snažme se tudíž v tomto století o zdokonalení za každou cenu; snažme se tudíž zdokonaliti zákony, na nichž závisí náš život a naše statky.

Voltaire, Commentaire XXIII.

§ V.

Nejasnost zákonů.

Je-li výklad zákonů zlem, jest zřejmo, že druhým zlem jest nejasnost, která následuje nutně po výkladu a která bude o mnoho větší, jestliže zákony jsou psány řečí národu cizí, která by jej uvedla v odvislost několika málo vyvolenců, poněvadž by nemohl sám o sobě posouditi, jaký by byl osud jeho svobody, aneb jeho členů, kdyby zákony byly psány jazykem, který tvoří z knihy posvátné a veřejné knihu soukromou a domácí.

< Čím větší bude počet těch, kteří budou rozuměti a míti ve svých rukou svatou sbírku zákonů, tím menší bude počet zločinů, > poněvadž není o tom pochybnosti, že neznalost a nejistota trestu napomáhají vzniku vášní a živí je. Co máme si mysliti o lidstvu, uvážíme-li, že okolnost uvedená jest zastaralým zvykem ve značné části vzdělané a osvětlené Evropy?

Důsledek těchto posledních úvah jest, že bez psaných zákonů společnost lidská nikdy nemá pevného útvaru vládního, ve kterém moc byla by výsledkem snah a prací celku, a nikoliv stran, a ve kterém zákony nezměnitelné nemohou se zhoršiti procházejíce množstvím zájmů soukromých, ale změněny býti mohou toliko vůlí všeobecnou. Zkušenost a rozum ukázaly, že pravděpodobnost a bezpečnost lidského podání se zmenšují v tom stupni, jak vzdalují se od pramene. Jestliže nestává trvalé památky a důkazu o smlouvě společenské, jak budou moci vzdorovati nevyhnutelnému působení času a síle vášní?

Z toho vidíme, jak užitečný jest tisk, který veřejnost, a nikoli jen málo vyvolených činí strážcem posvátných zákonů, a jak rozprášil onoho zpátečnického, úkladného a pletichářského ducha, který prchá před tvář světa a věd, jimiž jeho stoupenci na první pohled opovrhují, ve skutečnosti však se jich obávají.

To je příčina, pro kterou v Evropě neděje se tolik ukrutných zločinů, jak tomu bylo v dávnověku u našich otců, kteří brzy dobyli nadvlády a pány se stali, brzy do otroctví upadali.

Kdo zná dějiny dvou anebo tří století předešlých a dějiny naše, snadno pozná, jak z rozkoše a zženštilosti povstaly nejmírnější ctnosti, lidskost, dobročinnost, shovívavost k omylům lidským; pozná dále výsledky oněch dějin, které neprávem nazývají se staro-

dávnou prostotou a dobrou vřrou; uvidí lidstvo úpící pod nesmířitelnou pověrou; najde pokladnice zlata, trůny vladařů zbarvené krví lidskou k vůli lakomosti a ctižádosti několika málo jednotlivců; najde zatažené zrady, veřejné ublížení; pozná, že každý šlechtic je tyran lidu poddaného; pozná konečně, že služebníci pravdy evangelické potřísňují krví lidskou ruce své, jimiž každého dne dotýkají se Boha, bytosti nejmírnější. Pozná, že vše to není dílem tohoto osvětleného století, jež někteří nazývají zkaženým.

§ VI.

O v a z b ě.

Zlovykem neméně obecným jako odporujícím vlastnímu účelu společenskému jest, a to tvoří právě vlastní bezpečnost, že ponecháno bývá volnému uvážení úředníka a vykonavatele zákonů, může-li se uvězniti občan, odňati se svoboda nepříteli z lichých záminek anebo ponechati bez trestu příteli, třebaž tu byly nejmakovější důkazy o jeho vině. Vazba jest trestem, který nutně musí předcházeti prohlášení o zločinu, na rozdíl od každého jiného trestu; avšak tato odchylná zvláštnost nezbavuje jej jiné podmínky nutné: že toliko zákon určuje případy, ve kterých člověk zasluhuje trestu. Zákon tudíž označuje příznaky zločinu, za kterých zajištění vinní kovo diti se může, a které jej podrobují vyšetřování a trestu.

Veřejná pověst, útek, mimosoudní doznání spolupachatele, hrozby a stálé nepřátelství s poškozeným, corpus delicti, a podobné příznaky jsou dostatečnými důkazy k uvěznění občana. Avšak tyto důkazy mají se určití zákonem a nikoli soudci, jejichž výnosy jsou vždy v odporu se svobodou politickou, nejsou-li návrhy zvláštními, plynoucími ze zásad pevných, všeobecně obsažených ve veřejném zákoníku. V té míře, čím tresty budou mírnějšími, bude snáta bída a hlad z vězení, útrpnost a lidskost proniknou branami železnými a poroučeti budou neúprosným a zatvrzelým služebníkům spravedlnosti, zákony budou se moci spokojiti s příznaky vždy slabšími k uvěznění.

Člověk obžalovaný, ze zločinu vězněný a pak zproštěný, neměl by na sobě nésti žádné příhany. Kolik Římanů obžalovaných ze zločinů nejtěžších, když shledání byli nevinnými, bylo uctíváno národem a počtáno úřady! Ale z jakého důvodu osud nevinného jest

nyní tak odchylný oproti dřívějšímu? Protože zdá se, že v nynější soustavě trestní, dle mínění lidského, převládá myšlenka síly a moci nad myšlenkou spravedlnosti; protože vrhají se společně do téhož vězení obvinění a odsouzení; protože jest vězení spíše trestem, nežli zajištěním osoby vinné, a protože vnitřní síla, hajitelkyně zákonů, jest oddělena od zevnější chránitelky trůnu a národu, ač měly by býti spojeny. Tak byla tato první společným pojítkem zákonů spojena s pravomocí souditi, a nebyla by odvislou od oné bezprostřední moci, a sláva, která doprovází nádheru a lesk sboru vojenského, sňala by příhanu, která jest spíše vázána na způsob nežli na věc, jako veškeré city národní; a jest dokázáno, že vězení vojenská ¹⁾ ve veřejném mínění nezneuctívají tak jako vězení soudní. ²⁾ Trvají ještě v národě, mravech a zákonech, které vždy o jedno století jsou pozadu za nynější osvíceností národa, trvají ještě barské názory a divoké idee našich otců, pokud byli ještě obyvateli severu.

§ VII.

O příznacích zločinu a způsobu rozsudku.

Existuje zásada všeobecně mnohoužitečná, dle níž lze odhadnouti jistotu činu, na příklad mohutnost příznaků nějakého zločinu. Jsou-li důkazy o činu vzájemně na sobě závislé, to jest, když příznaky nedokazují se, leč vespolečně, tu čím platnější důkazy se uvádějí, tím menší jest pravděpodobnost skutku, protože v těch

---

¹⁾ Vězení vojenské ve veřejném mínění předpokládá toliko přestupek proti disciplíně; vězení občanské předpokládá zločin proti policii, a tato má větší zájem pro pořádek a veřejný klid. Z toho důvodu se spojuje s vězením veliká nečest. Spisovatel tvrdí o podloudnictví, že toto nenese s sebou žádnou nečest. Zločiny, o kterých se lidé domnívají, že jim nemohou býti na škodu, nemají pro ně dosti důležitosti, aby vzbudily všeobecné rozhořčení.

Diderot, Oeuvres complètes.

²⁾ Služba vojenská nemá býti nikterak počítána mezi tresty; proto ve věcech malefických nikdo nemůže býti rozsudkem odsouzen k životu vojenskému. Poněvadž ale stav vojenský jest školou k naučení se poslušnosti, námahy a práce, dovoluje se, aby mladí schopní mužové, kteří pro svůj závažný život, potulování a vůbec pro menší zločiny, které sebou nenesou žádnou příhanu, mohli i bez rozsudku oddáni býti stavu vojenskému; a to nikoli za trest, nýbrž pro dobro veřejné a v jich vlastním zájmu, aby byli odvráceni od života lenivého, neslušného, a vychováni byli na užitečné občany státní.

Const. Crim. Ter. čl. 7.

případech, kde selhou důkazy předcházející, selhou i následující. Když důkazy o nějakém činu závisejí stejně na jednom důkazu, tu počtem důkazu pravděpodobnost skutku není ani zvýšena, ani zmenšena, poněvadž veškerá cena jeho jest obsažena v hodnotě toho jediného důkazu, od kterého závisejí. Když důkazy nejsou závislými jeden od druhého, to jest, když příznaky dokazují se odjinud, nežli z nich samých, tu čím platnější důkazy se uvádějí, tím více vzrůstá pravděpodobnost skutku, poněvadž klamnost jediného důkazu nemá vlivu na důkazy druhé. Mluvím o pravděpodobnosti zločinu, který musí býti určitý, má-li trestán býti; avšak tvrzení to nebude zdáti se paradoxním tam, kde přesně vzato, bezpečnost mravní není než pravděpodobnost, ale pravděpodobnost taková, která se nazývá bezpečností, poněvadž každý člověk zdravého smyslu nutně souhlasí ze zvyku sobě vrozeného a každé úvaze předcházejícího: jednati z nutnosti. Bezpečnost, které se vyžaduje, aby byl usvědčen člověk z viny, jest tudíž ona, která pobádá každého člověka v nejdůležitějších činech života. Mohou se rozeznávati důkazy o zločinu dokonalé a nedokonalé. Nazýváme dokonalými ty, které úplně vylučují možnost nevinu; nazýváme nedokonalými pak ty, které ji nevylučují. Z prvních i jediný důkaz dostačí k odsouzení, z druhých třeba důkazů tolik, kolik by dostačilo, aby tvořily důkaz dokonalý, což znamená, že jestliže při každém jednotlivém důkaze tomto jest možné, aby někdo byl nevinným, a shodují-li se tyto důkazy na jednom předmětu, jest vina nemožna. Pozorujeme, že důkazy nedokonalé, z nichž se může obviněný ospravedlniti, a neučiní to řádně, stávají se dokonalými. Avšak snáze jest vystihnouti tuto mravní bezpečnost důkazů, nežli ji dokonale definovati. Proto mám za nejlepší onen zákon, který soudci hlavnímu po bok staví soudce vedlejší jako přísedící, kteří jsou vybráni losem, a nikoli volbou, poněvadž v tomto případě jest bezpečnější nevědomost, soudí-li dle citu, nežli věda, soudící dle soukromého mínění. Kde zákony jsou jasné a přesné, tu úřad soudcův nezáleží v ničem jiném, nežli ve zjištění určitého skutku. Jestliže ve vyhledávání důkazů o zločinu vyhledává se zběhlost a zručnost, jestliže jest v předvádění výsledků jich nutně potřeba jasnosti a přesnosti, k tomu cíli, aby z nich se soudilo o výsledku samém, nežádá se než jednoduchý a obyčejný zdravý smysl, který méně klame, nežli vědění soudce, který jest zvyklý hledati vinníka a všecko přiváděti v umělou soustavu, naučenou za svých studií.

(Šťastný onen národ, u něhož zákony nespádají pod obor vědy!').
Onen zákon jest nejužitečnější, kde každý člověk jest souzen svými

!) Jestliže jednoho dne zákon lidský zmírní ve Francii některé zvyklosti příliš přísné, aniž by při tom zjednával možnost k zločinům, lze věditi, že přikročí se rovněž k trestnímu řízení v oněch člancích, ve kterých redaktori oddali se snaze příliš přísné. Trestní ordonnance ve více bodech jest vedena duchem směřujícím k záhubě obžalovaných. Jest to jediný zákon, který je v celém království stejný, ač by neměl býti tak nepříznivým nevinnému jako hrozným vinníkovi? V Anglii prosté uvěznění, které se stalo bezdůvodně, musí býti odškodněno úředníkem, který je nařídil; avšak ve Francii nevinný, který byl uvržen do tmavého vězení, který byl podroben tortuře, nemá žádné naděje, žádný nárok na náhradu škody proti nikomu; jest navždy zneuctěn ve společnosti. Nevinný zneuctěn! A proč? Poněvadž byl mučen. Avšak neměl by vzbuditi leč soustrast a úctu! Při vyhledávání zločinů třeba přísnosti: jest to válka, kterou spravedlnost lidská vede se zlomyslností; avšak i ve válce panuje velkomyslnost a útrpnost. Statečný muž je citlivý. Muž zákona má býti barbarem? Porovnejme tu toliko v některých bodech trestní řízení Římanů s řízením naším. U Římanů svědkové byli slyšáni veřejně u přítomnosti obžalovaného, který mohl jim odpovídati, sám jim klásti otázky aneb postavití proti nim advokáta. Toto řízení bylo upřímné a šlechetné a dýchalo velkodušností římskou. U nás vše se děje tajně. Jedině soudce se svým zapisovatelem vyslýchá každého svědka jednoho po druhém. Tato zvyklost, zavedená též Františkem I., byla schválena a sice od redaktorů, kteří měli se staviti ordonnance Ludvíka XIV. z roku 1670. Pouhé neporozumění bylo její příčinou. Domnívali se čtouce hlavu »De testibus«, že slova »testes intrare iudicis secretum« znamenala, že svědkové byli tázáni tajně. Avšak intrare secretum znamená tu úřadovnu soudcovu. »Secretum« vykládati jako »mluviti tajně« nebylo by latinské; to byl solecismus, který tvořil část naší jurisprudence.

Svědkové jsou po většině lidé z nejnižších tříd národa a soudce jsou s nimi uzavřen, může jim vložiti do úst, co bude chtíti. Tito svědkové jsou vyslýcháni jeden po druhém, avšak stále tajně, a to nazývá se přehlídkou. A jestliže po této přehlídce by vzali oni svá svědectví zpět, neb je odvolali, aneb kdyby je pozměnili o okolnostech podstatných, jsou trestáni pro křivé svědectví.

Tím způsobem člověk myslí slabě a nevědoucí, jak by se měl vyjádřiti, který však má srdce přímé a vzpomene-li si, že řekl buď příliš mnoho, neb příliš málo, aneb že soudci špatně rozuměl, aneb že soudce jemu špatně rozuměl, neodvolá-li to, co řekl pouze ze smyslu pro spravedlnost, jest trestán jako zločinec; a on je nucen, aby trval při křivém svědectví z obavy, aby s ním nebylo naloženo jako s křivým svědkem.

Uprchne-li obviněný, vydává se nebezpečí, že bude odsouzen, ať je zločin prokázán nebo ne. Někteří právníci opravdu tvrdili, že uprchlík neměl by býti odsouzen, nebyl-li zločin přesně prokázán, avšak jiní právníci méně osvěceni, za to ale větší váhu mající, byli mínění opačného: odvážili se tvrditi, že útěk obžalovaného byl důkazem zločinu a že opovržení, které dával spravedlnosti na jevo, odpiraje se dostavití před soud, zasluhovalo téhož trestu, jako kdyby

druhy, poněvadž kde jedná se o svobodu a blaho občana, mají umlknouti ony city, které vyvolává nerovnost; ona převaha, se

byl usvědčen. Tudíž dle toho, ku které straně těchto právníků soudce se přidá, nevinný bude osvobozen aneb odsouzen.

Jest to veliký zlořád ve francouzské jurisprudenci, že často považuje se za zákon zdání a blud lidí bezvýznamných, který je někdy velmi krutý, lidí, kteří vydávají své mínění za zákon.

Za panování Ludvíka XIV. byly vydány dvě ordonnance, které jsou platny pro celé království; první, která se vztahuje k řízení civilnímu, jest zakázáno soudcům odsouditi ve věci civilní, nedostaví-li se žalovaný, když prosba není prokázána; avšak v druhé, která řídí řízení trestní, není zmínky o tom, že obžalovaný bude osvobozen, nedostává-li se důkazů. Divná věc! Zákon praví, že člověk, na němž žádá se nějaký peníz, nebude odsouzen, nedostaví-li se; leč v tom případě, když dluh bude prokázán; avšak jedná-li se o život, jest to spornou otázkou mezi právníky, má-li se nepřítomný odsouditi, není-li zločin prokázán, a zákon trestní nejasnost tuto nerozřešil!

Jestliže obžalovaný uprchnul, začínáte tím, že poznamenáte veškeré jeho statky. Ani nevyčkáte, až by bylo řízení skončeno! Nemáte ještě žádného důkazu, nevíte ještě, je-li vinným aneb nevinným, a přece děláte mu ohromné výlohy!

To jest trest, pravíte, kterým trestá se jeho neposlušnost proti rozkazu zatýkacímu. Avšak, zdaž přílišná přísnost vaší praktiky soudní nenutí ho k této neposlušnosti?

Člověk, je-li obviněn ze zločinu, jest zavřen nejdříve do ukrutné díry; vy jemu nedovolíte styk s nikým, vy jej uvrhnete do želez, jako byste již rozhodli, že je vinen. Svědkové, kteří svědčí proti němu, jsou vyslýcháni tajně, on je nevidí, leč na okamžik při konfrontaci; dříve nežli slyší jejich svědectví, má uvést veškeré výtky, které má proti nim. On musí je dopodrobna specifikovati; on musí v téměř okamžiku jmenovati veškeré osoby, které by mohly provést tyto důkazy. On nemůže více činiti výtky svědectvím, jakmile tato byla přečtena. Jestliže ukáže svědkům, že buď přehnali skutečnost, aneb že se klamali v podrobnostech, strach před trestem je přinutí, aby setrvali v krivé přísaze. Jestliže okolnosti, které obžalovaný vyjmenuje ve svém výslechu, jsou vyličený jinak od svědků, to již stačí soudcům, buď nevědomcům, buď zaujatým, aby odsoudili nevinného.

Koho by toto nařízení nepoděsilo? Kdo je tak spravedlivý, aby si byl jist, že sám neupadne? Ó soudcové, chcete-li, aby nevinný obviněný neutíkal, usnadněte jemu prostředky jeho obrany! Zákon žádá od úředníka, aby počínal si proti obviněnému spíše jako nepřítel než jako soudce. Tento soudce má na vůli, chce-li naříditi konfrontaci obviněného se svědkem aneb upustiti od toho. Jak může býti věc tak nutná, jako konfrontace, ponechána úplně libovůli?

Zdá se, že zvyklost v tomto bodu vždy nachází se v odporu se zákonem, který je dvojsmyslný; jest sice zavedena konfrontace, avšak soudce nekonfrontuje všechny svědky; on vynechává často ty svědky, o kterých se domnívá, že nevypovědí nic závažného: avšak přece ten některý svědek, který nic ne-

kteřou muž zámožný pohlíží na nezámožného, a ono opovržení, se kterým nižší vzhlížejí na vyššího, nemohou rozhodovati v tomto rozsudku. Pakli však zločinem jest uražena osoba třetí, tehdy soudcové mají býti z polovice se strany pachatele, z polovice se strany

vypověděl proti obžalovanému, ve vyšetřování, může vypovídati na prospěch jeho při konfrontaci. Svědek může zapomenouti na okolnosti příznivé obžalovanému, když soudce nepochopil hned na počátku význam těch okolností a nepojal je v protokol. Jest tudíž velmi důležité, aby konfrontovali se veškerí svědkové s obviněným, a aby v tomto bodu nebyla ponechána konfrontace libovůli.

Jedná-li se o zločin, tu obviněný nemůže míti obhájce; tu pak rozhodne se pro útek: vždyť veškeré zásady právnícké mu k němu radí. Avšak uprchne-li, může býti odsouzen, ať byl zločin prokázán čili nic. A tak se stává, že člověk, na kterém žádá se nějaký peníz, nedostaviv se, není odsouzen, leč by dluh byl prokázán, avšak jedná-li se o život, může býti pro nedostavení se k soudu odsouzen, i kdyby zločin jeho prokázán nebyl. Což! Zákon větší váhu kladou na peníze než na život? O soudcové! Všimněte si zbožného Anonina a dobrého Trajana; tito zapovídají, aby nepřítomní byli odsouzeni.

Což pak? Váš zákon dovoluje, aby vyřídudch, kridatát obmyslný používal pomoci obhájce, a přechasto čestný muž je zbaven jeho pomoci! I kdyby obviněný pouze v jediném případě jsa podporován obhájcem — byl sprostěn, není-li tu jasno, že onen zákon, který zbavuje obviněného obhájce, je nespravedlivý?

První praesident de Lamoignon namítal proti tomu zákonu: »Obhájce aneb rada, kterého podle zvyku dávali obžalovaným, není nikterak privilegiem, které udílí se ordonnancemi aneb zákony: jest to svoboda, kterou jsme získali sobě přirozeným právem, které je starší všech zákonů lidských. Příroda učí každého člověka, aby se utíkal k rozumu jiných, nemá-li svého rozumu, aby se mohl jím řídit, a vypůjčiti si pomoci, není-li dosti silný, aby se mohl hájiti. Než ordonnance odňaly obžalovaným tolik prospěchu, že jest velmi spravedlivo, aby se jim ponechalo to, co jim zbývá, a zejména advokát, který je nejpodstatnější z oněch prospěchů. Chceme-li porovnatí naše řízení s řízením Římanů a jiných národů, shledáme, že žádné řízení není tak přísné, jako to, které je v platnosti ve Francii od ordonnance z r. 1539.«

Toto řízení jest nejpřísnější před ordonnancí z r. 1670. Ono bylo by mírnější, kdyby většina redaktorů byla tak smýšlela jako pan Lamoignon. Parlament v Toulouse má zvláštní zvyklost při důkazu svědeckém. Připouští důkazy poloviční, které ve skutečnosti nejsou než pochybnosti: neboť jest známo, že není žádná poloviční pravda; avšak v Toulouse připouští se čtvrtina a osmina důkazu. Považují tudíž na př. za čtvrtinu důkazu nějakou pověst, jinou pověst ještě neurčitější za osminu; tím způsobem osm pověstí, které nejsou leč ozvěnou povídalek neodůvodněných může tvořiti důkaz úplný; a tím způsobem Jan Calas byl odsouzen na kolo. Zákon římský žádal důkazy »luce meridiana clariores«.

Voltaire, Commentaire XXII.

uraženého: poněvadž tak jest vyvážen každý soukromý zájem, který pozměňuje také bezděky zevnějšek předmětu, a nemluví nic jiného nežli zákon a pravda. Shoduje se také se spravedlností, že vinník může až do jistého stupně vyloučiti ty, kteří jsou mu podezřelými; a jestliže toto právo jemu se bezvýminečně připustí, zdáti se bude, že obviněný se odsuzuje sám. Veřejnými at jsou soudy a veřejnými důkazy o vině, aby veřejné mínění, které jest snad jediným pojítkem společnosti, ukládalo závoru moci a vášním, aby národ mohl říci: »My nejsme otroci, neboť jsme chráněni!«, blaživý pocit, který vdechuje odvalu a který rovná se poplatku odváděnému vladaři, jenž rozumí svým pravým zájmům. Neoznačím ostatní podrobnosti a opatření, kterých vyžadují podobná zařízení, a ničeho bych nebyl řekl, kdyby bylo nutným, říci všechno.

§ VIII.

Svědectví.

Velmi důležitým bodem jest v každém dobrém zákonodárství určení dokonale věrohodnost svědků a důkazy o zločinu. Každý rozumný člověk, který má jistou souvislost ve svých vlastních myšlénkách, a jehož dojmy shodují se s dojmy lidí ostatních, může býti svědkem. Pravým měřítkem věrohodnosti jeho není nežli zájem, který má, aby řekl anebo neřekl pravdu; tudíž směšným jest důvod slabosti ženské na vyloučení žen ze svědectví; ¹⁾ dětským jest u odsouzených vztahovati účinky smrti skutečné na smrt občanskou a neodůvodněnou jest záminka přílhany u nečestných, nemají-li žádné příčiny, aby lhali. ²⁾

¹⁾ Y nalezeno gest k otásce některakých Přysežných: Wypowiedieno gt, że swędectwie żeny zawrżeno býwá z prawa, nebo gt neustawiczna a mysli wrtkę, krom některých příhod w nechž žena muoż swędčiti. Jakoż gest swrchu psáno o ženách v Kapitoie 41. Briklz z Licka Práva Městská 1586. Kap. 68.

²⁾ Autor řekl v hlavě XVIII. Trest nečestnosti zbavuje občana vážnosti a důvěry, kterou k němu chovala společnost. Odsouzenec nalézá se jaksi v témž postavení, v jakém se nachází člověk poskvrněný nečestností; oba dva ztratili veřejnou důvěru; jejich svědectví nemá býti tudíž přijímáno, leč jako příznak, avšak nikdy jako plný důkaz. Svědkům musí býti věřeno, nemají-li žádného důvodu, aby lhali. Avšak kdo může zjistiti, že zlomyslní a nečestní nechovají žádnou trpkost a žádnou osobní zášť, žádný skrytý důvod, aby oklamali soudce? Jestliže svědkům podobného druhu má býti věřeno, kdo

Mezi jinými zlořády grammatiky, které nemálo působily na záležitosti lidské, jest význačným onen, který uvádí v nic a bezúčinným činí svědectví vinníka, již odsouzeného. *On jest mrtev občansky*, vážně tvrdí právníci, a *nebožtík* není způsobilý k nějakému činu. Aby se udržela ve platnosti tato lidská metafora, obětovalo se mnoho obětí a přechasto se rokovalo s vážnou rozvahou, má-li pravda ustoupiti formám soudním. Proč by udání vinníka odsouzeného, vede-li k tomu, aby spravedlnosti byl dán jiný průběh, nemělo se připustit i také po odsouzení, proč nemělo by se vzhledem k bídě nařčeného a v zájmu pravdy dopřáti dostatek času, jestliže přivádí věci nové, které by pozměnily povahu skutku, a mohl-li by sebe neb někoho jiného ospravedlniti novým rozsudkem? Formalita a obřadnost jsou nutnými při konání spravedlnosti, jednak protože ničeho neponechávají volnému uvážení úředníkovu, jednak protože zakládají v národě představu, že soud není vášnivým a strannickým, ale stálým a spravedlivým; avšak též proto, poněvadž na lidi, napodobitele a otroky zvyků, účinnější vliv mají dojmy než důvody rozumové. Avšak formálnosti tyto nemohou nikdy býti vytčeny způsobem takovým v zákonu — ač nemá-li nastati nebezpečí —, aby škodily pravdě, která byt by i byla svou povahou buď příliš prostá, buď příliš složitá, přece má zapotřebí zevnějšího obřadu, aby si naklonila nevědomý lid.

Věrohodnost svědkova se tudíž umenšuje dle toho, chovají-li obě strany k sobě zást, aneb žijí-li spolu ve stycích přátelských. Více nežli jednoho svědectví jest potřebí,³⁾ jestliže to, co jeden tvrdí,

---

odvažuje se spoléhati na vlastní nevinu. Oni ztratili veřejnou důvěru a přece těší se důvěře zákona! Což život, což ctnost občanů má záviseti od jejich svědectví?

Didérot, Oeuvres.

³⁾ Zákony, které nechají zahynouti muže na základě svědectví jediného svědka, jsou osudné svobodě. Důvodně lze žádati svědectví dvojí; poněvadž jeden svědek, který něco tvrdí, a obžalovaný, který popírá, tvoří protivu a jest třeba třetího, aby ji rozřešil.

Montesquieu, Esprit, 12. 3.

Avšak, vážně pojato, stačí svědectví dvou svědků k záhubě těch, které chceme zničiti? Bylo by nanejmiň žádoucí, aby ti dva udavačové nebyli známými darebáky; mimo to bylo by ještě zapotřebí, aby svědčili o věcech naprosto pravděpodobných

Jest zřejmo, že kdyby dva úředníci nepoctiví vinili v tomto království někoho, že kul pikle s muftim, aby podrobil obřízce celou státní radu, parlament, úctárnu, biskupa a Sorbonnu, marně by ti dva úředníci přísahali, že viděli psaní muftiho: spíše by se věřilo, že se zbláznili, nežli by se přidalo

druhý popírá, a poněvadž tu nic není určitého a správná domněnka pro to mluví, že každý má býti považován za nevinná. Věrohodnost svědectví stává se v tom stupni značně menší, čím vzrůstá ohavnost zločinu aneb pravděpodobnost okolností.*) Takovými jsou na příklad čarodějství a činy mimovolně ukrutné. Jest pravděpodobnější, že mnoho lidí lže při první obžalobě, poněvadž jest spíše snadné, že více lidí trvá buď v stejném klamu nevědomosti aneb záštiplném pronásledování, nežli aby jediný člověk mohl vykonávati moc, kterou buď Bůh mu neudělil, buď kterou odňal každé bytosti stvořené. Rovněž při druhé obžalobě, poněvadž člověk potud krutě si vede, pokud ho k tomu nabádá vlastní jeho prospěch, zášť aneb strach. Vskutku žádný smysl není u člověka nepřirozený; vyplývá vždy z bezprostředního dojmu. Rovněž věrohodnost svědkova může býti někdy zmenšena, je-li svědek údem nějaké soukromé společnosti, jejíž zvyky a zásady jsou buď nedobře známy, anebo

---

víry jejich svědectví. Právě tak bylo výstřední a nevěřilo se, že generál jezuitů sbíral armádu v Anglicku, jako by bylo směšným věřiti, že mufti posílá někoho, aby obřezal dvůr Francie. A přece nešťastnou náhodou věřilo se Titu Oatesovi, aby nebylo žádného šílenství, které by nevzkročilo do hlavy lidské.

Voltaire, *Commentaire* XV.

Ačkoliv přemnohé zločiny unikly spravedlnosti lidské, poněvadž tu není než jediné toliko svědectví, přece nepřislusnost je menší oné, které by byl každý vysazen, jestliže by dobro a život jednotlivcův závisel od schopnosti ku lži a odvahy zločincovy.

Puffendorf, *Jus gentium* 5, 15.

*) U kriminalistů věrohodnost svědkova jest tím větší, čím hroznější jest zločin. Hle železná zásada diktovaná hlupáctvím nejkrutějším: *In atrocissimis leviores conjecturae sufficiunt, et licet iudici jura transgredi*. Přeložme to do řeči obyčejné, a Evropané uvidí jednu z přečetných, a rovněž nerozumných zásad mužů oněch, kterým jsou podrobeni, ani o tom tušení nemajíce. V nejvážších zločinech (to jest oněch, které jsou nejméně pravděpodobny) *postačí i nejnepatrnější domněnky, a jest dovoleno soudci překročiti zákon*. Nerozumná praxe zákonodárství jest často plodem bázně, hlavního to zřídla lidských odporů. Zastrášení jsouce zákonodárci (což jsou právníci osudem zplnomocnění rozhodovati o všem, kteří ze spisovatelů strannických a prodejných, stávají se pány a zákonodárci osudu lidského) odsouzením některého nevinného, ohradili jurisprudence klamnými formalitami a výminkami, jichž dokonalé šetření přivedlo by na trůn spravedlnosti bezvláď; jsouce postrašení některými zločiny hroznými a těžko prokazatelnými, považovali se v právu přejíti přes tytéž obřadnosti, které sami stanovili; a tak buď s netrpělivostí despotickou aneb ženskou nerozhodností přeměnili vážné soudy ve hru, v níž štěstěna a obrat mají hlavní úlohu.

(Poznámka Beccariova.)

různí-li se od zásad veřejných. Takový člověk má nejen vlastní, ale i cizí vášně.

Konečně věrohodnost svědkova jest téměř ničím, jestliže předpokládáný zločin páše se slovy; poněvadž tu tón, pohyb a všechno to, co věci předchází a co následuje, různé pojmy, které lidé spojují s týmiž slovy, zatemňují a změňují výroky člověka, že téměř je nemožno opakovati je právě tak, jak byly proneseny. Mimo to pak skutky prudké a neobyčejné, jakými právě zločiny jsou, zanechávají stopy po sobě ve množství okolností, a ve výsledcích, které z nich pocházejí; a z těchto čím větší počet okolností se přivádí k důkazu, tím větší možnost poskytuje se obviněnému, aby se obhájl. Avšak slova nezůstávají než v paměti posluchačů, která přechásto jest nevěrnou a svedenou. Tudíž jest daleko snazší podezřívati někoho ze slov, nežli ze skutků.

§ IX.

Tajné žaloby.

Zřejmý, avšak posvěcený zlořád a u mnohých národů téměř nutný pro nedostatečnost ústavy, jsou tajné žaloby. Takový mrav činí lidi neupřímnými a tajemníkáři. Kdokoliv může míti podezření a viděti v jiném udavače, vidí v něm nepřitele. Lidé pak uvykají sobě zatajovati své vlastní city a uvykají sobě tajiti je před druhými a docházejí konečně k tomu, že je zatajují před sebou samými. Nešťastné lidstvo, kleslo-li tak hluboko! Nemajíce jasných a pevných zásad, které by je vedly, bloudí, jsou vrtkaví a kolísaví v ohromném množství domněnek; jsouce vždy zaměstnání přípravami, jak by se zachránili před strašidly, která je ohrožují, zanedbávají dobu přítomnou, poněvadž neznajíce budoucnost mají přítomnost ztrpčovanou, a jsouce zbaveni trvalých požitků klidu a bezpečnosti, nenacházejí dostatečné útěchy za život minulý v oněch, které zřídka kdy v jich smutném životě se přiházejí, a jichž oni s chvatem a ne v pravé míře ochutnali. A z těchto lidí chtěli bychom míti neohrožené vojíny, obránce vlasti a trůnu? A mezi těmito hledali bychom nepodplatitelné úředníky, kteří svobodnou a vlasteneckou výmluvností by podporovali a dokazovali skutečné zájmy panovnickovy a kteří přinášejíce k trůnu daně, nesli by zároveň lásku a dobrořečení všech tříd národa, a odtud přinášeli palácům a chýžkám mír, bezpečnost

a podnikavou nadějí ve zlepšení osudu, což právě pro národ jest užitečným kvasem a životní otázkou pro stát?

Kdo může hájiti se proti pomluvě, když tato jest obrněna nejsilnějším pancířem tyranství, *tajemstvím*? Jaká jest to vláda, kde panovník podezřívá každého svého poddaného jako nepřítel a jest donucen k zachování klidu veřejného odejmouti klid všem?

Jaké jsou důvody, kterými se ospravedlňují tajné žaloby a tresty? Veřejné blaho, bezpečnost a zachování formy vládní? Avšak jak podivná jest ústava, ve které ten, kdo za sebou má moc a — což i nad moc jest — veřejné mínění, obává se každého občana? Bezpečnost udavačova? Což zákony jej s dostatek nechrání? Hanba pro udavače? Tedy dovoluje se pomluva tajná a trestá se veřejná! Jest to povaha zločinu? Jestliže činy lhotejné, ba i prospěšné celku nazývají se zločiny, pak ovšem žaloby a soudy nejsou nikdy dosti tajemnými! Byly by tedy možny zločiny, blaho veřejné ohrožující, aby při nich veřejný rozsudek, jakožto odstrašující příklad, nebyl zájmem veškerenstva? Vážím si každé vlády, ač nemluví speciálně o žádné v tomto případě. Taková jest někdy povaha poměrů, že může se považovati za nejvíce záhubné, odstraní-li se nějaké zlo, zakládající se ve formě vládní některého národa. Kdybych měl dávatí nové zákony v některé opuštěné končině světa, třásly by se mně ruce, budoucnost by mně před oči vystupovala, nežli bych podobný mrav dovolil.

Již Montesquieu řekl,¹⁾ že veřejné žaloby se více shodují s republikou, kde veřejné dobro má tvořiti první vášeň občana, nežli s monarchií, kde tento cit jest velmi oslábly povahou vlády samé a kde jest nejlepším základem určití úředníky, kteří by ve jménu veřejnosti obžalovávali škůdce zákonů. Avšak každá vláda, jak republikánská anebo monarchická má určití na donášeče trest takový, jaký po případě stihne obžalovaného.

---

¹⁾ Máme nyní obdivuhodný zákon. Tento chce, aby panovník, který má vykonávati zákon, postavil úředníka ke každému soudu, aby tento pronásledoval zločiny aneb nikoliv. Odtud úloha donášeče jest u nás neznámou. A jestliže tento veřejný mstitel byl by podezříván ze zneužití svého úřadu, může býti donucen, aby udal svého prvního udavače. V zákonech Platonových ti, kteří opomenou zpravití úředníky o zločinu, aneb jim přispěti ku pomoci, mají býti trestáni. To není dnes správným. Veřejný úřad bdí za občany, on jedná a oni jsou klidni.

Montesquieu, Esprit 6, 8.

§ X.

Otázky suggestivní. Výpovědi.

Náš zákon zatracuje otázky *suggestivní* ve procesu: jsou to podle učenců ony, které se kladou na *jednotlivosti*, kdežto by se měly klásti na *povšechné známky* okolností nějakého zločinu: tyto otázky, mající bezprostřední styk se zločinem, jsou podkladem bezprostřední odpovědi obviněného. Otázky, podle učení kriminalistův, mají, abych tak řekl, otáčeti se úponkovitě okolo skutku, avšak nikdy nemají jíti přímým směrem k tomuto. Důvody tohoto způsobu jsou, buď aby se *nevnuknula* obviněnému odpověď, která by jej postavila proti žalobě; aneb snad proto, že zdá se býti proti přírodě, aby obviněný sám sebe obviňoval. Jakákoliv metoda z těchto důvodů jest pravá, pozoruhodným jest odpor zákonů, které souhlasně s takovým zvykem dovolují torturu. Jest *suggestivnější* otázky nad bolest? První důvod se zjišťuje při tortuře, poněvadž bolest *vnukne* silnému zatvrzelou zamlklost, aby si změnil trest větší za menší; a slabému *vnukne* přiznání, aby se vysvobodil z mučení nynějšího, které jest působivějším v přítomnosti nežli bolest v budoucnosti. Druhý důvod jest zřejmě tentýž, protože jestliže otázka *zvláštní* proti právu přírody přinutí obviněného k doznání, tím snáze přinutí jej bolest: avšak lidé více řídí se růzností jmen, nežli růzností věcí.

Konečně ten, kdo při vyšetřování by odpíral odpovědi na otázky jemu kladené, zasluhuje trest ustanovený zákonem a to trest těžší oněch trestů, které jsou určeny v zákoně, aby lidé nevyhýbali se tak dáti nutný příklad, který veřejnosti dáti jsou povinni. Není nutný tento trest, je-li nade všechnu pochybnost jisto, že určitý obviněný spáchal určitý delikt, tak že otázky jsou zbytečny; právě tak zbytečné jest přiznání se ku zločinu, když jiné důkazy usvědčují zjevně ze zločinu. Tento poslední případ jest obvyklejší, poněvadž zkušenost nám ukazuje, že ve větší části procesů obvinění zapírají.

§ XI.

O přísahách.

Odpor mezi zákonem a citem člověku vrozeným, pochází z přísah, které se vyžadují od obviněného, aby byl považován za člověka pravdomluvného, má-li největší zájem, aby vypovídal fa-

lešně; ¹⁾ tak jako by člověk mohl skutečně přísahati, aby přispěl ku své vlastní záhubě; jako by náboženství neumlklo u velikého počtu lidí, jedná-li se o vlastní jich zájem. Zkušenost všech století ukázala, že lidé více, nežli každé jiné věci, zneužili tohoto daru nebes. A z jakého důvodu zločincové by měli dbáti náboženství, když lidé považovaní za spravedlivější je často porušili? Důvody, které náboženství klade proti mámvému strachu a lásce k životu, jsou větším dílem příliš slabými, poněvadž smyslu nedostupnými. Věci nebeské řídí se dle zákonů úplně různých od zákonů, kterými řídí se lidské záležitosti: a proč měly by se uváděti zákony ve vzájemnou nevážnost jedny pro druhé? a proč má se uváděti člověk do rozporu, aby buď zpronevěřil se Bohu, aneb přispěl ku vlastní své záhubě? Proto takový zákon, který nutí k takové přísaze, nakazuje, aby někdo byl buď špatným křesťanem nebo mučedníkem. Přísaha stává se ponenáhlu prostou formalitou, která tímto způsobem podrývá sílu citů náboženských, jedinou to záruku poctivosti v převážné části lidí. — Jak neužitečný jsou přísahy, ukázala zkušenost, poněvadž každý soudce může mi býti svědkem, že žádná přísaha nikdy nepřiměla žádného vinníka, aby řekl pravdu: ukazuje nám rozum, který prohlašuje za neužitečné a důsledně nebezpečné veškeré zákony, které odpírají přirozeným citům člověka. — Přihází se jim tudíž to, co přihází se hrázím postaveným přímo proti proudu řeky: buď jsou bezprostředně strženy, aneb podemlety a vřr povstavši z nich samých je podemele nepozorovaně.

§ XII. O tortuře.

Ukrutenstvím, které zvyklostí jest posvěceno v převeliké části národů, jest mučení vinníka, pokud jest ve stadiu vyšetřování, buď aby byl donucen přiznati se ku zločinu, buď pro odpory, do

¹⁾ *Alterum medium probandi atque veritatem indagandi extraordinarium iuramentum purgatorium constituit, cuius usus inter plerosque populos, imprimis nationis Germanicae variis sub ritibus, durante adhuc gentilissimo, cognitus fuit.*

Est autem hoc loco iuramentum purgatorium asseveratio religiosa, qua reus iudiciis gravatur, deficiente alia probatione, mediante invocatione Dei in testem et vindicem, ratione imputati criminis se innocentem esse, adeoque veritatem se profiteri, asseverat: Est ergo 1. medium veritatem eruendi, quamvis 2. subsidiarium, si veritas vel innocentia aliunde non potest demonstrari.

Böhmer, *Elementa jurisprudentiae* § 251, 254.

kterých upadá, buď aby odkryti byli spoluvinníci, aneb, nevím z jakého nadpřirozeného a nepochopitelného očištění od nečestnosti; aneb konečně pro jiné zločiny, kterými by mohl býti vinným aneb ze kterých není obžalován. ¹⁾ ²⁾

¹⁾ Est tortura medium eruendi veritatem quod, quia non durius esse debet, quam poena, quae criminis veritatem subsequitur, in iis tantum delictis adhibendum, quibus gravior poena criminalis imminet. Unde facile definitio torturae adstrui potest, quod nimirum sit interrogatio judicialis, qua graviorum criminum rei vel testes per varios corporis cruciatus ad dicendam veritatem legitime adiguntur. Ita vero facile distinguitur a territione tum reali, tum verbali, quarum neutra dolores infert reo; sed per illam alligatis instrumentis, per hanc solis verbis cruciatus reoscellaturum simulat iudex, ni factorum veritatem propaluerit.

Quot gradus torturae sint, certo definiri nequit. Doctrinae causa vulgo tres narrantur. Ad primam referunt pollicum compressionem cum fidiculis, vulgo denen schnüren; ad secundum expansionem vulgo das Aufziehen auf der Leiter, item die spanischen Stiefel und der gespickte Hase; ad tertium expansionem membrorum instrumento der Kloben dicto et adustionem corporis caudentibus luminibus. In sententia tamen moribus specificè exprimi solent instrumenta, quibus corpus rei affligendum.

Notanda hinc sequentia axiomata: 1. Pertinet tortura ad processum criminalem graviorum criminum, 2. est remedium subsidiarium, 3. ad veritatem criminum indagandum, non ad saeviendum in delinquentes pertinet, 4. fallere potest et sic multis praecautioibus obnoxia est.

Böhmer, Elementa jurisprudentiae § 230—232.

²⁾ »Při tom znamenay, že skrze wytazování a mukami pravdu od zločinců zwěděti slussý toliko na Rychtáře a na Konssely: Nekaždý hned má mučen býti, než toliko obžalovaný podezřelý. A nemá také hned počíti se od trápeny, aby tak zločinci byli mučeni k seznány. Ale prwé má od duowodů hodných začalo býti a wtipnych wotázek o času, miestu a giných případnostech (Circumstacy) zloděgstwa magy vyhledávání býti mohlali by tak prawda nanich se dobyti: a má začato býti od naypodezřelejšsýho, a od-koho by rozuměl soudce, že nayspyss prawdu powy. A znamenay, že seznání obžalovaných zawyhledávání winy držáno býti nemá, jestliže které° giné° důvodu soudce neb strana odporná nemá: Wědieno má býti, že mučeny newždy, ani také někdy nemá věřeno býti. Nebo wpytávání mučenym gt wěc křehká a nebezpečná prawdu oklamáwagyc. Nebo mnozý zatwrzeny a trpěliwosti muk tak mučenie potupugy, že od nich nikoli prawda nemuož wygewena býti: Giny pak takowu netrpěliwosti přemožení býwagy, že we wsselikém skutku chty lháti raděj nežli muka trpěti, aby tak anebo ginak rozličně wyznawali, aby netoliko sami sebe, ale y giné zamazali. Item: wyznání nepržtel nemá býti wiera přydána, neb lehce selhau. Awssak pod nepřyzní nebude wiera wtrhána, než když přepoznána neb vyhledána bude. Druhdy má wiera přydána býti a druhdy nemá. Item: lotruom newinyými se činícím,

« Nikdo nemůže se nazývat *vinným* před rozsudkem soudcovým, aniž společnost může jemu odníti veřejnou ochranu, dokud není rozhodnuto, zdali porušil úmluvu, na základě které jemu ochrana byla poskytnuta. Jakým jest tudíž ono právo, které dává moc soudci, uvaliti na občana trest, pokud jest pochybno, zdali jest vinným či nevinným? Není novým toto dilemma: buď jest zločin určitě na jisto postaven, anebo ne; jestliže jest jistým, nepřísluší jemu žádný jiný trest, nežli onen, který jest určen zákony, a nic neprospějí muka, poněvadž doznání vinníkovy jest neúčinné; jestliže jest nejistým zločin, nemá se mučiti nevinný, poněvadž nevinným, dle zákonů, jest každý, jehož zločiny nejsou dokázány.

Jaký jest politický účel trestů? Postrach lidí ostatních. Avšak jaký úsudek musíme míti o tajném a soukromém mučení, které

---

a z toho své zrádce vkazugycím, ne snadně se věrie a také ne obecně newinna gim skrze takowe zrádce má býti puogčena: Item: leč kdo dobrowolně wyznal by se z zlého skutku od se učiněného, newždy gemu wěřeno býti má. Nebo častokráte pro bázeň nebo pro ginú přýčinu druzy sami na se wyznáwagy: také má býti wědieno, že Rychtárz a konsselé pilně magy znamenati obyčeg mučení, totiž aby takowý obyčeg při mučení byl zachowán, aby mučený smrtí nezahynul a newiny vžil a byl zachowaan. Nemá také snadně pro peníze dopuštěno býti mučení, jako předeapsaný Sedlák, o němž w orteli napřed gest zmínka wčiněna, leč by snad ginak prawda nemohla býti wyhledána, gedině skrze mučení, tehdyf bude slussné:

Mučenie má se diti ne tak mnoho, gakž by žalobnyk snad žádal, ale pokudž rozum uskrovněnie žádá: Rychtárz také a Přysežny pilně magy znamenati, kterakú ustawičnosť neb kterakú bázní mučeny seznáwá. Magy také patfiti, kterakec wažnosti, dobré-li powěsti, čili podezřelé byl by ten, kdo ge na mukách. Také wěť o mladssym čtrnacty leth, že na hlavu a ke sskodě giného býti gmyno mučeny a to naywiece proto, Poněwadž takowymi zewnitními otáskami žaloba bywa naplněna: Awšak z toho nemá wzato býti, aby bez mučení tomu mladency bylo wěřeno. Nebo wěk, kterýž proti přisnosty muk zdá se druhdy mládence obhayowati, druhdy ge čyni podezřelegassy tak praweny lžy wyce obwiněných zgedná. Tak magy obžalowani slysseni býti, aby nayprwe od toho bylo počato, který gt bazliwegssy nebo se zdá mladého wěku býti: Obwiněný zřetedněgssými otáskami sa přemože, muož býti opětowně na muka dán a zvláště jestliže by v něm dusse trvala a tělo mohlo setrwati: W té při v kterěz obžalowany žádnými duwody není postřizen, nemagy muka snadně dopuštěna býti. Ale řečeno býti má žalobníkowi, aby toho dowodil, což gest mínil: nemá býti wěřeno wyznání, kteréž někdo učiní a které gest na mukách, leč w to setrwá po přestání muka: ostatek hleday napřed w kapitolách. O wyznány kap. XIII a o Půstach wkapi XLVIII a o milostech.

Brikcí z Licka, Městská Práva kap. 69.

[zvykle] vykonává tyranství na vinných a na nevinných? Jest důležité, aby žádný zločin veřejný nebyl bez trestu; ale jest neužitečno, aby se odkrýval ten, kdo spáchal zločin, skrytý ještě v temnotách. Zlo, které již bylo způsobeno, proti kterému není žádné pomoci, nemůže býti trestáno společností politickou, leč pokud by působilo na ostatní zdánlivou beztrestností. Je-li pravda, že daleko větší jest počet lidí, kteří buď ze strachu, aneb ze ctnosti, dbají zákonů, nežli počet těch, kteří je porušují, tu nebezpečí — trápení nevinného — musí se tím výše ceniti, čím větší jest pravděpodobnost, že člověk, za daných podmínek, spíše váží si zákonů, nežli jimi opovrhuje.

Avšak připojuji ještě, že to znamená chtíti zaměňovati všechny poměry, žádá-li se, aby někdo byl současně žalobcem a obžalovaným; že bolest stává se zkušebním kamenem pravdy, tak jako by pravda byla umístěna ve svalech a žilách nešťastníkůvých. Zákon, který prikazuje mučení, jest zákonem, který praví: »Lidé, vzdorujte bolesti; a jestliže příroda stvořila ve vás nevyhnutelnou sebelásku, jestliže vám dala nezadatelné právo k vaší obraně, já ve vás vzbuzuju cit úplně opačný, to jest hrdinnou zášť proti vám samým, a poroučím vám, abyste sebe sami obviňovali, řeknouce pravdu, když žily vám budu trhati a kosti lámati.«

Tento rozkřičený zkušební kámen pravdy jest památkem až dosud pozůstávajícím starobylého a divošského zákonodárství oné doby, kdy důkazy ohněm a vařící vodou a nejistý výsledek zbraní byly nazývány *soudy Božími*,³⁾ tak jakoby články věčného řetězu, které jsou ve klínu první příčiny, měly býti každým okamžikem roztrhány a přeházeny k vůli směšným lidským řádům. Jediný rozdíl, který jest mezi mučidly a důkazy ohněm a vřící vodou jest, že výsledek prvních zdánlivě závisí na vůli vinníkově, a výsledek druhého na skutečnosti čistě přírodní a zevnější: avšak tento rozdíl jest toliko zdánlivý, nikoli skutečný. Jest právě tak málo volno říci pravdu uprostřed mučení a strachu, jak bylo tenkrát

³⁾

O železu horícím a vodě.

A zakazujem i priesne prikazujem a zapovedáme, aby viac té prisahy pohanskej, totiž skrze železo horúce a na vodu puštnie, nepožievali o žiadnú vec, a tudy Boha, svého tvórcu, nepokúšeli, buďto o únos neb o podávanie panen etc., než živi byli, prisáhna Bohu neb skrze Buoh prisahajiec, (neb jest on svrchované dobré); pod pokutu zbavenie jeho zbožie a pod hrdlem, nebo pod utopeniem neb ktorým jest hriechom shřešil proti svému bližniemu.

Jireček, Majestas Carolina.

nemožno zameziti bezelstně účinky ohně a vody víří. Každý čin naší vůle jest vždy přiměřeným síle dojmů smyslných, která jest jejich zřídlem; a citlivost každého člověka jest omezena. Tudíž účinek bolesti může vzrůstati až k tomu stupni, že zaujme-li celou bytost, nenechává jiné svobody mučenému, nežli zvoliti cestu nejkratší pro přítomný okamžik, aby se osvobodil od trestu. Tenkrát odpověď vinníkova jest tak neodvratitelnou, jako účinky ohně nebo vody. Tenkrát nevinný, který jest citlivým, nazýváti sebe bude vinným, když se domnívá, že tím zastavil mučení. Každý rozdíl mezi nimi mizí právě pro onen prostředek, kterého se užívá, aby se našel vinník. X

«Jest to bezpečným prostředkem k osvobození tělesně silných zločinců a k odsouzení nevinných slabochů.» Hle, osudné nepřístojnosti tohoto předstíraného -kritéria pravdy; avšak kritéria, které jest hodno lidožrouta a které Římané, kteří byli barbary ne po jedné toliko strance, vyhrožovali pouze pro otroky, oběti to surové, však příliš vychvalované ctnosti. Ze dvou lidí, kteří jsou stejně vinnými anebo stejně nevinnými, ochablý a bázlivý bude odsouzen na základě tohoto dokonalého rozumování: »Já, soudce, musil jsem vás shledati vinnými takového zločinu; ty, statný, dovedl jsi odporovati bolesti a proto tě osvobozuji; ty, slabý, ty jsi neodolal, a proto tě odsuzuju. Cítím, že doznání vyrvané uprostřed muk nemělo by žádné moci, avšak já vás budu mučiti znovu, jestliže nestvrdíte to, co jste doznali.«

Výsledek mučení jest tudíž věcí povahy a výpočtu, která se mění v každém člověku v poměru k jeho síle a jeho citlivosti, tak že dle této metody matematik lépe by rozluštil toto probléma než soudce: »Považujeme-li sílu svalů a citlivost žil nevinného za známou, jest třeba nalézti stupeň bolesti, který jej přiměje k tomu, aby se přiznal k vině určitého zločinu.

Vyšetřování vinníka koná se, aby se poznala pravda. Avšak jestliže tato pravda nesnadně se poznává z tváře, pohybu, výrazu obličeje člověka klidného, tím méně bude se moci poznati na člověku, ve kterém záchvěje bolesti zjinačují všechny známky, dle kterých z obličeje převážné části lidí proniká, někdy i proti jich vůli, pravda. Každý čin násilný zaměňuje a stírá i nejmenší odstíny předmětů, dle kterých se často rozezná pravda ode lži.

Podivným výsledkem, který nutně plyne z užívání mučidel, jest, že nevinný jest v horším postavení nežli vinník, poněvadž

jestliže oba dva byli podrobeni mučení, první má všechny nepříznivé podmínky; poněvadž buď dozná zločin a jest odsouzen, anebo jest prohlášen za nevinná, a vytrpěl nezasloužený trest. Avšak vinník má pro sebe šťastnou náhodu, jestliže vytrvale vzdoruje mukám, musí býti osvobozen jako nevinný, a vyměnil trest větší za menší. Tudíž nevinný nemůže než ztratiti, vinník nemůže než získati.

Tuto pravdu — ačkoliv nejasně — vystihují konečně i ti, kteří se jí vzdalují. Doznání, učiněné po čas muk, nemá ceny, není-li utvrzeno přísahou, vykonanou po přestálých mukách. Avšak jestliže vinník nepotvrdí zločin, jest znovu mučen. Někteří učenci a někteří národové nedovolují toto hanebné *«petitio principii»* leč po třikráte, jiní národové a jiní učenci ponechávají je libovůli soudcově.

Jest zbytečno objasňovati tuto věc, uváděním bezpočetných příkladů těch nevinných, kteří se doznali býti vinnými, jsouce bolestně mučeni; není národa, není věku, který by neuváděl příkladů svých vlastních; avšak lidé se ani nemění, aniž čerpají z toho poučení. Není člověka, jehož myšlenky nesahají dále než k potřebám běžným, životním, aby nikdy nepřiblížil se k přírodě, která jej k sobě volá tajným a nejasným hlasem; ale návyk, tyran myslí, jej odpuzuje a děsí.

Druhým důvodem jest, že mučení užívá se proti domnělému vinníku, jestliže při svém výslechu upadá do odporů, jako by strach před trestem, nejistota rozsudku, obřad a vznešenost soudcova, nevědomost, která jest společnou téměř všem zločincům a nevinným, dle vši pravděpodobnosti nemohla přivésti do odporu i nevinného, který se obává, i vinníka, který se snaží utajiti se; jako by odpory, které jsou obyčejnými i u lidí klidné rozvahy, neměly se množiti v rozčilenosti myslí, která jest celá zaujata myšlenkou, aby se zachránila před hrozcím nebezpečím.

Užívá li se mučení, aby se objevilo, zdali je obviněný vinným ještě z jiných zločinů, mimo ony, z nichž jest obžalován, tož jest to stejné s následujícím rozumováním: *«Jsi vinným z jednoho zločinu, tudíž jest možno, že jsi vinným ze sta jiných zločinů: tato pochybnost mne tíží, já chci ji zjistiti svým kriteriem pravdy; zákon tebe mučí, poněvadž jsi vinným, poněvadž můžeš býti vinným, poněvadž chci, abys byl vinným.»*

Mučení užívá se proti obžalovanému, aby se objevili spoluvinníci zločinu; avšak je-li prokázáno, že mučení ono není pro-

středkem příhodným k odkrytí pravdy, jak bude moci sloužiti, aby odkrylo spoluvinníky? Jako by člověk, který sám sebe obviňuje, nemohl zároveň obviňovati jiných? Jest spravedливо mučšti lidi ze zločinu cizšho? Neobjevš se spoluvinnšci z všlechu svšdkš, z všlechu vinnška, z dškazš a podstaty zločinu, všbec ze všech právš onšch prostředkš, které majš sloužiti k tomu, aby se zjistil zločin obvinšného? Spoluvinnšci nejčastšji unikajš bezprostředně po uvšznšni druhu; nejistota jejich osudu odsuzuje je jedinš jšž pro tuto nejistotu k vyhnanstvš, a osvobozuje národ od nebezpečš před novšmi urážkami, kdežto trest vinnškův, který se nalšžá v rukou spravedlnosti, docházš svšho jedinšho účelu: vzdalovati postrachem lidi jinš od podobných zločinš.

Jinšm směšnšm dšvodem mučidel jest očista od nečestnosti; to jest člověk dle zákona prohlášenš za nečestného, má stvrditi svš svědectvš tím, že rozlámány bšvajš jeho kosti. Tento zlořád nemšl by býti trpšn v osmnáctšm stoletš. Všřš se, že bolest, která jest pouhšm pocitem, očistuje od nečestnosti, která jest pojmem čistš mravnšm. Jest snad bolest tšvidlem? A jest nečestnost snad nečistš smšsenšm tělesem? Avšak nečestnost jest pocitem, který není závislš ani od zákonš, ani od rozumu, ale od veřejného mínšni. Právš mučení samo zpšsobuje skutkovou nečestnost tomu, kdo jest jeho obšťš. Tudšž touto methodou snšmá se nečestnost tím, že vrhá se někdo v nečestnost.

Není nesnadno stopovati tento směšnš zákon, ponšvadž hlupáctvo samo, přijatš celšm národem, má všdy nějakš vztah k jinšm společnšm myšlšnkám, které jsou ctšny právš onšmi národy. Zdá se, že tento obyčej jest vzat z představ náboženských a duševních, které majš velikš vplyv na myšlšnky lidš, na národy a stoletš. Učení neklamné nás ubezpečuje, že skvrny, jichž dopustila se slabost lidská a které nezasluhujš věčnš hnšv velké Bytosti, majš býti očistšny ohněm od nás nepochopitelnšm; nečestnost pak je skvrna občanská; a jako bolest a oheň snšmajš skvrny duševní a netšlesné, proč by bolest muk nesňala skvrnu občanskou, za kterou se považuje nečestnost? Všřšm, že doznánš se vinnška, jehož při některých soudech se vyžaduje jako podstatné částš k odsouzenš, má původ ne nepodobnš, ponšvadž před tajemnou soudnou stolicí kajšcnš doznánš hřšchu jest podstatnou částš svátosti. Hle, jak lidé zneužívajš nejjistšjších pravd zjevenš; a ponšvadž tyto jsou jedinou věcí, která za časš nevědomosti jest po ruce, tak k nim utšká se

povolná lidskost ve všech příležitostech a používá jich co nejloupěji a nejnepriměřeněji.

+ Tyto pravdy byly poznány římskými zákonodárci, u kterých nenalézá se žádné mučení, leč toliko při otrocích, kteří byli zbaveni veškeré osobnosti: byly přijaty v Anglicku, u národa, u něhož sláva umění, převaha obchodu a bohatství a proto též moci, i příklady ctnosti a odvahy nikterak nám nedovolují pochybovati o dobrotě jejich zákonů. Mučidla byla zrušena ve Švédsku; byla zrušena jedním z nejprozíravějších panovníků v Evropě, který povýšiv mudrctví na trůn, jsa zákonodárcem a přítelem svých poddaných, učinil je rovnými a svobodnými v odvislosti od zákonů, což jest jediná rovnost a svoboda, kterou mohou žádati lidé rozumní za přítomného stavu věcí. Muka nejsou považována za nutná u zákonů vojenských, a ty jsou přece po většině utvořeny pro vyvrhel národa, a o nichž by se tedy zdáti mohlo, že právě proto měly by jich používat více, nežli kterékoli jiné stavy. Divnou zdá se každému, kdo neuvažuje, jak ohromná jest síla zvyku — ta okolnost, že zákony míru mají se učití umění — souditi co nejlidštěji — právě od myslí otužilých ve válkách a proudech krve! *) *)

*) Všichni lidé jsou vydáni nebezpečí, útokům, násilí aneb věrolomnosti opovrhují zločiny, jichž oběti se mohou státi. V tom se shodují všichni, že chtějí potrestání hlavních vinníků a jejich soudruhů; přece všichni s útrpností, kterou dal Bůh do našich srdcí, povstávají proti mučení, která musí snášeti obžalovaní, z nichž má se vynutiti doznání. Zákon je ještě neodsoudil, a přece podrobují se trestu hroznějšímu, nežli jest smrt, kdy jest ještě nejisto, jak se má věc s jejich zločinem, na který je uložen trest smrti, kdy jest nejisto, zdali toho trestu zasluhují. Což? Já nevím, zdali ty jsi vinen, avšak já tě musím mučiti, abych nabyl přesvědčení, a jestliže jsi nevinen, já nikterak nebudu pykati za to, že na místě jediného trestu, který jsem tobě připravoval, nechal jsem tebe snášeti tisíc jiných trestů! Každý se třese při této myšlence. Já nikterak nebudu se o tom zmiňovati, že sv. Augustin se pronáší proti tortuře ve své Civitas Dei. Ani o tom se nezmíním, že v Římě nepodrobovali se tortuře leč otroci, a že přece Quintilianus rozpomenuv se, že otroci jsou také lidmi, toto barbarství kárá. Kdyby nebyla leč toliko v jednom národě tortura odstraněna, a jestliže potom u tohoto národa nepřibýlo zločinů více než u národů jiných, je-li tento národ osvěcenější a lépe-li se mu vede od zrušení tortury, stačí jeho příklad celému světu ostatnímu. Nyní jediná Anglie učí národy ostatní; avšak ona není samotna: tortura je vymýtěna v ostatních královstvích a s úspěchem: tudíž vše jest rozhodnuto. Národ, který si zakládá na tom, býti zdvořilým, nebude se honositi tím, aby byl lidský? Tvrdosijně setrvati v praxi nelidské z té jediné záminky, že je to zvykem? Vyhraďte aspoň tuto krutost zločincům usvědčeným, kteří zavraždili otce rodiny aneb

§ XIII.

Spory a Promlčení.

Jsou-li známy důkazy, a dá-li se uvážiti jistota zločinu, jest nutno poskytnouti obviněnému času a přiměřených prostředků, aby se ospravedlnil; avšak čas tak krátký, který by neškodil rychlosti trestu, o které jsme viděli, že jest jedním z předních závor zločinu. Špatně pochopená láska k lidstvu zdá se odporovati této krátkosti času, avšak každá pochybnost zmizí, uváží-li se, že nebezpečí nevinnosti vzrůstá nedostatkem zákonodárství.

Avšak zákony mají určiti určitou časovou lhůtu jak pro obranu vinníkovu, tak pro důkazy zločinu: a soudce stal by se zákonodárcem, kdyby měl rozhodovati o čase, kterého jest potřebí k prokázání zločinu. Rovněž ony ukrutné zločiny, jichž památka dlouho zůstává mezi lidmi, jsou-li prokázány, nezasluhují žádného promlčení ve prospěch vinníka, jenž spasil se útekem; avšak zločiny menší a neznámé mají ukončiti promlčením nejistotu o osudu občana, poněvadž pro temnost, v níž byl zločin po dlouhý čas zahalen, mizí příklad beztrestnosti a zůstává mezi tím možnost vinníkovi, aby se polepšil. Dostačí mně, abych naznačil tyto základy, poněvadž nemůže se vytknouti přesná hranice, leč pro určité zákonodárství a za známých poměrů společnosti: připojím toliko, že prokázána-li jest užitečnost trestů mírných v národě, pak zákony,

---

otce vlasti, vyhledejte jejich spolupachatele, avšak aby mladá osoba, spáchavši nějaké zločiny, které po sobě nezanechávají žádných následků, snášela tutéž torturu jako otcovrah, není to neužitečné barbarství? Téměř stydím se, že mluvím o této věci, když již o téže věci mluvil autor díla »*Dei delitti e delle pene*«. Zbývá toliko přání, aby často se čtlo dílo tohoto milovníka lidskosti.

Voltaire, *Commentaire* XII.

⁵⁾ Tortura est remedium eruendae veritatis subsidiarium. Tortury mohlo býti použito pouze tenkrát, když na ni uznání bylo rozsudkem, a mohlo se jí použiti pouze v těch případech, ve kterých byl stanoven trest smrti. V případech takových, kde bylo lze užiti pouze trestů tělesných, mělo místo pouze tak zvaná *territio*, pohrození torturou, a sice buď *verbalis*, buď *realis*. Odvolal-li obviněný po tortuře své doznání, mohl býti opětovně tortuře podroben pouze tenkrát, když příslušný soud na to uznal, při čemž byl dožádán vrchní soud o schválení opětovné tortury. Shledal-li vrchní soud takové odvolání odůvodněným, nemohl býti inkvisit opětovně mučen; jinak mohl býti mučen opětovně a sice nanejvýš ještě dvakrát. Víc než třikrát nikdo nesměl býti mučen.

Const. Crim. Ter. čl. 38.

které v poměru ke zločinům zmenšují aneb zvětšují lhůtu promlčovací, aneb lhůtu k důkazu, a tvoří takto z vězení anebo samovolného vyhnanství trest, provádějí snadno rozdělení několik mírných trestů pro velký počet zločinů.

Avšak tyto lhůty nebudou pokračovati v dokonalém poměru k velikosti zločinů, poněvadž pravděpodobnost zločinu jest v opačném poměru k jich velikosti. Proto by se měla zmenšiti jich délka doby vyšetřovací a zvýšiti lhůta promlčecí; to zdálo by se odporem, řekl-li jsem, že mohou se stanoviti tresty stejné na zločiny nestejně, považujeme-li čas vazby aneb promlčení, rozsudku předcházející, za trest. Abych vysvětlil čtenáři svou myšlenku, rozeznávám dvě třídy zločinů: první jest ta, která obsahuje zločiny veliké, a tato počíná vraždou a obsahuje veškery následující zločiny; druhá jest ona, která obsahuje zločiny menší. Toto rozlišování má svůj základ v povaze lidské. Bezpečnost vlastního života jest právem přirozeným, bezpečnost statků jest právem společenským. Počet těch důvodů, které ženou lidi přes vrozené city zbožnosti, jest daleko menší onoho počtu důvodů, které je pudí z přirozené snahy býti šťastnými, že porušují právo, které nenalézají ve svých srdcích, ale ve smlouvách společnosti. Největší různost vzhledem k pravděpodobnosti těchto dvou tříd žádá, aby se řídily dle různých zásad. Při zločinech nejstrašnějších, poněvadž velmi řídkých, má se zmenšiti čas vyšetřování, protože vzrůstá pravděpodobnost nevinnosti obviněného: a má se rozšířiti lhůta promlčecí, poněvadž od pravoplatného rozsudku o vině aneb nevině člověka závisí svůdnost beztrestnosti, jejíž nebezpečí roste s velikostí zločinu. Avšak při zločinech menších, poněvadž zmenšuje se pravděpodobnost nevinnosti obviněného, má vzrůstati délka vyšetřování, a poněvadž zde škoda z beztrestnosti není tak veliká, má se zmenšiti lhůta promlčecí. Takové rozlišování zločinů na dvě třídy nemělo by se připouštět, jestliže jinak v též poměru zmenšovala by se škoda z beztrestnosti, ve kterém pravděpodobnost zločinu roste. Nechat se uváží, že obžalovaný, jehož nevina aneb vina není prokázána, byť by i byl sprostěn pro nedostatek důkazů, může býti podroben pro týž zločin nové vazbě a novému vyšetřování, jestliže povstanou nové příznaky označené zákonem, dokud by neminula lhůta promlčecí, vytknutá pro určitý zločin. To jest tedy asi omezení, které se mně zdá výhodným k obhájení jak bezpečnosti tak svobody poddaných, poněvadž jest příliš snadno, aby buď bezpečnost, buď svoboda byly

jedna ku škodě druhé podporována, rovněž, aby tyto dva statky, které tvoří nezadatelný a stejný podíl otecký u každého občana, nebyly chráněny jeden otevřeným aneb tajným despotismem, druhý bouřlivým bezvládním lidu.

Jsou některé zločiny, které současně velmi zhusta přiházejí se ve společnosti a je dokázati, jest velmi těžko; při těchto nesnadnostech důkazu zastupuje místo pravděpodobnost nevinu, jako škoda z beztrestnosti tím méně se musí ceniti, čím více časté opakování těchto zločinů závisí od zásad, které se různí od nebezpečnosti z beztrestnosti; v tom případě lhůta k vyšetřování a lhůta promlčení rovněž mají se zmenšiti. Rovněž i cizoložství, řecká láska, zločiny to těžko dokazatelné, jsou takové, že u nich dle zásad přijatých jest připouštěno tyranství domněnky, totiž *polodůkazy*, jako by člověk mohl býti na *polovic nevinný*, či jinak řečeno z *polovice trestným* a z *polovice osvoboditelným*, při nichž muka vykonávají své kruté panství na osobě obžalovaného, na svědcích a konečně na celé rodině nešťastníkově, jak s nestydatou chladností učí někteří učenci, kteří považováni jsou za rozhodné činitele, za zákonodárce.

Při úvaze těchto zásad divným bude se zdáti tomu, kdo neuvazuje, že rozum nebyl téměř nikdy zákonodárcem národů, že zločiny buď nejhroznější, buď nejtajemnější a vymyšlené, to jest takové, jichž nepravděpodobnost jest menší, jsou prokazovány domněnkami a důkazy nejslabšími a obojetnými; jako by zákon a soudce neměli zájmu na tom, aby pátrali po pravdě, nýbrž aby našli zločin; jako by v odsouzení nevinného nebylo tím větší nebezpečí, čím více pravděpodobnost nevinnosti vyniká nad pravděpodobnost o vině.

Při velké části lidí není oné síly činorodé, které jest potřebí jak ke konání velkých zločinů, tak k prokázání velké ctnosti; odtudž se zdá, že první jdou vždy současně ruku v ruce s druhými v oněch národech, které se více udržují činností vlády a vášní, které pracují k veřejnému dobru, než jich velkým počtem, aneb stálou dobrotou zákonů. V těch vášně utuchlé zdají se způsobilějšími k udržení než ku zlepšení vlády. Z toho lze vybrati si důsledek důležitý, že ne vždy v národě dokazují velké zločiny jeho úpadek.

§ XIV.

Pokus, účastenství, beztrestnost.

Poněvadž zákony netrestají pouhý úmysl, nenásleduje z toho, že by jednání, z něhož je patrna vůle zločin spáchatí, nezasluhovalo trestu, ovšem menšího, nežli je ten trest, který přísluší na dokonany zločin. Z potřeby zameziti útok, odůvodněn je trest; avšak jako mezi útokem a provedením může býti mezera, tak také trest vyšší, který jest vyhrazen na zločin dokonany, může dáti místo lítosti.

Totéž lze tvrditi, jestliže jest několik spoluvinníků zločinu, kteří však nejsou všichni bezprostředními vykonavateli zločinu; tu však lze jiné důvody uvést. Jestliže několik lidí spojí se k odvážnému podniku, tu čím větší bude podnik, tím více budou se snažiti, aby nebezpečí bylo pro všechny stejné. Bude tudíž nesnadnější naléztí někoho, kdo by chtěl býti jeho vykonavatelem, poněvadž vydává se většímu nebezpečí, nežli ostatní spoluvinníci. Jediná výminka byla by v tom případě, kdy vykonavateli byla by stanovena odměna, poněvadž by měl v tom případě odměnu za podniknuté větší nebezpečí, měl by býti trest pro všechny stejným. Takové úvahy budou se zdáti příliš metafysickými tomu, kdo neuváží, že jest velmi užitečno, aby zákony zjednávaly co nejméně shody mezi společníky zločinu, ovšem pokud jest to možno.

Některé soudy nabízejí beztrestnost' tomu spolupachateli těžkého zločinu, který vyradí své druhy.¹⁾ Takové prostředky mají však nevýhody i prospěchy. Nevýhodno jest, že národu dovoluje se zrada, která jest opovržení hodnou i mezi zločinci, poněvadž méně osudnými národu jsou zločiny spáchané z odvahy, nežli zločiny spáchané ze sprostoty a to proto, poněvadž prvá právě ne-

---

¹⁾ Zákony v Anglii nepovažují za spoluvinníky spiknutí ony, kdož o něm mají vědomost a kdo je neoznámí: tyto předpokládají, že udavač je právě tak nečestný jako spiklenec zločinný. Ve Francii ti, kteří vědí o spiknutí a neudají je, jsou trestáni smrtí. Ludvík XI., proti kterému byla častá spiknutí, vydal tento ukrutný zákon. Ludvík XII., Jindřich IV. nikdy by nebyli podobný zákon vydali.

Tento zákon nejen nutí člověka, řádného muže, aby se stal udavačem zločinu, který může zameziti rozvážnou radou a svou vytrvalostí, avšak on jej ohrožuje, že bude trestán jako utrhač, poněvadž jest velmi snadno, že spiklenci tak se usjednotí, že nelze je usvědčiti.

přihází se často a nepotřebuje než dobročinnou a vůdčí sílu, která by ji přivedla v souhlas s dobrem obecným, a druhá jest tím obecnější a nakažlivější, a vždy se soustřeďuje v sobě samé. Mimo to soud ukazuje vlastní svou nejistotu a slabost zákona, prosícího pomoc u toho, který jej uráží. Prospěchem jest zamezení důležitých zločinů a že zevní jich účinky, když skryti jsou původcové, zastraší lid. Mimo to přispívá se k důkazu, že ten, kdo jest věrolomným proti zákonům a tedy proti obecnstvu, nedovede víru zachovati ani u jednotlivců. Zdá se mi, že zákonu povšechnému, jenž přislubuje beztrestnost spoluvinníku a udavači nějakého zločinu, jest dáti přednost před zvláštním prohlášením v nějakém zvláštním případě, poněvadž tím vzájemným strachem zamezí se spolčení se lidí, že každý spoluvinník nevydával by v nebezpečí leč sama sebe a soud nedodával by odvahy zločincům, kteří vědí, že v jednotlivém případě prosí se o jejich pomoc. Takové zákony měly by doprovázeti beztrestnost vyhnanstvím udavače. Avšak marně se namáhám, abych zapudil výčitku, kterou cítím, opravňuje svatosvaté zákony, pomník to veřejné důvěry a základ lidské mravnosti, ku zradě a pokrytectví. Jaký to však příklad dával by se národu, kdyby se nedodržela slíbená beztrestnost a kdyby z umělých důvodů přivedl se ku trestu ten, k pohaně veřejné víry, kdo vyhověl vyzvání zákona! Nejsou řídky takové případy v národech, a přece nejsou řídkými ti, kteří nemají o národu jiného pojmu, nežli jako o stroji složitém, kterým nejohravnější a nejmocnější hýbá dle svého nadání; jsouce chladni a necitelní ku všemu tomu, co tvoří rozkoš myslí něžných a vznešených, vzbuzují s nevyrušitelnou vypočítavostí city nejdražší a vášně nejmohutnější, jakmile vidí, že jsou užitečnými k jich účelu, dotýkajíce se strun duší jako hudebníci nástrojů.

§ XV.

Mírnost trestu.

Uvažující pravdy až dosud vyložené seznáme, že účelem trestu není trápení a zarmucovati bytost citlivou, aniž odčiniti zločiny již spáchané. Mohl by tedy některý politický celek, který nepodléhá vášním a který naopak co nejušilovněji se snaží, aby zabránil výstřednostem jednotlivců, mohl by celek takový ovládn býti bezúspěšnou krutostí, která je vlastní zuřivému fanatismu a tyranům, znajícím vlastní svou slabost? Může úpení nešťastníka od času nikdy

se nevracejícího zpět požadovati činy již dokonané? Účel tudíž není jiný, nežli zameziti, aby vinník působil nové škody svým občanům a zdržeti ostatní od škodlivých činů podobných. Jaké tudíž tresty a jaký způsob vykonávání trestů má býti vyvolen, aby ze stejných poměrů docílilo se dojmu co nejučinnějšího a nejtrvalejšího v myslích lidí a pocitu pokud možno co nejméně trapného pro tělo vinníkovu.

Kdo čítá dějiny, nestrne hrůzou nad barbarským a zbytečným mučením, které od lidí, kteří se nazývali moudrými, bylo vynalezeno a vykonáváno s chladnou myslí? Kdo necítí, kdo v hloubí srdce není rozechvěn, vida tisíce nešťastníků, které bída buď žádaná buď trpěná zákony, jež podporovaly vždy několik málo vyvolených a urážely mnohé, přivedla k zoufalému návratu do prvního stavu přírody, kteří byli obžalováni ze zločinů nemožných a vytvořených bázlivou nevědomostí, aneb kteří byli vinni z ničeho jiného, nežli že zůstali věrnými vlastním svým zásadám, kteří byli od lidí, obdařených týmiž smysly a tudíž důsledně týmiž vášněmi, promyšlenými formalitami a pozvolnými mukami roztrháni, jsouce veselou podívanou pro zběsilou rotu?

— Aby trest dosáhl svého účinku, stačí, aby zlo trestu převyšovalo dobro ze zločinu pocházející, a v toto stupňované zlo má býti počítána nevyhnutelnost trestů a ztráta dobra, jež bylo přivedeno zločinem: všechno, co nad to jest, jest tudíž zbytečným tyranstvím. Lidé řídí se při opěťovaných činech zlem, které znají, a nikoliv tím, které neznají. Jestliže představíme si dva národy a v jednom z nich ve stupnici trestů přiměřené stupnici zločinů, největším trestem je věčné otroctví a ve druhém kolo: já pravím, že první národ bude míti právě tolik strachu před trestem největším jako druhý, a jestliže jest nějaký důvod, aby se tresty větší přenesly od národa druhého k prvnímu, též důvod sloužil by k tomu, aby se přioštíly tresty tohoto poslednějšího národa a přecházely nepozorovaně od kola k mučidlům zdlouhavějším a promyšlenějším, až konečně k nejvyššímu zjemnění »vědy«, která pouze tyranům je vlastní.

V téže míře, v jaké trest stává se krutějším, zatvrzuje se mysl lidská, která jest jako tekutina: stojí vždy v rovnováze s předměty ji obklopujícími; a moc vášní vždy živoucí působí, že po století ukrutných trestů kolo leká tak, jak před tím vězení.

— Sama ukrutnost trestů působí, že lidé odvažují se tím více,

aby jí unikli, čím větší jest zlo podnikané; ¹⁾ působí, že páchá se zločinů několik, aby uniklo se trestů za zločin jediný! V krajích a dobách, když panovaly tresty nejkrutější, dály se vždy nejkrvavější a nejnelidštější činy; poněvadž duch zvířecosti, který řídil ruku zákonodárce, řídil ruku otce vraha a zákeřníka: na trůnu diktoval zákony tyranské poslušným dušům otroků a ve tmách soukromí pobízel ku vraždě tyranů, aby za ně vytvořil nové.

Jiné dva osudné důsledky plynou z ukrutnosti trestů a odporují samému účelu, zamezení zločiny. První, že není tak snadno zachovati poměr podstatný mezi zločinem a trestem; poněvadž bytí vynalézavá ukrutnost měnila co nejčtetněji způsob trápení, přece nemůže překročiti onu nejzazší sílu, až ku které jest omezena soustava a citlivost lidská. Jakmile se přišlo až k tomuto nejzazšímu konci, nelze nalézt pro zločiny třeba nejnebezpečnější a nejhroznější přiměřeného většího trestu, jako by bylo třeba k jich zamezení. Druhá důslednost jest, že právě beztrestnost pochází z ukrutnosti trestů. Lidé jsou omezeni na určité hranice, jak v dobrém, tak ve zlém; a podívaná příliš hrozná pro lidskost nemůže býti leč okamžitou slabostí, avšak nikdy trvalou soustavou, jakou mají býti zákony,

---

¹⁾ Příslost trestu spíše sluší vládě despotické, jejíž zásadou jest hrůza, nežli monarchii a republice, které mají za vodítko čest a ctnost.

V mírných státech láska k vlasti, hanba a strach před výtkou jsou důvody odpuzujícími, které mohou mnehé zločiny zamezovati. Největší trest špatného činu bude, je-li někdo z něho usvědčen. Zákony občanské lépe mohou provést opravu, nebudou k tomu potřebovati násill. — V těchto státech dobrý zákonodárce více bude pečovati o to, aby zamezil zločiny, než aby je trestal; více se bude snažiti, aby vzbuzoval mravy, než aby ukládal tresty. To jest věčnou známkou spisovatelů římských, že čím více v jejich říši množily se tresty, tím blíže byla revoluce. Čím více stoupaly tresty, tím více ubývalo mravnosti.

Bylo by snadno dokázati, že ve všech téměř státech Evropy tresty buď se zmenšovaly, aneb zvyšovaly dle toho, jak národové přibližovali se k svobodě aneb se od ní vzdalovali.

Ve státech despotických panuje taková sklíčenost, že více obávají se tam smrti, nežli žití života; tudíž tresty musejí tam býti přísnější. Ve státech umírněných více obávají se ztráty života než smrti samé; tudíž tresty které, zbavují života, jsou dostatečné.

Lidé nanejvýše šťastní a lidé nanejvýše nešťastní stejně jsou nakloněni k necitelnosti; svědkové toho mniši a dobyvatelé. Toliko prostřednost a pocit mírnosti a útrpnosti často měnící se šťastněna zná.

Montesquieu, Esprit G, 9.

které, jestliže jsou skutečně ukrutnými, buď se změní, anebo osudná beztrestnost přichází ze zákona samého.

Končím podotýkaje, že velikost trestů má býti přiměřena vyspělosti národa samého. Silnější a účinnější mají býti dojmy na mysli zatvrzelé národa, jenž nedávno vyšel ze stavu zdivočelosti: jest třeba blesku, aby srazil zuřícího lva, který vzdoruje ranám z pušky. Avšak v té míře, jak mysl ve stavu společenském stává se jemnější, vzrůstá vnímavost a vzrůstá-li tato, má umenšovati se moc trestů, jestliže se má zachovati trvalý poměr mezi předmětem a dojemem.²⁾

§ XVI.

O trestu smrti.

Toto neužitečné mrhání tresty, které ještě nikdy nepolepšilo lidí, přivedlo mne k tomu, abych zkoumal, zdali trest smrti jest vskutku užitečný a spravedlivý ve vládě dobře zařízené. Jaké může býti právo, které si osvojují lidé, aby vraždili sobě podobné? Zajisté nikoliv ono právo, z něhož plyne svrchovanost a zákony. Ony nejsou leč sumou nejmenších částek soukromé svobody každého jednotlivce. Ony představují všeobecnou vůli, která jest souhrnem vůlí jednotlivých. Kdo chtěl by kdy ponechati jiným lidem rozhodnutí o tom, aby ho zavraždili? Tak jako by v nejmenší oběti svobody jednotlivcovy mohla býti obsažena oběť největšího statku mezi

²⁾ Tresty přemrštěné mohou nakaziti i despotismus samý. Podívejme se do Japonska.

V Japonsku trestají se trestem smrti téměř veškeré zločiny, poněvadž neposlušnost vůči tak velikému císaři, jako je císař japonský, jest zločinem ohromným. Nejedná se o to, napravití vinníka, avšak pomstítí panovníka. Tyto myšlenky pocházejí z otroctví a zejména z toho, že císař je majitelem veškerého statku, a že veškeré zločiny přímo jsou namířeny proti jeho zájmům. Trestá se smrtí lež, které dopustil se někdo před úřady, věc, kteráž odporuje přirozenému pudu po ochraně.

Co má na sobě toliko zdání zločinu, přísně se tam trestá; na př. člověk, který utrací své peníze v hazardní hře, trestán je na hrdle.

Jest pravda, že podivná povaha tohoto tvrdošíjného, vrtošivého, bizarního národa, který vzdoruje veškerému nebezpečí a všemu neštěstí, na první pohled by omluvila zákonodárce z krutosti jejich zákonů. Avšak, zdaž lidé, kteří přirozeně zaslouží si smrti a kteří otvírají si břicho pro nejmenší libůstku, mohou býti napraveni aneb zafaženi, neustále vidouce tresty? Nestanou se tyto všedními?

Montesquieu, Esprit 6, 13.

všemi, totiž života? A kdyby se i to stalo, jak shoduje se taková zásada s jinou, že člověk není pánem sama sebe, aby se mohl zabít? A musil by jím být, jestliže mohl dát toto právo jinému, aneb celé společnosti.¹⁾

Není tudíž trest smrti právem, když jsem ukázal, že takovým býtí nemůže, ale jest válkou národa s občanem, poněvadž on považuje za nutné i užitečné, zničit jeho bytost; ale dokážu-li, že není smrt ani užitečná ani nutná, dobudu vítězství pro věc lidskosti.²⁾

¹⁾ Člověk mimo občanskou společnost ve přirozené neodvislosti má právo na život. On nemůže vzdát se tohoto práva, avšak může to právo ztratit? Jestliže nevzdá se tohoto práva, může ho býtí zbaven? Stává tu nějaký případ, ve kterém někdo jiný jej může zabít, aniž by k tomu jej oprávnil někdo jiný tak učiniti? V tomto stavu přirozené neodvislosti máme právo zabít nespravedlivého útočníka; nikdo o tom nepochybuje: jestliže já mám toto právo k jeho smrti, ztratil on právo ku svému životu; proto bylo by si odporovalo, aby dvě práva sobě odporující mohla existovati v témž čase; tudíž ve stavu přirozené neodvislosti jsou tu dva případy, v nichž člověk může ztratit právo k životu a jiný může získati právo odníti mu život, aniž by nějaká smlouva mezi oběma se byla stala. Avšak jestliže tento případ jest účinkem útoku a obrany, jestliže výsledek souhlasí se záměry útočnickovými, jestliže nešťastník, na kterého útočil, umírá pod ranami ruky vražedné, v tomto případě právo, které získal sobě tento nad životem útočníka, snad zaniklo jeho smrtí, aneb rozděluje se mezi ostatní lidi, z nichž každý je mstitelem a ochráncem přirozených zákonů? Máme předpokládati, že útočník, který ztratil právo k vlastnímu životu, ještě před spácháním zločinu, opětně nabyl tohoto práva po spáchaném zločinu? Mám věřit, že táž věc (zločin) mohla by přivésti krátce před a krátce po spáchaném důsledky, které si elementárně odporují?

Na tuto otázku největší myslitel Evropy nesmrtelný Locke odpovídá zajímavě. Přirozené zákony, praví tento veliký filosof (v pojednání o válce občanské, kap. XI.), ne jinak než zákony, které se ukládají lidem na této zemi, byly by docela neužitečné, kdyby ve stavu přirodním nikdo neměl moc vykonávati je a trestati ony, kteří je porušují, buďsi to proti jednotlivci, buďsi proti celému pokolení lidskému, jehož udržení je účelem těch zákonů, které jsou společny všem lidem. Jestliže tudíž má existovati ve stavu přirodním právo k trestání zločinů, jest zřejmo, že každý má mít toto právo nad jinými, poněvadž všichni lidé jsou přirozeně si rovni, aneb abychom to řekli jinými slovy, poněvadž právo, které v tomto státu někdo má jako člověk, nutně musejí mít lidé ostatní.

Filingieri, Scienza della legisl.

²⁾ Často naskytá se otázka, jak jednotlivci, kteří nemají práva disponovati svým životem, mohli přenést na panovníka toto právo, kterého nemají. Tato otázka není nesnadna k rozhodnutí, již proto, poněvadž jest špatně položena. Každý člověk má právo dát svůj život v nebezpečí, aby jej zachránil. Řekl by někdo, že ten, kdo se vrhne oknem, aby unikl požáru, dopouští se

Smrt občana nemůže se považovati za nutnou než ze dvou příčin. První, když on, ač zbaven svobody, má stále ještě takové styky a takovou moc, že uvádí bezpečnost národa v nebezpečí; když jeho další život mohl by přivoditi nebezpečný obrat pro ustálenou formu vládní. Smrt některého občana stává se tudíž nutnou, když národ dobývá anebo ztrácí své svobody, aneb za času bezvládní, když vlastní nepořádky zastupují místo zákonů: při formě vlády, v níž přání národa jest spojeno, dobře chráněné uvnitř a zevně mocí a veřejným míněním, které snad účinnější jest moci samé, kde vláda nepřisluší než pravému panovníku, kde za bohatství kupuje se potěšení a nikoli moc, nevidím žádné nutnosti, aby se zhubil občan, leč když smrt jeho byla by pravou a jedinou překážkou, aby oddálila ostatní od spáchání zločinu: toť druhá příčina, pro kterou může se trest smrti považovati za spravedlivý a nutný.

---

sebevraždy? Lze přičítati tento zločin tomu, kdo zahyne o bouři, jejíž nebezpečí nepředvídal, vydávaje se na moře?

Smlouva společenská má za účel: zachování stran smlouvajících. Kdo chce účel, ten chce také prostředky, a tyto prostředky nelze odloučiti od některých nebezpečí, ba docela od určitých ztrát: Kdo chce zachrániti svůj život na útraty jiných, musí tento dáti pro ně, jestliže jest toho zapotřebí. Avšak občan nerozhoduje o nebezpečí, kterému jej chce vysaditi zákon, a když kníže jemu praví »Jest nutno pro stát, abys umřel«, on musí upřítí, protože pouze pod tou podmínkou až dosud živ byl v bezpečnosti a protože jeho život není toliko dobrodíním přírody, nýbrž podmíněným darem státu.

Trest smrti, který se ukládá zločincům, může býti posuzován s téhož hlediska: abychom nestali se obětí vrahovou, souhlasíme s jeho smrtí, když jest toho třeba. V této smlouvě jsou daleci toho, abychom rozhodovali o svém vlastním životě, nemyslíme leč toliko jej obhájeti, a nelze předpokládati, že některá ze stran smlouvajících by myslila, že se nechá oběsiti.

Ostatně každý zločinec útočící na právo společenské stává se svým zločinem odbojníkem a zrádcem vlasti, přestává býti jejím členem, porušuje její zákony a dokonce prohlašuje jí válku. Tenkrát zachování státu nenechá se uvést ve shodu se zachováním jeho osoby, jest třeba, aby jeden z obou zahynul; a jestliže necháme zahynouti vinníka, neumírá občan, nýbrž nepřítel. Řízení a rozsudek jsou důkazem a prohlášením, že zlomil smlouvu společenskou a že tudíž důsledně není více údem státu. Bylo-li pak uznáno, že není už údem státu, i kdyby meškal ve státě: má býti dán do vyhnanství jako rušitel smlouvy aneb odsouzen k smrti jako veřejný nepřítel; neboť takový nepřítel není právní bytostí — to jest člověkem — a tenkrát právo válečné zabíjí poraženého.

Rousseau, Contrat 2, 5.

Když zkušenost všech století, ve kterých nejvyšší trest nikdy nevyhubil lidi rozhodnuvší se urážeti společnost, když příklad občanů římských a 20leté panování císařovny Alžběty v Moskvě, ve kterých dala otcům národa tento skvělý příklad, který jistě mnohým krví synů vlasti vykoupeným výbojům se vyrovná, nepřesvědčily lidi, kterýmž řeč rozumu jest vždy podezřelá a na které působí řeč moci, stačí, abychom potázali se s přirozeností člověka, abychom vycítili pravdivost mého tvrzení.

[Není účelem trestu, aby činil větší dojem na lidskou mysl, ale aby trvale působil na tuto; poněvadž naše vnímavost jest snadněji a trvaleji uchválena třebaš velmi malými, jen když trvalými dojmy, nežli mohutným, ale rychle mizícím pohnutím.] Moc zvyku jest všeobecná u každé bytosti, která cítí; a jako člověk mluví a kráčí a zjednává si potřeby její pomocí, tak jdeje mravní neutkvívají v mysli leč trvalými a opěťovanými dojmy. [Není to hrozná, ale krátká podívaná na smrt jednotlivcovu, avšak dlouhý a neustálý příklad člověka zbaveného svobody, který sklesnuv na zvíře určené k otroctví, odměňuje svou námahou onu společnost, kterou urážel, která jest uzdou nejmohutnější proti zločincům.] Obrácení se k sobě samému, velmi účinné, poněvadž přechásto se opakuje:

Já sám budu přiveden do tak dlouhého a nešťastného stavu, jestliže dopustím se podobných zločinů, jest mohutnější nežli myšlénka smrti, kterou lidé vidí vždy v temné vzdálenosti.

Trest smrti činí dojem, který svou mohutností nenahraňuje prudkou, vášněmi zrychlenou zapoménlivost, která jest vrozena člověku i ve věcech nejdůležitějších. Všeobecné pravidlo: vášně mohutné překvapují lidi, avšak nikoli na dlouhý čas, a proto jsou způsobily učiniti ony převraty, které z lidí obyčejných činí buď: Peršany buď Lacedaemoňany; avšak za volné a klidné vlády dojmy mají býti raději častější než silnější.

Trest smrti stává se podívanou pro většinu lidí a předmětem útrpnosti, smíšené s opovržením pro druhé; oba dva tyto city zaujmají více mysl diváků nežli onen blahodárný strach, jejž zamýšlí způsobiti zákon. Ale při trestech umírněných a trvalých cit převládající jest poslední, poněvadž jest jediný. Zdá se, že hranice, kterou by měl vytknouti zákonodárce přísnosti trestu, spočívá v citu útrpnosti, kdy počíná nabývat vrchu nade všemi ostatními v mysli diváků, při trestu konaném více pro ně než pro vinného.

[Aby byl trest spravedlivý, nesmí míti nežli onen stupeň rozsahu, který postačuje, aby oddálil lidi od zločinů. Není však nikdo, kdo myslé na to mohl by voliti veškeru a věčnou ztrátu vlastní svobody, byt by onen zločin byl sebe výhodnější: tedy rozsah trestu věčného otroctví nahrazeného za trest smrti stačí k tomu, aby odstrašil nějakou rozhodnou mysl. Dodávám, že má větší dosah. Přemnozí pohlížejí na smrt klidně a pevně, ten z přepjatosti, onen z ješitnosti, která téměř vždy doprovází člověka i za hrob. Onen z posledního zoufalého pokusu buď nežítí, buď vyjítí z nouze. Avšak ani přepjatost ani ješitnost neobstojí mezi kameny aneb řetězy, pod hlídkou, pode jhem, v kleci železné a zoufalec neukončuje svá zla, ale je začíná.]

Náš duch vzdoruje více mohutnosti a velkým, ale rychle mizícím bolestem, než času a neustálému trudu, poněvadž se může, abych tak řekl, soustřediti sám v sobě na jeden okamžik, aby zapudil první; avšak silná jeho ohebnost nestačuje, aby vzdoroval dlouhému a opětnému působení druhých. Každý případ trestu smrti, který národu na odiv se staví, předpokládá aspoň jediný zločin; avšak při trestu otroctví věčného jediný zločin poskytuje přčetné a trvalé příklady: a je-li důležité, aby lidé viděli často moc zákonů, tresty smrti nesmějí býti mezi sebou vzdáleny, tudíž předpokládají, že delikty často za sebou následují, proto byt i byl tento trest užitečný, přece nečiní na lidi onen dojem, který by měl činiti, t. j. užitečnost neb neužitečnost jeví se tu v témž čase. Kdo by tvrdil, že věčné otroctví jest tak bolestné jako smrt a proto rovněž kruté, tomu odpovím, že spočteme-li veškery okamžiky nešťastné v otroctví, bude toto ještě jaksi ukrutnější: ale tyto se rozprostírají po celý život a onen vykonává veškeru svou moc v jediném okamžiku; a to jest s prospěchem při trestu otroctví, že toto tím více děsí toho, kdo naň se dívá, nežli toho, kdo je snáší, poněvadž prvý uvažuje celý souhrn nešťastných okamžiků a druhý zapomíná pro neštěstí skutečnosti na neštěstí v budoucnosti. Veškera zla zvětšují se v obrazotvornosti a ten, kdo trpí, nalézá odměny a útěchy od pouhých diváků nepoznané a pro ně neuvěřitelné, poněvadž tito podkládají vlastní citlivost duchu otužilému nešťastníka.

Hle, takovým asi způsobem jdou myšlenky darebáka nějakého aneb vraha, kteří nemají žádné jiné protiváhy, aby neporušili zákony nežli šibenici aneb kolo. Víme, že řešiti city vlastního ducha jest umění, kterého se nabývá vzděláním.

Avšak i kdyby darebák nedovedl vyjádřiti dobře své zásady, tož přec tyto působí stejně: „Jaké jsou to zákony, kterých mám si vážit; které nechávají tak velkou prostoru mezi mnou a bohatým? On mi odpírá peníz, který hledám, a neposkytuje mně práci, kterou hledám a které on nezná! Kdo učinil tyto zákony? Lidé bohatí a mocní, kterým nikdy se neuráčilo navštívit špinavé chatrče chudáka, kteří nikdy nerozdělovali chléb zplesnivělý mezi nevinné úpějíci děti hladovcí a slzíci manželky. Zlomme tato pouta osudná větší části lidstva a užitečná pouze málo vyvoleným a řešlivým tyranům; udeřme na nespravedlnost u jejího pramene. Vráťm se do svého stavu přirozené odvislosti, budu žítí svobodně a šťastně po nějaký čas z plodů své odvahy a své podnikavosti: přijde snad den bolesti a zármutku za mnohá léta svobody a rozkoše. Jsa králem malého počtu lidí, opravím omyly štěstěny a uvidím, jak tito tyranové zblednou a třásti se budou ve přítomnosti těch, které v urážlivé své pýše cenili níže svých koní a svých psů.“ A na to pak náboženství dostaví se do mysli zločincovy, které nadužívá všeho a představujíc jemu pokání snadným a téměř s bezpečností slibujíc věčnou blaženost, velmi značně zmenšuje hrůzu této poslední truchlohry.

Ale ten, kdo vidí před svýma očima velký počet let anebo také celý běh života, ztrávený v otroctví aneb v bolesti přede tváří svých spo. uobčanů, s kterými žije svobodně a společensky, jsa otrokem oněch zákonů, kterými byl chráněn, — ten jistě srovná toto všechno s nejistotou výsledků svých zločinů, s krátkostí času, ve kterém by užívati mohl ovoce zločinů Trvalý příklad těch, které nyní vidí jako oběti vlastní neprozřetelnosti, činí onen dojem daleko mohutnějším nežli podívaná na trest, která jej více zatvrzuje, nežli polepšuje.

Není užitečný trest smrti pro příklad krutosti, který dává lidem. Jestliže vášeň aneb nutnost válečná naučily lidstvo prolévat krev, zákony zmírňující chování lidí neměly by rozmnožovati smutný příklad, tím zhoubnější, poněvadž smrt dle zákona jest dávana s rozvahou a formalitami. Zdá se mi to náramně zpozdilé, když zákony, které jsou výrazem veřejné vůle, které zatracují a trestají vraždu, samy dopouštějí se této, a aby oddálily oběť od vraždy, veřejně tuto nařizují. Jaké jsou pravé a nejužitečnější zákony? Zajiště ty smlouvy a ony podmínky, které všichni chtěli by zachovávat i navrhovati, když mlčí hlas, vždy poslouchaný, soukromého

zájmu aneb se shoduje s hlasem veřejného dobra. Jaké jsou myšlenky každého o trestu smrti? Čteme v aktech rozhořčení a opovržení, se kterým každý pohlíží na kata, který jest přece nevinným vykonavatelem veřejné vůle, dobrým občanem, který přispívá k veřejnému dobru, nástrojem nutným veřejné bezpečnosti uvnitř, jako stateční vojínové zevnitř. Jaký jest tudíž počátek tohoto odporu a proč jest nevyhubitelný tento cit k hanbě rozumu? Zajisté proto, poněvadž lidé v nejtajnějších záhybech svých duší, části to, která více nežli kterákoliv jiná zachovává ještě původní tvar staré přírody, vždy věřili, že život vlastní není v moci nikoho, mimo moc nutnosti, která svým železným žezlem řídí vesmír.

Co mají si mysliti lidé vidouce mírné úředníky a vážné kněze spravedlnosti, kteří s lhostejným klidem nechají vléci volným krokem vinníka na smrt, a když nešťastník úpí v posledních úzkostech, očekávaje osudnou ránu, kráčí soudce s necitelnou ledovitostí a snad také s tajenou samolibostí vlastní vážnosti, aby ochutnával pohodlí a rozkoše života? Ach, řeknou, tyto »zákony nejsou leč předsudky moci, uvážené a kruté formality spravedlnosti, nejsou leč hluchá fráse, aby nás obětovali s větší bezpečností, jako žertvy určené za oběť nenasytnému bůžku despotismu. [Vidíme, že vražda, která nám byla vyličována jako hrozný zločin, bez odporu a bez vášně se vykonává.] Následujme příkladu. Násilná smrt zdála se nám hrozným výjevem dle popisů, které o ní byly učiněny, avšak vidíme, že jest to záležitost okamžiku »

Takové jsou záhubné důsledky, které, i když ne přesně, tak neurčitě činí lidé naklonění ke zločinu, u kterých, jak jsme viděli, zneužití náboženství více zmůže, nežli náboženství samo.

Jestliže by někdo proti tomu kladl příklad téměř všech století, téměř všech národů, kteří ukládali trest smrti na některé zločiny, odpovím, že tento v nic se rozpadá před tváří pravdy, proti které nemá místo žádné promlčení, že dějiny lidstva poskytují nám obraz ohromného moře bludů, mezi kterými málokteré a porůznu a ve velkých vzdálenostech nalézající se pravdy se vynořují. Lidské oběti byly společny téměř všem národům. A kdo odvažuje se je omlouvati? Že některé společnosti a pouze na krátký čas zdržovaly se vyslovovati smrt, to jest pro mne spíše příznivým než nepřiznivým, poněvadž se to shoduje s osudem velkých pravd, jejichž trvání není než světélkem u porovnání ke dlouhé a tmavé noci, která obklopuje

lidi. [Ještě nepřišla šťastná doba, ve které pravda by náležela většímu počtu lidí, jako až dosud to bylo s bludy, a z tohoto zákona všeobecného nejsou vyňaty leč ony jediné pravdy, které nekonečná moudrost oddělila od ostatních, zjevivši je.]

Hlas mudrce jest příliš slabý proti hluku a skřeku tolika lidí, kteří se nechávají vésti slepým zvykem; avšak oni nečetní mudrci, kteří jsou roztroušeni po okršku zemském, budou souhlasiti se mnou ve svých srdcích; a kdyby pravda mohla mezi nekonečnými překážkami, které ji vzdalují od panovníka i proti jeho vůli proniknouti až k jeho trůnu, věděl bych, že by tam přišla s tajným přáním všech lidí; věděl bych, že umlkne potom netoliko krvavá sláva dobyvatelů, a že spravedlivé potomstvo vyznačovalo by jim prvé místo mezi mírumilovnými reky Titů, Antoninů, Trajánů.

Šťastné bylo by lidstvo, kdyby se mu daly poprvé zákony nyní, když vidíme na trůnech seděti panovnický dobrotní, buditele mírumilovných ctností, věd, umění, otce svých národů, občany korunované, s jejichž vážností a mocí roste i blaženost poddaných. poněvadž odstraňuje prostředkující despotismus, krutější, poněvadž méně bezpečný, který dusil vždy upřímná přání národa, přání vždy pozeňnaná, proniknou-li až ke trůnu! Jestliže tito, pravím, ponechávají dále v platnosti starobylé zákony, to pochází z neshody, odejmouti z bludů zbožňovaný rez mnohých století: to jest důvodem pro osvícené občany, aby si přáli s větší vřelostí stále rozmnožování jejich moci.^{*)}

*) [Již před dávnými časy říkalo se, že člověk oběšený k ničemu se nehodí, a že tresty ukládané pro dobro společnosti mají býti užitečné této společnosti.] Jest zřejmo, že dvacet statečných zlodějů, kteří byli odsouzeni pracovat na veřejných pracích po celý svůj život, slouží státu svým trestem a že jejich smrt nepřináší užitku leč katovi, kterému se platí, aby zabíjel lidi veřejně. Zřídka trestají se smrtí zločinci v Anglii; transportují se do kolonií. Podobně má se věc v širokých státech Ruska: tam neodpravili žádného zločince za panování autokratické císařovny Alžběty. Kateřina II., která po ní následovala, drží se téže zásady ještě s větším důmyslem. Zločinů pro tuto lidskost nepřibýlo a téměř vždy se přihází, že vyhnanci v Sibíři obrátí se v dobré lidi. Tutéž věc lze pozorovati v koloniích anglických. Tato šťastná změna nás zarazí, avšak nic není přirozenější. Tito odsouzení jsou nuceni k neustálé práci, aby mohli žít. Příležitost k neřestem jim schází: oni se ožení a mají potomstvo. Nutí lidi k práci, učiníte je poctivými lidmi. Víme rovněž, že na venkově nepáchají se největší zločiny, vyjma pouze čas velikých slavností, které nutí lidi k zahálce a svádějí k zhýralství. Občana římského odsoudili

§ XVII.

Vyhnanství a konfiskace.

Kdo porušuje veřejný klid, kdo neposlouchá zákonů, pod-
mínek totiž, za kterých lidé vespolek se snášejí a se hájí, ten má
býti vyloučen ze společnosti, t. j. má z ní býti vyhnán.¹⁾ ²⁾ —
Zdá se, že vyhnanství mělo by býti uvrženo na ty, kteří jsouce
obžalováni z ukrutného zločinu, mají proti sobě velkou pravdě-
podobnost, avšak nikoli bezpečnost, že jsou vinni ze zločinu; avšak
aby se mohlo toto učiniti, jest nutno, aby zákony byly méně libo-
volny a dle možnosti co nejpřesnější, které by odsuzovaly k vy-

+ k smrti jen pro zločin státní. Naši panovníci, naši první zákonodárci vážili si
krve svých spoluobčanů. My mrháme krev svých spoluobčanů.

Dlouho uvažovalo se o této zásadní a osudné otázce, je-li dovoleno
soudcům trestati smrtí, jestliže zákon výslovně nestanoví tento trest. Tato
otázka slavnostně byla probírána před císařem Jindřichem VI., on rozhodl, že
žádný soudce nemůže míti toho práva.

Jsou věci trestní tak nepředvídané neb složité, aneb které provázejí okol-
nosti tak spletité, že zákony byly nuceny v mnohých krajinách ponechat
tyto zvláštní případy moudrosti soudců. Avšak jestliže ve skutečnosti
naskytl by se případ, ve kterém zákon by dovoloval odsouditi k smrti
obžalovaného, který nebyl usvědčen, najde se tisíc jiných případů, ve kterých
lidskost silnější zákona má šetřiti života těch, které zákon obětoval smrti.
Meč spravedlnosti jest sice v rukách našich, avšak my spíše máme jej otupovati
nežli jej ostřiti. Nosíme jej v pochvě před králi, což jest nám pokynem,
abychom zřídka kdy jej vytasili.

Byli soudcové, kteří rádi prolévají krev; tak Jeffreys v Anglii, podobně
ve Francii, kterému dali přezdívku *Hrdlořeza*. Tací lidé nebyli zrozeni k soud-
nictví, příroda je stvořila, aby byli katy. Voltaire, *Commentaire* X.

¹⁾ Vyhnanství z vlasti neměloby míti místa v trestním zákonníku mon-
archickém. Toho trestu nemělo by se rovněž užívati vůči lidu ve státě aristo-
kratickém. Ono mělo by v tomto státu vyhrazeno býti třídě nejváženější a
nemělo by míti místa u všech, leč toliko ve státu demokratickém.

Filangieri, *Scienza della legislazione*.

O psancích.

²⁾ O tom pravieme, že konšelé zemských krajův zlořečené a vinné podle
řádu zachovaného psáti mají a na smrt dáti; leč by byli páni nebo šlechtici
hodni psanie, ti mají prvé opovědiati a věděti dáti pánuom, purkrabiem a
popravcem, a oni hned mají to na krále vzněsti.

O zjevení psance pána.

Tomu také chceme, kterýž by pán psanie byl hoden, aby toho konšelé
neopůštěli psáti a psaním jej oznámili; nebo spravedlnost nemá minúti
urozeného.

Jireček, *Majestas Carolina*.

hnanství toho, který uvedl národ do osudné volby, aby buď se ho obával aneb jemu ublížil, ponechávajíce mu ovšem svaté právo, aby prokázati mohl svou nevinu.³⁾ Závažnější tudíž mají býti důvody proti spoluobčanům, nežli proti cizozemcům, proti tomu, kdo jest obviněn poprvé, nežli proti onomu, který byl několikráte obviněn.

Avšak, kdo jest vyhrán a vyloučen na vždy ze společnosti, jejímž členem byl, má býti zbaven svých statků?⁴⁾ Taková otázka

³⁾ Jsou tu některé zločiny, které mohou se nazývati, abych tak řekl, toliko místními. Tyto jsou ony, které nezávisejí na zkaženosti srdce, leč na styku některých osob a obývání v některých místech. V těchto případech vyhnanství jest na místě a současně trest přiměřený zločinu a prostředek, aby zamezily se nové zločiny, k jichžto spáchání by se lehko nechal svěsti pachatel z důvodů, které jej obklopují.

Konfiskace pro zločiny jest nespravedlnost; zejména povzbuzuje soudce, ono množství podřízených a nejhudších úředníků, aby vyhledávali spolupachatele, což je vždy nespravedlivost. Stane-li se, že člověk je nevinný, a byl-li uvržen do vězení, jeho úvěr a jeho pověst jsou zničeny, jeho obchod pochován. Někdy také tento nešťastník byl podroben tortuře; jeho zdraví je porušeno a přece propouští se bez odškodnění. Zákon bēte všechno vinnému a ničeho nevrací nevinnému. Tento jest příliš šťastný, jestliže uprchl z jeho rukou.

Didérot, Oeuvres.

⁴⁾ Jest to pravidlem uznaným mezi právníky, že kdo konfiskuje tělo, konfiskuje statky; zásada všeobecně platná v říších, kde zvyk má místo zákonů. Tak, jak jsem řekl, umírají hladem děti těch, kteří dobrovolně krátili své smutné dny jako děti vražedníků. Rodina celá trpí ve všech případech za chybu jednoho člověka.

Jestliže otec rodiny je odsouzen k doživotní nucené práci rozsudkem libovolným, buď že poskytl útulek nějakému kazateli, aneb že poslouchal kázání v nějakém sklepení neb v poušti, děti jeho jsou nuceny žebrať o chléb. Tato judikatura, která bēte chléb sirotkům a dává cizí jmění jiným, byla neznámou za všech časů republiky římské. Sulla ji zavedl svými proskripcemi. Jest nutno doznati, že loupež vynalezená Sullou není příkladem, který by se měl následovati. Rovněž tento zákon, který byl toliko nelidskostí a lakomostí dekretován, nebyl následován ani Caesarem, ani dobrým císařem Trajanem, ani Antonínem, jichž jméno veškerí národové vyslovují až posud s úctou a láskou. Konečně za Justiniana konfiskace neměla místa leč pro zločin uražení Veličenstva.

Zdá se, že za času anarchie feudální knížata a majitelé statků chtěli sobě učiniti ze zločinů svých poddaných pramen příjmů. Zákony u nich byly libovolné a jurisprudence římská neznámá, vrchu pak nabyly zvyky buď bizarní aneb kruté. Avšak dnes, kde moc panovníků zakládá se na bohatství ohromném a bezpečném v jejich podkladě, nemá tato potřeba, aby se rozmnožovala slabými zbytky rodin nešťastných; tyto přenechávají se obyčejně tomu, kdokoliv o ně žádá. Avšak sluší se občanu, aby se obohacoval zbytky jmění občana jiného?

Voltaire, Commentaire XXI.

může býti posuzována s různých hledisk. Ztráta statků jest větší trest, nežli je trest vyhnanství; musí tudíž býti některé případy, ve kterých v poměru ku zločinům přichází ztráta všeho, aneb ztráta statků a v některých nikoli. Ztráta všeho bude tehdy, když vyhnanství vyžadované zákonem jest takové, že zjinačuje veškerý styky, které tu jsou mezi společností a občanem-pachatelem: tenkrát umírá občan, a zůstává tu člověk.

Vzhledem k tělesu politickému mělo by přivoditi tudíž tentýž účinek jako smrt přirozená. Zdálo by se tudíž, že statky vinníkovi odňaté měly by připadnouti spíše zákonitým dědicům nežli panovníkovi, poněvadž smrt a takové vyhnanství jsou totéž vzhledem k politickému tělesu. Avšak není to z přílišné opatrnosti, vychytralosti delikátní, že odvažují se neschvalovati konfiskace statků. Jestliže někteří tvrdili, že konfiskace tvořily závoru proti krevní mstě a soukromé převaze, neuvažují, že by i tresty vytvořily něco dobrého, přece nejsou vždy spravedlivy, poněvadž, aby byly takovými, musily by býti nutny, a užitečná nespravedlnost nemůže býti trpěna oním zákonodárcem, který chce zavřítí všechny brány bdící tyrannii, která svůdně líčí okamžité dobro a blaženost několika málo vznešených jednotlivců, nedbajíc zkázy budoucí a záhuby bezčetných chudších. Zabrání statků vysazuje cenu na hlavy slabochů, uvaluje na nevinného trest vinníka a přivádí samého nevinného do zoufalé nutnosti páchat zločin. Jak smutné to divadlo, že rodina, uvržena byvši do hanby a do nouze pro zločiny svého náčelníka, nemůže jim zabrániti pro poslušnost k zákonům, i kdyby k tomu dosti moci měla!

§ XVIII.

Nečestnost.

Nečestnost jest znamení obecné nelibosti, která zbavuje vinníka veřejného hlasování, důvěry vlasti a onoho téměř bratrství, které vdechuje společnost. Ona není ponechána libovůli zákona. Jest tudíž zapotřebí, aby nečestnost, kterou uvaluje zákon, byla tatáž, která pochází ze styků věcí; tatáž, kterou uvaluje mravnost všeobecná aneb soukromá, závisící od jednotlivých systémů, které jsou zákonodárci obecného mínění a mínění v národě platného. Jestliže jedna liší se od druhé; buď jedna ztrácí veřejnou úctu aneb pojem mravnosti a poctivosti prchá na posměch řečnění, které nikdy ne-

odporuje příkladům. Kdo prohlašuje za nečestné činy ony, které samy o sobě jsou lhostejny, umenšuje nečestnost činů těch, které jsou vskutku takovými.

Tresty tělesné a bolestné nemají se dávat na ony zločiny, které jsou založeny na pýše, čerpají z bolesti samé slávu a potravu; těmto přísluší posměch a nečestnost, tresty, které krotí pýchu fanatikovu pýchou diváků, z jejichž vytrvalosti zdoluhavým a trpným sebezapřením pravda sama se osvobozuje. Tak klade opatrný zákonodárce sílu proti síle, mínění proti mínění, a odstraňuje obdiv a překvapení v národě způsobené falešnou zásadou, jejíž skvělé výsledky skrývají lidu nesmysl v ní skrytý.

Tresty nečestnosti nemají býti ani příliš časté, ani nemají zasahovati příliš velký počet osob najednou. ¹⁾ Nikoliv prvé, poněvadž skutečné výsledky a příliš často se opakující ve veřejném mínění seslabují právě sílu veřejného mínění; nikoliv druhé, poněvadž nečestnost mnohých ruší se nečestností nikoho.

Hle, toť způsoby, aby se nezaměňovaly poměry a povaha nezměnitelná věcí, která nejsou omezena časem a působí bez přestání, změňuje a převrací veškerý omezený řád, které se staví mimo ni. Nejsou to toliko umění vkusu a požitku, které mají za všeobecnou zásadu věrné napodobení přírody; avšak i sama politika, aspoň ta pravá a trvalá, jest podrobena této všeobecné zásadě, poněvadž ona není ničím jiným, nežli uměním nejlépe řídití a uváděti v souhlas nezměnitelné city lidí. ²⁾

---

¹⁾ Aby měly tresty nečestnosti nejvyšší cenu, aby ji také podržely, jest třeba, aby při vyměřování těchto trestů brán byl zřetel na veřejné mínění a aby se proti tomuto nejednalo; aby počet nečestných příliš se nerozmnožoval; aby neužívalo se těchto trestů proti třídám společenským, které buď málo aneb pranic cti si neváží. Souhrn těchto tří zásad obsažených v tomto pravidle naznačuje zákonodárci, jakým způsobem lze užívati trestu nečestnosti. Začínám zásadou první.

Nečestnost prýštlíci se ze zákona je ničím, jestliže nespojuje se s nečestností ve veřejném mínění. Tato pravda, byť i byla zneužívána od některých zákonodárců, nepotřebuje žádných důkazů. Nečestnost jest trestem a trest není leč ztrátou nějakého práva. Nuže, jaké právo ztrácíme trestem nečestnosti? Jestliže zákon nespojuje s nečestností jiné tresty, právo, které ztrácíme nečestností, je právem na veřejné mínění; jestliže veřejné mínění nepovažuje tudíž někoho nečestným, koho odsuzuje k nečestnosti zákon, trest mizí sám sebou, protože ztrácí svůj účinek. Filangieri, Scienza delle leggi.

²⁾ Nečestnost předpokládá odsouzení zločince; s určitými zločiny byla spojena ex lege, s některými mohla býti fakultativně soudcem vyslovena.

§ XIX.

Rychlost trestů.

x Čím trest bude rychlejší a bližší spáchanému zločinu, tím bude spravedlivější a tím užitečnější. Pravím spravedlivější, poněvadž ušetří vinníka neužitečných a krutých muk a nejistoty, která rostou obrazotvornou bujností a s vědomím vlastní slabosti; spravedlivější, poněvadž odnětí svobody jsouc trestem, nemůže předcházeti rozsudek, leč tenkrát, žádá-li toho nutnost. Vězení jest tudíž prostým zajištěním se občana, až by byl prohlášen vinným; a toto zajištění jsouc podstatně trápením, má trvati dle možnosti nejkratší dobu a má býti dle možnosti co nejméně tvrdým. Ona krátkost času musí se měřit i nutnou délkou procesu i předním nárokem toho, kdo má býti nejdříve souzen. Vězení nesmí býti užším, než toho potřeba žádá, aby se zamezilo buď útěku aneb utajení důkazů o zločinech. Proces sám má býti skončen v čase co možná nejkratším. Jaký krutější kontrast možno si mysliti, než nevšímavost soudcovu a úzkosti vinníkovy? Pohodlí a požitky necitelného úředníka na straně jedné a na druhé straně slzy a bída uvězněného? Povšechná tíže trestů a následky zločinu mají býti nejúčinnější pro ostatní a dle možnosti nejméně tvrdy pro toho, kdo je snáší; poněvadž nemůže se nazývati společností právní společnost ona, která neřídí se neklamnou zásadou, že lidé chtěli se podrobiti zlu co možná nejmenšímu.

Řekl jsem, že rychlost trestu jest užitečnější, poněvadž čím menší jest délka času, která je mezi trestem a zločinem, tím mohutnější a trvalejší v mysli lidské jest sloučení těchto dvou pojmů *Zločinu a Trestu*, tak že mimovolně se považuje jeden za příčinu

Účinek nečestnosti pozůstával v tom případě, když jednalo se o trest smrti, že ten, kdo byl prohlášen za nečestného, byl vymazán z matrik; při jiném trestu tělesném prohlášen nečestný za zbavena všech oněch práv, která přísluší ostatním zachovalým občanům, a zejména pozbyl způsobilosti učiniti poslední pořízení a býti jmenován dědicem. Nečestnost mohla býti prominuta způsobem dvojným, buď obyčejným listem čestným (Ehrenbrief) anebo obecným propůjčením cti (Ehrlichmachung). Mimo tuto nečestnost ještě znala Teresiana opovržlivost určitých osob, pocházejících buď z nepravého rodu aneb z určitého řemesla jimi provozovaného. Osoba taková držena byla vůbec za špatnou a opovržení hodnou a platily ohledně jich staré předpisy provincialní.

Teresiana art. X.

a druhý za účinek nutný a nevyhnutelný. Jest tudíž dokázáno, že spojení pojmů jest pojítkem, které tvoří veškeru dílnu lidského rozumu, bez kterého rozkoš a bolest byly by city osamělými a beze všeho účinku. Čím více lidé vzdalují se od pojmů povšechných a zásad všeobecných, t. j. čím více jsou sprostými, tím méně jednají na základě bezprostředního nejbližšího spojení myšlének, zanedbávajíce vzdálené a složité věci, které tvoří toliko lidem mohutně zaujatým cíl, za jehož dosažením pracují, poněvadž světlo pozornosti objasňuje jediný předmět, nechávajíc ostatní ve tmě. Slouží rovněž myslím vznešeným, které osvojivše sobě zvyk rychle uvažovati o mnohých předmětech jedním rázem a lehce mají způsoblost, aby kladli jednotlivé city jeden proti druhému, z čehož plyne důsledek, který jest činem a jest méně nebezpečný a nejistý.

Jest tudíž velmi důležité, aby za zločinem následoval trest, jestliže má se v surových myslích lidí obyčejných před svůdným obrazem takového zločinu příznivého bezprostředně vzbuditi pojem o trestu přidruženém. Dlouhý odklad nemá žádného jiného účinku, než že vždy více rozdvoující se tyto dva pojmy; a ačkoliv činí dojem trest zločinu, jest tento méně trestem a více podívanou a nepřichází, leč když valně oslabla hrůza v myslích diváků před takovým jednotlivým zločinem, která má sloužiti k tomu, aby sesílila dojem trestu.¹⁾

---

¹⁾ Markýz Beccaria předobře podotkl, že příliš dlouhé mezery mezi zločinem a trestem téměř zničí veškerý užitek, kterého lze čekati od příkladu. Zločin jest již zapomenut, když vykonává se rozsudek. Divák nevidí více trest vinníkův ve smrti jednotlivce. Přirozeně přítomní diváci neodnášejí v sobě pocit spravedlnosti zákona, aniž více se obávají, aby tento zákon neporušili. Veškeré city srdce jejich omezují se na soustrasť s utrpením nešťastníka, kterého vidí hynouti. Avšak důvod daleko důležitější, aby s uvězněným co nejrychleji po spáchaném deliktu provedl se process, leží v tom, že někdy průběhem processu může se prokázati jeho nevina. Lidský duch nedovede si představit, aniž by byl proniknut hrůzou, předběžná trápení, kterého se svého času užívalo ve Francii. Tudíž i vazba, která tak dlouho předchází před processem, pochází z téhož pramene, byť i nebyla provázána toutéž krutostí; začne se tudíž nejprve tím, že uvrhne se na někoho trest a teprve potom pomalu a zvolna se vyšetřuje, zdali nešťastník, který jej snáší, jest vinen či nevinný. Byv zbaven svobody po 6 aneb 8 měsících, snášeje po celou tuto dobu veškeré hrůzy vězení, tento nešťastník konečně jest předveden před soudce, který jej prohlásí konečně po provedeném výslechu za úplně nevinného. Co z toho následuje? Jeho pověst je sice napravena, avšak jeho zdraví nikdy nelze napravit. Snad navždy ztratil možnost, aby dobýval si svého chleba

Jiný princip podivuhodně k tomu napomáhá, aby vždy zúžoval se důležitý styk mezi zločinem a trestem, t. j. aby tento shodoval se dle možnosti s povahou zločinu. I tato obdoba usnadňuje podivuhodně protivu, která má býti mezi popudem ku zločinu a ozvěnou trestu; t. j. aby tento vzdaloval a vedl mysl k účelu opačnému od toho, za kterým snaží se zavéstí jej svůdná myšlenka, totiž k porušení zákona.

Bývávají vinníci za zločiny lehčí trestáni buď v temnotě žaláře anebo posíláni, aby dali otroctvím svým příklad výstražný národům vzdáleným, kterým neublížili, a proto jest téměř neužitečným toto otroctví. Jestliže lidé nenechají se strhnouti v jediném okamžiku, by spáchali zločin nejtěžší, veřejný trest za přetěžký zločin bude považován převážnou částí za divný a nemožný; avšak veřejný trest za zločiny nejmírnější, a k nimž duch jest nejnáchylnější, účinkovati bude tak, že odpudí jej od zločinů lehkých, a tím více však vzdálí je od zločinů těžkých. Tresty nemají býti toliko přiměřeny mezi sebou a k zločinům co do tíže, nýbrž také co do způsobu, jakým se ukládají.

§ XX.

Bezpečnost trestů. Udělení milosti.

Jednou z největších překážek zločinů není ukrutnost trestů, nýbrž nevyhnutelnost těchto a tudíž bedlivost úředníků a ona neúprosná přísnost soudcova, která má býti doprovázena mírným zákonodárstvím, má-li býti užitečnou ctností. Bezpečnost trestu, třebaž byl mírný, učiní vždy větší dojem, nežli strach před jiným daleko hroznějším trestem, jestliže jest s ním spojena naděje v beztrestnost; neboť útrapy nejmenší — existují-li skutečně —, odstrašují, kdežto dar nebes, naděje totiž, jež často všecko nám nahrazuje, zejména je-li podněcována tou okolností, že lakomství a slabost zůstávají bez trestu, oddaluje od nás myšlenku na útrapy sebe větší.

Některí sprostují trestu za zločin nepatrný, jestliže uražená strana jej odpustí: skutek, který se shoduje s dobrotivostí a lidskostí, avšak který odporuje veřejnému dobru. Jakoby občan soukromý mohl rovněž svým odpuštěním odstraniti nutnost příkladu,

---

a shledává svou rodinu nešťastnou v některém útulku milosrdí, kde hanba a bída ji donutila, aby se skryla. Mirabeau, *Observations sur Bicêtre*.

jako může odpustiti náhradu škody z urážky. Právo ukládati tresty nenáleží jednotlivci, nýbrž všem občanům aneb panovníkovi té neb oné země. Tento nemůže než vzdáti se své částky práva, avšak nikoli zrušiti právo nějaké, které náleží jiným.¹⁾

V té míře jako stávají se tresty mírnějšími, stávají se odpuštění a milost zbytečnými. Šťastný národ, ve kterém byly by škodlivými! Milost tudíž, která ctnost stala se často náhradou panovníkovi za všechny povinnosti vladařské, měla by býti vyloučena z dokonalého zákonodárství, kde byly by tresty mírné a způsob souzení pravidelný a rychlý. Tato pravda zdáti se bude tvrdá tomu, kdož žije v nespokojené soustavě trestní, kde odpuštění a udělení milosti tak jsou nutny, jako jsou zákony nesrovnalé, rozsudky ukrutné. Toto jest nejprůběžnějším právem trůnu; toto je nejtoužebnější údělem svrchovanosti; toto jest tichým neschválením, které dobrotiví rozdělovači veřejné blaženosti udělují zákonníku, který se všemi svými vadami má ve svůj prospěch předsudek století, obsáhlou a úctyhodnou legii nekonečných vysvětlůvatelů, vážný obřad věčných formalit a souhlas dotěrných a málo vážených poloučenců. Avšak necht' se uváží, že mírnost jest ctností zákonodárce a nikoli vykonavatele

¹⁾ Udílení milosti jest přednost, kterou se vyznamenává panovník. V republice, kde panuje zásada ctnosti, jest toto méně nutno. Ve státu despotickém, kde panuje kázeň, užívá se toho méně, poněvadž jest třeba krotiti velmože státu krutostí příkladu. V monarchii, kde lidé jsou řízeni cti, která často požaduje, co zákon zakazuje, jest udílení milosti nutnější. Upadnutí v nemilost rovná se trestu: obřady rozsudku jsou tam trestem. To pochází odtud, že hanba hrne se se všech stran, aby vytvořila zvláštní druh trestu.

Velmožové v monarchii jsou trestáni nemilostí, často toliko myšlenou ztrátou svých statků, vážnosti, zvyklostí, zábav tak, že přísnost proti nim jest zbytečná. Ona nemůže sloužiti k ničemu jinému, než aby odhala lásku, kterou mají k osobě panovníkově, a vážnost, kterou mají míti k úřadům.

Jako ve státu despotickém velmožové mají nejistou existenci, tak jsou v monarchii bezpečni svým postavením. Panovníci toliko získají udílením milosti; tolik lásky se pojí k němu; oni nabyli z něho tak veliké slávy, že jest to téměř vždy pro ně štěstím, mají-li příležitost je vyrovnávati; a udílení milosti jest téměř vždy možným v našich krajinách.

Jest možno jim upírati některý obor jejich authority, avšak nikdy autoritu celou. Jestliže někdy bojují pro korunu, nikdy nebojují pro život. Avšak tážeme se, kdy třeba trestati? Kdy třeba odpouštěti? To jest věc, kterou lze lépe cítiti, nežli vypsati. Jestliže udílení milosti by bylo nebezpečným, lze toto nebezpečí viděti; udílení milosti velmi snadno lze rozeznávati od oné slabosti, která uvádí panovníka v opovržení a odnímá mu možnost trestati.

Montesquieu, Esprit 6, 12.

zákona; že má se stkvíti ve sbírce zákonů, nikoli však v jednotlivých rozsudcích; že naděje, že mohly by se odpustiti lidem zločiny, aneb že trest není jich nutným následkem, znamená buditi svůdnou naději v beztrestnost, jest vírou, že odsouzení, které nebylo odpuštěno a odpustiti se může, jest více násilím moci nežli výronem spravedlivosti. Co pak řekne se na to, když kníže udělí milost, to jest veřejnou bezpečnost jednotlivci, a když soukromý čin dobrotivosti nerozvážné tvoří veřejný dekret pro beztrestnost? Budťež tudíž neúprosnými zákony, neúprosnými buďte jich vykonavatelé v jednotlivých případech, avšak budiž mírným, shovívavým, lidským zákonodárce. Jako opatrný stavitel stavějž budovu na základě vlastní své lásky a zájem o celek budiž výsledkem zájmů jednotlivcových a nebude donucen, aby zákony zvláštními a prostředky bouřlivými odděloval v každém okamžiku dobro veřejné od dobra soukromého, a aby stavěl pomník veřejného blaha na strachu a na nedůvěře: jako hluboký a cituplný mudřec dopust, aby lidstvo, aby jeho bratři požívali v míru oné malé částky štěstí, kterou nekonečná soustava, určená prvou Příčinou, *ONOU KTERÁ JEST*, dovoluje jim užívatí v tomto koutku vesmíra.²⁾

§ XXI.

A s y l y.

Zbývá, abych dvěma ještě otázkami se zabýval: jedna, zdali asyly jsou oprávněny a zdali úmluva mezinárodní, vydávati sobě na vzájem vinníky, jest užitečna aneb nikoli. Uvnitř hranic nějaké země nemá býti žádné místo nepodřízené zákonům. Moc jejich má

---

²⁾ Právo udělení milost aneb osvobodovati od trestu uloženého zákonem a vysloveného soudcem náleží pouze tomu, kdo jest nad soudcem a nad zákonem, to jest panovníkovi: jeho právo není tak přesným a případy, ve kterých by je měl vykonávati, jsou velmi řídké. Ve státě dobře zřízeném jest málo trestů, nikoliv proto, že by často užívalo se práva udělení milost, ale proto, že jest tam málo zločinců: množství zločinů totiž zabezpečuje pachatelům beztrestnost, jestliže stát nachází se v úpadku. Za republiky římské nikdy ani senát ani konsulové nepokoušeli se udělení milost. Národ sám to nečinil, ačkoliv někdy svůj vlastní rozsudek odvolal. Časté udělení milosti jest důkazem, že zločiny brzy nebudou míti jeho zapotřebí a každý vidí, kam to vede. Avšak já cítím, že se mé srdce proti tomu brání a zadržuje mi péro. Přenechám úvahu o těch otázkách muži spravedlivému, který nikdy nepochybil a který sám nikdy nepotřeboval milosti.

následovati každého občana jako stín následuje své tělo. Beztrstnost a útulny neliší se ničím, poněvadž působivost trestu záleží více v určitosti, že trest bude následovati, nežli v síle trestu; útulny pobízejí více ke zločinům, nežli tresty od nich vzdalují. Rozmnožovati útulny jest tvořiti mnoho malých panství; ¹⁾ poněvadž tam, kde není zákonů, které by poroučely, tam mohou se utvořiti nové zákony a odporující zákonům společným, a tudíž duch, který stojí v odporu s celkovým duchem společnosti. Veškerý dějiny ukazují, že z útulen povstávají velké převraty ve státech a v mínění lidí.

Někteří tvrdili, že spáchá-li se zločin, to jest čin odporující zákonům, kdekoliv, může býti trestán; tak jako by poddanství vlačovalo znamení nesmazatelné, rovnající se otroctví, ba horší otroctví samého; jako by někdo mohl býti poddaným státu jednoho a bydleti v státu druhém, a jeho činy bez vnitřního odporu podrobivány dvěma panovníkům, a dvojím právům, která sobě navzájem odporují. Někteří rovněž se domýšlejí, že nějaký ukrutný čin, kterého se někdo dopustil na příklad v Paříži, může býti trestán v Cařihradě, z toho důvodu abstraktního, že ten, kdo uráží lidstvo zasluhuje všeobecné opovržení, a aby celé lidstvo bylo jemu nepřitelem; jako by soudcové byli mstiteli citlivosti lidské a nikoli oněch úmluv, které je vzájemně víží. Místo zločinu jest také místem trestu, poněvadž toliko tam, a nikde jinde, lidé jsou nuceni ubližovati jednotlivci, aby předešli veřejné urážce. Zločinec, který neporušil smlouvy nějaké společnosti, jejíž údem nebyl, může vzbuzovati obavu, a proto vyšší moc společenskou může býti vyloučen a vyhnán, nikoli ale trestán dle formality zákonů, které jsou mstiteli úmluv společenských, nikoli ale vnitřní špatnosti skutků.

Neodvážil bych se řešiti tuto otázku, zda je užitečno vzájemně mezi národy vydávati sobě vinníky, dokud zákony, úplně odpovídající potřebám lidstva, tresty mírnější a zaniknuvší odvislost na libovůli a veřejném mínění neuvedou v bezpečnost nevinu utlačovanou a ctnost opovrhovanou: dokud tyranství z veškerého širého vesmíru,

---

¹⁾ Palác královský, trůn, chrám a oltář neměly by poskytovat žádného útulku občanu, který porušil zákon, neměly by uzavíratí brány spravedlnosti, která jde vyhledávati svou oběť a která by měla míti právo vyrvatí ji z náručí krále, z lůna samého Joviše. Vznešenost trůnu, sídlo královské, chrámy, obraz božský, jsouce daleko toho, aby byly uráženy, přišly by ku cti vítězstvím spravedlnosti a zákona.

který vždy víc a více spojuje zájmy trůnů a poddaných, nebude zapuzeno do širokých plání Asie: ačkoliv nejúčinnějším prostředkem k zamezení zločinu bylo by přesvědčení, že nelze nalézt ani píď země, která by odpouštěla pravé zločiny.

§ XXII.

O vysazování ceny.

Druhou otázkou jest, zdali jest užitečno vypisovati cenu na hlavu člověka, jenž uznán byl za vinna, a činiti z každého občana kata, do jehož ruky dává se zbraň. Buď jest vinník mimo hranice, aneb uvnitř jich. Ve případě prvé pobádá panovník občany, aby spáchali zločin a vydává je trestu, dopuštěje se takto urážky a osvojuje si moc ve státě jiném a opravňuje tímto způsobem národy jiné, aby činily totéž vůči němu. Ve případě druhém ukazuje svou vlastní slabost. Kdo má sílu, aby se hájil, nesnaží se, aby ji kupoval. Mimo to takové nařízení převrací veškery pojmy o mravnosti a ctnosti, které i při nejmenším vánku mizejí z lidské mysli. Jednou zákony vybízí ke zradě a podruhé ji trestají.

Jednou rukou zákonodárce spojuje a víže rodinu, příbuzné, přátelství; druhou odměňuje toho, kdo pásky tyto láme a kdo je trhá; jsa neustále v odporu se sebou samým, tu vybízí k důvěře podezřívavé mysli lidí, onde rozsévá nedůvěru do všech srdcí, na místě aby zamezil zločin, způsobuje jich na sta. To jsou prostředky národů slabých, jejichž zákony nejsou leč okamžitou opravou stavení rozpadávajícího se a které se trhá na všech stranách. V té míře jak vzrůstá osvěta v národě, stávají se nutnými dobrá víra a důvěra vzájemná, a neustále snaží se, aby se shodovaly se správnou politikou. Pletichy, úklady, okliky temné a nejasné lze napřed uhádnouti, a lišáctví všech otupuje lišáctví jednotlivce. I ona století nevědomosti, ve kterých mravnost veřejná nutí lidi, aby poslouchali mravnost soukromou, slouží k poučení a za příklad stoletím osvětleným. Avšak zákony, které odměňují a podněcují válku tajnou, rozsévajíce vzájemnou nedůvěřivost mezi občany, opírají se nutnému tomu spojení mravnosti a politiky, jemuž lidé děkují svou blažeností, národové mír, a vesmír poněkud delší mezeru klidu a zotavení ode zla, které je navštěvuje.

§ XXIII.

Poměr mezi zločiny a tresty.

Jest zájmem nejen společným, aby se nepáchaly zločiny, nýbrž i aby byly čím řídkšími, čím škodlivějšími jsou společnosti. Tudíž silnější mají býti překážky, které odhánějí lidi od zločinů v té míře, jako stojí v odporu s dobrem veřejným, a v míře té, jak pud je k nim pobádá. Tudíž má býti určitý poměr mezi zločiny a tresty.

Jestliže rozkoš a bolest pobádají k činům bytosti myslící, jestliže odměna a trest jsou určeny od neviditelného zákonodárce i na ony pohnutky, jež mají vznítiti člověka k činům nejvznešenějším: tedy rodí se z tohoto nestejného rozdělení častý — ovšem zřídka pozorovaný rozpor — v té míře, že i ty zločiny jsou trestány, které byly přivedeny právě tímto nestejným rozdělením.

Jestliže trest stejný jest určen na dva zločiny, které nestejně urážejí společnost, tu lidé nenajdou silnější překážky a páchají větší delikt, jestliže shledají, že s ním spojen jest větší prospěch. Kdokoliv uvidí, že tytéž tresty smrti jsou stanoveny ku příkladu na toho, kdo zastřelí bažanta a na toho, kdo zavraždí člověka aneb padělá důležitou listinu, nebude činiti žádných rozdílů mezi těmito zločiny, čímž podryvají se cesty mravnosti, které jsou dílem mnohých století a mnohé krve, které velmi zdlouhavě a nesnadně se rodí v duchu lidském, k jichž utvoření byla považována za nutnou pomoc důvodů nejvznešenějších a celý apparatus velevážných formalit.

Jest nemožno ¹⁾ zameziti veškerý nepořádky ve všeobecném zápasu lidských vášní. Tyto se množí v poměru opačném k lidna-

¹⁾ Toto neštěstí a tento krutý zákon, kterým jsem byl tak překvapen, přiměly mne k tomu, že uvažoval jsem o trestním zákonu národů. Humanní autor díla »O zločinech a trestech« má až příliš pravdu, když si stěžuje na to, že trest jest přechasto větší nežli zločin a přechasto záhubný pro stát, kterému má přinést prospěch.

Hledané tresty, ve kterých vyčerpával se lidský duch, aby učinil smrt hroznou, byly spíše vynalezeny tyranstvím nežli spravedlností.

Trest kola byl zaveden v Německu za času anarchie, kde ti, kdož zmocnili se práv regálních, chtěli zastrašiti zavedením mučidel neslýchaných každého, kdož odvážil by se bouřiti proti nim. V Anglii otvírali břicho člověku obviněnému z velezrády, vytrhli mu srdce a metali je obviněnému ve tvář a hodili je pak do ohně. Avšak jakým byl přechasto ten zločin velezrády? Ve válkách občanských postačovalo, aby někdo byl věren králi nestastnému, aneb jestliže si dovolil pochybovati o pochybném právu vítěze! Konečně mravy se zjem-

tosti a vzájemnému křížení zájmů jednotlivců, které nelze ovládati v souhlase s veřejností. Na místě přesnosti mathematické třeba položit v arithmetice politický počet pravděpodobnosti. Pohledme na dějiny a uvidíme, že zmáhají se nepořádky tou měrou, jak roste stát a to proto, poněvadž v témž poměru zmenšuje se smysl národní pospolitosti a popud k zločinům vzrůstá v poměru se zájmem, jež má každý na nepořádcích; z toho plyne nutnost stále zostřovati tresty.

Síla nabádající nás, abychom snažili se o blaženost, nemůže býti poutána, než jen potud, pokud jí stojí v cestě příslušné překážky. Účinkem této síly jest spletená řada lidských činů: jestliže tyto udeří na sebe vzájemně a se poškozují, tresty, které bych já nazval *překážkami politickými*, zamezují špatný jich účinek, aniž však zrušují příčinu pobádající, kterouž jest právě citlivost neoddelitelná od člověka; a zákonodárce činí jako obratný stavitel, jehož úkolem jest opřáti se záhubným směřem tíže a přiváděti v souhlas ty směry, které přispívají k síle budovy.

Pokládáme-li za prokázanou nutnost spolčení lidí, pokládáme-li za nutné smlouvy, které nezbytnými se stávají právě z odporu zájmů soukromých, tu najdeme stupnici nepořádků, jejíž první stupeň tvoří ty, které bezprostředně podřívají společnost, stupeň poslední ona nespravedlnost, pokud vůbec se zváti může nespravedlností, která se děje soukromým její členům. V tomto nejzazším omezení obsaženy jsou všechny činy, jež odporují veřejnému dobru — a proto zločiny se nazývají — a které postupně jdou od nejvznešenějšího až k nejnepatrnějšímu. Kdyby pravidel geometrických dalo se použití na tajemné a zmatené často činy lidské, musila by býti stanovena určitá, nezměnitelná stupnice trestů nejtěžších i nejnižších: je-li taková zevrubně stanovená stupnice zločinů a trestů — pak máme také pravděpodobné společné měřítko pro stupeň tyranství a svobody, pro základ lidskosti a zlomyslnosti různých národů. Avšak postačí prozíravému zákonodárci, označí-li beze škody pořádku hlavní body, aniž by při tom zaměňoval tresty stupně prvního za tresty stupně posledního.

---

nily; jest pravda, že i na dále vytrhávalo se srdce, avšak teprve až po smrti odsouzenec. Mučidlo jest hrozné, avšak smrt je mírna, může-li vůbec mírnou býti.

Voltaire, Commentaire I.

§ XXIV.

Míra zločinů.

Viděli jsme právě měřítko zločinů. *Jest to škoda společnosti.*¹⁾ Toto jest jedna z oněch zřejmých pravd, které nepotřebují ani quadrantu ani teleskopu, aby se objevily, než naopak jsou přístupny každému, kdo jen prostřední chápavostí jest obdařen, přece však podivuhodným skupením okolnosti nejsou s přesnou bezpečností známy, leč několika myslitelům každého národa a každého století. Asijský způsob nazírání, vášně zahalené vážností a mocí zapudily často ať vlivem pozvolným, ať mohutným působením na bázeň a lehkověrnost lidskou — i pojmy nejjednodušší, které přece tvořily první filosofii obrozujících se společností a k nimž zpět nás vede — tak aspoň se podobá — osvěta tohoto století; ovšem že s onou větší jistotou, která může býti doclena vyšetřením geometrickým, nesčetnými osudnými zkušenostmi a překážkami samými.

Pochybýli ti, kteří domnívali se, že pravým měřítkem zločinů jest úmysl pachatele; úmysl závisí od skutečného dojmu předmětu

---

¹⁾ Jest třeba, aby tresty byly ve shodě mezi sebou, poněvadž je nutno, aby spíše zamezoval se zločin větší než menší, aby zamezovalo se to, co více ohrožuje společnost, nežli to, co ji uráží méně. Podvodník nějaký, který se nazýval Konstantin Ducas, způsobil velké vzbouření v Konstantinopoli. Byl chycen a odsouzen k bičování; avšak když obvinil znamenité osobnosti, byl odsouzen jako utrhač ku spálení. Překvapuje měřítko, které bylo vzato mezi zločinem uražení veličenstva a zločinem na cti utrhaní.

To nám připomíná Karla II., krále Anglického. Tento jda kol pranýře, viděl na něm člověka; tázal se, proč tam jest. »Sire,« odpověděli jemu, »proto, poněvadž napsal hanopis proti Vašim ministrům.« — »Velký hlupák,« odpověděl na to král, »proč jej nenapsal proti mně? Nebylo by se mu nic stalo.«

Šedesáte osob spiklo se proti císaři Basiliovi; tento nechal je zmrskati, spáliti jim vlasy a vousy. Když jednou jelen rohy svými uchopil jej za pás, kdosi z jeho družiny uchopiv svůj meč, přetal pás a vysvobodil jej. On však nechal mu stíti hlavu, poněvadž vytrhl svůj meč proti němu.

Kdo by mohl mysliti, že za téhož panovníka mohly býti vyneseny tyto dva rozsudky?

Bylo to velkým neštěstím u nás, že podrobovali jsme témuž trestu toho, kdo loupí na veřejné cestě, a toho, kdo krade a vraždí. Jest zřejmo, že pro veřejnou bezpečnost bylo by třeba učiniti rozdíl v trestech.

Násilní zlodějové v Číně bývají rozsekáni na kusy, jiní nikoliv; toto rozlišování působí, že se tam sice krade, ale nevraždí.

V Moskvě, kde trest zloděje a vražedníka je týž, vraždí se napofád. Mrtví, jak se praví, již nic tam nevyprávějí. Montesquieu, Esprit, 6, 16.

na pachatele a od předchozí nálady myslí jeho. Tyto jsou však různé u všech lidí a u každého člověka dle toho, jak rychle střídají se myšlenky, vášně a okolnosti. Bylo by tudíž nutno, utvořiti zvláštní zákonník nejen pro každého občana, ale i zvláštní zákon pro každý zločin. Někdy způsobí lidé, majíce nejlepšší úmysly, velmi veliké zlo společnosti a někdy způsobují dobro, majíce třeba velmi nekalé zámysly.

Někteří měří zločiny více dle hodnoty uražené osoby než dle jejich významu pro veřejné dobro. Jestliže to by bylo pravým měřítkem pro zločiny, pak nevážnost k Bytosti nejvyšší měla by se trestati hrozněji nežli vražda panovníka; a to proto, poněvadž svrchovanost přírody jsouc nekonečnou jest s dostatek vyvážena nepatrností urážky.

Někteří domnívali se konečně, že tíže hříchu padala by na váhu při míře zločinu. Klamnost tohoto názoru zřejmě bije do očí nestranného pozorovatele pravých styků lidí s lidmi a styků mezi lidmi a Bohem. Prvé styky jsou styky rovnosti a toliko nutnost přivedla k platnosti pojem o *společném dobru*, které je základem spravedlnosti a přivedla je k platnosti z rozporu mezi vášněmi a zájmy lidskými; styky druhé jsou výsledkem odvislosti od dokonalé tvůrčí Bytosti, která sobě jediné vyhradila právo býti zákonodárcem a soudcem současně, poněvadž ona jediná může jím býti bez překážky. Jestliže stanovila věčné tresty na toho, kdo nepodrobuje se její všemohoucnosti, který červíček odváží se nahrazovati spravedlnost božskou, kdo by chtěl obhajovati bytost, která sama sobě dostačuje, která není přístupna žádnému fysickému dojmu rozkoše aneb bolesti a která jediná mezi všemi bytostmi působí sama, na sebe působiti nedávajíc? Tíže hříchu závisí od nevyzpytatelné zlomyslnosti srdce a vymyká se z poznatků bytostí konečných. Jak tudíž mohl by se cit bráti za základ trestání zločinů a mohli by lidé trestati tam, kde Bůh odpouští, a odpouštěti tam, kde Bůh trestá? Mohou-li býti lidé v odporu s Všemohoucím urážejíce jej, mohou jemu odporovati trestajíce.

§ XXV.

Rozdělení zločinů.

Některé zločiny ničí bezprostředně společnost aneb zástupce její: některé ohrožují soukromou bezpečnost života i statku aneb

čest občanskou: některé odporují jen tomu, co každý je zavázán činiti neb nečiniti vzhledem k veřejnému dobru.¹⁾

Žádný čin, který není vymezen dvěma na hoře naznačenými hranicemi, nemůže býti nazýván *zločinem* a trestán jako zločin; může za zločin považován býti pouze od těch, kteří mají v tom zájem, aby jej za takový považovali. Neurčitost těchto hranic způsobila v národech mravní zásadu, která odporuje zákonodárství; neurčitost ona vyvolala v několika zákonech takové rozpory, že tyto se vylučují navzájem; z ní zrodilo se množství zákonů, které způsobem nejpřísnějším vrhají trest na lidi často nejmoudřejší; a odtud pak staly se pojmy *neřest* a *ctnost* neurčity a nejasny, a proto povstala nejistota vlastního života, z níž rodí se nehybnost a umrtvující klid v tělesech politických.

Může obstátí mínění, že každý občan má právo činiti všechno, co nestojí v odporu se zákony, aniž by se obával jiné škody nežli té, která může povstati z činu samého. Jest to dogma politické,

---

¹⁾ Máme čtyři druhy zločinů; zločiny náležející do třídy první urážejí náboženství; zločiny třídy druhé: mravy; zločiny třídy třetí: veřejný pořádek; zločiny třídy čtvrté: bezpečnost občanů. Tresty, které ukládáme, mají odpovídati povaze každé této třídy. K zločinům urážejícím náboženství nepočítám leč pouze ty, které je přímo urážejí, na př. jednoduchá svatokrádež nebo zločin rušení výkonů náboženských náležejí mezi zločiny ty, které urážejí veřejnou bezpečnost občanů, neb jejich klid, a mají tudíž býti vřaděny do těchto tříd.

Má-li trest svatokrádeže vyplývat z povahy věci, musí býti odňata útěcha kterou poskytuje náboženství; vypuzení z chrámu; exkomunikace ze společnosti věřících buď dočasná neb trvalá; vyloučení, prokletí a vyvržení.

Zločiny, které ruší veřejnou bezpečnost státu, činy tajené, náležejí do oboru spravedlnosti lidské. Avšak ty, které urážejí Božství, a kde není také žádného činu, není také žádného zločinu: všechno se odehrává mezi člověkem a Bohem, který ustanovuje míru a čas své pomsty. Rovněž, jestliže úředník vyšetřuje skryté tajemství, proti povaze věci pátrá po onom druhu činu, kde žádné vyšetřování není nutným: ničí svobodu občanů, poněvadž proti nim ozbrojuje snahu lidí bázlivých a lidí odvážných.

Zlo pošlo z té myšlenky, že jest třeba pomstiti božství. Avšak třeba jest ctíti božství a nikoliv chtít se za ně mstít. Ve skutečnosti, kdybychom neřídili se touto myšlenkou poslední, jaký by byl účel trestu? Mají-li zákony lidské vykonávati pomstu za bytost nekonečnou, budou se řídit její nekonečností, nikoliv ale slabostí, nevědomostí a choutkami lidské povahy.

Montesquieu, 12, 4.

ve které by měl každý věřiti a které mělo by býti od úředníků s neporušitelnou bedlivostí zákonů vyhlášováno; je to posvátné dogma, bez něhož nelze si mysliti společnosti mravné, a spravedlivé odměny za obět přinesenou lidstvem ve prospěch všeobecné působnosti, pokud síly jednotlivce vystačují. Z dogmatu toho rodí se duchové svobodní a stateční, rodí se mysl osvícená; dogma to činí duše svobodnými a statečnými a mysl osvícenými; dodává mužům ctnosti a to ctnosti takové, která dovede odporovati strachu a která nezná vypočítavé moudrosti, která sluší pouze tomu, kdo dovede snášeti život bídny a neurčitý.

Kdo čísti bude okem filosofa zákonníky národů a jejich dějiny, shledá, že téměř vždy pojmy *neřesti a ctnosti dobrého občana* aneb *zločince, vinníka*, mění se časem s převraty století a to nikoliv dle nastalých změn ve stycích jednotlivých zemí, nýbrž dle veřejných zájmů, dle vášní a omylů, jimž podrobeni jsou různí zákonodárci své doby. Dobře pozná, že vášně jednoho století jsou základem mravnosti století budoucích, pozná se, že mohutné vášně, dcery to přepjatosti a nemístného nadšení — abych tak řekl — seslábnou a uvadnou časem, který přivádí veškery zjevy fysické a mravní do rovnováhy, a že stávají se ponenáhlu moudrostí století, nástrojem užitečným v ruce muže silného a obratného. Tímto způsobem povstaly velmi nejasné pojmy cti a ctnosti, a jsou takovými proto, poněvadž se mění nejen dle převratů časových, které ponechávají jméno věci, ale mění se s řeckami a horami, které často jsou hranicemi netoliko fysické, ale i mravní geografie.

§ XXVI.

Zločiny uražení veličenstva.

První a největší zločiny, poněvadž nejnebezpečnější, jsou ony, které se nazývají zločinem uražení veličenstva. Toliko tyranství a nevědomost, které zaměňují často slova a pojmy nejsrozumitelnější, může zločinem jmenovati a tudíž i trestati věc často docela jiné povahy a může takto — jako i z příčin jiných a nespočetných — činiti člověka obětí slova! Každý zločin, byť byl i soukromý, uráží společnost, avšak každý zločin nepokouší se o její bezprostřední zkázu. Činy mravní jakož i fysické mají omezený kruh své činnosti, a jsou jako veškery změny přírodní podrobeny času

a prostote: a tudíž pouze hledaný výklad — a tak obyčejně vykládá filosofie otroctví — může zaměňovati to, co věcnou pravdou bylo hranicemi nezměnitelnými rozděleno.¹⁾

§ XXVII.

Zločiny proti bezpečnosti jednotlivců. Násilí. Tresty urozených.

Po těchto následují zločiny, odporující bezpečnosti každého jednotlivce. Poněvadž tato jest prvním účelem každé právně spořádané společnosti, nemůže se položit na porušení práva bezpečnosti každému občanu příslušejícího žádný trest, který by byl daleko značnějším nežli trest stanovený zákony.

Lišiti dlužno zločiny proti osobám, a zločiny proti věcem. První musejí býti nevyhnutelně trestány tresty většími.

Útoky tudíž proti bezpečnosti a svobodě občanů jsou jedním z největších zločinů, a do této třídy náleží netoliko vraždy a krádeže spáchané lidmi obyčejnými, nýbrž i vraždy a krádeže spáchané lidmi vznešenými a úředníky, jichž vliv působí na větší vzdálenost a větší silou a porušuje v poddaných pojmy o spravedlnosti a povinnosti a klade na jejich místo pojem práva silnějšího, které jest stejně nebezpečné pro toho, kdo je vykonává, a pro toho, kdo jím trpí.

Ani vznešení ani bohatí nesmějí přehmaty proti slabochovi a chudákovi zaplatiti penězi; jinak stalo by se bohatství, které pod ochranou zákonů jest první odměnou podnikavosti, podporou tyranství. Není žádné svobody tam, kdekoliv zákony dovolují, aby v některých případech člověk přestal býti *osobností*, a stal se *věcí*: sic uvidíte podnikavost mocného zaměstnanou tím, aby

---

¹⁾ Velezrádou nazýváme útok proti vlasti aneb proti panovníku, který ji zosobňuje. Považuje se velezráda za otcovraždu; tudíž nemá se vztahovati až k zločinům, které nejsou příbuzny s otcovraždou, neboť jestliže považujete za velezrádu krádež spáchanou v budově státní, uplacení aneb řeči pobuřující, umenšujete tím hrůzu, kterou má působiti zločin velezrády aneb uražení veličenstva. Jest třeba, aby pojem velkých zločinů neobsahoval v sobě nic libovolného. Jestliže zařadíte krádež spáchanou synem na otci, zlořečení synovo proti otci, mezi otcovraždu, lámete tím svazky lásky synovské. Syn bude považovati svého otce jen za krutého pána. Všechno to, co je přemrštěné v zákoně, směhuje k jeho záhubě.

vynašla z množství vzájemných občanských styků ony styky, které jemu dává zákon v jeho prospěch. Toto odhalení jest kouzelným tajemstvím, které mění občany ve zvířata pracovní, které v ruce mocného jest řetězem, jímž svírá a poutá činy neobeztelných a slabochů. To jest důvodem, pro který v některých státech majících náter svobody vládne kruté tyranství, aneb aspoň vkrádá se nepozorovaně do některého koutu zákonodárcem zanedbaného, a v tomto koutě netušeně sílí a mohutní.

Lidé vzpráží se často způsobem velmi důrazným zjevnému tyranství; avšak nepozorují tyranství tajně k nim se přibližujícího, jako nepozorují hmyzu skrytého, který hlodá hráze a otvírá dráhu řece zaplavující tím bezpečněji, čím tajněji!

Jaké tudíž budou tresty příslušné pro zločiny vznešených, jejichž výsady tvoří velkou část zákonů národa? Nebudu uvažovati, zdali rozdíl dědičný mezi vznešenými a sprostými jest užitečným pro stát aneb nutným pro monarchii; nebudu uvažovati zde o tom, zda jest pravda, že tento rozdíl dědičný tvoří jakousi moc prostředkující a zda omezuje výstřednosti obou krajností, aneb zdali snad netvoří kastu, která jsouc otrokem sama sebe a jiných, uzavírá veškeru vážnost a štěstí na kroužek nejužší, a která jest podobná oněm úrodným a milým ostrůvkům, jež tu a tam vynikají v písčinách a širokých pustinách Arabie; a zdaž jest konečně oprávněno — i kdyby pravdou bylo, že nerovnost jest nevyhnutelná aneb užitečná pro společnost — aby kasta ona, pozůstávajíc spíše ve třídách společnosti nežli v osobnostech, neměla se omeziti spíše na jednu třídu, než aby svírala celé těleso politické, neustále buď rostouc, buď se rozpadávajíc bez počátku a konce. Omezím se toliko na tresty příslušné této kastě a tvrdím, že tresty mají býti stejné jak pro prvního tak pro nejposlednějšího občana.¹⁾ Každé rozřizování, budiž si v počtech, budiž si v bo-

---

¹⁾ Těmito slovy označil Beccaria poprvé zásadu, která později přijata byla do všech základních zákonů moderních států evropských. Po Beccariovi poprvé za dob revoluce francouzské tatáž zásada došla ústavního výrazu v Prohlášení Práv člověka (*Déclaration des Droits de l'homme et du citoyen*) z roku 1789 a prohlášení toto bylo přijato na prvním místě do ústavy francouzské z roku 1791: *Déclaration des droits de l'homme et du citoyen*; Art. 6. *La loi est l'expression de la volonté générale. Tous les citoyens ont droit de concours personnellement, ou par leurs représentants, à sa formation. Elle doit être la même pour tous, soit qu'elle protège, soit qu'elle punisse. Tous les citoyens sont égaux à ses yeux, sont également admissibles à toutes*

hatství, má-li býti oprávněno, předpokládá předcházející rovnost, založenou na zákonech, které pohlíží na veškeré poddané jako na stejně od nich závislé. Musí se předpokládati, že lidé, jakmile počali se vybavovati z přirozeného despotismu, řekli: »Ten, kdo bude nejpodnikavější, nechat má největší poctu, a jeho pověst nechat ozařuje jeho potomky; aneb kdo jest nejšťastnější aneb nejvážnější, nechť doufá více; avšak porušiti ony smlouvy, na základě kterých povýšen byl nad ostatní, obávejž se stejně jako jiní!« Ovšem, takové edikty nevyšly ze sněmu celého lidského pokolení, avšak takové edikty trvají v nehybných poměrech věcí; - *patience plus* ony nezničí prospěchy, z nichž vznešení zdánlivě se těší, ale ony zamezují nepřislušnosti této; ony budí úctu před zákony, nedopřávajíce místa žádné beztrestnosti. Kdyby někdo pravil, že tentýž trest, jsa uvržen na vznešeného a prostého, není skutečně týmž pro různost vychování, pro nečestnost, kterou rozšiřuje na rodinu vznešenou, tomu bych odpovídal, že citlivost vinníkova není měřítkem trestu, nýbrž veřejná škoda, která jest daleko větší, je-li učiněna od váženějšího; že rovnost trestu nemůže býti nežli zevnější, ačkoliv jest ve skutečnosti uznán u každé osobnosti; že nečestnost rodiny může býti snata od panovníka veřejně projevovanou přízní k nevinné rodině vinníkově. A kdo neví, že smyslné formy zevnější jsou působivější lehkověrného a obdivovačného lidu nežli jakékoli důvody rozumové?

§ XXVIII.

Urážky na cti.

Urážky osobní a urážky cti, to jest onoho spravedlivého podílu zevnější vážnosti, kterou obyčejně má právo požadovati každý občan od jiných, mají býti trestány bezčestností.

Tu jest pozoruhodná protiva mezi zákony občanskými, pečlivě střežícími tělo a statky každého občana více nežli každou jinou věc, a mezi zákony toho, co nazývá se *ctí*, která nade všechno klade veřejné mínění.¹⁾ Toto slovo *čest* jest jedním z oněch slov, které

---

dignités, places et emplois publiques, selon leurs capacités et sans aucune distinction que celle de leurs vertus et de leurs talents.

¹⁾ Vláda monarchická předpokládá, jak jsme již řekli, přednosti, třídy a šlechtu rodovou. Povaha cti záleží v tom, že tato žádá přednost určitou a významání; nalézá tudíž místa v této vládě.

sloužilo za základ dlouhému a skvělému rozumování, aniž by se s ním spojovala nějaká stálá a pevná idea. Politování hodný jest stav lidského myšlení, jemuž nejvzdálenější a snad nejméně důležité pojmy o prvých tělesech nebeských jsou do nejmenších podrobností známější a průzračnější nežli blízké a veledůležité záhady mravní, které jsou vždy nejisté a mlhavé dle toho, jak proud vášní je pobádá, a nevědomost je příjímá a přenáší! Avšak zmizí zdánlivý odpor, jestliže se uváží, že jako předměty příliš blízké očím v jedno splývají, tak příliš blízké sousedství představ mravních působí, že snadně se zaměňují přecetné představy jednoduché, z nichž povstávají představy mravní a neurčitou činí onu vymezující čáru, již méně potřebuje geometricky pojímající duch, jenž chce vystihnouti úkazy lidské vnímavosti. Uváží-li kdo a pozná-li, že snad přece jenom není potřebí takových morálních výkladů a takové spousty svazků k tomu, aby lidstvo cítilo se šťastným a bezpečným — ten nebude se tomu všemu diviti.

Čest jest tudíž jedním z oněch složitých pojmů, které jsou souhrnem netoliko pojmů jednoduchých, ale také pojmů složitých, které dle různého způsobu, jak se k nim přihlíží, buď připouštějí buď vylučují některé z různých živlů, které je skládají; *) a podržují toliko jen některé společné představy, a jako několik složitých veličin algebraických mají společného dělitele. Abychom našli tohoto společ-

---

Ctižádost jest zhoubna v republice, avšak má dobré účinky v monarchii; ona dodává života této vládě a jest s ní spojen ten prospěch, že není tam nebezpečna, poněvadž může býti okamžitě potlačena. Řekli byste, že čest a uspořádání všehomíra jsou si podobny; ve vesmíru panuje síla, která bez přestání oddaluje ze středu veškerá tělesa, a tíže přitahující, která je nazpět k němu přivádí. Čest proniká veškerý strany politického tělesa, ona je víze svým vlivem, a každý jde obyčejně za dobrem všeobecným, poněvadž domnívá se, že pracuje za svým vlastním dobrem. Jest pravda, že mluvíme-li filosoficky, jest to jen nepravá čest, která vede všechny strany státu, avšak i tato nepravá čest jest tak užitečná veřejnosti, jako čest pravá byla by užitečnou jednotlivcům, kdyby ji měli. Není to mnoho, žádáme-li u mužů, aby podnikali všechny činy nesnadné, které vyžadují velké námahy a nemají při tom žádné odměny, nežli slávu za tyto činy? Montesquieu, *Esprit* 8. 7.

*) Cti nazýváme vnímavost k trestům aneb rozkoším, které pocházejí z mínění lidí jiných, to jest z jich vážnosti aneb opovržení. Pojmy o cti převelmi se mění v národech i jednotlivcích; předně tudíž sluší lišiti sílu tohoto důvodu, a pak jeho směr. Bentham, *Traité de la législation civile* 9.

ného dělitele v různých představách, které lidé si tvoří *o cti*, jest nutno utvořiti si rychle obraz o tom, jak tvořila se společnost.

První zákony a první úřady povstaly z nutnosti čeliti nepořádkům surového despotismu každého člověka; toto bylo předním účelem při založení společnosti; a tento první účel se ve skutečnosti vždy udržel aneb aspoň na oko na začátku všech zákonů i těch, které byly záhubnými; avšak sblížení lidstva, postup jeho vědomosti, přivodily nekonečnou řadu činů a potřeb vzájemných jedněch vůči druhým, které vždy předstihovaly prozřetelnost zákonů, a byly slabšími skutečné moci jednotlivce. Od této doby započal despotismus veřejného mínění, které bylo jediným prostředkem ku dosažení ostatních oněch statků, a k zapuzení onoho zla, k jehož předvídání zákony nikterak nepostačovaly. A veřejné mínění trápí mudrce i sprostáka; ono povzneslo ku vážnosti nepravou ctnost a povzneslo ji nade ctnost samu, ono přivádí zločince k tomu, že stávají se missionáři, poněvadž v tom shledávají vlastní svůj zájem. Proto vážnost lidí stala se nejen užitečnou, ale nutnou, aby někdo neupadl pod úroveň veřejného mínění. Proto, jestliže ctižádostivý domáhá se jí jako užitečné, jestliže ješitný člověk jde žebrať o ni jako o důkazy vlastní zásluhy, nedivme se muži čestnému, žádá-li býti váženu; potřebuje toho nutně! Tato *čest* jest podmínkou, kterou přemnozí lidé cení výše vlastního života. Poněvadž povstala po utvoření se společnosti, nemohla býti pojmuta do pojmu veřejného dobra společnosti, a nutká k návratu do stavu přírodního a k okamžitému vyloučení vlastní osoby z oněch zákonů, které v tomto případě nehájí dostatečně občana.

Tudíž jako v největší svobodě politické tak v největší odvislosti mizí představa cti, aneb směšuje se úplně s jinými z té příčiny, poněvadž v prvé despotismus zákonů činí zbytečnou snahu po vážnosti jiných: ve druhé, poněvadž despotismus lidí zničuje bytosti občanské a propůjčuje jim neurčitou a okamžitou osobnost. Čest jest tudíž jedním z oněch hlavních základů těch monarchií, které jsou zmenšeným vydáním despotismu; a v této jest čest tím, čím jsou ve státech despotických převraty, snahou po návratu do stavu přírodního způsobené a upomínkou panovníkovi starobylé rovnosti.

§ XXIX O soubojích.

Z této nutné vážnosti u jiných povstaly soukromé souboje, které povstaly právě za bezvládní zákonů.¹⁾ Tvrdí se, že byly neznámy v dobách minulých, snad proto, že staří nenosili tajně zbraň, scházejíce se ve chrámech, v divadlech a s přátely; snad proto, poněvadž souboje byly podívanou obyčejnou a všední, kterou zotročilí gladiátorové jsouce k tomu donuceni poskytovali lidu, a lidé svobodní opovrhovali tím, aby byli považováni a vyhlašováni za gladiatory pro souboje soukromé. Marná byla snaha vyhubiti tento zvyk, marno bylo trestem smrti hroziti tomu, kdokoliv přijal by souboj, mající základ v tom, čeho někteří lidé více se obávají než smrti; čestný muž, zbaven jsa vážnosti svých spoluobčanů, buď stává se bytostí samotářskou, což jest právě pro muže společensky vychovávaného stavem nesnesitelným — aneb stává se terčem hanlivých urážek, které jsouce opakovány jsou pro něho daleko trapnější nežli obávaný trest! Z jakého důvodu lid prostý nevede souboje tak často jako vznešení? Nejenom proto, že jest bez zbraně, avšak i proto, že potřeba vážnosti jiných jest lidu méně vrozena nežli těm, kteří jsouce výše postaveni pohlížejí na sebe s větší podezřívavostí a řevnivostí.²⁾

---

¹⁾ V čem pozůstává předsudek souboje, který bychom rádi odstranili? V mínění velmi podivném a překrutném, které kdy vstoupilo do mysli lidské. To jest, že všem povinností vůči společnosti činíme zadosť svou hodnotou; že člověk není více darebákem, zlomyslníkem, pomlouvačem, avšak že je uhlazený, lidský, zdvořilý, dovede-li se bít; že lež mění se v pravdu; že krádež stává se zákonnou, věrolomnost poctivou, nevěrnost chvályhodnou, jakmile má ku své obraně v ruce železo; že urážka jest vždy napravena ranou meče, a že nikdy nedopustili jsme se bezpráví naproti muži, jestliže jsme ho zabili.

Jest tu ještě, přiznávám se, jiný druh podobných věcí, ve kterém uhlazenost mísí se s krutostí a ve kterém osoby nevraždí se, leč náhodou; to jest souboj, kde sokové bíjí se až potud, pokud krev se neukáže. Pokud krev se neukáže? Velký Bože! což chceš učiniti s touto krví divoké zvěře? Chceš se jí napít?

Rousseau, *Lettres à d'Alembert sur le théâtre.*

²⁾ O sědání urozených pánův.

O sědání má znamenáno býti rovnost person v urození nebo v důstojenství. Pozove-li menší většího v důstojenství, on jeho móż zavrci a řka: »Nejsi mne hoden«; a nemá odpoviedati na tom i nemá proto trpěti hanby

Není neúčinné opakovati zde to, o čem jiní už psali; že totiž nejlepší způsob, zameziti tento zločin, jest potrestati útočníka, toho totiž, který dal příčinu k souboji, a prohlášením za nevinnu toho, kdo bez své viny byl donucen hájiti, co zákony nynější nedosti zabezpečují, to jest svou čest.³⁾

§ XXX. Krádeže.

Krádeže, bez násilí provedené, měly by se trestati tresty peněžitými.¹⁾ Kdo snaží se obohatiti se ze druhého, měl by býti ochuzen

žádné. Zjevujem to, že ktožkolivěk muož služebníka v urození tak rovného jako sám, miesto sebe v sedání postaviti. Ze zdávna z králova řádu ustanoveno jest, aby žádná persona, kteráž byvši v králově službě, nižšímu jich služil, nemohla postaviti miesto sebe jiného v sedání. Ale zase kteráž je služila pánu a již slúží velebnosti králově, to muož miesto sebe již v sedání postaviti jiného.

Jireček, Majestas Carolina.

2)

O sedání.

A ovšem žádný druhého nemá pobiezeti k sedání a žádnú věc, kromě těchto tří z podepsaných kusův: ktož by koho nafekl, že by krále neb královu neb koho jiného z královského rodu zradil neb zrazoval. Druhé ktožby na králově dvoře podávenie neb násilí panně neb paní učinil. A třetí, ktož by který hrad králův nebo zemi komu prodal, dal, zastavil, nebo kterak bez králova vědomie a vůle jinak zavadil. A prvé, než o takovéto věci v šraňky puojdú, devět mužů zachovalých s každé strany tu přísieci mají a potom tepruv sedati mají. Běhom prvé řekli v třech věcech, o něž sedati mají. Nynie pak, když se dvě svolita rovného urozenie, o kterúžkoli věc muožeta sedati, ač jim král svého dvoru puojčí a odpustí. Pakli by kto na sedanie tiskl, an se móż dobře na právo odvolati, a podle řádu a práva před králem neb kdež přihnán bude, móż toho podle práva zbaven býti. Jireček, Maj Carolina.

3) V krajích, kde malá domácí krádež jest trestána smrtí, není tento nepřiměřený trest příliš nebezpečný pro společnost? Není vyzváním k lotrovství? Neboť jestliže pán vydá svého služebníka spravedlnosti pro krádež nepatrnou, pro kterou béie se život tomuto nešťastníkoví, veškeré sousedstvo pojme hrůzu proti takovému pánovi; citíme pak, že nalézáme se v odporu se zákonem a že tudíž zákon takový nestojí za nic.

Co se tudíž přihází? Páni, byvše okradeni a nechťce se vydati veřejnému opovržení, spokojí se tím, že vyženou své služebníky ze služby, kteří jdou krást jinam a kteří si zvykají ponenáhlu na lupičství. Poněvadž trest smrti jest uložen právě tak na krádež nepatrnou, jako na krádež značnou, jest zřejmo, že budou se snažiti, aby ukradli mnoho. Budou se rovněž moci státí vrahy, jakmile budou se domnívati, že nebudou moci býti vypátráni.

Avšak je-li trest přiměřený zločinu, jestliže zloděj domácí je odsouzen

o své vlastní. Avšak jako tento zločin není pravidelně nežli zločinem z nouze a zoufalosti, zločinem oné nešťastné části lidí, kterým právo vlastnické (hrozná a snad nikoli nutná) neponechalo leč holý život; poněvadž dále tresty peněžité rozmnožují počet vinníků nad počet zločinů a poněvadž odnímají chléb nevinným, aby je daly zločincům, bude trestem nejvýhodnějším onen jediný druh otroctví, jež možno spravedlivým a odůvodněným nazvati, totiž dočasné otroctví ku práci a otroctví osoby vůči společnosti, aby tuto odškodnil svou vlastní a dokonalou podrobeností za nespravedlivý, despotický přehmat proti smlouvě společenské. Avšak jestliže krádež jest spojena s násilím, musí býti trestána jak citelně na těle tak i ztrátou svobody. Jiní spisovatelé již přede mnou dokázali zřejmý zlořád, který pochází z toho, že nerozlišují se tresty krádeží násilných od trestů krádeží lstivých, poněvadž tu život člověka a zaplacení značné summy peněz na roveň se staví — ovšem bezdůvodně. — Jsou to zločiny docela různé povahy, a jest velmi dobře známa také v politice tato zásada mathematická, že mezi veličinami různorodými i v nekonečnosti není možno žádného spojení; avšak nikdy není zbytečno opakovati, co téměř nikdy nebylo vykonáno. V ústrojí politickém každý pohyb vnuknutý déle trvá než kdekoli jinde a velmi váhavě navyká něčemu jinému.

§ XXXI.

Podloudnictví.

Podloudnictví jest pravým zločinem, který uráží panovníka a národy; avšak jeho tresty nesmějí býti zneuctující, poněvadž nepřivádí žádnou nečestnost ve veřejném mínění, i když skutečně bylo spácháno.

Avšak, proč tento zločin nikdy nezpůsobuje nečestnost svému původci, když jest krádeží páchanou na panovníkovi a důsledně na národu samém? Odpovídám, že urážky, o kterých lidé domnívají se, že nemohou býti jim učiněny, je nezajímají leč potud, pokud jsou způsobilé, aby přivedly všeobecné rozhorlení proti

---

ku práci v dílech veřejných, tenkrát pak pán služebníka svého bez obavy bude moci udati, nebude více hanby, která by lpěla na udání, krádež nebude se tak často vyskytovat. Toto všechno dokazuje onu velkou pravdu, že zákony přísné vedou někdy ke zločinům.

Voltaire, *Commentaire XVIII.*

původci těch urážek. Takové jest podloudnictví. Lidé, na něž vzdálené důsledky činí dojem pranepatrný, nevidí škodu, která jim se může přihoditi podloudnictvím; ano také velmi často používají z něho okamžitých prospěchů. Oni nevidí leč škodu způsobenou panovníkovi, nemají tudíž takového zájmu na tom, aby přestali si vážiti toho, kdo provozuje podloudnictví, jako jej mají v tom případě, když někdo se dopouští krádeže soukromé, když někdo falšuje bankovky a jiná zla tropí, zla, která mohou postihnouti i je samé. Je to zásada zřejmá, že každá bytost rozumná nevšímá si leč zla toho, které zná. Tento zločin má svůj původ v zákoně samém, poněvadž zvyšováním cla vzrůstá vždy i prospěch a proto pokus prováděti podloudnictví a prováděti je tím bude lehčí, čím větší je rozsah území ostříhaného a čím menší objem zboží samého. Trest ztráty jak zboží zakázaného, tak i věcí, které současně se zakázaným zbožím jsou přepravovány, jest nejspravedlivější; avšak bude tím účinnivější, čím menší bude clo, poněvadž lidé neodvažují se ničeho, leč v poměru prospěchu, který by přivodil šťastný výsledek podniku.

Avšak má se nechati bez trestu zločin takový u toho, kdo nemůže ztratiti žádné zboží? Nikoli. Jest druh podloudnictví, který na zdanění, — tuto tak důležitou a ovšem i ku provedení nespodnou část dobrého zákonodárství — tak škodlivě působí, že takový zločin zasluhuje trestu značného, ba dokonce i žaláře, ba i otroctví: avšak vězení a otroctví takového, které odpovídá povaze zločinu samého. Na příklad, vězení podloudníka s tabákem nesmí býti totéž jako vězení zákeřníka nebo darebáka, a práce prvního budou tenkrát nejpřiměřenějším trestem, budou-li omezeny na práci a otroctví ve prospěch té výsady korunní, kterouž chtěl ošiditi.

§ XXXII.

O dlužnících.

Má-li dobrá víra ve smlouvy a bezpečnost obchodu býti zachována, musí zákonodárce zabezpečiti věřitelům osoby dlužníků upadších v konkurs. Avšak považují za důležité, rozeznávati úpadek úmyslný od úpadku nezaviněného. Prvý měl by býti trestán tímž trestem, který jest určený na padělače peněz, poněvadž padělání kusu raženého kovu, který jest zárukou závazků občanů, není

větším zločinem, nežli padělání závazky samy. Avšak kdo upadl v konkurs nevinně, kdo po přísném vyšetřování prokázal před svými soudci, že buď cizí zlomyslnost aneb cizí nehoda, aneb osud, kterému se nemůže vyhnouti lidská moudrost, jej zbavily jeho jmění, z jakého barbarského důvodu má býti on uvržen do vězení, zbaven jsa jediného a smutného statku, který jemu zbývá, holé svobody, aby zakoušel úzkosti vinníků, aby v návalu zoufalství a pod dojmem zničené poctivosti želel snad za nevinu, se kterou žil klidně pod ochranou oněch zákonů, které uraziti nebylo v jeho úmyslu: zákony diktované silnějšími z chtivosti a snášené slabochy v oné naději, která nejčastěji zasvitne v lidském duchu, která nás k tomu přivádí, že domníváme se, že budoucnost bude nešťastnou pro jiné a příznivou pro nás! Lidé jsouce ponechání citům nejbližším, milují zákony kruté, ačkoliv jsouce jim podrobeni, měli by o to se starati, aby zákony byly mírné, poněvadž obava, že sami škodu utrpíme, je větší nežli snaha, abychom sami škodu působili.

Vraceje se ku nešťastnému dlužníku, pravím, že, má-li býti závazek jeho nezrušitelným až do úplného zaplacení, nebylo-li jemu dovoleno zprostiti se téhož bez souhlasu stran, které mají v tom zájem, a přenéstí svůj vlastní podnik pod jiné zákony, jichž by měl užiti — jsa k tomu donucen vyhrůžkou trestu —, aby mohl zadosť učiniti všem závazkům oproti věřitelům dle výtěžku a zisku; jaká bude zákonitá záminka, jaká bezpečná záruka obchodu, jaké posvátné vlastnictví statků, které by ospravedlnily odnětí svobody, které jest neužitečným mimo ten případ, že by se zlem otroctví odhalilo se i tajemství domnělého nevinného dlužníka, případ velmi řídký, i když předpokládáme přísné vyšetřování? Považuji za zásadu zákonodárnou, že význam nepřislušností politických jest v poměru opačném k poměru škody veřejné a v přímém k nepravděpodobnosti, již jest dokázati.

Měl by se rozeznávati zlý úmysl od těžké viny, vina těžká od lehké, a tato od dokonalé neviny, a kdežto na prvý případ měly by se stanoviti tresty stanovené na padělání, v případě druhém menší tresty, spojené však s odnětím svobody, pro poslední případ měla by se ponechati svobodná volba prostředků, kterých by hodlali použiti věřitelové sami; avšak tento rozdíl mezi vinou těžkou a lehkou musil by stanoven býti ne libovůlí a nebezpečnou někdy moudrosti soudcovou, nýbrž neúprosným a nestranným

zákonem. Vytknouti určité meze jest tak nutno v politice, jako v mathematice, jak při posuzování dobra veřejného, tak při měření veličin. *)

Jak snadno by prozřavý zákonodárce mohl zameziti velikou část zaviněných úpadků, a odpomoci neštěstí nevinného průmyslníka! Veřejný i přístupný záznam všech smluv a volnost všem občanům nahlédati do listin dobře uspořádaných; banka veřejná utvořená z příspěvků rozvázně rozdělených na šťastné obchody, a určená k výpomoci příslušnými obnosy nešťastnému a nevinnému členu jejímu, nenarazily by ve skutečnosti na žádnou překážku a mohly by přivoditi prospěchy nesčetné. Avšak snadné, jednoduché zákony, které nečekávají nežli na pokyn zákonodárce, aby rozšiřovaly mezi národem blahobyť a sílu, zákony, které by své původce vděčností národa zasypávaly s pokolení do pokolení, zákony takové jsou buď velmi málo známy, aneb velmi málo žádány. Duch neklidný a nepatrný, bázlivé rozvažování o okamžiku přítomném, přísná řevnivost proti novotám, zmocňují se citů toho, kdož uvažuje onu směsici nemoudrých jednání a činů u nepatrných smrtelníků.

XXXIII.

O veřejném klidu.

Ku třetímu druhu zločinů náležeť konečně zejména ty, které ruší veřejný klid a pokoj občanů, jako hulákání a rvačky na cestách veřejných, určených pro obchod a průchod občanů, jako vášnivé řečnění, které vzbuzuje vznětlivé vášně zvědavého davu, které nabývá moci počtem posluchačů, a ještě více tajným a tajemným rozněcováním, nežli jasným a klidným rozumem, který nikdy nepůsobí na velký dav lidu.

*) Obchod, vlastnictví statků nejsou účelem smlouvy společenské, ale mohou býti prostředkem k docílení jejímu. Podrobovati veškery údy společnosti zlům, které mohou povstati z tak četných záměn, znamenalo by podřizovati účel prostředkům, což je paralogismem ve všech vědách, a zejména v politice, a já upadl jsem do něho v předešlých vydáních, kde jsem tvrdil, že nevinný křidatář má býti držán ve vazbě jako zástava pro své dluhy; a že má jeho býti použito k pracem otrockým pro věřitele. Stydím se, že jsem tak psal. Vinili mne z neznabožství, a nezasloužil jsem si toho. Vinili mne z buřičství, a nezasloužil jsem si toho. Porušil jsem práva lidstva, a nikdo mně to nevytkal.

(Poznámka Beccariova.)

Osvětlení noční nákladem veřejným, stráž rozdělená v různých částech města, jednoduché a mravní rozpravy náboženské, vyhrazené mlčelivému a posvátnému klidu chrámů, chráněných mocí veřejnou, rozmluvy určené k ochraně zájmů soukromých i veřejných ve sborech národa, v parlamentech, aneb v sídle vznešeného panovníka, to jsou všechno prostředky účinné, aby zmizelo nebezpečné hromadění vášní v lidu. Tyto tvoří hlavní obor bedlivosti úřední, kterou nazývají Francouzové »police«; avšak kdyby úředníci řídili se zákony libovolnými, nikoli ustálenými zákonníkem, který koluje v rukách těchže občanů, otevírají se brány tyranství, které vždy obklopuje hranice politické svobody. Neznám žádné výminky z této všeobecné zásady: »Že každý občan musí vědět, kdy jest vinným aneb kdy jest nevinným.« Jestliže censorové a zejména úředníci, kteří jednají dle volného uvážení, jsou nutnými v některém státu, pak pochází to z nedostatečné jeho ústavy a nikoliv z povahy vlády dobře zařízené. Nejistota vlastního osudu poskytla tajnému tyranství více obětí, nežli veřejná a okázalá ukrutnost. Ona spíše pobuřuje mysl, nežli je snižuje. Pravý tyran začíná vždy tím, že panuje nad veřejným míněním, a odvalu potlačuje, kteráž jedině může se zastkvět buď v jasném světle pravdy, aneb v ohni vášní, aneb v neznalosti nebezpečí.

§ XXXIV.

O lenosti politické.

Prozíravé vlády netrpí ve středu práce a podnikavosti politickou leností. Nazýváme politickou leností lenost onu, která neprospívá společnosti ani práci, ani bohatstvím; která vždy získává, nikdy neztrácí; již váží si lidé a přemrštěně se jí obdivují, a na kterou mudrci pohrdlivě a s útrpností pohlížejí vidouce její oběti, která jsouc prosta všeliké pobídky k činnému životu ponechává vášním a veřejnému mínění, které není nejslabším, veškerou jejich sílu. Tato lenivost byla zaměňována přísnými řečmi s lenivostí bohatství, jež lidé nabyli svou podnikavostí; a přece nikoli přísná a omezená ctnoť několika pozorovatelů, než zákony mají určit, která lenost jest trestuhodná! Není lenivým politicky ten, kdo užívá plodů zla, aneb ctností vlastních svých předků, aneb kdo prodává pro okamžité požitky chléb podnikavé chudobě, kdo vykonává v míru tichý boj

podnikavosti s přebytkem na místě nejistého a krvavého boje s přesilou. Tato lenivost jest nutná a užitečná v té míře, jak společnost se rozšiřuje a správa se zúžuje.

§ XXXV.

Sebevražda. Odchod z vlasti.

Samovražda jest zločinem, o němž by se zdálo, že nemůže se naň připustiti žádný skutečný trest, poněvadž nemůže zasáhnouti nežli nevinné, nebo tělo studené a necitelné. Jestliže tento nečiní žádného dojmu na živoucí, jako jej nečiní, když se bije socha, jest trestání samovraždy nespravedlivým a ukrutným, poněvadž politická svoboda lidí předpokládá nutně, že tresty jsou toliko osobními. — Lidé milují příliš život, a všechno to, co je obklopuje a utvrzuje v této lásce. Svůdný obraz rozkoší a naděje, nejsladší klam smrtelníků, ve kterém mohutnými doušky srkají zlo, smísené s několika kapkami spokojenosti, je potěšuje příliš, nežli aby se bylo obávali, že nutná beztrestnost takového zločinu měla by nějaký vliv na lidi. Kdo bojí se bolesti, poslouchá zákonů; avšak smrt ničí v těle jich veškerá zřídla. Z jakého tudíž důvodu bylo by možno zadržeti zoufalou ruku sebevraždníka? ¹⁾

---

¹⁾ Věhlasný Duverger de Hauranne, abbé v Saint-Cyran, o kterém se tvrdí, že založil Post Royal, napsal v letech 1608 pojednání o sebevraždě, kteráž kniha stala se v Evropě velmi hledanou.

»Dekalog — praví — nalizuje: »Nezabiješ!« Nezdá se, že sebevražda by byla pojatou v toto přikázání, nýbrž pouze vražda bližního. Avšak jsou-li případy, ve kterých jest dovoleno zabiti svého bližního, jest dovoleno zabiti sebe sama. Vztáhnouti ruku na svůj život nemáme, leč po úradě se svým rozumem. Veřejná moc, kteráž nastupuje na místo Boha, může nakládati s naším životem. Rozum člověka může vstoupiti na místo mocnosti Boha; jest to paprsek věčného světla.«

Saint Cyran velmi široce rozvádí tento důvod, který možno prohlásiti za sofisma; avšak když přichází k výkladu a podrobnostem, jest velmi neshodou jemu odpověděti. Jest dovoleno zabiti sebe sama pro blaho svého panovníka, pro blaho vlasti a pro své příbuzné?

Skutečně nelze tvrditi, že bychom mohli odsouditi Kodry a Kurtie. Není panovníka, který by odvážil se potrestati rodinu muže, který se obětoval pro něho, co pravím, není panovníka, který by ji naopak neodměnil; svatý Tomáš před Saint Cyranem řekl totéž. Avšak nemáme zapotřebí ani Tomáše, ani Bonaventury, ani Hauranna, abychom věděli, že muž, který umírá pro svou vlast, jest hodným naší chvály.

Kdokoliv sám sebe ubíjí, způsobuje menší zlo společnosti, nežli ten, kdo na vždy vzdaluje se z její hranic; poněvadž onen zane-

Abbé ze Saint Cyranu dospěl k závěrce, že je dovoleno učiniti sobě samému to, co je krásným učiniti pro někoho jiného. Dosti je známo, uvádí Plutarch, Seneca. (Kniha ta byla tištěna ve 12ce v Paříži, u Toussaint Doubray, 1609, s dovolením krále.) (Poznámka Voltaireova.)

Montaigne a sto jiných filosofů uvádějí totéž ve prospěch sebevraždy. Jest to známá otřepaná fráse. Já nezamýšlím nikterak činiti zde chvalořeči na čin, který zákon odsuzuje; avšak ani Starý ani Nový Zákon nikdy nezakázaly člověku, aby neodcházel z tohoto života, když nemůže jej více snést. Žádný římský zákon neodsuzoval sebevraždu. Naopak, máme zde zákon císaře Marka Antonina, který nikdy nebyl odvolán. »Jestliže tvůj otec aneb tvůj bratr, nejsa podezřelým ze žádného zločinu se zabije, buď aby unikl bolestem, neb omrzlosti života, buď ze zoufalství, neb ze šlechetství, budiž jeho testament platným aneb nechať dědí jeho dědicové ze zákona.«

Vzdor tomuto lidskému zákonu našich mistrů my ještě stále trpíme, aby veřejně se smýkala mrtvola člověka, který si vzal život; my zneuctíváme jeho památku, my poskvrňujeme jeho rodinu, jak jen možno; my trestáme syna za to, že ztratil svého otce, a vdovu, že přišla o svého manžela. My konfiskujeme docela statky nebožtíka; což jest totéž, jako bychom ve skutečnosti uloupili jmění živým, kterýmž náleží. Tato zvyklost jako více jiných pochází z našeho práva kanonického, které zbavuje církevního pohřbu ty, kteří dobrovolně si vzali život; z toho dospělo se k závěrce, že nemůžeme děditi po člověku, o kterém se myslí, že nemá žádného dědictví na nebesích.

Místo z knihy Cyranovy zní následovně: »Au commandement que Dieu a donné de ne tuer point, n'est pas moins compris le meurtre de soi-même que celui du prochain. C'est pourquoi il a été couché en ces mots généraux sans aucune modification, pour y comprendre toute sorte d'homicide. Or est-il que, nonobstant cette défense et sans y contrevenir, il arrive des circonstances qui donnent droit et pouvoir à l'homme de tuer son prochain. Il en pourra donc d'arriver d'autres qui lui donneront pouvoir de se tuer soi-même sans enfreindre le-même commandement. Ce n'est donc pas de nous mêmes, ni de notre propre autorité, que nous agirons contre nous-mêmes; et puis que cela se doit faire honnêtement et avec une action de vertu, ce sera par l'aveu et comme par l'enterinement de la raison. Et tout ainsi que la chose publique tient la place de Dieu quand elle dispose de notre vie; la raison de l'homme en cet endroit tiendra le lieu de la raison de Dieu; et comme l'homme n'a l'être qu'en vertu de l'être de Dieu, elle aura le pouvoir de faire, pour ce que Dieu le lui aura donné; et Dieu le lui aura donné pour ce qu'il lui a déjà donné un rayon de la lumière éternelle afin de juger de l'état de ses actions.« (page 8, 9, 16, 17.)

»Je ne dis que l'homme y sera obligé pour le bien du prince et de la chose publique, pour divertir par sa mort les maux qu'il prévoit assurément devoir fondre sur elle s'il continuait de vivre. Mais, pour montrer encore,

chává tu veškeré své jmění, avšak tento odnáší sebe sama s částí svého majetku. Jestliže pak síla společnosti záleží v počtu občanů, tedy ten, kdo ubírá se pryč a přidává se ku sousedicému národu, způsobuje dvojnásobně větší škodu oné, kterou činí ten, kdo pouhou smrtí odstraňuje se ze společnosti. Otázka tudíž omezuje se na to, zdali jest užitečno, aneb škodno pro národ, ponechává-li se věčná svoboda každému údu jeho vzdáliti se.

Žádný zákon, jemuž nelze zjednati platnosti a váhy, aneb který pro povahu věci stává se nedostatečným, nemá se vyhlásiti. A jako nad myslmi panuje veřejné mínění, které podrobuje se zdlouhavému a nepřímému vlivu zákonodárce, které však odpor klade přímému a náhlému vlivu, tak zákony neužitečné, jsouce v opovržení u lidí, sdělují svou nevážnost zákonům nejblahodárnějším, které považovány jsou více za překážku, která se má odstraniti, nežli za záruku veřejného dobra.

Jsou-li — jako podotknuto bylo — naše city omezeny, tu čím větší úctu lidé budou míti k předmětům, které se vymykají z působnosti zákona, tím méně úcty zůstane zákonům samým. Z této zásady rozvážný zákonodárce může viděti některé užitečné důsledky, jichž výklad by mne zavedl příliš daleko od mého předmětu, totiž, abych dokázal neúčinnost toho, činí-li se ze státu vězení. Takový zákon jest neúčinný; jak možno uzavřítí všechny východy jeho obvodu, a jak bdíti nad jeho strážci, jestliže překážky nepřekročitelné, moře nesplavné, neoddělují jeden kraj od všech ostatních? Ten, kdo všechno odnáší, nemůže, jakmile to učinil, býti za to trestán. Takový zločin, jakmile jest spáchán, nemůže více se trestati, a trestati jej dříve, než byl spáchán, znamená trestati vůli lidskou, a nikoliv činy; to znamená poroučeti úmyslu, části nejsvobodnější v člověku, jež nepodléhá panství lidských zákonů. Trestati nepřítomného na věcech tu zanechaných, mimo snadnou a nevyhnutelnou možnost, která nemůže býti odstraněna, aniž by se činilo násilí smlouvám, přivedlo by úpadek všeho obchodu mezi národy. Tre-

---

autre ce que j'en ai déjà dit, l'obligation du père envers les enfants, comme à l'opposite de celle des enfants envers les pères, je crois que, sous les empereurs Néron et Tibère, ils étaient obligés de se tuer pour le lieu de leur famille et de leurs enfants.» (Ibidem page 18, 19, 29, 30.)

Voltaire, Commentaire XIX.

(Voltaire, Oeuvres complètes par Condorcet, Paris 1879, Tome 25, page 568.)

stati jej, když by se vinník navrátil, bylo by zameziti nápravu zla učiněného společnosti tím, že by se každý odchod činil doživotním. Zákaz sám, vystěhovati se z kraje, jest výstrahou cizincům, aby tam nepřicházeli.

Co máme mysliti o vládě, která nemá žádných jiných prostředků udržeti v zemi obyvatelstvo, které přirozeně jest nakloněno prvním dojmům dětství své vlasti, mimo strach? Nejbezpečnější způsob udržeti občana ve vlasti, jest rozmnožiti průměrný blahobyt každého. Jako má všechna snaha k tomu čeliti, aby závěrka obchodní byla v náš prospěch, tak jest největším zájmem panovníkovým a národa, aby souhrn blahobytu, porovnává-li se tento s blahobytem národů okolních, byl větší než kdekoli jinde. Požitky přepychu nejsou hlavními živly onoho blahobytu, ačkoliv tento jest nutným, prostředkem nerovnosti, která vzrůstá s pokrokem národa, bez něhož bohatství nahromadilo by se toliko v jedné ruce. *)

Avšak obchod a přechod požitků z přepychu má tu škodlivou stránku, že ačkoliv koná se za spoluúčinkování mnohých, přece začíná v několika málo a u nich zase končí; a že toliko nejnepatrnější jich část má z toho prospěch, tak že nezamezuje vznik nouze, která jest více způsobena přirovnáváním, nežli skutečností. Avšak bezpečnost a svoboda, jsouce omezeny toliko zákony, jsou hlavním základem blaženosti; jimi dostává se lidu požitků z přepychu, a bez nich lid stává se nástrojem tyranství. Jako divoká nejvznešenější zvířata a ptáci nejvolnější vzdalují se do samot a křovin nepřístup-

---

*) Kde hranice státu více se rozšiřují, nežli se rozmnožuje jeho obyvatelstvo, tam přepych podporuje despotismus, jednak, že čím řidší jest obyvatelstvo, tím menší podnikavost, a čím menší podnikavost, tím větší jest závislost chudoby na přepychu, a tím nesnadnější a bezvýznamnější spolky utlačovaných proti utlačovatelům; jednak proto, že lichocení, úřady, vyznamenání, poddanost, které činí citlivější vzdálenost mezi silným a slabým, tím snáze lze obdržeti od několika málo nežli od mnohých, poněvadž lidé jsou tím samostatnější, čím méně si jich kdo všímá; a tím méně lze si jich všímati, čím četnější jsou počtem. Kde však obyvatelstvo vzrůstá více, než se rozšiřují hranice, přepych překáží tyranství, protože pobádá podnikavost a činnost lidskou, a potřeba skýtá bohatému mnoho požitků a pohodlí, nežli aby je dovedly zatlačiti požitky prýstlci se z okázalé nádhery, které zvyšují vědomí odvislosti. Z toho lze pozorovati, že ve státech rozsáhlých, slabých a málo zalidněných, jestliže jiné důvody tomu nepřekážejí, převládá okázalá nádhera nad nádherou požitků: avšak ve státech hustěji zalidněných nežli rozsáhlých nádhera v požitcích vždy zmenšuje nádheru okázalosti.

(Poznámka Beccariova.)

ných, a přenechávají úrodné a smavé nivy člověku nepříteli, tak lidé prchají i před rozkošemi, když je tyranství rozděljuje.

Jest tudíž prokázáno, že zákon, který vězni poddané v jich kraji, jest neužitečný a nespravedlivý: tudíž takový bude rovněž trest sebevraždy; a proto ačkoliv jest vinou, kterou Bůh trestá, poněvadž jediný může trestati také po smrti, není zločinem před lidmi, poněvadž trest, na místě, aby padl na samého vinníka, dopadá na jeho rodinu. Jestliže někdo by mně namítal, že takový trest může aspoň odlouditi člověka rozhodnuvšího se zbaviti se života, odpovídám, že ten, kdo klidně se vzdaluje dobra k životu, kdo nenávidí život, tak že dává přednost nešťastné věčnosti před životem, nemůže býti nikterak pohnut neúčinnivou a příliš vzdálenou vzpomínkou na děti aneb příbuzné.

§ XXXVI.

Zločiny těžko prokazatelné.

Jsou některé zločiny, které současně často vyskytují se ve společnosti, a jež dokázati je velmi nesnadno. Takové jsou cizoložství, attická láska a vražda dítěte.

Cizoložství jest zločinem, který jsa posuzován politicky, má svou moc a svůj směr ve dvou důvodech: v četných zákonech lidstva, a oné přemocné přitažlivosti, která pudí jedno pohlaví ke druhému. *)

Kdybych měl mluvíti k národům postrádajícím ještě světla náboženství, řekl bych, že jest ještě jiný velmi značný rozdíl mezi tímto a jinými zločiny. Tento pochází ze zneužití stálého a všeobecného pudu celému lidstvu: pudu předcházejícího, ba zakládajícího společnost lidskou samu; kdežto jiné zločiny, podřývajíce společnost, mají původ více v okamžitých vášních, nežli v přirozeném pudu. Takový pud, — zdá se tomu, kdo zná dějiny a člověka — jest vždy stejným v témž podnebí v poměru ku stávajícímu počtu.

---

*) Tato přitažlivost je v četných případech podobná tíži, hýbající vesmírem, proto že právě jako tato ztrácí působivost vzdáleností, a jestliže prvá pozměňuje veškerý pohyby těl, mění druhá hnutí duše pokud trvá její doba v tom se různíc od ní, že tíže přivádí se do rovnováhy překážkami, avšak tato nejčastěji moci a síly nabývá, rostou-li překážky.

(Poznámka Beccariova.)

Kdyby to bylo pravdou, neužitečny, ba záhubny byly by ony zákony a ony zvyky, které by se snažily, aby zmenšila se jeho úhrnná summa, poněvadž jich výsledkem bylo by stěžovati ukojení vlastních potřeb; avšak moudrými byly by opačně ony zákony, které, abych tak řekl, následující mírný sklon roviny, rozdělily a rozvětvily by jeho počet na tolik rovných a malých částek, které by zamezily v každé části jak sušiny, tak mokřiny. Věrnost manželská jest vždy přiměřená počtu a volnosti manželské. Kde je ovládají dědičné předsudky, kde je domácí moc svazuje a rozvazuje, tam záletnictví tajně láme jich svazky, k hanbě veřejné mravnosti, jejíž úkolem jest hřímati proti účinkům, odpouštějíc příčinám.¹⁾ Avšak není potřeba takové úvahy tomu, kdo žije v pravém

---

¹⁾ Byl jsem nadšen četbou malé knihy »O zločinech a trestech«, kteráž jest v morálce tím, čím jsou v lékařství ony záračné prostředky, které nás mohou zbaviti našich nemocí. Těšil jsem se, že toto dílko by mohlo zmírniti zbytky barbarství v jurisprudenci tak četných národů; doufal jsem v nějakou opravu v pokolení lidském, když jsem se dověděl, že v jedné provincii bylo oběšeno děvče osmnáctileté, krásné, zdravé, velmi nadané a pocházející z velmi čestné rodiny. Její vina byla, že porodila dítě. Větší její vina byla ale ta, že opustila svůj plod. Tato nešťastná dívka uprchnuvši z domu otcovského byla zachváćena bolestmi porodními; porodila sama a bez pomoci u nějaké studny. Hanba, kteráž je mohutnou vášní u ženského pohlaví, poskytla jí dosti síly, aby navrátila se do domu svého otce a tam zatajila svůj stav. Opustila své dítě vyložené a shledala je druhého dne mrtvé. Matka byla vypátrána, odsouzena k šibenici a popravena.

První poklesk tohoto děvčete buď má býti uzavřen v tajemství rodinném, buď nezasluhuje leč ochranu zákona, poněvadž svědce má napravití zlo, které způsobil, poněvadž slabost má právo na shovívavost, poněvadž všechno mluví ve prospěch děvčete, jehož utajované těhotenství často je přivádí i v nebezpečí smrti, jehož těhotenství uvedeno byvši ve známost ničí jeho dobrou pověst, a konečně obtíže vychovávatí dítě přidružují se k tomuto neštěstí.

Druhý poklesk jest daleko trestuhodnější. Ona opouští plod svého hříchu a vydává jej v šanc smrti.

Avšak poněvadž dítě zemřelo, jest nezbytně třeba, aby umřela též matka? Ona je nezabila; snad doufala, že nějaký chodec se slituje nad tímto nevinným stvořením; ona docela mohla zamýšleti, že vyhlédá opět své dítě a poskytne jemu pomoci nutné. Tento cit jest tak přirozeným, že musíme jej předpokládati v srdci matky. Skutečné právo jest proti matce, o níž mluvíme, avšak není tento zákon nespravedlivý, nelidský a záhubný? Nespravedlivý proto, poněvadž nečiní rozdílu mezi tou, která zabíjí své dítě, a tou, která je pouze opouští; nelidský, poněvadž ukrutně nechává zahynouti nešťastnici, které lze vytýkati pouze slabost a snahu zakrýti své neštěstí; záhubný, po-

náboženství, kdo má vznešené důvody, které opravují sflu přirozených účinků. Spáchání takového zločinu jest věc tak okamžitou a tajemnou, tak pokrytou, právě tím závojem, který naň uložily zákony (závoj nutný, avšak křehký, který rozmnožuje cenu věci, na místě, aby ji zmenšoval), příležitosti tak lehké, důsledků tak dvojakých, že více jest v moci zákonodárce jej zameziti, nežli jej napravití.⁹⁾ Pravidlo všeobecné: Při každém zločinu, který svou po-

nevadř zbavuje společnost občanky, která mohla poskytnouti státu poddané v provincii, kde stěžují si na ubývání obyvatelstva.

Křesťanská láska ještě nevystavěla v těchto krajích domů pomocných, kde děti opuštěné by se vyžívaly. Tam, kde nedostává se této lásky, zákon je vždy krutý. Lépe by bylo zameziti ta neštěstí, která jsou obyčejná, než je trestati. Pravá spravedlnost záleží v tom, že zamezuje zločiny a nikoliv že smrtí trestá slabé pohlaví, když je zřejmo, že poklesek jeho nebyl doprovázen zlým úmyslem, že mnoho snášelo ve svém srdci.

Snažte se, abyste odvrátili od páchání zlých činů toho, kdo je k nim náchylný a budete méně trestati!

Voltaire, *Commentaire V.*

⁹⁾ O násilí a podávání panenském nebo ženském.

Svatým tiemto ustanoveniem potvrdzujem znamenitě, ačby kto pannu nebo ženu poctivú násilně podával a ona to ihned s pláčem a lomeniem rukama, s roztrženým šlojífem s křikem ohlásila a potom na králově dvoře nebo kdež jest toho obyčej, jinde obžalovala: ten má jat býti a ona sama má přísieci, že se jie od něho podáveniem násilí stalc; a on sám sedmý má přísieci, že jest tiem nevinnen; a neprojdú-li všichni přísahajiec nebo jeden z nich: tehdy tomu násilníku má hlava státa býti a jeho všecka sbožie mají na krále připadnúti.

Kteráž dcera slíbí komu bez vůle otce svého a mateře.

Když také dcera bez otcova a mateřina vědomie muže puojme, a budú-li to jich starší žalovati v súdě a oni se k tomu seznají, že jsú dobrovolně to učinili: tehdy ona i muž její z obyčeje starého měliby k slúpu přivázání býti a nejvyšší súd trpěti, a sbožie jich do komory královy má připadnúti.

Kteráž by panna po smrti svých rodičuov vdala se bez
• rady bratruov.

Ačby se již přihodilo, že by po smrti svých rodičův která panna neb dievka bez rady bratruov, strýcův aneb ujcův svých muže pojala nebo tělesně se k tomu přiložila, a oni na ni v súdě žalovali a oni se k tomu seznali: tehdy z obyčeje starodávnieho bieše to, že je k slúpuom vázachu a hrdla zatracováchu a sbožie jich na krále připadáše. Dříve jsme řekli svévolným, a již pravieme, že žádná panna bez vuole přátelské nemá muže pojeti; ale vdova množ pojeti muže, ktož se jí líbí; neb jest sama sebe mocna; muož se i svůj statek dáti komu chce.

vahou nejčastěji měl by býti beztrestným, trest stává se pobídkou. To jest zvláštností naší obrazotvornosti, že překážky, nejsou-li nepřekonatelnými, aneb příliš nesnadnými lenivosti ducha každého člověka, povzbuzují živě obrazotvornost a zvětšují předmět, poněvadž jsou jakoby překážkou, která zamezuje těkavou a pohyblivou obraznost naši, aby nemyslila na předmět; nutí ji, aby proběhnuvši všechny možnosti, tím více utkvěla na stránce příjemné, ku které přirozeně síla naše více jest nakloněna nežli ku bolestné a osudné stránce, před kterou prchá a se vzdaluje.

Attická láska, tak přísně trestána zákony, a tak snadně podrobována mukám vítězným nad nevinou, má svůj základ méně v potřebách muže osamomělého a svobodného, než ve vášních člověka společenského a zotročilého. Ona běže svou sílu netoliko ze sytosti rozkoší, jako z onoho vychování, které počíná tím, že činí muže neužitečným pro jiné, v oněch příblytcích, kde mládež bujná příliš hustě bydlí, kde jest položena hráze nepřekročitelná stykům s druhým pohlavím, a veškerá síla přírody, která se vyvíjí, stravuje se neužitečně pro lidstvo, ba předčasně přivádí jeho stáří.

Vražda dítěte jest výsledkem nevyhnutelného odporu, ve kterém se nalézá osoba, která buď ze slabosti nebo z násilí povolila. Žena, váhající a mající voliti mezi hanbou a smrtí bytosti, která jest nezpůsobitou, aby cítila její trýzeň, dá přednost smrti dítěte před bídou nevyhnutelnou, které by byly vydány ona i nešťastný plod? Nejlepší způsob, zameziti tento zločin, bylo by chrániti účinnými zákony slabost proti tyranii, která zvětšuje neřesti, které nemohou se přikryti pláštěm ctnosti.

Nedomnívám se, že podařilo se mně zmenšiti pravou hrůzu, kterou zasluhují tyto zločiny; avšak naznačuje jich zřídla, domnívám se býti v právu, vyvozuje z nich povšechné důsledky, totiž že nemůže se nazývati právě spravedlivým (což znamená nutným), nějaký trest zločinu, dokud zákon neposkytl nejlepší prostředky, možné za daných u národa poměrův, aby se zločin zamezil.

O soudu panenském.

Zdá se nám, když která panna, dcera, panie rytiefova nebo měšťenína králova tak by se odala, že to má krutě súzeno býti královým soudem; pakliby která z nižšího stavu tak provinila, to má súzeno býti před popravci nebo vladařem toho kraje.

Jireček, Majestas Carolina.

§ XXXVII.

O zvláštním druhu zločinu.

Každý čtenář tohoto spisu zpozoruje, že opomenul jsem jeden druh zločinu, který pokryl Evropu krví lidskou a který postavil ony hranice, jejichž plamenům sloužila za potravu živá těla lidská, což bylo veselou podívanou a milým souzvukem pro slepý dav, poslouchající dušené úpění nešťastníků, které vycházelo z kotoučů černého dýmu, z čoudu lidských údů, při čemž syčely kosti zuhelnatělé a vařily se vnitřnosti ještě se pohybující.¹⁾ Avšak lidé roz-

---

¹⁾ Roku 1749 upálili v biskupství Würzburgském ženu, která byla usvědčena z čarodějnictví. Jest to neobyčejným zjevem v našem století, v němž žijeme. Avšak jest možno, aby národ chlubící se reformací a že povznešen jest nad pověru, který konečně se domníval, že zdokonalil svůj rozum, přece věřil v čarodějnictví, upaloval ubohé ženy, které byly obviněny z kouzelnictví a to sto let po tom, kdy byla provedena reforma jeho rozumu?

Roku 1652 jakási venkovanka a malého území ženévského jménem Michaela Chaudron potkala se s ďáblem jdouc z města. Ďábel ji políbil, obdržel svou odměnu a vtlačil na její horní ret a pravý prs svou známku, kterou obyčejně vtlačuje všem osobám, které si zvláště oblíbil. Tato ďábelská pečeť je malý kroužek, který činí kůži necitelnou, jak tvrdí veškerí právníci toho času. Ďábel nařídil Michaela Chaudronové, aby učarovala dvěma dívkám. Ona uposlechla svého pána. Rodiče dívek obvinili ji *právníčky* z kouzelnictví. Dívky byly tážány a konfrontovány s vinicí: dosvědčily, že cítily neustále, jako by hemžili se v určitých částech jejich těla mravenci, a že byly posedlé ďáblem. Zavolali se lékaři aneb aspoň ti, kteří se za ně vydávali. Prohlédli dívky. Našli na těle Michaely pečeť ďábelskou, kterou protokol o tom sepsaný nazývá *marque satanique*. Ponořili dlouhou jehlu do této známky, což bylo bolestnou torturou. Na to vyšla krev a Michaela podala důkaz svým křikem, že známka satanská nečiní ji úplně necitelnou. Soudcové nevidouce plného důkazu, že by Michaela Chaudronová byla čarodějnici, podrobili ji tortuře, která přivedla tyto neklamné důkazy: tato nešťastnice podlehnuvši mohutnosti muk přiznala se ke všemu, co od ní chtěli mít.

Lékaři ještě dále vyhledávali známku satanskou. Našli ji v malé bradavici na jednom stehně. Ponořili tam opětně jehlu. Muka byla tak hrozná, že toto stvoření umírající již téměř necítilo jehlu: ani nekřičela a tak zločin byl prokázán. Avšak poněvadž již mravy začaly býti uhlazenějšími, nebyla upálena, leč teprve tenkrát, až byla oběšena a zardoušena. Ve veškerých soudech křesťanské Evropy rozléhaly se tenkrátě podobné rozsudky. Hranice planuly všude jak pro čarodějníky tak pro heretiky. Nejvíce vytýkali Turkům, že neměli ani čarodějníků ani ďáblem posedlých. Tento nedostatek ďáblem posedlých byl vykládán jako neklamná známka nepravosti jejich náboženství.

Muž, pracující pro veřejné dobro, pro lidkost, pro pravé náboženství uveřejnil v jednom ze svých spisů na prospěch nevinnosti, že soudy křesťan-

umní nahlédnou, že místo, století a předmět mně nedovolují, abych zevrubně o takovém zločinu uvažoval; příliš daleko a mimo můj předmět vedl by mě důkaz, jak nutnou jest dokonalá jednotlivost myšlének v jednom státu, proti příkladu mnohých národů; jak mínění, která na vzájem se liší mezi sebou toliko některými nejhledanějšími a nejasnými rozdíly, jsouce příliš vzdálena lidské chápavosti, mohou přece ohrožovati dobro veřejné, když jednomu nedává se přednost před ostatními; a že povaha mínění jest taková, že jedna mínění kvasem a bojem vzájemným se vyjasňují, jelikož klam upadá v zapomenutí a pravda na povrchu se drží, a mínění druhá, nejsouce pouhým svým bytím zabezpečena, musejí bráti na se zdání moci a vážnosti.

Příliš dlouhým bylo by, dokazovati, jak opovržení hodnou zdála by se nadvláda moci nad lidskými myslmi, jejíž jedinou vymožeností jsou pokrytství a pokleslost ducha, o níž zdálo by se, že v odporu jest s duchem mírnosti a bratrství, kterých vyžadují rozum a důvody, kterých, abychom si vážili více, rovněž je nutno a nezbytno. Všechno toto má se považovati za zřejmě prokázané a odpovídající pravým zájmům lidí, jestliže tu někdo jest, kdo by to vykonával a vážnosti všeobecné požíval. Nemluvím nežli o zločinech, které vyplývají z povahy lidské a ze smlouvy společenské, a nikoliv o poklescích, jejichž tresty, byť i byly pouze dočasnými, mají se říditi dle jiných předpisů, nežli dle omezených předpisů filosofie.^{2) 3) 4)}

ské odsoudily k smrti více než sto tisíc domnělých čarodějnů. Připojíme-li k tomuto právníckému vraždění daleko větší počet heretiků upálených, objeví se nám tato část světa mohutným popravištěm, které pokrývají katové a oběti, obklíčeny jsouce soudci, bifíci a diváky. Voltaire, *Commentaire IX.*

²⁾ *Magia est vocabulum μείον, et pro nativitate sua significatione iis quondam proprium fuit, qui cognitioni elementorum et rerum naturalium operam dederant; Sed nomen hoc odiosum fecit colluies impostorum. Vnde postea iis tributum, qui vel observatione fiderum, vel artibus prohibitis, ut et rerum, ac verborum maleficiis omnia se scisse, ac facere potesse profitebantur; a variis artibus praestigiatōres, necromantici, arioli, incantatores, venefici, dicti. Nominatum e medicina natam esse, ac specie salutari irrepsisse artem magicam scribit Plinius H. N. lib. XXX. c. I. Hinc in Naturalem, quae circa Naturam, eiusque occultas qualitates, et operationes non omnibus obuias, versatur, et Praenaturalem, seu superstitiosam, vel diabolicam, quae cacodaemonis mira, et captum nominum superantia producit, diudi coepit.*

Haec posterior species κατ' ἐξοχήν *Magia* dicitur, quae ex mente Doctorum est crimen, quo quis commercium diabolo habet. Quod commercium quum

§ XXXVIII.

Prameny omylů a nespravedlnosti v zákonodárství; a zejména nepravé pojmy o užitečnosti.

Pramenem omylův a nespravedlností jsou nepravé pojmy o užitečnosti, které si tvoří zákonodárci. Nepravá představa o užitečnosti jest ona, která klade nepřislušnost zvláštní před nepřislušností

varium finem habeat, non potuere non plures nonae species inde propullulare. Enim vero 1. eius rei esse censentur, qui pactum *expressum* solenne, aut minus solenne cum diabolo ineunt, siue alicui nocuerint, siue non; vel 2. qui mediante *tacito* pacto *commercium* cum cacodaemone habent, quorsum refero quicum eo carnaliter se commiscunt; vel 3. choreis ac commensationibus in monte Bructeturem intersunt; 4. qui se in *suc- et incubos*, vel alias bestias transformare possunt; 5. qui artem *vectorae* per hircos norunt; 6. qui arte *diabolica* per cribrum, vel speculum diuinare conantur, christallenkucker, kluge frauen; 7. qui *carminibus*, incautationibus, et imprecationibus ad eripiendam generandi potentiam, vel alias artes prohibitas utuntur, seegensprecher; 8. qui *occulta* quavis ratione alteri quod vitam et corpus nocent; 9. *tempestates*, et tonitrua excitant, mures, pediculos, et eius generis nociuas bestias producere, et in fruges inmittere possunt:

Böhmer Elementa jurisprudentiae § 55, 56.

*) Velmi obšírná ustanovení obsahovala Teresiana o čarodějnicích; čarodějnictví definuje se jako nedovolený styk s ďáblem a bylo následovně trestáno: dopustil-li se čaroděj činu takového, na který stanoví zákon smrt, propadá čaroděj rovněž trestu smrti, který mimo to se měl přiměřeně zostřiti. V jiném případě byl trestán pouze uvězněním. Pocházelo-li provozování čarodějnictví pouze z duševní aneb tělesné choroby, nebyl tento vůbec trestán, měl ale býti dán do lékařského opatrování. Zůstalo-li čarodějnictví pouze při pokusu, propadl čaroděj zostřenému trestu tělesnému; pro určité výminečné případy platilo následující ustanovení.

Viertens: aus einigen unbegreiflichen, übernatürlichen Umständen, und Begebnissen ein wahrhaft teuflisches Zauber- und Hexenwesen gemuthmasst werden müsste, so wollen wir in solch ausserordentlichen Ereignissen Uns selbst eines dergleichen Übelthäters ausdrücklich vorbehalten haben; zu welchem Zwecke obgeordnetermassen der ganze Process an Uns zu überreichen ist.

Teresiana, čl. 58.

*) O pohaniích a Saraceniech.

Ovšem ustavujem, aby žádný pohan ani Saracen obydlie domu, ani podružie v českém království mieti nemohl ani měl; než toliko, aby jim dán byl nocleh a potřeba jakožto lidem pocestným a hostem skrze zemi do jiných zemí jedúcim nebo jdúcim a to pod pokutú upravenú, jakož se o ní dole psáti bude (sic.)

O potupení kacířův a jich pomstě.

Hospodine, tvú vieru a chválu žádajcie rozmnožiti ustavujem: Aby kterýž-kolivěk kacíř které-kolivěk sekty byl řádem přemožen skrze biskupa

povšechnou; ona, která poroučí citům, na místě aby jich pobízela, která praví logice: budiž otrokem. Nepravá představa o užitečnosti jest ona, která obětuje tisíce skutečných prospěchů za škodu buď myšlenou, buď malého dosahu; která odnímá lidem oheň, poněvadž zapaluje, a vodu, poněvadž zaplavuje; která nenapravuje zla leč záhubou. Zákony, které zapovídají nositi zbraně, jsou zákony této povahy. Ony neodzbroují leč ty, kteří nejsou ani nakloněni, ani odhodláni ku zločinům; jak budou ti, kteří mají odvahu, aby mohli porušiti zákony nejsvětější lidstva a nejdůležitější ustanovení zákona, jak budou šetřiti menších a toliko libovolných zákonů, jejichž porušení tak snadné a jejichž tresty tak veliké býti musejí, a jichž dokonalé provádění odnímá osobní svobodu, nejdražší člověku, nejdražší osvícenému zákonodárci, a podrobuje nevinné všemu pronásledování, které přísluší vinníkům? Tyto zhoršují stav, na který se útočí, zlepšujíce stav útočníků, a nezmenšují vraždy, nýbrž je zvětšují, poněvadž jest větší odvaha útočiti na bezbranné, nežli na ozbrojené. Tyto zákony nezamezují zločiny, ony obávají se jich, které povstávají z mohutných dojmů některých skutků jednotlivých, nikoli z rozvážné úvahy škod a prospěchů, plynoucích z povšechných předpisů. Nepravá představa o užitečnosti jest ona, která by chtěla dáti množství bytostí živoucích souměrnost a pořádek ten, jemuž podrobena jest hmota surová a neživá; která nevšímá si pohnutek blízkých, které jedině s vytrvalostí a mohutností působí na množství, a všímá si pohnutek vzdálenějších, jichž účinnost jest velmi krátká a slabá, jestliže síla obraznosti, která zřídka v lidstvu se objevuje, nenahrazuje vzdálenost předmětů jich zvětšováním. Konečně nepravou jest představa užitečnosti ona, která obětující

a jiné preláty a shledali ho býti kacířského, aby byl v ohlášeníem lidu obecního ohněm spálen.

O jímání kacíře a před inkvisitora našimi popravci vydání.

Přísně přikazuji popravci našim, purkrabím i městským, kolikrát by koli potřebie bylo zjímati kacířův, aby je tak snuzicie před osobu biskupa a mistra kacířského a jiné preláty a jeho u vazby postavili.

Ktožby kacíře přijímali, věřili nebo kterou účastnost
a kacíři měli.

Mocně ustavujem, ktožby kolivěk kacíře přijímal kteréžkoli sekty nebo je trpěl aneb s nimi obcoval, otporně nešetře svrchu, psaného ustanovenie, aby všecka jeho zboží do komory krále Českého provinil bez otpuštění a z království Českého věčně vypovědien byl. Jireček, Majestas Carolina.

věc jménu rozlišuje dobro veřejné od dobra všech soukromníků. V tom jest rozdíl mezi stavem společnosti a stavem přirozeným, že člověk divoký nečiní jinému škodu, leč pokud stačí, aby učinil dobře sobě samému. Avšak člověk společenský jest někdy pobádán zákony špatnými, aby ubližoval druhému, nečině sobě dobře. Despota vrhá strach a ochablost v myslí všech otrokův, avšak ozvěna vrací se s větší silou, aby trápila jeho ducha. Čím více strach jest osamocen a na úzký obor působnosti omezen, tím méně jest nebezpečným tomu, kdo z něho činí nástroj svého štěstí; avšak čím více jest veřejným a čím větším množstvím lidí lomcuje, tím snáze může, je-li tu buď neopatrný aneb zoufalý, aneb odvážný a obratný muž, použití lidí ku svému účelu, vzbuzuje v nich city milejší a tím svůdnější, čím více nebezpečnost podniku padá na větší počet lidí; a cena, kterou nešťastníci přikládají vlastnímu životu, se zmenšuje v poměru k nouzi, kterou strádají. To jest důvod, pro který urážky vyvolávají nové; pro který zášť jest pocitem trvalejším než láska, poněvadž zášť nabývá mohutnosti opřítovanými činy, jimiž seslabuje se láska.

§ XXXIX.

O duchu rodiny.

Tyto záhubné a dovolené nespravedlnosti byly schváleny lidmi nejosvícenějšími a vykonávány republikami nejsvobodnějšími, poněvadž považovala se společnost spíše za spojení rodin, než za spolčení lidí. Jestliže jest tu sto tisíc lidí, nebo je-li tu dvacet tisíc rodin, z nichž každá se skládá z pěti osob, připočteme-li hlavu, která ji zastupuje; jestliže spolčení jest provedeno rodinami, bude tu dvacet tisíc mužův a osmdesát tisíc otroků,¹⁾ jestliže spolčení skládá se z mužů, bude tu sto tisíc občanův a nikdo otrokem. V případě prvním bude tu republika a dvacet tisíc malých monarchií, které ji tvoří; ve druhém případě duch republikánský dýchatí bude netoliko na veřejných místech a shromážděních národa, avšak také uvnitř domácího života, kde nalézá se velká část blaženosti aneb bídy lidské. V prvním případě, kde zákony a mravy

¹⁾ Mužové jsou si rovni ve vládě republikánské; titíž jsou si rovni ve vládě despotické, ve vládě prvé poněvadž jsou vším, v druhé proto, poněvadž nejsou ničím.
Montesquieu, *Esprit* 2. 11.

jsou výsledkem obvyklých názorů členů republiky aneb hlav rodin, duch monarchický vloudí se ponenáhlu do republiky samé, a jeho účinky budou udržovány na uzdě toliko opačnými zájmy jednotlivců, avšak nikoli citem dýšícím volnost a rovnost. Duch rodinný jest duchem podrobenosti a omezeným na malé činy, duch řídící republiku, vládce zásad všeobecných, vidí skutky a soustřeďuje je v hlavních a užitečných třídách pro dobro větší části. V republice rodinné synové zůstávají pod mocí hlavy dotud, pokud tato žije, a jsou nuceni vyčkávati až do její smrti, kdy kyne jim život nepodléhající než jediným zákonům. Jsouce uvyklí skláněti a obávají se ve věku nejživější a nejšťastnější, kdy city jsou málo zmírňovány oním strachem zkušenosti, který se nazývá umírněnost; jak budou odpírati překážkám, které neřest vždy předkládá ctnosti u věku vadnoucím, jenž sám od sebe brání se každé změně násilné, ze strachu, že nedožije se plodů?

Skládá-li se republika z jednotlivých individuí, pak i rodina jest podřízeným celkem na základě smluv, a nikoliv z poručení nějakého; a synové, jakmile věk je osvobozuje od přirozené odvislosti, která se zakládá ve slabosti a potřebě výchování a obrany, stávají se volnými členy obce a podrobují se hlavě rodiny, aby účastni byli jejích prospěchů jako lidé svobodní ve velké společnosti. V případě prvním synové, největší a nejužitečnější část národa, jsou v libovůli otců: ve druhém nepozůstává jiného přirozeného pojítka, leč pouze ony posvátné a neporušitelné svazky, abychom si poskytovali vzájemně nutnou výpomoc, a ono pojítko vděčnosti za dobrodiní přijmutá, které nebývá tak zničeno zlomyslností lidského srdce, jako špatně porozuměnou poslušností, kterou vyžadují zákony.

Takové odpory mezi zákonem rodinným a základními zákony státními, jsou úrodným zřídlem jiných odporů mezi mravností domácí a veřejnou, a proto zplozují věčný boj v mysli každého člověka. První vdechuje poslušnost a strach, druhý odvahu a svobodu. Onen učí, abychom omezovali dobročinnost na malý počet osob, bez vlastního výběru, tento, abychom ji rozšiřovali na každou třídu lidí: onen káže stálé obětování sebe samého liché modle, která se nazývá *dobrem rodinným*, které přechasto není leč dobrem někoho, který ji tvoří; tento učí, abychom sloužili vlastnímu prospěchu, neurážejíce zákonů, aneb vybízí, abychom se obětovali vlasti za odměnu nadšení, které předchází čin. Takové protivy působí, že

lidé zdráhají se následovati ctnost, kterou shledávají zamotanou, nejasnou a vzdálenou; věc jest táž, jako u předmětů zahalených v mlhu, ať jsou předměty ty fysické nebo mravní. Kolikráte člověk, obrátiv se ku svým činům minulým, s údivem shledal, že jednal nepočetně! V té míře, jako společnost se rozmnožuje, každý úd stává se menší částí celku, a duch republikánský se zmenšuje přiměřeně, jestliže není péčí zákonů sesilován. Společnosti mají jako těla lidská své vytčené hranice, přes které, jestliže rostou, jest jich souměrnost nezbytně zrušena. Zdá se, že počet obyvatelstva ve státě má býti v opačném poměru s citlivostí těch, kteří jej tvoří — jinak, vzrůstá-li stát i citlivost, tu dobré zákony nalézají zamezující zločiny překážku právě v tom dobru, které utvořily. Republika příliš rozsáhlá neuchrání se před despotismem, leč by rozdělila se a spojila se v několik republik foederativních. Avšak kdo docílí toho? Diktator despotismu, který by měl odvahu Sully a takový dar tvůrčí, jako měl Sulla dar nadání bořiti. Takového muže, bude-li ctižádostivým, očekává sláva všech století; bude-li mudrcem, dobrořečení jeho spoluobčanů budou jej utěšovati za ztrátu moci, jestliže vůbec nestane se lhostejným k jich nevděku. V té míře, jak city, které nás pojí s národem, chabnou, mohutní city pro předměty, které nás obklopují; a proto za despotismu nejsilnějšího, přátelství jsou nejtrvalejší a ctnosti rodinné, vždy prostřední, jsou nejučinlivější, aneb spíše jediné. Z toho každý může viděti, jak omezeným byl rozhled převážné části zákonodárců.

§ XL

O f i s k u.

Byl čas, ve kterém netrestalo se jinak, nežli pokutou peněžitou. Zločiny lidí byly statkem panovníkovým: útoky proti veřejné bezpečnosti byly předmětem zisku; a kdo měl povinnost je hájiti, měl zároveň zájem, aby ji viděl ohroženu. Předmětem trestu byl tudíž spor mezi fiskem (vymahatelem těchto trestů) a vinníkem, záležitost občanská sporná, spíše soukromá než veřejná, která neposkytovala fisku jiných práv nežli oněch, která plynula z veřejné obrany, a vinníku žádného jiného bezprávi nežli toho, do kterého upadl z nutnosti příkladu. Soudce tudíž byl advokátem spíše fisku nežli nestranným pátratelem po pravdě, jednatelem důchodů fiskál-

ních a současně ochráncem a služebníkem zákonů. Avšak jako v tomto systému přiznání vinníkovu bylo přiznáním se dlužníka proti fisku, což bylo účelem trestního řízení za oněch časů, tak doznání zločinu a sice doznání sestrojené způsobem takovým, aby podporovalo, nikoliv ale vylučovalo důvody fiskální, stalo se a jest až podnes (poněvadž účinky trvají vždy déle příčin) střediskem, okolo něhož točí se veškeré úhelné kameny trestního řízení. Bez něho vinník usvědčený důkazy nezvratnými, bude míti menší trest, nežli jest ustanovený; bez něho nebude snášeti torturu o jiných zločinech téhož druhu, kterých by se mohl dopustiti. Je-li tu doznání, soudce zmocní se těla vinníkovu a je roztrhává dle soustavných obřadů, aby z něho vytáhl jako z nabytého pozemku veškeré užítky, které jen může. Prokázáno-li jest, že někdo spáchal zločin, doznání jeho jest důkazem usvědčujícím; a aby stal se tento důkaz méně podezřelým, vyžaduje se násilím a z něho plynoucí bolestí a zoufalstvím; kdežto doznání mimosoudní, klidné, lhostejné, bez všemocného strachu před soudem mučícím, nestačí k odsouzení. Vylučuje se pátrání po důkazech, které mohly by objasniti skutek, jestliže pátrání to zeslabuje důvody fiskem vedené; nikoli ze šetrnosti k přílišné bídě a slabosti se někdy ušetřují muka vinným, ale se zřetelem k důvodům, které by mohly zhubiti tuto bytost toliko myšlenou a nepochopitelnou. Soudce stává se nepřitelem vinníka, člověka uvězněného, daného na pospas bídě, mukám, budoucnosti nejhroznější; nehledá pravdu skutku, avšak hledá v uvězněném zločin, a jej chytá a domnívá se, že vážnost jeho utrpí, jestliže se to jemu nepodaří; myslí, že ubližuje oné neomylnosti, kterou si člověk osvojuje ve všech věcech. Příznaky k uvěznění jsou v moci soudcově; aby někdo dokázal, že jest nevinným, musí býti dříve prohlášen vinným: Proces takový nazývá se *proces offensivní*: takové jest téměř v každém místě osvětlené Evropy v osmáctém století řízení trestní. Pravý proces, *proces informativní*, nestranné totiž vyhledávání skutků, které káže rozum, kterého užívají zákony vojenské, kterého užívá dokonce asijský despotismus v klidných případech a lhostejných, jest pořádku v užívání u soudů evropských. Jak podivná a hrozná to směs hlupáctví, jemuž šťastnější budoucnost ani neuvěří! Jedině filosofové budoucího času seznají z povahy člověka, že takový systém je možný.

§ XLI.

Jak lze zameziti zločiny. O vědě. Úřady. Odměny.
Vychování.

Lépe jest zamezovati zločiny, nežli je trestati.¹⁾ To jest hlavní účel každého dobrého zákonodárství, které jest uměním, přiváděti lidi k nejvyššímu stupni štěstí, aneb k nejmenšímu možnému neštěstí, abych mluvil podle výpočtu dobra a zla v životě. Avšak prostředky, kterých bylo užito až dosud, jsou po většině nepravé a opírají se účelu předpokládanému. Není možno přivesti bouřlivou činnost lidí k pořádku geometrickému bez nepravidelnosti a zmatků. Jako stálé a nejjednodušší zákony přírody nezamezují, aby hvězdy si nepřekážely ve svém pohybu; tak také zákony lidské nemohou zameziti a v nepořádek uvéstí odvěčné střídání se radosti a bolu. I toto jest rovněž koníčkem lidí omezených, jakmile mají moc v rukou. Zameziti množství činů lhostejných, neznamená zamezovati zločiny, které z nich mohou povstati; naopak to znamená tvořiti z nich nové zločiny, znamená stanoviti dle libosti ctnost a neřest, které se nám prohlašují za věčné a nezměnitelné. K čemu bychom byli přivedeni, kdyby bylo zapotřebí, zbaviti člověka všeho užívání jeho smyslů, jež podnět ku zločinu dávají? Jestliže jediná příčina pobádá lidi, aby se dopustili skutečného zločinu, jest tu nesčetný počet jiných, které jej pobádají, aby provedl onen lhostejný čin, který nazývá se zločinem ve špatných zákonech; a jestliže pravděpodobnost zločinu jest přiměřená ku počtu jich příčin, rozšířiti obor zločinu, jest totéž, jako rozmnožiti pravděpodobnost jich spá-

---

¹⁾ Dobrý zákonodárce více se bude snažiti zamezovati zločiny nežli je trestati. Více se bude snažiti o to, aby založil mravnost, nežli aby ukládal tresty.

Montesquieu, *Ésprit* 6. 9.

Položte závoru lakomému egoismu boháčů; odejměte jemu právo monopolu a výroby; nechť není více lenochů pro vás. Snažte se, aby zemědělství vyvinulo se na širokých základech; utvořte přádelny a jiné druhy průmyslu, aby se mohly v nich užitečně zaměstnávat ony massy lidu, z nichž bída a nouze činí až dosud zloděje a tuláky, aneb služebníky, což jest téměř totéž. Vy přenecháváte miliony dětí pustošícím následkům záhubného a nemravného vychování. Zkáza požírá pod našima očima tyto mladé květy, které by mohly vydávati květy ctnosti, a vy k smrti je ubíjíte, když dospěvše v muže dopustili se zločinů, které klíčily již od kolébky v jejich duších. Co děláte vy? Zloděje, abyste měli zábavu z jich oběšení.

Thomas Morus, *Utopia* I.

chání. Větší část zákonů jsou pouhé výsady, to jest poplatek všech ku pohodlí několika málo.

Chcete zameziti zločin? Učiňtež, aby zákony byly jasny, prosty, a aby veškera síla národu soustřeďovala se ku jich obraně, a žádná část, aby nesnažila se o jich záhubu. Učiňtež, aby zákony podporovaly ne tak třídy lidí, jako lidi samy. Učiňtež, aby lidé se jich báli, a aby se báli toliko jich. Strach před zákony jest blahodárný, avšak osudný, a úrodný pro zločin je strach člověka před člověkem. Lidé otroci jsou většími rozkošníky, hýřilci, většími ukrutníky, nežli lidé svobodní. Tito přemýšlejí o vědách, přemýšlejí o zájmech národa, pozorují velké předměty a je napodobují; avšak oni nejsou spokojeni s přítomným dnem, hledají uprostřed hluku zhýralství vyrazení ze zničující všednosti, v níž žijí; poněvadž jsou zvyklí nejistotě výsledku každé věci, tedy výsledek jich zločinu stává se neurčitý pro ně samy, a to za vlivu vášně, která je svádí. Jestliže neurčitost zákonů přihází se u národa líného následkem podnebí, tedy neurčitost tato udržuje a zvětšuje jeho nevšímavost a hlupáctví: jestliže se přihází v národě rozkošnickém, avšak činném, tu roztrušuje jeho činnost na nespočetný počet malých úkladů a pletich, které rozsévají nedůvěru v každé srdce a činí ze zrady a pokrytectví základ moudrosti: jestliže přihází se v národě statečném a silném, tedy neurčitost tato konečně se odstraní, ale tvoří před tím mnohé přechody od svobody k otroctví a od otroctví ke svobodě.

Chcete zameziti zločiny? Hleďtež, aby osvěta doprovázela svobodu. Zlo, které pochází z poznání, jest v poměru opačném s jeho rozšířením, dobro jest v poměru přímém. Odvážnému lháři, který jest vždy člověkem nikoli obyčejným, dostává se zbožňování lidu nevědomého a výsměchu vzdělanců. Vědomost, usnadňujíc porovnání předmětů a rozmnožujíc hlediska, staví proti sobě mnoho citů na vzájem, které mezi sebou pozměňují se tím snáze, když lze předvídati ve druhých tatáž hlediska a tytéž odpory. Před tvář osvěty hojně rozšiřované v národě umlká podezřívavá nevědomost, a třese se moc neozbrojená důvody, kdežto mohutná síla zákonů zůstane nezměněna. Proto není člověka osvíceného, který by nemiloval veřejných, jasných a užitečných smluv společenské bezpečnosti, porovnávaje drobet neužitečné svobody jim obětované s velikým počtem všech svobod, obětovaných lidmi jinými, kteří nemajíce zákonů mohli by se státi spiklenci proti němu. Kdokoliv má

vní mavou mysl a podívá-li se na sbírku zákonů dobře učiněných, a shledá-li, že neztratil leč osudnou svobodu, způsobovati jiným zlo, bude přinucen, aby dobrořečil trůnu a tomu, kdo jej zaujímá.

Není pravda, že vědy jsou vždy nebezpečny lidstvu; a jestli byly někdy nebezpečny, bylo to nevyhnutelným zlem pro lidi. Rozmnožování lidského pokolení na okršlku země přivedlo boj, dalo podnět nejsurovějším prvním zákonům, které byly smlouvami okamžitými, které se rodily z nutnosti a s ní hynuly. To byla prvá filosofie lidí, jejíž řídké živly byly spravedlivými, poněvadž jich nevšímavost a nepatrná ostrovtipnost chránily před bludem. Avšak potřeby množily se vždy více s rozmnožováním lidí. Bylo tudíž třeba dojmů silnějších a trvanlivějších, které by lidstvo odvrátily od opětného návratu do původního stavu nedružnosti, která se stávala vždy záhubnější. Učinili tudíž veliké dobrodiní lidstvu ony první bludy, které zalidnily zemi nepravým božstvím, (pravím: veliké dobro politické) a které utvořily všeobecného nevysvětlitelného spravovatele osudu našeho. Byli dobrodinci lidí oni, kteří odvážili se je překvapiti, a zavlekli k oltářům učelivou nevědomost. Předvádějice jim předměty vzdálené jich smyslů, které jim unikaly v té míře, jak se domnívali, že jich dosáhli, kterými nikdy nepovrhovali, poněvadž jich nikdy dobře nepoznali, spojili a soustředili rozdělené vášně v jediném předmětu, který silně je zaujímal. To byly prvé osudy všech národů, kteří se tvořili z národů divokých; to byla doba tvoření se velkých společností, a takové bylo jich pojítko nutné a snad jediné. Nemluvím o onom Bohem vyvoleném národu, u něhož divy nejúčinnější a milost velmi význačná zastupovaly místo politiky lidské. Avšak jako jest zvláštností bludů rozdělovati se do nekonečna, tak vědy, které z té okolnosti povstaly, učinily z lidí zběsilých množství slepců, kteří v uzavřeném labyrintu na sebe narážejí a se porážejí tak, že některé filosofické a citlivé duše zatoužily dokonce po starobylém stavu divošském. Hle, pravá doba, ve které vědomosti, aneb abych lépe řekl, mínění jsou škodny.

Druhá doba pozůstává v nesnadném a hrůzném přechodu od bludu k pravdě, od tmy nepoznané ku světlu. Ohromné nárazy bludů, které jsou užitečny několika málo lidem, proti pravdám, které jsou užitečny množství slabochů, sdružení a kvas vášní, které se rodí při této příležitosti, způsobuje nekonečná zla nešťastnému lidstvu. Kdokoliv uvažuje dějiny, které po jistých mezerách

časových jsou si podobny co do hlavních bodů, shledá častěji, že celá pokolení jsou obětována štěstí toho, které po nich následuje v bojovném, ale nutném přechodu z temnot nevědomosti k osvětě filosofie, a z tyranství ku svobodě, což jest jich důsledkem. Avšak když pokojné jsou myslí a uhašen požár, který očistil národ od zla, které jej utlačuje, pravda, jejíž pokroky zprvu jsou zvolnými a potom zrychlenými, posadí se jako družka na trůnech panovníků, a má své obřady a oltáře v parlamentech republik; kdo bude moci ještě tvrditi, že osvěta, která ozařuje množství, jest záhubnější temnoty, a že právě a jednoduché poměry věcí, jsou-li dobře známy lidem, jim jsou záhubnější?

Jestliže slepá nevědomost jest méně osudna, než prostřední a plané vědění, poněvadž toto připojuje ke zlu prvnímu ještě zlo z bludu, kterému nevyhne se, kdo má omezený rozhled; muž osvícený jest dar nejcennější, který činí národu a sobě samému panovník, jež národ činí uschovatelem a strážcem posvátných zákonů. Jsa zvyklý viděti pravdu a neobávati se jí; jsa prost z větší části starostí o veřejné mínění, které nikdy není dosti upokojené, které podrobuje zkoušce ctnosti většiny lidí, jsa zvyklý pohlížeti na lidstvo z vyššího stanoviska, činí z vlastního národa rodinu sbratřenou a činí rozdíl mezi velmoži k národům tím menší, čím větší jest počet lidstva, které má před očima. Filosofové přivlastňují si potřeby a zájmy, kterých nepoznali lidé obyčejní, zejména tyto: nezapíráti na světle veřejnosti hláсанou zásadu v temnoti; a osvojují si zvyk milovati pravdu, toliko pro ni samu. Výbor lidí takových tvoří štěstí národa; avšak štěstí toliko okamžité, jestliže dobré zákony nerozmnožují tak jeho počet, aby zmenšily vždy velkou pravděpodobnost špatného vychování.

Jiný prostředek zameziti zločiny jest, aby sbor, který jest pověřeným vykonavatelem zákonů, staral se více o to, aby tyto byly šetřeny, nežli podkopávány. Čím větší jest počet těch, kteří sbor tento tvoří, tím méně nebezpečný jest přechmat proti zákonům, poněvadž prodejnost jest nesnadnější mezi členy, kteří se na vzájem pozorují, a mají tím menší zájem, aby rozmnožovali vlastní vážnost, čím menší jest díl, který by každému z ní připadl, zejména porovná-li se tento s nebezpečím podniku. Jestliže panovník zevnější obřadem a slávou, přísností nařízení a dovolením, aby každý se hájil, kdo považuje se za poškozena, navykne své poddané, aby se více báli úředníků než zákonů, tedy tito více získají

tímto strachem, nežli osobní bezpečnost panovníkova a bezpečnost společnosti.

Jiný prostředek zameziti zločiny jest odměna ctnosti. V tomto bodu pozorují všeobecné mlčení v zákonech všech národů až do dnešního dne. Jestliže odměny navrhované akademii objevilům užitečných pravd rozmnožily jak vědomosti, tak dobré knihy, proč odměny rozdělované rukou panovníkovou by rovněž nerozmnožily činy ctnostné? Peníz cti jest vždy nevyčerpatelným a plodonosným v rukou moudrého rozdělovatele.

Konečně nejbezpečnějším, avšak nejtěžším prostředkem zameziti zločiny jest zdokonalené vychování, předmět příliš obsáhlý, a který přesahuje hranice, které jsem si vytknul; předmět, odvažuju se také to říci, který příliš souvisí s vnitřní povahou vlády, než aby nebyl vždy až do nejvzdálenějších století užitečným polem veřejného štěstí, a toliko vzdělávaným tu a tam málo mudrci. Velký kterýs muž, který osvěcuje a vzdělává lidstvo, které ho stíhá, ukázal do podrobná jaké jsou hlavní zásady vychování vskutku užitečného lidem; to jest, že pozůstává méně v neužitečném množství předmětů, než ve vybrané přesnosti jich; ukázal k tomu, aby nahradily se kopie originály jak v životě mravním tak fysickém, které náhoda aneb podnikavost předvádí myslím mladistvým; aby pobízelo se ku ctnosti snadnou drahou cti a odvádělo se od zla bezpečnou stezkou nutnosti a nepohodlnosti, nikoliv však nejistou cestou rozkazu, které jen tak daleko jsou k užítu, že zjednávají pokryteckou, ale jen dočasnou poslušnost.

§ XLII. Závěrka.

Z toho, co až dosud bylo řečeno, může se vyvoditi zásada všeobecná, která jest sice přeužitečná, ale málo se shoduje se zvyklostí, která jest nejobyčejnějším zákonodárcem národů: »Nemá-li žádný trest býti násilím, kterého se dopouští buď jednotlivec aneb mnozí na jediném občanu, musí nutně býti veřejný, rychle následující, nutný, tak malý, jak to možno za daných poměrů, přiměřený zločinu, předepsaný zákony.«

PŘÍLOHA PRVÁ.

Již v úvodu bylo podotknuto, že práce Beccariova vyvolala celou řadu prací opačných, právníky sepsaných, kteří snažili se dokázati jednak neodůvodněnost návrhů Beccariových se stanoviska vědy 18. století, jednak veřejně prohlašovali Beccariu nebezpečného novotáře. Pověstnou do jisté míry stala se práce Fachineiho, který vydal proti Beccariovi *Note ed osservazioni*.

Beccaria roztřídil obžaloby a obvinění Fachineiho na dvě třídy; v části první uvádí obžaloby, které jej obviňují z neznabožství, v části druhé pak uvádí výtky, které jej líčí jako buřiče a novotáře.

Výtky, které činil Fachinei Beccariovi, uvádí Beccaria pod běžnými čísly ve své odpovědi; ku každé výtce jest připojena odpověď. Výtky, či jak důsledně ironicky Beccaria je nazývá, obžaloby, jsou vesměs uvedeny, a při některé výtce uvedena obrana Beccariova buď celá buď ve výtahu.

(Ve francouzském vydání nesou obrany Beccariovy následující název: *Réponse à un écrit intitulé Notes et Observations sur le livre des Délits et des Peines*. — *Nolo in suspitione haereseos quemquam esse patientem, ne apud eos qui ignorant innocentiam, ejus dissimulatio conscientiae judicetur, si taceat*. — S. Hieronymi *Epist.* XXXVIII.)

Část první.

Obžaloby z beznáboženství.

1. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« nezná oně spravedlnosti, která čerpá svůj původ od zákonodárce věčného, který vše vidí a předvídá.

2. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« tvrdí, že písmo svaté obsahuje jen lži.

Odpověď.

V celém díle »O zločinech a trestech« není řeči o svatém písmě leč pouze jednou a to toliko na onom místě, kde mluvě o národu božím, jsem řekl:

»Nemluvím o onom Bohem vyvoleném národu, u něhož divy nejúčinnější a milost velmi význačná zastupovaly místo politiky lidské.« (§ 41.)

Toto a ještě jiná obvinění, která uvedeme až později a která stále budeme nazývat žalobami, abychom se nevzdělili od té mírnosti, kterou jsme si předepsali, jsou naprosto bezdůvodná. Jakého výsledku mají docílit? Aby jasně dokázala, že jejich původce nezná božské mravouky svatého písma.

3. Všichni rozumní lidé shledali ve spisovateli knihy »O zločinech a trestech« nepřítele křesťanství, špatného muže a špatného filosofa.

4. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« věří, že dobré náboženství nelze v soulad uvést s dobrou vládou, a tvrdí, že nemá žádného vlivu ve státě.

5. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« tvrdí, že nejvznešenější otázky, dogmata, místa nejsvětější a nejdůležitější ze svatého písma, nejsou ničím jiným, než pouhým míněním lidským; tato mínění prý mohou se shodovati s míněním různých národů a mimo to mohou prý býti pravdivými i falešnými.

6. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« mluví o náboženství, jako by toto bylo pouhou zásadou politickou.

7. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« praví, že působivost náboženství na lidi je opovržení hodna a tyranská.

8. Spisovatel jest zřejmým nepřítelem Bytostí nejvyšší.

9. Jestliže křesťanství způsobilo nějaké neštěstí a některé vraždy, pak je spisovatel přehánění a mlčením pomíjí dobro a prospěchy, které rozšířeno bylo světlem evangelia na celé pokolení lidské.

10. Spisovatel hlásá blasfemii proti sluhům božím, pravě, že ruce jejich jsou poskvrněny krví lidskou.

11. Jeho účel jest, aby udusil veškeré výčitky svědomí a zrušil všechny povinnosti, které příroda a náboženství nám ukládají.

12. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« obviňuje z krutosti církev katolickou a mluví proti jejím učitelům.

Odpověď.

◀ Nikdy jsem neobviňoval z krutosti ani z žádné jiné neřesti svatou církev katolickou, v jejímž lůně z milosti boží jsem se narodil, jejíž učení božské a neklamně ctím a v níž také věřím a v jejímž náručí doufám žítí a umřítí. Učitelé katolické církve jsou mými učiteli, a já mám tak dobré mínění o jejich vědě a o jejich poctivosti, že jsem přesvědčen, že není mezi nimi ani jednoho, který by na sebe raději ne-

vzal úlohu odpovídati tak, jako odpovídám já, nežli aby převzal úkol žalobce a aby byl tak usvědčen ze lži a klamu v předmětu takovém, který má velikou důležitost ve skutečích takových, kterých chtěl použití žalobce proti mně. »

13. Hodnostové církve katolické, které třeba ctíti pro jejich mírnost a lidskost, jsou vylíčení v knize »O zločinech a trestech« jako by byli původci trestů rovněž tak barbarských jako neužitečných.

14. Podle spisovatele knihy »O zločinech a trestech« nemůže se haeresie nazývati zločinem rouhání se Duchu svatému.

15. Podle spisovatele knihy »O zločinech a trestech« haeretikové, nad kterými vysloveno anathema církevní a kteří byli od panovníků proskribováni, jsou oběti toliko jediného slova.

16. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« stěžuje si na naše theology, poněvadž tito učí, že hřích je poklesem nekonečně těžkým, který uráží božskou svrchovanost bytostí nejvyšší.

17. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« pravil, že lidské pokolení je zavázáno vděčností filosofu, který z koutku své temné a opovržené pracovny měl odvahu hoditi první semena pravd užitečných, která dlouho byla neúrodná, a tento filosof jest Rousseau. Může býti blasfemie bezbožnější?

Odpověď.

»Šťastnými jsou oni velmi řídkí národové, kteří neočekávali až by pozvolný postup proměn a převratů lidských přivodil po vrcholu zla přechod k dobru, nýbrž urychlili jeho prostředkující přechody dobrými zákony; a zaslouhuje vděčnosti lidstva onen mudrc, který měl odvahu hoditi mezi lid ze své nepatrné a nepovšimnuté pracovny první semeno užitečných pravd, dlouho neúrodné.« (§ 1.)

Já jsem nikterak neřekl, že tímto filosofem byl by Rousseau. Já věřím, že nikterak se nedopouští bezbožství a blasfemie ten, kdo tvrdí, že filosofové, kteří vyučují lidi pravdám užitečným, zasloužili si jejich vděčnosti. Já v tom neshledávám ani bezbožnost ani blasfemii, tvrdím-li že první semena užitečných pravd byla dlouho neúrodnými.

18. Není to hroznou blasfemií, šílenstvím bezměrným, tvrdí-li se, jak to činí spisovatel knihy »O zločinech a trestech«, že výmluvnost, řečnění a nejvznešenější pravdy jsou závorou příliš slabou, aby na dlouhý čas zadržely vášně lidské?

19. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« píše lži rouhačné proti inkvisici.

Odpověď.

V knize mé neděje se žádná zmínka ani přímo ani nepřímou o inkvisici. Dílo, které pojednává toliko o institucích lidských, a nikoliv takových, které se vztahují k náboženství, nemá nikterak mluvíti o tomto tribunálu, který je více duchovním než světským. Podívejme se však přece na místa, ve kterých žalobce shledal rouhačné lži proti inkvisici.

»Každý čtenář tohoto spisu zpozoruje, že opomenul jsem jeden druh zločinu, který pokryl Evropu krví lidskou a který postavil ony hranice, jejichž plamenům sloužila za potravu živá těla lidská, což bylo veselou podívanou a milým souzvukem pro slepý dav, poslouchající dušené úpění nešťastníků, které vycházelo z kotoučů černého dýmu, z čoudu lidských údů, při čemž syčely kosti zuhelnatělé a vařily se vnitřnosti ještě se pohybující. Avšak lidé rozumní nahlédnou, že místo, století a předmět mně nedovolují, abych zevrubně o takovém zločinu uvažoval.« (§ 37).

Toto místo zdá se na první pohled žalobci, jako by obsahovalo rouhavou lež, která daleko více se rouhá římskému dvoru a tribunálu inkvisice nežli všechny ostatní nájezdy haeretiků. Obžaloba tak důležitá musí spočívat na důkazech pevných. Jest tudíž nutno, abychom zkoumali povahu jejich. Nuže, a čím začíná žalobce? Začíná předně tím, že vkládá mi do úst slova, jako bych byl řekl, že Evropa byla zaplavena krví haeretiků odsouzených na hranici. Já jsem řekl pouze, že zde byl zvláštní druh zločinu, jehož potrestání vyžádalo si mnohého krveprolití. Dle mého žalobce krev lidská, kterou byla Evropa zaplavena, není nic jiného než krev haeretiků, které tribunál inkvisiční nechal zahynouti v mukách neslýchaných. Táži se, zdali tato skutečnost jest taková, jak ji žalobce vykládá čili nic. Je-li komentář tento pravdivý, pak není tu místa, aby se mluvilo o rouhačné lži. Není-li však tomu tak — a skutečně tomu tak není — jak může se tvrditi, že já mluvím o haereticích a inkvisici, když pravím, že Evropa byla zaplavena krví lidskou? Žalobce sebe sama překonává v umění vykládacím, vkládaje mi slova do úst, že tyto scény krvavé byly roztomilou podívanou pro lid katolický, a že katolíci běželi tam houfně, aby se pásli na bolestném křiku a úpění nešťastníků. Z jakého důvodu osvojuje si žalobce právo, aby připojil zde slovo »katolický«? aby mohl tvrditi, že jsem napsal, že mučení haeretiků bylo příjemnou podívanou pro lid katolický? Zákon to tvrdí? Vždyť on sám doznává, že pohané a přívrženci sekt za všech věků užívali nejkrutějších trestů proti křesťanům, proti haeretikům a sektářům, kteří byli opačného mínění. Nic není pravdivějšího, spravedlivějšího; avšak z toho, že pohané páchali krutosti na křesťanech, jak nám to dokazuje množství mučenníků, kteří slouží k oslavě církve Páně; z toho, že haeretikové podobná ukřutenství páchali na katolících, jak to viděti může můj kritik v historii a zejména v dějinách Anglicka, sepsaných otcem Bartolím, a proto, poněvadž my sami zakusili jsme totéž pronásledování od Japonců a jiných národů v Asii, čehož může dovědět se v dějinách misijnářů, plyne-li z toho, že může můj žalobce absolutně tvrditi, že lid fanatický, o kterém já mluvím, je spíše katolický nežli pohanský aneb haeretický, a že já nerozumím pod slovy »lidské oběti« leč haeretiky a nikoliv křesťany a katolíky?

Neměl jsem žádného jiného účelu ve své knize — a každý se může o tom přesvědčiti, — kdo ji přečte, nežli podati všeobecné vyhlášení lidského zákonodárství o zločinech a trestech. Tato všeobecná

theorie též jednou poněkud jasně podaná (ač nelichotím si, že bych byl svého účelu dosáhnul), měla by být pravidlem pro trestní zákoníky křesťanům, pohanům, mohamedánům a veškerým společností lidí, nechť si tito náležejí k jakémukoliv náboženství. Píšeme o základech geometrie, obchodu, medicíny a veškerých věd, a nikomu ještě nenapadlo, abychom sepisovali zvláštní práce o geometrii aneb obchodu toliko pro křesťany; z téhož důvodu nikterak jsem se neobmezil v základech jurisprudence trestní, které se mi zdály být nejpravdivější a nejpřesnější. Táží se svého žalobce, zdali myslí, že shoduje se s duchem církve, aby byli odsouzeni lidé k záhubě plameny? Nechci zastávat opak, aniž urážeti onu dobrotu této svaté matky věřících. Církev katolická vždy zatracovala toto barbarské divadlo. Nechat podívat se do dějin církevních, sv. Hilaria kn. I., Lactantia kn. III., sv. Athanasia kn. I., sv. Justina, mučenníka, kn. V. a tam najde pravého ducha katolické církve; a abych jemu ušetřil četbu tak obsáhlou, nechť projde osobně katolickou Evropu a ať mi řekne, zda viděl, že by kde byl upálen haeretik na základě rozsudku, který by byl vynesl toliko jediný soud, který by byl utvořen výhradně ze soudců církevních? Přál by si, aby se obnovily tyto žalostné výjevy? Či považuje to za užitečné, aby se vyvolával zaslepený fanatismus okolo hranic, aby se pásl na výkřiku zoufalství, aby nasýtil oči kouřem obětí třesoucích se uprostřed plamenů, který je obrací v popel? Domnívá se, že obnovení těchto krutých zvyků mohlo by být užitečným? V tomto století, ve kterém já žiji, Evropa neuzřela bohudík tyto barbarské popravy, což mne k tomu přimělo, že jsem mohl tvrditi, že ani století, ve kterém žiji, aniž látka, o níž jedná, mně nedovolují, abych zkoumal povahu podobného zločinu.

Tento zločin, praví žalobce, jest haeresie; avšak kdo mu to řekl? Kde vyslovil jsem se o tomto předmětu? Může se dovoliti, aby se podkládaly nějaké myšlenky autorovi a dle těchto podložených myšlének aby proti nim budovala se žaloba, aby se kdo odvážil sestrojené žaloby předváděti před soud veřejnosti a z této záminky prohlásil autora za rouhačného lháře?

Žalobce věří dobromyslně, že toliko haeretikové byli spalováni, a že tohoto trestu bylo téměř vždy užíváno soudy církevními. Podle něho, já chlubím se, že znám dějiny toliko proto, abych oklamal obecnost a je překvapil. Já chválím tuto jeho upřímnost; a on v ní jde tak daleko, že jí obětuje samolibost, an dává znáti, jak prostředními jsou jeho vědomosti historické. My máme toho důkaz na několika místech. Tvrdí-li, že soudy církevní a inkvisice odsoudily množství nešťastníků ke smrti upálením ve století, kde nevědomost panovala, nebylo toto tvrzení vyvráceno skutky. Nemáme století a krajů, které by nebyly viděly, jak při soudech nedůstojní, nehodní soudcové vzdalovali se od účelu svého úřadu? Jsem příliš dalek toho, abych tvrdil opak. Zdaž náš Božský Spasitel nepřipustil, aby se nalézal mezi jeho apoštoly jeden zavržený? Znamenalo by to pokoušeti Boha a žádati od něho neustále zázraky, kdybychom chtěli, aby nenastal nikdy ani zmatek,

ani nepořádek v církvi, poněvadž tato pozůstává z lidí; jestliže takové nepořádky se přiházejí, věřící křesťané je zpozorovavše zatracují tyto: daleko jsouce toho, aby je kladli za vinu celku, kladou je na vrub těch, kdož jsou jejich údy, kdož jsou jejich původci; nemluví o nich ve svých spisech, aneb mluví-li o nich, mluví o nich s obezřetností a vzpomínají na sv. Pavla, že mudrci a hlupáci stejné mají právo na naši vděčnost: řada, které jsem se držel ve své knize, zejména na str. 231 (§ 41.). Já nevím, zdali téže rady přidržel se můj žalobce, odstraniv tento domnělý závoj, který nazývá »hledaným tajemnůstkářstvím« a uvádí tuto otázku na přetřes před forum veřejnosti. Abych navrátil se k předmětu kritiky: vím, že v celé Evropě ukrutné rozsudky odsuzovaly lidi k upálení za živa, a že tyto rozsudky byly po většině vydány od soudů laických. Víím, že převážný počet těchto nešťastníků snášel tento trest toliko pro zločin kouzelnictví a magie. Necht' můj protivník čte: *Barth. spina de strigibus*, cap. 13. *Nicolas Remy*, tajný rada vévody Lorrainského, který se chlubil ve své *Démonolatrii*, že přivedl tímto způsobem k záhubě 900 lidí; *Pierre Royer*, *Suplém. au Dictionnaire de Chomel*, article Sorcelerie, édit. d'Amsterdam 1740; *Pierre le Brun*, *Histoire critique des pratiques superstitieuses*, Tome I. Liv. 2, chap. 3. a uvidí, že v jediném toliko obvodu parlamentu v Bordeaux nelidsky upálili 600 kouzelníků. Jesuita *Georges Gobat* jej poučil ve své práci: *Oeuvres de morale*, Tome II., *Traité* 5, cap. 42, Lec. 2, No. 63, že v minulém století 160 kouzelníků bylo za živa ve Slezsku upáleno během jednoho roku; o téže věci bude se moci dočísti v *Bibliothèque magique*, Tome XXXVI, page 807; dále *Del Río Disquisit. Magicarum*; dále *Pierre Crespet*, de odio Satanae, Lib. I., Disc. 3.; dále *Bodin*, *Démonomanie*, Liv. 4, cap. 5; *Lambert Danée* citovaný *Del Riem* v předmluvě k *Disquisit. Magiq.* a *P. Frédéric Spé*, který označuje tyto tresty následovně: *certe irreligiosa haec mihi crudelitas videtur.*

Jestliže mínění mé ohledně trestu ohněm neshoduje se s rozsudky velkého množství soudů laiků z minulých století, ani s míněním různých hodností církevních, které Bůh ve svém hněvu častokrát poslal na věřící jako nástroj své pomsty, jestliže naproti tomu shoduje se můj úsudek s duchem naší svaté církve, svrchovaných papežů, ba docela i s úsudkem svaté inkvisice v Římě, která všemožně se stará a o to pečuje, aby udržela v mezích největší mírnosti a dobroty otcovské veškeré své služebnisky, které má ve světě křesťanském, jestliže takové jest mé smýšlení a cítění, čím bude se moci ospravedlniti můj protivník, že tak lehkovážně mne při této příležitosti vylíčil jako muže, jenž *nejeví k rozhodnutím církve a k naukám křesťanství leč odpor rouhačný, a který má býti pokládán za zaslepeného nepřitele Božství*, jak chce to všechno dokázati? Domnívá se, že tato nová logika najde stoupence v muži dbalém své cti? Doufá, že tato logika bude pochválena autorem, který chce psáti o věcech náboženských a který je přesvědčen o existenci soudce nejvyššího, kterému nelze uniknouti, který vidí a proniká do zahybů nejtajnějších v srdci lidském a s nekonečnou spravedlností vynášívá své rozsudky nad činy lidskými?

Avšak vraťme se k obžalobě: Protivník špatně pochodiv proti knize, podniká útok proti myšlénkám spisovatele. Tvrdí, že na tomto místě zamýšlím mluvit o zločinu haeresie; a kdyby tomu bylo tak, co by z toho plynulo? Jestliže jsem neschvaloval trest ohněm proti haeretikům, schvaloval bych, aby se proti nim vykonávalo to, co se vykonává téměř u všech katolíků; v tomto století, kde upalují se haeretikové? Zdaž právě v samém Římě pod očima nástupce Krista Ježíše, v hlavním sídle křesťanského náboženství, nepřichází se vstříc protestantům, ať náleží kterémukoliv národu, jak to káže povinnost lidskosti a pohostinství? Poslední papežové a zejména ten, který šťastně panuje dnes, přijímají s největší laskavostí Angličany, Hollandany a Rusy; tito národové, kteří hlásí se k různým náboženstvím, meškali a meškají až dosud svobodně v Římě a nikdo není více bezpečen nežli oni ochranou zákona a vlády; byl kdy třeba i jeden haeretik za našich dnů odsouzen tribunálem svaté inkvisice římské k upálení? Ukázal jsem ve své práci, že myslím, že římský dvůr a inkvisice měli pravdu, jednajíce takto. Žalobce chtěl by dokázati, že toto jednání římského dvora a inkvisice zasluhuje přísné důtky, a pak odváží se tvrditi, že srším záštitu proti římskému dvoru a svaté inkvisici.

Jest veledůležité, aby rozeznávaly se předměty, které jsou různé povahy. Dáti všem občanům volnost k veřejnému vykonávání každého náboženství jest návrhem. Dovoliti člověku, který má to neštěstí, že přidržuje se náboženství nepravého, avšak nevykonává je veřejně, aby žil svobodně a klidně ve státu, jest jiným návrhem. Snažiti se, aby navrátili se haeretikové do lůna církve raději mírností a přesvědčením nežli násilím, jest opět jiným návrhem. Upáliti za živa haeretiky jest jistojistě zcela různým návrhem, nežli ty, které předcházejí; jestliže zavrhují návrh poslední a ztracují jeho užívání, neplyne z toho ještě nikterak, že schvalují tři prvé návrhy.

Připojím ještě slovo, abych poskytl svému censorovi všechny vysvětlivky, kterých by si přál, abych mu ušetřil námahu, aby nemusil pátrati po komentářích. Já se veřejně přiznávám ke své slabé stránce, že ztracuji trest ohněm a že nechci, aby někdo byl upálen; každý dle svého vkusu. Avšak já jsem pravil ve své knize, že jestliže někde zákonitá a uznaná vláda tyto tresty schvaluje a vykonává, třeba tyto považovati za nutné a důsledně za spravedlivé; v tom směru odvolávám své tvrzení a připojuji se k názoru protivníkovu.

20. Sloh knihy »O zločinech a trestech« jest trpký, kousavý, pln utrhaní, přetvářek, hledaného tajemnostkářství a odporů hanebných.

21. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« představuje nám v barvách opovržení hodných náboženství a zejména mnichy.

22. Podle spisovatele knihy »O zločinech a trestech« jest jeden druh vinníků, kteří dopustili se zločinu tím, že věrní byli svým vlastním zásadám, a míní tím haeretiky.

Odpověď.

Na jednom místě tvrdil jsem, že byli podrobováni krutým mukám někteří nešťastníci, kteří provinili se tím, že věrní byli svým vlastním zásadám; avšak nikterak nemínil jsem tím mluvit o haereticích. Není zde řeči o náboženství; avšak jestliže můj odpůrce žádá příklad z náboženství samého, nechť otevře historii církevní a uvidí, že tisíce mučedníků bylo odsouzeno k mukám a trestům nejukrutnějším; a jaký byl jejich zločin? »Toliko ten, že byli věrní vlastním zásadám« své víry a oddání pravdám zjeveným Bytostí Nejvyšší.

23. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« náležel mezi ony bezbožné spisovatele, pro které učitelé církevní nejsou leč šarlatány, monarchové tyrany, svatí fanatiky, náboženství podvodem a kteří ne mají úcty ani před vznešeností Stvořitele, proti němuž tvrdí hrozné blasfemie.

Odpověď.

Již vyprodala se dvě vydání mé práce v Itálii. Vy, čtenáři, kteří máte mou práci v rukou, vizte, zdali je tam jen slabý stín oněch podobných bezbožností.

»Viděli jsme pravé měřítko zločinů. Jest to škoda společnosti. Toto jest jedna z oněch zřejmých pravd, které nepotřebují ani quadrantu ani teleskopu, aby se objevily než naopak jsou přístupny každému, kdo jen prostřední chápavostí jest obdařen.«

»Asijský způsob nazírání, vášně zahalené vážností a mocí zapudily často ať vlivem pozvolným, ať mohutným působením na bázeň a lehkověrnost lidskou — i pojmy nejjednodušší, které přece tvořily první filosofii obrozujících se společností a k nimž zpět nás vede — tak aspoň se podobá — osvěta tohoto století; ovšem že s onou větší jistotou, která může býti docílena vyšetřováním geometrickým, nesčetnými osudnými zkušenostmi a překážkami samými« (§ 24.)

Jest to zvláštní novota, jak vykládá žalobce mou práci. Nic neukazuje jasněji jeho snahu a nemohoucnost nalézt bezbožnost tam, kde jí není; jest to patrně velmi podivný slovník, kde *minění asijské* znamená náboženství, *vášeň* mravouky katolické; *jejich vliv* hlásání evangelia; *jejich mohutný dojem* zázraky očividné; *lidská lehkověrnost* katolický lid. Zdá se, že můj žalobce užtev mou práci »O zločinech a trestech« učinil slib, že ji bude potírat, aniž by ji přečetl. Chci ještě jednou prokázati mu laskavost a jemu vysvětliti, co nezdá se nikomu nejasným. *Miněním asijským* rozumím, jako každý jiný, mínění despotismu a otroctví, která zakořenila se buďto mocí, buďto neustálou působností, a zatemnila pojmy lidské u všech lidí, kteří upadli do těchto nehod tak dalece, že nepoznávají pravdy nejjasnější, a mezi jiným právě onu, která nás jediné poučuje, že míra zločinu nalézá se ve škodě, která se působí společnosti. Zásada, která by zbavila tyrany moci, libovolně trestati podle své choutky, přirozeně se jim musí nelíbiti. Tudíž jest věcí jejich politiky, aby ji vyloučili a zamezili, aby se ne-

rozšiřovala. Avšak tato pravda přichází opět na světlo v osvěceném století, ve kterém žijeme, ve kterém s větší přesností dovedeme rozeznávat práva panovníků od práv jejich poddaných a je uváděti ve vzájemnou shodu.

Na tomto místě zakládají se nájezdy žalobce a toto místo vložilo jemu do úst slova: *»který křesťan je dosti chladným vůči božskému náboženství, v němž by toto místo nerozčílilo a nerozšířilo pocity náboženské? Mohl by se udržeti, aby nevyslovil nejhroznější kletbu proti utrhačnostem a bezbožnostem hanebným, které bez obavy spisovatel pronáší, mluvě o tom, co je nejvznešenější, úcty nejhodnější ve vesmíru? Nezvolá, že tento spisovatel ve zlomyslnosti předčí každou jinou, i tu nejjedovatější a nejnemravnější satiru?«* Jestliže se mne žalobce táže, který křesťan nevzplane při četbě tohoto místa, já jemu odpovídám, že ten křesťan zůstane chladným, který smyslu porozumí.

Nebudu se více šířiti o obžalobách, vznesených proti mně ohledně náboženství. Bylo by záhodno, aby spisovatel spojoval v sobě zbožnost a počestnost, nežli odváží že psáti o předmětu tak velikém, tak svatém a tak úctyhodném. Chraň mne Bůh, abych vyčítal svému žalobci, že příliš často dovolává se právě toho náboženství ke svým osobním účelům. Já pokládám jej za muže myslí dobré a prostého srdce, že toliko snaha nemírná jej svedla k tomu, že obrátil proti mně to, co je nejvznešenější a nejzajímavější pro lidi. Avšak aspoň za odměnu za přímost jeho úmyslu chci jemu dát, jako dobrý křesťan a muž řádný, dobrou radu. Snaha nalézti rouhání, podkládati bezbožství knize, v níž ani jednoho ani druhého není, nečiní nikterak cti tomu, kdo po nich pátrá a odporuje bohulibosti věřících, ale nikterak nepoškozuje vážnost spisovatele a jeho knihy. Spisovatel, který se má za povolaneho hájiti věc Páně, musí dříve míti ve svém srdci smysl pro právo. Jeho díla budou dýchat jen tehdy mírem, mírností a citem přesvědčivosti. Nechať nejdříve osvojí sobě vědomosti, které jsou jemu nutny; chce-li přesvědčiti nevěřící, nechať nezačíná tím, že vybrav kteréhokoliv muže, obviňuje jej z nevěry, aby měl důvod útočiti proti němu; avšak nechť namáhá se, aby dobře poznal své protivníky a nikdy nevzdálil se od základů dobré logiky ve svých důvodech, které proti nim uvádí. Tenkrát bude psáti o náboženství s onou důstojností a s tou rozhodností, které je vůbec schopna lidská slabost. Taková byla methoda Bossuetův, Fénelonův, Bertiův a kardinála Orsi; kéž popřeje nebe mému žalobci, aby následuje tak krásných příkladů, jednoho dne zasloužil sobě, aby byl uveden v seznamu těchto velkých mužů!

Část druhá.

Obžaloby z pobuřování.

1. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« hledí na všechna knížata a panovníky tohoto století jako na kruté tyraný.

2. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« vášnivě vystupuje proti trestům, kterými panovníkové katoličtí trestají zločiny haeresie.

3. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« směle vyloučil z umění: dobře vlásti lidem veškeré zásady, kterým nás naučil zdravý rozum, politika a náboženství.

Odpověď:

Až posud můj odpůrce neučinil proti mně obvinění tak těžké a tak zvláštní. Avšak abych mu dokázal, že aspoň v jednom bodu se s ním shoduji, tvrdím rovněž jako on, že *zdravý rozum, politika a náboženství a zejména umění, dobře vlásti lidem*, nikdy nic rozumnějšího a nutnějšího nevytvořily, nežli ony zákony, které byly vydány proti utrhačům.

4. Volnost a svoboda, se kterou se spisovatel o zločinech řítí proti panovníkům, téměř zaráží.

5. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« tvrdí, že zájem jednotlivce musí zvítěziti nad zájmem celé společnosti vůbec, aneb těch, kteří ji představují.

Odpověď:

Kdyby bylo toliko jediné hlupáctví tohoto druhu v mé práci »O zločinech a trestech«, nikterak nemyslím, že by odpůrce byl napsal knihu o 191 stránkách, aby ji vyvracel.

6. Spisovatel knihy »O zločinech a trestech« upírá panovníkům právo trestati smrtí.

Odpověď:

Pravda jest, že ve své práci považoval jsem smrt za užitečnou vždycky, když tato byla užitečnou neb nutnou, jak jsem výslovně řekl: a abych dokázal, že třeba je vyloučiti její užívání, pokusím se dokázati, že není užitečna, ani v pravdě nutna. Proto jsem řekl hned na počátku své práce:

»Ale dokážu-li, že není smrt ani užitečná ani nutná, dobudu vítězství pro věc lidskosti.« (§ 28.)

Zdali dobře aneb špatně se mi podařil důkaz pravdivosti mého návrhu, nechci nikterak zkoušeti. Poněvadž se zde nejedná ani o náboženství, ani o vládu, leč toliko o správnost úsudku, může mi můj žalobce věřiti, cokoliv chce. Já omezují svůj syllogismus v této formě:

Trest smrti nemá býti uvržen, není-li v pravdě užitečným aneb nutným.

Avšak trest smrti není ani nutným ani v pravdě užitečným.

Proto trest smrti nemá býti užíván.

Tu tedy není ani řeči o tom, že by se upírala nějaká práva panovníkům. Žalobce nikterak nebude tvrditi, že trest smrti má býti ukládán i tenkrát, když není ani v skutku užitečným ani nutným. Takový návrh byl by právě tak krutý, jako urážející a nemůže vychá-

zeti z úst dobrého křesťana. Jestliže druhá část syllogismu není přesnou, dopustil jsem se zločinu proti majestátu logiky, avšak nikdy ne zločinu velezrády.

7. Nikoliv láska k lidstvu vedla péro spisovatele knihy »O zločinech a trestech«, nýbrž toliko ješitnost vychrliti svou žluč proti juris prudenci panující.

O d p o v ě ě.

»Šťasten budu, jestliže dosáhnu, jako on, tajných diků neznámých, mírumilovných následovníků rozumu a jestliže budu moci vzbuditi ono sladké rozechvění, se kterým odpovídají duše vnímavé tomu, kdo zápolí pro zájmy lidskosti!«

»Avšak, kdybych bojuje za právo lidstva a nepřemožitelné pravdy přispěl k tomu, abych vyrval ze spárů a úzkosti smrti některou nešťastnou oběť tyranství aneb nevědomosti, stejně osudné, dobrořečení a slzy jediného nevinného ve výbuchu radosti byly by mně útěchou za opovržení lidí.« (§ 1.)

Žalobce má právě tak nešťastnou ruku úsudku, který pronáší o tajných záhybech mého srdce, jako když kritizuje mou práci. Tak mluvil jsem na začátku. Taková byla řeč mého srdce, a já mohu snad doufati, že každý čtenář citlivý a důsledný sám přesvědčí se o tom, zdali jest to ješitností, vychrliti žluč proti juris prudenci panující, která vedla mé péro, nikoliv snad láska k lidstvu.

Z á v ě r e k.

Toť jsou obvinění, která se uvádějí proti knize »O zločinech a trestech«: obviňuje se spisovatel, že nezná spravedlnost božskou, že nevěří ve svaté písmo, že jest nepřitelem křesťanství, že tvrdil, že náboženství nedá se uvésti ve shodu s dobrou vládou; že klade pravdy víry mezi obor mínění lidského, že považuje náboženství za pouhou zásadu politickou, že líčí vliv náboženství jako tyranství, že je nepřitelem Boha, že tvrdí, že evangelium přivedlo krveprolití, že rouhal se sluhům evangelické pravdy, že chtěl udusiti veškeré výtky svědomí a zničiti povinnosti, které ukládá nám příroda, a mluvil proti učitelům katolické církve, že obviňoval její hodnostáře, že tvrdil, že haeresie nebyla zločinem rouhání se Duchu svatému; že tvrdil, že haeretikové odsouzení církví jsou obětí toliko slovičkařství, že popřel, že hřích by byl nekonečně těžkou urážkou Boha, že napsal rouhačné lži proti inkvisici, že líčil mnichy v bařvách nejkřiklavějších, že pohlíží na panovníky a knížata tohoto století jako na kruté tyrany, že s vášnivostí se na ně vyřítíl. Konečně že naplnil rouháním a bezbožnostmi své dílo, ve kterém nacházíme — abychom to řekli dvěma slovy — *sbírkou bludů nejhrubších a nejzlohubnějších a rouhání nejhrůznějšího, které kdy haeresie a starý a moderní duch beznáboženský zplodil a vychrlil proti panovníkům a náboženství křesťanskému.*

Protivník objevil, našel veškerý tyto zločiny v mé práci, a toliko z lásky k pravdě prý se upozorňuje na ně veřejnost. I toliko jediná hanebnost musila by zneuctiti spisovatele, kdyby skutečně jí poskvřnil svou práci, aneb udavače, kdyby bezdůvodně mne z nich obvinil. Každý nestranný a rozumný čtenář nebude čísti »Note ed osservazioni« mého žalobce, aniž by hned nepoznal způsob, jak prokazuje své tvrzení. Mnoho osob zajisté se podiví, že vůbec vzal jsem si práci odporovati odpůrci tohoto druhu; avšak jejich podivení zmizí, uváží-li povahu a veledůležitost předmětů, ve kterých se na mne útočí. Hájit se proti žalobě nespravedlivé aneb odvolati to, pakliže nešťastnou náhodou někdo se zmýlil, jest veřejnou ctí, kterou spisovatel katolický musí vzdáti svatému náboženství. Nejkrásnější okamžik v životě Fénclona jest onen, kdy dověděl se, že papež odsoudil některé výroky obsažené v jeho knize, tento vznešený prelát hned vystoupil na kazatelnu a u přítomnosti četného lidu měl odvahu, že vyznal svůj blud, a že jej sám odsoudil ve shodě se dvorem římským. Tato vznešená oběť mnoho cti jemu připravila a byla výsledkem ctnosti heroické a velikosti myslí neobyčejné. Takové bylo svědectví, které musil vzdáti tento velký muž pravdě své víry. Mne obviňoval protivník z přečetných bezbožností; avšak kdybych se dopustil pouze jedné bezbožnosti, nikterak bych nebyl váhal následovati alespoň písemně příkladu tak slavného, a dalek jsa toho, abych se hájil a hleděl očistiti, veřejně bych se přiznal a odvolal svůj blud; pokládal bych si to za čest v aktu veřejném a slavném, vyznačiti svou poslušnost vůči církvi Páně a vůbec vůči knížatům, jejichž práva znám rovněž jako vzdálenost, která je ve společnosti mezi panovníkem a mužem soukromým.

Avšak v kritice svého odpůrce (kterou já stále nazýval jsem knihou), v obviněních, která tato obsahuje, která já stále nazýval žalobami, ničeho jsem nepozoroval, co by mělo jen zdání pravdy.

PŘÍLOHA II.

Krátké úvahy o všeobecném zákonníku o zločinech a trestech ohledně zločinů politických.

Píšu tyto úvahy, abych uposlechl rozkazu V. E. s důvěrou tím větší, že tyto řádky toliko jsou adresovány na V. E., která u mne všechno zmůže, a poněvadž tento zákonník, ačkoliv nese v čele jasné jméno panovníkovo, ještě nenabyl platnosti a sankce: to učiním nejlépe tím způsobem, jak mně dovolí známé okolnosti, krátkost času, a četné záležitosti úřední, ve způsobu pouhých poznámek.

Vidím že v § 1. části II., která jedná o zločinech politických, prohlašuje se za zločin politický čin pouze takový, který jest již obsažen v zákonníku samém, a pak všechny ostatní přestupky proti zákonům,

o kterých rozhodují jednotlivá platná nařízení, poněvadž nezdálo se vhodným, že tyto mohly a měly se pojati do třídy zločinů politických. Avšak jednotlivá platná nařízení jsou tak četná, různá a spletená, a tresty v nich předepsané jsou téměř všechny peněžité, a tu se mi zdá, že takové ustanovení těžko dá se uvésti v soulad s § 10., který při trestech politických vylučuje pokuty peněžité, vyjma pouze jediný případ zakázané hry.

Tudíž třeba říci, že máme tři třídy zločinů: 1. zločiny kriminální s tresty delšími a těžšími; 2. zločiny politické s tresty menšími aspoň co do trvání; 3. zločiny proti nařízením s pokutami peněžitými. O těchto uvažuji na prvním místě; poněvadž větší část těchto deliktů třídy třetí, která jest toliko pokutou trestána, nalézá se již a jest podrobně vyčtena mezi zločiny politickými, jest zbytečná výhrada položena na konci § 1. Za druhé, jestliže je mnoho deliktů této třídy nezařazených mezi delikty politické, pak se mi zdá, že minulo se cíle královské prohlášení nacházející se v článku zákonníka samého, to jest, aby dal se spravedlnosti trestní určitý směr, aby zmizela ze správy její každá libovůle, aby vytkly se hranice mezi zločiny kriminálními a politickými, aby mohla se najíti pravá míra mezi zločiny a tresty tím způsobem, aby účinek této nebyl toliko okamžitý.

Tyto svaté zásady hodné panovníka, který je diktoval, povzbudily mne, abych uvažoval, zda v zákonníku byla přesně rozlišována povaha deliktů kriminálních od povahy deliktů politických.

Mně se zdá, že má-li se činiti rozdíl mezi delikty a delikty, má se rozuměti pod deliktem kriminálním onen delikt, jehož povaha přímo směřuje k rozrušení onoho společenského svazku, kdyby tento nebyl trestán a potlačen. Deliktem politickým lze rozuměti opět onen přestupek neb nedopatření, které činíc společnost nedokonalou směřuje k její zkáze toliko nepřímou.

Jestliže přijmeme toto rozlišovací kritérium, seznáme hned různé zásady, dle kterých se má řídit trestní zákonodárství kriminální a politické, jelikož při zločinech kriminálních třeba míti na zřeteli více příklad než nápravu jednotlivce; naproti tomu při zločinech politických má se míti na zřeteli zejména náprava spíše než příklad, ačkoliv při obojím druhu deliktů třeba bráti zřetel na oboje.

Delikty politické, jsouce spíše nedopatřeními a přestupky nežli pravými zločiny, jsou činy, které připravují člověka k tomu, aby opravdu stal se zločincem a kriminálním zasluhujícím veřejnou nečest a toliko k tomu předurčeným, aby stal se příkladem pro jiné; tudíž mají býti trestány prostředky takovými, které jsou nejzpůsobilejší, aby napravily a zadržely občana, jehož zhubit není pro zákon trestní zrovna nutno, poněvadž chce jej zachovati jako příklad výstražný.

S tím souvisí, že má-li ve věcech trestních býti dán příklad trvalý a citelný a má-li býti postrach nejen pro okamžik, nýbrž pro vždy, že musí býti naprosto vymýtn trest smrti a zaň dán trest trvalý a odstrašující, v poměru k spáchanému zločinu. Avšak tresty politické mají předem sloužiti k nápravě a potom za příklad; mají býti vyměřeny

v ten způsob, aby příklad neškodil nápravě, která jest jejich hlavním účelem; a proto musí býti povahy úplně jiné, nežli jest trest první, daleko mírnější, méně trvalé, a dle možnosti pranic nezneuctující, poněvadž přivodí-li se nečestnost, mizí veškerá naděje na nápravu, kterou chceme a kterou jsme oprávněni žádati při trestech politických.

Nemohu opomenouti, abych nepoznamenal jiný rozdíl velmi důležitý mezi zločiny a tresty politickými, a mezi zločiny a tresty kriminálními, který plyne z rozlišování mnou naznačeného.

Zločiny kriminální, směřující k zahubení společnosti jsou takové, že k jejich označení není třeba ani pozitivních zákonů, poněvadž právo přirozené a mezinárodní je prohlašuje všeobecně za zločiny a tyto jsou uznány a v opovržení ve všech ponebích, za všech časů, a v každé formě vládní všech vzdělaných národů. Naproti tomu delikty politické, které mají poškoditi aneb porušiti, ale nikoliv zrušiti společnost, jsou v první řadě určeny pozitivními zákony, které jsou a musejí býti různé podle ponebí, dle formy vládní, a konečně dle všech poměrů v národě; a jestliže při deliktech kriminálních téměř nepřemožitelné veřejné mínění jest všude téměř totéž, při deliktech politických musí se měniti se všemi změnami ve společnosti, a na toto veřejné mínění panovník nemá v pravdě žádného přímého vlivu, leč toliko nepřímou prostředkem obezřetných zákonů.

Zdalo se mi výhodným vyložiti povšechné tyto úvahy, poněvadž se mi zdálo, že souvisí s moudrými zásadami královského ediktu, který jsem nahoře vyložil. Budiž mi dovoleno, abych uvažoval o tom, zdali v mnohých jednotlivých člancích deliktů speciálních a k nim příslušných trestů, které tam jsou předepsány, jsou obsaženy ony zásady, které sice v přemnohých člancích buď v převážné části jejich a zejména povšechném rozdělení deliktů politických a v člancích uvozovacích jsou obsaženy.

Že však zamýšleno, aby byly ustanoveny předpisy pro delikty politické úplně jiné nežli pro delikty kriminální, zřejmě naznačují dotyčné paragrafy v první a druhé části zákonníku; aby se mohl přičítati delikt kriminální někomu, předpokládá se *zlý úmysl a svobodná vůle*; aby mohl se přičítati delikt politický, předpokládá se *škodlivý čin, který pochází ze svobodné vůle*, tudíž zlý úmysl a škoda jsou podle zákona ony podstatné známky, aby se mohl přičítati při prvním delikt kriminální, při druhém delikt politický.

Jiná význačná známka při rozlišování deliktů politických od kriminálních nachází se v § 4., kde se praví, že pouhý pokus nepřipouští, aby přičítán byl delikt politický; naproti tomu při deliktu kriminálním již pouhý pokus připouští delikt kriminální. § 9.

A v skutku dle mé zásady časté pokusy toho, co směřuje k rozrušení společnosti, jsou příliš nebezpečným příkladem, než aby nebyly trestány: nikoliv tak při zločinech politických, kde stačí i pro napravení i pro příklad potrestati čin; jinak kdybychom chtěli trestati pokus pro časté užívání prostředku, prostředek stal by se horším než samé zlo.

Předeslav naznačené úvahy a následuje stopy a ducha zákona samého o povaze zločinů politických, obracím se k hlavě druhé, která

mluví o trestech politických, které v hlavě 10. omezují se na trest holí, vyložení na pranýř, vězení, veřejné práce v železech, vyhnanství z nějakého místa; a naprosto jsou vyloučeny pokuty peněžité, vyjma jediný případ zapovězené hry.

Avšak tytéž tresty, vyjma toliko trest uvázání na řetězu, jsou již stanoveny v § 1. části I. pro zločiny kriminální, a jediný rozdíl pozůstává toliko ve větším nebo menším trvání jeho a nějaké zvláštní okolnosti vězení. Zejména pranýř a bití holí jsou tresty, které vtlačujíce nezrušitelnou známku nečestnosti tomu, kdo je snáší, mohou velmi dobře sloužiti za příklad a k ostrašení nevinných, aby tito zdrželi se zločinů, ale nemohou přispěti k napravení a zkročení pachatele, což má býti jejich hlavním účelem při trestu zločinů politických: tudíž ukládání těchto trestů, jsouc daleko toho, aby napravilo a zadrželo podobné delikventy, bude je nabádati a vybízeti, aby dopustili se větších a pravých zločinů, poněvadž ten, kdo trpí pohanu zakořeněnou ve veřejném mínění, a sice toliko v tomto, ztrácí pomalu veškeren stud vždy větší příčinu shledává, aby se úplně oddal nízkým vášním, které jsou prameny velkých a kriminálních zločinů. Tím větší je síla tohoto důvodu, poněvadž vidíme, že pranýř a bití holí jsou předepsány bez rozdílu osoby, buďtež si to vznešené osoby v úřadě, buďtež si to obchodníci, umělci, pro které toliko vězení nejmírnější, se kterým nejsou spojeny tyto tresty, může býti zaměněno v domácí vězení podle §§ 14. a 15., při deliktech politických jakost osoby je nutná podmínka, kterou nutno zrale uvážiti při výměře přiměřených trestů.

Velmi málo osob odhodlá se k zločinům kriminálním v poměru k oněm předešlým osobám, které se dopouštějí a dopustí zločinů politických zaznamenaných v zákoně, poněvadž lidská slabost, síla vášní a četné jiné důvody, jak fyzické tak mravní, přivádějí lidi k tomu, aby je páchali, a tím způsobem příliš často přicházely by pranýř, vězení, zneuctující bití holí k platnosti, a časté tyto případy, namísto by napravovaly lid, činily by jej horším. Zničí-li se smysl pro čest v osobách vznešeného stavu nebo v osobách občanských, odnímá se tímto důvod hlavní, pro který zdržují se tyto zločinu, poslouchajíce zákonů počestností a zákonů státních; jsou-li tyto osoby postaveny na roveň s osobami stavu nejnižšího a obyčejného povolání, tu náказа a špatné mravy těchto lidí více se rozšiřují a vzrůstají.

Jest známa zásada, že nečestnost pochází z viny a nikoliv z trestu, že tudíž vině takové, která již svou povahou zneuctuje ve veřejném mínění, přísluší zneuctující trest; všechny ostatní viny, které nezneuctují, nemají mít tresty zneuctující. Takovými jsou po většině delikty politické, které nepředpokládají zlý úmysl, avšak škodu způsobenou ze svobodné vůle a tudíž nemohou se považovati za vinu zneuctující a nemají zneuctovati ani tenkrát, kdyby i některý delikt politický zplodil nějakou menší nečestnost v osobě pachatele, je-li pravdou, že účelem politického trestu jest, aby se napravili a zdrželi lidé od páchání větších zločinů.

Já neshledávám žádné nepříslušnosti v tom, že při deliktech kriminálních, které po většině předpokládají velkou zlomyslnost a zločinnost

a tudíž nesou s sebou velikou nečest, šlechtici byli podrobeni témuž trestu jako obyčejný lid. Osoby stavu vyššího snižují se samy, dopouštějíce se podobných deliktů a tudíž může se proti nim užití trestů zneuctvujících, ač je pravda, že trest zneuctvujících a trvalý, položený na místě smrti, déle a trvaleji působí na nevinnou rodinu pachatelovu, na kterou nutně padá nečestnost ze spáchaného zločinu. Mimo to osoby, nalézající se ve vynikajícím společenském postavení, mají podíl na větších užitečných společnostech a dopouštějí-li se téhož zločinu kriminálního, jako muž obyčejný, dopouštějí se zločinu většího: ukládá-li se tudíž na ně týž trest, jest tento trest ve skutečnosti větším, což jest spravedливо, poněvadž u šlechtice předpokládá se větší zlomyslnost, a takový trest je přiměřený povaze jeho zločinu.

Avšak v deliktech politických, které nepředpokládají zlý úmysl a které nesměřují přímo ke zrušení společnosti, ani neurážejí přirozené právo, které jsou toliko nedbalostí a nikoliv zlým úmyslem, které — abychom mluvili ve smyslu římského práva — nejsou *maleficia* nýbrž *quasi maleficia*, mají v zápětí, že třeba bráti zřetel na společenské postavení osob, poněvadž hůl, která může napravit nádenníka, snižuje a ničí muže vznešeného a počestného obchodníka a kteroukoliv vzdělanou osobu a vrhá celou jeho rodinu do nejtrapnější nečestnosti. Trest není více přiměřeným zločinu, avšak daleko větším, uváží-li se, že škoda z trestu nenechá se přirovnati se škodou pocházející z nedbalosti.

Kladou-li se tresty příliš ponižující a zneuctvující na delikty politické, povstane hrůza a zděšení, které by se rozšířilo mezi občany uveřejněním takového trestního zákonníka. Převážná část lidí je přesvědčena, že nechce dopustiti se těžších a kriminálních zločinů, aniž tak snadno se obává, že by mohl býti někdo z nich neprávem obviněn, poněvadž lehko se může před nimi hájiti, poněvadž trestní řízení poskytuje nevinným všemožnou pomoc: avšak tak tomu není při deliktech politických; všichni předvídají, jak snadno mohou se těch deliktů dopustiti, což tím hustěji se přihází, čím častější je příležitost, v níž možno se dopustiti deliktu politického, k jehož přičítání stačí pouhá svévolná škoda. Příliš velký počet takových zločinů, které ve společnosti četné, a proto zkažené, se přiházejí, má v zápětí stručnost processů a rychlé jejich vyřizování, jinak vyšly by bez trestu a byl by obcházen účel trestního zákona; běheme-li to za pravé, každý má strach sám před sebou, obává se zášti nějakého pomlouvače, domnívá se, že vidí v každém donašeči, a že lehko se může státí obětí stručného processu aneb zášti cizí, aneb vlastní neopatrnosti. Z tohoto povšechného strachu, z této všeobecné nedůvěry pocházejí nečesti, které kazí společnost a způsobují jí škodu jak skrytou, tak neméně skutečnou, a všichni ti, kteří oněm zákonům mohou uniknouti, jim unikají. Na to, jestliže nepovstanou v národě mírném a poddajném vzbouření a nepořádky, jistojistě dostaví se touha vystěhovalecká, což tím snáze lze provést, když tento lid, jako na př. náš, je velmi četný, avšak omezený na úzké území a obklopen sousedy, se kterými má neustálé styky, které nebudou váhati přijati vystěhovalce na velkou ujmu našeho zemědělství a ku

velké ztrátě našeho rozvíjejícího se průmyslu. Národ milánský jest poslušný a mírný, nikterak zlomyslný, jestliže přirovná se k některým našim sousedům; avšak jest líný a velmi lehce zmalomyslní, potřebuje povzbuzení, lepšího vychování, ku kterémuž směřuje otcovská prozřetelnost panovníkova. Kdyby musilo se často užívati trestů politických, zneuctvující účinky těchto vyvolaly by účinky takové, které by byly pravým opakem těch, kterých mělo býti dosaženo.

Dvě jiné úvahy ohledně poměrů místních našeho kraje mne nutí, abych se vyslovil proti zahrnutí trestů příliš zneuctvujících a ponižujících do zákona zločinů a trestů politických. První jest ta, že velký počet vznešených a vzdělaných rodin má v cizích státech velkou část nemovitých statků, a přemnoží hlavní část svého majetku; avšak žijí mezi námi jednak z lásky k vlasti, jednak z pravé příchynosti k vznešenému domu panovnickému, jednak pro příbuzenské svazky a pak ze zvyku. Avšak veškeré tyto svazky mohly by se rozvázati, kdyby zmocnil se jich strach, třeba i bezdůvodný; škoda z toho nenechá se odhadnouti a může býti velmi snadno zamezena, když by nějak zmírnily se tresty politické a některé tresty kriminální.

Druhá úvaha týče se trestů zneuctvujících, které jsou zařaděny mezi tresty politické. Styky příbuzenské, manželské, styky obchodní s našimi mnohými sousedy okolními jsou příliš vážné, než aby nedosti se uvažovalo o záhubných následcích zneuctvujících trestů s tohoto hlediska. Každý panovník může až do jisté míry působiti na veřejné mínění svých poddaných prostřednictvím zákonů, jestliže vládne velkému a rozvětvenému národu; avšak žádným způsobem nemůže působiti na veřejné mínění národů, kteří poslouchají jiných panovníků neb jiných vlád. Naše poloha je toho druhu, že ačkoliv s chlubou posloucháme velkého panovníka, přece jen ne všechno to, co lze provéstí o širokém panství jeho, v Germanii, v Čechách a v Uhrách, hodí se také pro nás, pro nás, kteří jsme omezeni se všech stran cizími národy, kteří platně zasahují do veřejného mínění svými četnými a velikými styky, které máme s nimi, tak že zákony všeobecné nějaké velké monarchie nemohou jen tak beze všeho přijíti k užívání, nemá-li býti vyvoláno nebezpečí škod daleko větších, nežli jsou dobrodiní, kterých zákonodárce zamýšlí docíliti při spisování zákonů povšechných.

Ze všeho toho, co až posud bylo řečeno, zdá se mi, že by bylo záhodno, aby delikty a tresty politické byly zúženy ještě na menší obor, než se to stalo v zákonníku; ohledně zločinů chtěl bych omeziti se pouze toliko na nedbalost a přestupky, které neobsahují žádný druh podvodu, násilí formálního, zlomyslné vybízení k zlým skutkům, avšak zamezují pouhou libovůli vzrušené fantasie, formální neposlušnost proti tomu, kdo má zákonitou moc poroučeti, krátce veškerý ony činy, které jsou začátkem k zločinům, však ještě nejsou zločiny a mimo to všechny ony činy, které porušují společenský řád, neodpírají jemu přímo; trestní zákonodárství politické spíše by mělo zameziti zlo, které se rodí a krotiti nerozvážlivce, který se dává na cestu, vedoucí k těžkým zločinům, napravovati přísnou mírností přestupky nepatrné a všední,

a tribunál politický měl by býti ctihodným otcem a nikoliv soudcem, napravovatelem a nikoliv mstitelem lidských činů. Bylo by konečně záhodno omeziti politické tresty na vězení aneb vazbu v mezích rozvážně vytčených v zákonníku trestů politických, při čemž zření na to by se vzíti mělo, že vězení může býti buď domácí aneb, že se může odbyti v budově úplně oddělené od trestnice kriminální, podle stavu osoby; s ohledem na odnětí aneb zastavení úřadu, na uzavření obchodu na určitou dobu, o čemž veřejné návěští přibité by dávalo zprávu naznačující důvod zavření, vězení v místě aneb vypovězení z určitého místa aneb umístění na venkově, aneb veřejná důtka.

Shledávám, že v zákonníku politickém jsou zařaděny krádeže, podvody, veřejné výtržnosti, pravé a zřejmé svádění osob počestných k mravům zkaženým; poněvadž tyto předpokládají pravou zlomyslnost, náležely by vlastně do zákona kriminálního, měl by na ně uložen býti trest větší, nežli trest v zákoně navržený, nežli je ten, který je předepsán v části první § 21.; při těchto deliktech menších a pravých první poklesek nespadá pod předpis trestního zákona, ale náleží do politických zákonů, poněvadž první čin, byť i byl zlomyslný, nepředpokládá ještě zlý úmysl ze zvyku, aniž odnímá naději v napravitelnost osoby: avšak recidivisté nemohou se posuzovati s tohoto hlediska: dle předpisu zákonníka opakované činy zdvojují trest, nenáleží nikdy do kategorie činů zločinných, ačkoliv opěťovaný čin předpokládá zakořenělou a zřejmou zlomyslnost, která přece zasluhuje potrestání kriminálního. Sem náležejí §§ 29., 30., 31., 32., které platí pro krádež menší než 25 zl., ačkoliv opakování činu nemá za účinek ztížení trestu přes to, že darebák, který každý den ukradne méně než 25 zl., měl by býti považován za pravého vinníka kriminálního, nenapravitelného politickými zákony, avšak trestuhodného dle přísnosti zákona na příklad jiným.

Avšak mezi delikty politické v § 44. zařazuje se též cizoložství. Myslím, že důležitost zachování neporušené pásky manželské, která jest vzorem vzájemného vlastnictví a která jest základem, na kterém staví se mír rodiny, vychování dětí, mravy a styky společenské a právo dědické, zasluhovala by snad, aby tento delikt byl zařazen mezi delikty kriminální. Avšak i tenkrát, máme-li za výhodné, aby tento delikt byl umístěn mezi delikty politickými, sluší se, aby se rozeznávalo cizoložství mužovo od cizoložství ženy, poněvadž tato může dáti otci dítky, které nejsou jeho, naproti tomu muž, který tělesně obcuje s ženou svobodnou, nemůže způsobiti oné škody, tudíž nezasluhuje téhož trestu. Nehledím při tom na veřejné pohoršení, které žádá jiných opatření, kteráž opatření moudře provádí předpis zákonníka, který nedopouští potrestání leč na žádost strany úplně nevinné, která neodpustila cizoložství straně druhé.

§ 69. výraz »veřejného pohoršení« vydává příliš snadno osoby dvojsmyslným obžalobám ze svádění k zhýralosti, které měly sváděti, a povaha těchto deliktů je taková, že spíše zasluhuje, aby zločiny takové se zatajovaly, než aby se přiváděly na veřejnost, aby nezpůsobilo se pohoršení ono, které zákon chtěl zameziti.

§ 75. povšechně zapovídá kuplířství, což zdá se příliš přísným, poněvadž nelze zameziti toto zlo ve městech příliš lidnatých bez nebezpečí, že mládež příliš bujná poskvrní lože manželské, že bude se snažiti každým způsobem ukojiti pud, porušujíc tajně počestné osoby. Zdál by se velmi výhodným trest kuplířství tenkrát, když svádění děje se pohoršlivě a veřejně za účelem zisku, a nestarati se o ostatní, poněvadž je to zlo nevyhnutelné; to jest také naznačeno, ačkoliv nejasně v následujícím § 76.

Kdyby čas a okolnosti mně dovolily procházeti každý jednotlivý článek politického zákonníka, mohl bych mnoho poznámek učiniti, které by mohly přispěti k objasnění a k zmírnění mnohých článků, které, abych pravdu řekl, více způsobem, ve kterém došly svého výrazu, nežli látkou, způsobily velké zděšení v každé třídě občanů: a to nikoho nesmí zarazit, kdo ví, že množství, daleko jsouc vzdáleno vykládati v nejlepším smyslu novoty, spíše se kloní k tomu, aby podkládalo jim zlé stránky. Jedná-li se o nových systémech, nových zákonech, jest veledůležité, aby zmírnění a objasnění našlo místa v zákoně, poněvadž lidé, kteří obyčejně řídí se více zvykem nežli rozumem, jsou náchylni snášeti zlo větší, ale již zastaralé, nežli ono zlo, které jest menší, ale nové.

Četl jsem též nařízení pro úředníky politické o způsobu vyšetřování, rozsudku a výkonu proti vinníkům deliktů politických, které V. E. mně svěčila, a které nacházím velice opatrným, a zdá se mi, že tímto způsobem mírní se přísnost zákonníka samého, a domýšlím se, že i tyto instrukce též v některém směru opravené vzhledem k našim poměrům měly by se uveřejniti, aby každý věděl, v jakých hranicích je omezena moc politického úředníka, a národ by se vyprostil z bezdůvodného strachu, že zákonník trestní politický má podrobiti občany zášti a libovůli osob, které mají podíl na vykonávání veřejné moci.

Ještě některé poznámky se mi naskytly, které zasluhují nějakou úvahu.

I. Třeba uvažovati o § 10., kde připouští se jako zákonitý důkaz svědectví úřední osoby pod přísahu vzaté, bdící nad udržením kázně, dobrého pořádku a veřejné bezpečnosti; jestliže tato zmocnila se delinkventa při činu a jej napomenula a pak zatkla; tento důkaz klade se po bok svědectví dvou jiných osob naprosto bezvadných, stejných, ve přísahu vzatých, které konfrontovány byly s obžalovaným. Nezdá se mi přípustným, přikládati tutéž váhu přísaze jedné osoby, byť to byla osoba úřední, kterou přikládáme svědectví osob naprosto bezvadných, byť byla věrohodnost, která se pojí k osobě svědkově jakákoliv, zejména když není v zákoně výslovně určeno, kdo jest tato úřední osoba, používající takové výsady. Tyto osoby, které musejí pachatele zatknouti při činu, jsou podřízeni úředníci, mající zájem v tom, aby prokázali zjištění deliktu, a tyto osoby, i kdyby byly úředníky vyššího stupně, mohly by velmi často zneužiti ze msty neb jiných úmyslů takové výsady vzdor přísaze; a to zejména při deliktech skutkových, kde obtíž zjisti

skutkovou povahu deliktu, dává vinníka úplně na milost a nemilost jediné osobě.

II. §§ 14. a 15. zakazují úředníku politickému výkon trestu bití holí, vystavení na pranýři a vyhnanství, dokud rozsudek nedošel potvrzení krajským soudem, jestliže vinník není buď šlechtic aneb v službách panovníkových; je-li šlechticem neb ve službách státních, musí rozsudek takový býti schválen samou zemskou vládou; ohledně práce veřejné jsou pojeti do tohoto výmínečného ustanovení i obchodníci a umělci, jestliže jinak požívají dobré pověsti a jsou bezvadného chování. O tom mnoho by se dalo říci, avšak abych se obmezil na nejnutnější v největší stručnosti, pravím toto:

A) Že právě úsudek o tom, co je dobrá pověst, dobré chování, dle písmeny citovaného zákona je ponechán volnému uvážení politického úředníka, a obyčejně bude záviseti od něho, zažádá-li o potvrzení svého vlastního rozsudku.

B) Bití holí, pranýř, veřejné práce, jsou tresty tak zneuctivající, že měly by býti vyloučeny ze zákonníka trestů politických; avšak mají-li býti do něho pojaty, nezdá se, že by bylo dostatečně postaráno o bezpečnost nevinných aneb jen pranepatrně vinných, jestliže potvrzení takového rozsudku je učiněno závislým od krajského úřadu, což je u nás intendant neb za jeho nepřítomnosti adjunkt; tím způsobem venkovský soudce, který je prvním politickým úředníkem s potvrzením intendantovým neb adjunktovým může nechat trestati holí aneb postaviti na pranýř pro zločin politický nějakého obchodníka aneb umělce, kdežto při zločinech kriminálních trestní soud první instance, skládající se z více osob, nemůže navrhnouti podobné tresty bez předcházejícího potvrzení appellačního tribunálu.

C) Konečně šlechticové a úředníci mohou býti trestáni holí a vystavení na pranýř, a obchodníci odsouzeni k veřejné práci, jestliže zemská vláda rozsudek potvrdí. Abych neopakoval to, co jsem řekl o nepříslušnosti té, když šlechticové a osoby vzdělané v deliktech politických jsou podrobena trestům podobným, já prosím V. E., aby uvážila, že ačkoliv by se zdálo, že v takovém případě osud občanů by mohl záviseti od sboru kolegiálního, přece ve skutečnosti V. E. proniknouc bystrostí svých názorů způsob, jak tvoří se kollegium vládní rady, a jaký vliv votum jednotlivých osob, má proti vlivu tribunálu appellačního, hned pochopí, že vinníci političtí nacházejí se v horším postavení než vinníci kriminální. V. E. je příliš laskava, aby mi zazlivala takovou úvahu, která nikterak nehodí se na nynější případ, avšak může se přihoditi v budoucnosti okolnost, která ukáže tuto nepříslušnost, a V. E. ví lépe než já, že zákony a zákonníky mají býti dělány pro dlouhou dobu, a nikoliv pro osoby, které v tomto okamžiku mají ve svých rukou veřejnou moc.

Napsal jsem tyto úvahy jediné proto, poněvadž slávu z toho si činím, poslouchaje nejen každého rozkazu, který mně udělí V. E., jako můj představený, avšak také každého pokynu, který mi může učiniti

V. E. jako můj obzvláštní příznivec a protektor: ostatně prosím, aby prominuly se mi omyly a přehlédnutí, obsažená v této práci, a aby byly přičteny na vrub slabosti mého nadání, poněvadž již po dlouhou dobu nepracoval jsem ve věcech trestních, jejichž praxe vždy mi scházela, a konečně na vrub mých nynějších poměrů úředních a domácích, velmi dobře známých V. E.

PŘÍLOHA III.

Votum podepsaných členů komise delegované pro reformu trestního systému v rakouské Lombardii ohledně trestu smrti.

Trestní komise při úvaze Prolegomen nového trestního zákonníka, který má být předložen ku schválení panovníkovi a který jest založen na základech předepsaných v § 3. c. k. patentu ze dne 14. srpna 1790, musila zkoumati kriteria a stupnici různých trestů, které jsou předepsány v tomto zákonníku, aby je pak mohla klásti na různé delikty v příslušném poměru, následujíc i také v tom chvályhodný příklad zákonníků rakouského a toskánského, které jsou navrženy za vzor ve zmíněném patentu.

Hned zpředu naskytla se veledůležitá a tak přetřásaná otázka, má-li se mezi ty tresty zařaditi trest smrti. Mínění komise bylo vysvětleno, tak že zdálo se na prvý pohled, že nelze pokračovati dále v rozboru trestního zákonníka, jestliže dříve různá mínění nebyla by podrobena nejvyššímu rozhodnutí Jeho Veličenstva; jinak povstalo by tolik různých zákonníků, kolik různých mínění měli dotyční členové, tvořící komisi, což by bylo velkou ztrátou času a práce. Avšak uváží-li se, že v tom všichni se shodovali, že trest smrti měl by se omeziti na velmi řídké zločiny, a že již jen pouhý a prostý výkon má se považovati za nejkrutější trest, i když vynechají se naprosto neužitečná a divoká zostření, která pravidelně jej v starých zákonnících doprovázela, při nejtěžších zločinech, hned přišlo se k tomu názoru, že komise mohla by ve své práci pokračovati, kladouc na největší zločiny nejtěžší tresty a vysvětlujíc po straně hlasování pro trest smrti a hlasování pro náhradní trest, což by bylo dle našeho mínění veřejnou prací více neb méně nepříjemnou, dle toho, jak zločiny byly by těžky. Ve skutečnosti my tři podepsaní jsme toho rozhodného mínění, že trest smrti nemá se ukládati, leč toliko v případech pozitivní nutnosti, a tato pozitivní nutnost za mírumilovného stavu společnosti a za pravidelné zprávy spravedlnosti nedá se vykládati leč na ten případ, kde vinník, který kuje vzbouření proti státu, byť byl uvězněn a pečlivě strážěn, svými styky buď vnitřními neb zevnitřními mohl by opět ve zmatek uvésti společnost a přivoditi ji v nebezpečí. Jiní byli toho mínění, že k tomuto případu nutno počítati také ten, ve

kterém vinník mimo zločin již sám o sobě těžký dopustil by se ještě také vraždy jako loupežnick veřejný, který s násilnou loupeží věci spojuje útok proti životu toho, na koho útočí. Jiní konečně považovali za nutné, aby rozšířil se trest smrti na jiné delikty, ovšem nejtěžší. Avšak přece všichni shodujeme se v tom, že v případě zřejmé vzpoury, vzbouření, shluknutí, mohou tato hned býti potlačena usmrcením hlavních vůdců, což ale není více zákonitým trestem smrti, ale výsledkem pravého vyhlášení války.

My jsme povinni sobě samým a snaze, která nás oduševňuje pro službu královskou a veřejnou, abychom otevřeně a stručně vyložili důvody, které nás přiměly k tomuto mínění, k jehož obhájení nás povede spojený případ zákonníku rakouského a toskánského, který nám slouží za vzor. První článek 20. kapitoly, II. části I. zřejmě předpisuje, že trest smrti nemá více míti místa, leč ve případech stanného práva, kteréž je velice stručné, a jest zřejmo z kontextu a samo sebou se rozumí, že stanné řízení se nepřipouští a je nepřipustným mimo případy hrozícího nebezpečí státu, jako na příklad při vzbouření a shluknutí. Zákonník toskánský v kapitole 51. odstraňuje zmíněný trest při jakémkoliv deliktu těžkém, uváděje proto nejpresvědčivější a nejpravdivější důvody; a třeba podotknouti, že oba dva zákonníky vylučují trest smrti i při oněch zločinech, které se týkají urážek jakéhokoliv druhu, kterých se někdo bezprostředně dopustil proti osobě panovníkově. Nehledíme-li na okamžik k autoritě, kterou na podřízené naše mínění musí působiti zmíněné dva zákonníky a která pro nás je velevýznamná, sledující stopy výše zmíněného článku 51. zákonníka toskánského a stopy mužů nejstatečnějších, kteří se přidrželi téhož mínění, domýšlíme se, že trest smrti je vhodným toliko ve případech námi vyloženém. Předně protože není spravedlivý, poněvadž není nutný, za druhé poněvadž je méně účinný, nežli trest doživotní, zostřený dostatečnou a opěťovanou veřejností, za třetí poněvadž je nenapravitelný.

Abychom dokázali, že není nutným, stačí úvaha, že trest spravedlivý nemá míti leč onen stupeň působivosti, který stačí, aby zadržel lidi ostatní od zločinů. Ničeho pak nestává, aby někdo, zrale vše uváživ, mohl se rozhodnouti pro úplnou a doživotní ztrátu své vlastní svobody, byť i zločin pro něho byl sebe užitečnějším. Tudíž působivost trestu doživotního otroctví na místě trestu smrti obsahuje to, co stačí, aby zadrželo mysl odhodlanou. Připojujeme pak, že shoduje se s povahou lidskou, že spíše dáváme přednost smrti, nežli doživotnímu a bídnému otroctví.

Aby pak trest smrti mohl se považovati za nutný, aby byl příkladem k zamezení deliktů nejtěžších, bylo by nutno poukázati k skutkovým dokladům, že tam, kde trest smrti častěji přichází, podobné zločiny byly by méně četné nežli tam, kde trestu smrti méně aneb pranic se neužívá. Chceme-li probírat jako nestranný a klidný zákonodárce, jak časy minulé, tak kraje s námi sousedící a také vzdálené, kde trest smrti byl toliko zúžen na delikty závažné, shledáme, že v oněch krajích, kde tresty byly mírné a právě proto neúčinné proti pachate-

lům, poněvadž nestávalo žádných důvodů nechat trestné skutky bez trestu, počet zločinů se zmenšil, poněvadž se zmírněním zákona zmírnila nepozorovaně také povaha lidská!

Abych dokázal, že trest smrti je méně účinný než veřejný a doživotní trest, stačí uvážiti, že nikoliv tak tíže trestu, ale jeho nevyhnutelnost, je-li trest přiměřený zločinu, jest nejpůsobivějším prostředkem k zamezení zločinů, a že nikoliv hrozné, avšak pomíjející divadlo na smrt zločincovu, ale dlouhý a opětovný příklad člověka zbaveného svobody, který obohacuje svou prací onu společnost, které ublížil, jest nejmohutnější závorou proti zločinům. Tato účinná, jelikož se často opakuje, úvaha v nás samých, že jimi budeme přivedeni do tak dlouhého a bídného postavení, dopustíme-li se podobných zločinů, jest daleko mohutnější než podívaná na smrt, kterou lidé vidí vždy v nejasné vzdálenosti, těšíce se, že se jí vyhnou, a majíce útrpnost s těmi, kteří ji budou ve přítomnosti snášeti. Při trestu smrti každý příklad, který se dává národu, předpokládá nějaký zločin; při trestu doživotního otroctví jediný zločin poskytuje mnohé a trvalé příklady; je-li důležitě, aby lidé viděli přechasto skutečnou moc zákona, tresty smrti často za sebou musejí následovati; tedy předpokládají hustě opětující se zločiny. Proto byt byl tento trest účinný, přece jen nevykonává na lidi veškeren svůj vliv, který by měl vykonávati, to jest, že jest účinný i neúčinný současně.

Trest smrti ale jest méně účinný, poněvadž má se vyhraditi pouze pro nejtěžší delikty, v čemž veškerí členové se shodují, a nemůže býti v poměru k počtu a tíži zločinů, poněvadž jest okamžitý, ježto jest zřejmo, že ačkoliv vražda může býti sebe ukrutnější, přece jen nějaký zločinec může se dopustiti vraždy, která je ještě ukrutnější aneb může jich spáchat více počet. Abychom zamezili nepřislusnost, trestající týmž trestem nejtěžší a nejčtenější zločiny, měli bychom trest smrti zostřiti, avšak ve skutečnosti, nikoliv jen na oko, nejkrutějšími a nehledanějšími tresty a spojití takto zákonitý příklad krutosti s oním příkladem dosti neodůvodněným, když trestáme vraždu jinou vraždou.

Konečně máme za to, že neshoduje se trest smrti, poněvadž je nenapravitelný, s nevyhnutelnou nedokonalostí lidských důkazů. I kdyby byl trest smrti spravedlivý, i kdyby byl účinnější než všechny ostatní tresty, aby mohl býti spravedlivě proti vinníkovi upotřeben, jest nutno, aby tento byl usvědčen ze své viny takovým způsobem, který by vylučoval možnost opaku. To pochází zejména z nenapravitelnosti trestu smrti; kdyby se žádaly takové důkazy k odsouzení vinníka, nikdy by se nezjistil případ, ve kterém by mohl trest smrti míti místa.

Ať nikdo neříká, že by stačilo k pouhému zastrašení, kdyby trest smrti byl ponechán v zákonníku; poněvadž jestliže vskutku se trest smrti nevykonává, odnímá se působivost příkladu, která spočívá v nevyhnutelnosti trestu a umenšuje se také moc jiných zákonů trestních.

Ve skutečnosti tedy a z úvahy všech zákonodárství plyne, že důkazy dostatečné k odsouzení vinníka k smrti nikdy nebyly takové, aby vyloučily možnost opaku; neboť ani důkazy svědecké, byt i četnější

byly než dvě svědectví, ani důkazy příznaky četnými a mezi sebou nezávislými, byť i to bylo doprovázeno doznáním vinníkovým, nejsou takové, aby překračovaly hranice mravní bezpečnosti, která, dobře-li se uváží, není leč nejvyšší pravděpodobnost a nic jiného. Nejsou tak neslýchanými příklady téměř u všech národů, u kterýchž byli odsouzeni k smrti domnělí vinníci, poněvadž byli za takové pokládáni na základě t. zv. nevyvratitelných důkazů. Nechceme to klásti za vinu buď nezkušenosti, neb nedbalosti neb zlé vůli soudců, nýbrž toliko nutné nedokonalosti zákona. Po každé, kdy nemohly tyto téměř nevyhnutelné omyly úředníků zatajiti se před očima veřejnosti, a když čas rychleji dovedl objasniti nevinu domnělých vinníků, vždy považovala se taková příhoda za veřejné neštěstí, úředníci stali se obětí veřejné klatby, a to nikoliv svou vinou. Oni jsou nuceni sledovati při odsouzení vinníkově vodítko, ne vždy příliš jasné a mravně bezpečné, a nikterak nelze porovnávat tresty do jisté míry rozdělitelné, pokud vinník jest na živu, s trestem smrti, poněvadž tento jest nenapravitelný po smrti vinníkově, i kdybychom předpokládali, že trest smrti svou povahou jest spravedlivější a účinnější nežli doživotní trest; domněnka, kterou ani zdaleka nemůžeme připustiti. Lze namítnouti, že také v tom případě, ve kterém připouštíme odsouzení k smrti, vinník nachází se v témž stavu, že nelze vyloučiti možnost opaku, avšak nechť se laskavě uváží, že v našem jediném případě nacházíme se mezi dvěma nutnostmi vzájemně si odporujícími: jednou, aby zachráněn byl stát před hroící zkázou, a druhou, aby zamezilo se dosti vzdálené nebezpečí, aby nebyl zavražděn člověk nevinný. A mezi těmito dvěma nebezpečími jest zřejmo, že jsme donuceni obrátiti se k druhé, donuceni jsouce k tomu poměry, abychom mezi prvou, pro kterou nemluví leč toliko nutnost příkladů anebo nutnost práva. Není to tudíž špatně pochopená útrpnost k zločinci, která nás vyzývá k potlačení trestu smrti: a ještě pak méně, že bychom chtěli upírati panovníkovi právo předpisovati trest smrti, jestliže by dle svého lepšího názoru jej považoval za nutný k potlačení zločinu. Kdybychom jej za takový považovali, měli bychom to za svou přísnou povinnost, abychom jej navrhli a prosili panovníka, aby odbočil od vznešeného příkladu, který dal nynější náš vznešený panovnický tým, že ve všech případech zrušil trest smrti v Toskáne, ačkoliv my odvážili jsme se toliko pro jediný druh vinníků vůbec jej navrhnouti, když tento, byť i byl ve vazbě, přece by mohl působiti ke zkáze státu, o čemž rozhodnutí je vyhrazeno panovníkovi jedinému po úradě s nejvyšším úřadem.

Dříve než skončíme tuto svou úvahu, oddanou, pokládáme za svou povinnost podotknouti, že trest od nás na místě trestu smrti navrhovaný předpokládá dostatečnou a opěťovanou veřejnost jeho; že tudíž jediná trestnice umístěná v některém koutku provincie nezdá se býti způsobilou, aby poskytla tento opěťovný a účinný příklad veřejnosti, který my jsme měli na zřeteli. Tudíž bychom měli za to, že by bylo záhodno umístiti věznic v různých městech, aby trest byl na očích obecnstvu. Při rozdělení a roztřídění věznic bylo by taktéž velmi užitečno vynajíti snadné veřejné práce, které by byly podobny pracem otrockým,

a lehko by se daly zameziti nepořádky z toho pocházející, že vinníci různých druhů a odsouzení k různým trestům nebyli by spojeni na jednom místě.

Není na místě tuto, abychom rozšiřovali tyto myšlenky, poněvadž stačí, když je toliko naznačíme a to tím více, poněvadž komise zamýšlí na příslušném místě pilněji o nich uvažovati; stačí nám, jestliže jsme se jich toliko dotkli, pokud je nutno prokázati, že trest veřejných prací může býti účinnější a užitečnější pro účel každého dobrého trestního zákonodárství, a že zejména v první řadě napravuje vinníka dle možnosti a vždy příklad dává nevinným, aby tito vzdalovali se zločinu: že trest smrti, jestliže rychle zbavuje nás vinníka, není nejvhodnější k zamezení zločinů.

Gallarati Scoti
Beccaria Bonesana
Risi.

OBSAH.

	Strana
ÚVOD	VII
I. Charakteristika 18. století	VII
II. Data o rodině, původu a mládí Beccariově	XI
III. Styk Beccariov s hrabětem Verrim; časopis »il Café«	XII
IV. Data o díle Beccariově a překladech jeho do cizích jazyků	XVI
V. Beccariova cesta do Francie	XXVI
VI. Beccaria jako akademický učitel a administrativní úředník	XXVIII
VII. Beccariov poměr v prvním a druhém manželství; jeho rodinné žití	XXX
VIII. Beccariov styk s vynikajícími muži osmnáctého století	XLIV

O ZLOČINECH A TRESTECH.

Čtenáři	3
I. Úvod	6
II. Původ trestů. Právo k trestání	8
III. Důsledky	10
IV. Výklad zákona	11
V. Nejasnost zákonů	15
VI. O vazbě	16
VII. O příznacích zločinu a způsobu rozsudku	17
VIII. Svědectví	22
IX. Tajné žaloby	25
X. Otázky suggestivní. Výpovědi	27
XI. O přísahách	27
XII. O tortuře	28
XIII. Spory a Promlčení	36
XIV. Pokus, účastenství, beztrestnost	39
XV. Mírnost trestu	40
XVI. O trestu smrti	43
XVII. Vyhnanství a konfiskace	51
XVIII. Nečestnost	53
XIX. Rychlost trestů	55
XX. Bezpečnost trestů. Udělení milosti	57

	Strana
XXI. Asyly	59
XXII. O vysazování ceny	61
XXIII. Poměr mezi zločiny a tresty	62
XXIV. Míra zločinů	64
XXV. Rozdělení zločinů	65
XXVI. Zločiny uražení veličenstva	67
XXVII. Zločiny proti bezpečnosti jednotlivců. Násilí. Tresty urozených	68
XXVIII. Urážky na cti	70
XXIX. O soubojích	73
XXX. Krádeže	74
XXXI. Podloudnictví	75
XXXII. O dlužnících	76
XXXIII. O veřejném klidu	78
XXXIV. O lenosti politické	79
XXXV. Sebevražda, odchod z vlasti	80
XXXVI. Zločiny těžko prokazatelné	84
XXXVII. O zvláštním druhu zločinu	88
XXXVIII. Prameny omylů a nespravedlností v zákonodárství, a předně nepravé pojmy o užitečnosti	90
XXXIX. O duchu rodiny	92
XL. O fisku	94
XLI. Jak lze zameziti zločiny. O vědě. Úřady. Odměny. Vychování	96
XLII. Závěrka	100

PŘÍLOHY.

Příloha první: Note ed osservazioni Fachineiho proti Beccariovi a jeho obrany	101
Příloha druhá: Krátké úvahy o všeobecném zákonníku, o zločinech a trestech ohledně zločinů politických	112
Příloha třetí: Votum podepsaných členů komise, delegované pro reformu trestního systému v rakouské Lombardii ohledně trestu smrti	121

